

Володимир Цуп

Ярославичі

З глибини віків і пам'яті людської

Тернопіль, 2019

Володимир Цуп. **Ярославичі. З глибини віків і пам'яті людської.** - Тернопіль: видавництво «ART поліграф», 2019. – 350 с.

У історико – краєзнавчому нарисі висвітлено історію і розвиток села Ярославичі Зборівського району Тернопільської області з часу першої письмової згадки до наших днів. На основі архівних матеріалів, документальних даних, історичних літературних джерел та спогадів учасників і свідків давно минулих подій, розповідається про життя села, про його жителів і їх долю. Значну увагу приділено культурно-просвітницькій діяльності, ролі церкви, місцевим традиціям, а основне – людям.

Сподіваємося, що дана публікація дасть поштовх нашим землякам до подальших історичних досліджень, пробудить інтерес молоді до вивчення історії нашого краю, пошуку свого родинного коріння.

Книга розрахована на широке коло читачів, жителів села і вихідців з нього, на студентів, краєзнавців та шанувальників і цінителів нашої старовини.

Видання книги здійснено за фінансової допомоги

ТзОВ «Укрполь-2005» – генеральний директор Андрій Уніят

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Ярославичі, з глибини віків.....	6
Земля і люди.....	55
Село і люди.....	80
Село за Польщі.....	95
Сільська господарка.....	125
Село у полум'ї війни.....	143
Йшли селом партизани.....	161
Село колгоспне.....	177
Село і церква.....	199
Сільська хата.....	234
Сільська влада.....	244
Сільська медицина.....	249
Сільська школа.....	257
Сільська культура.....	277
Післямова.....	318
Список використаних джерел.....	319
Додаток1. Словник забутих і маловживаних місцевих слів.....	320
Додаток 2 Список виборців села до Сенату,1928 р. ...	325
Додаток 3 Подомова книга села 1958-1959 рр.	333

ПЕРЕДМОВА

У книзі автор, уродженець села, прагнув хоча б уривчасто та фрагментарно розказати історію села Ярославичі, мученого, знедоленого, занедбаного і глухого, віддаленого від великих міст, але такого чудового, затишного і любого нашому серцю. Хочеться спонукати читача, задуматися як над долею своїх попередників, предків, кров яких тече у наших жилах, так і над сучасним життям, своїм майбутнім, над долею своєї Вітчизни України. Читаючи цю оповідь, хочеться, щоб кожний міг спитати себе: що ж зробив я, що повинен ще зробити доброго і корисного для свого рідного села, для свого краю, чим прислужився своєму народові, чи згадають добрим словом нащадки, чи не гризтиме на старості літ сумління за те, що міг дещо зробити, та не зробив нічого. Бо саме у творінні добра полягає зміст життя людини, щоб залишити по собі хоч маленький слід.

Ярославичі мають свою давню історію. Село пережило на своєму віку не одне лихоліття: насилля поляків, мадярів, татарів, турків, німців і москалів, кріпосницьку неволю і колгоспне насилля. Над селом раз за разом нищівним валом проносилися війни, руїни, пожежі і пошесті. Не раз село було знищене дощенту, але кожного разу воно, наче диво-птиця Фенікс, відроджувалося з попелу. Дуже хочеться вірити, що і в теперішній час його чекає краще майбутнє. Вороги протягом віків загартували наші душі, виховали стійкість та незламність духу. У боротьбі за волю нашого краю і самостійність України полягло чимало наших односельчан у лавах УГА, ОУН-УПА. Ми, зараз суцї на землі, не маємо права забути про них, про свою родину, про своє походження. Як дерево сильне своїм корінням, так і людина є сильна своєю духовністю і пам'яттю роду, тож свою історію мусимо досліджувати і знати.

На сьогодні ми не можемо достеменно назвати дату замешкання села і хто його заснував. У різних довідниках і джерелах часом знаходимо маленькі уривки інформації, часто суперечливі і протилежні правдивій історії. Наша історія часто

переписувалася нашими ворогами і де правда – важко сказати. Окупанти різних мастей вели методичну ідеологічну роботу на знищення нашої ідентичності. Найперше вони нищили писемні джерела щодо історії і культури нашого краю.

Щоправда дещо зберегла пам'ять наших старожилів, старших людей, але пізно вдалися ми до неї. Ті, що зберігали в своїх головах дорогоцінні спогади минулого нашого села, давно спочивають у землі. Тому доводиться вдовольнятися тою мізерією фактів, підібраних на стежках пам'яті, зібраних хоч з деяких джерел інформації і документів, щоб хоч щось залишилося для своїх односельчан з історії нашого села.

ЯРОСЛАВИЧІ, З ГЛИБИНИ ВІКІВ

Звенигородська земля, Галицько-Волинське князівство – з 1086 року

Львівська земля, Польща – з 1350 року

Олеськівське староство, Польща – з 1437 року

Золочівське староство, Польща – з 1565 року

Бродівський повіт, Австрія – з 1772 року

Золочівський повіт, Австрія – з 1789 року

Зборівський повіт, Австрія – з 1904 року, Польща – з 1919 року

Залозецький район, СРСР – з 1939 року

Зборівський район, СРСР – з 1962 року, Україна – з 1991 року

Зборівська територіальна громада, Україна – з 2017 року

«Ніякий українець не повинен забирати за собою у могилу того, що знає, що він пережив і що може мати загальний інтерес, хоч би із малої закутини нашої землі. Такі спомини, вкупі з другими такими споминами, складатимуть хроніку-літопис минулого»

Андрій Чайковський

Життя кожної людської спільноти у всі віки обумовлювалося: місцем проживання, часом, національною приналежністю і психо-емоційним складом населення. Характерною особливістю села Ярославичі є те, що воно розміщене на межі безлісної місцевості з південної сторони і лісової – з північної. Відстань до лісового масиву всього 2 кілометри. З давніх часів ця місцевість була пограниччям, яке розмежовувало, вірніше, було на стику різних князівств, земель, повітів, районів.

Ще до становлення Київської Русі як держави, на цій території сусідили посілості слов'янських племен: хорват, волинян, дулібів, тиверців. Про те, що ці місця були заселені з давніх-давен свідчать давні історичні поховання, археологічні розкопки і знахідки на Гробиськах у Ярославичах, в Монилівці, Нищу, Перепельниках.

В IX-XI століттях найближчим значним політичним, ремісничим і торговим центром було хорватське городище

Плісненськ (зараз околиці Підгірців і Олесько Бродівського району), що знаходилося на відстані 30 км на захід від Ярославич. Плісненськ був співрозмірним за площею (більше 300 га) з найбільшими княжими центрами Русі, зокрема з Києвом. Вперше він згадується у давньоруському літописі у 1188 році. Потім згадується про нього у XIII ст, як про державу боярів Арбузовичів. Недалекий Гарбузів може бути згадкою по тих Гарбузовичах. Відоме було Плісненсько з «славних медів і вин». На думку історика Ігоря Мицька, саме звідси походила свята княгиня Ольга, дружина князя Ігоря, одна з перших християнок на Русі, хрещена у Царгороді. У 1986 році тут був знайдений т. з. Йосипівський скарб з кількох тисяч арабських монет IX століття.

З поблизьких околиць у літописах також згадується у 1211 році місто Биковен в урочищі Божиськ, поблизу теперішнього села Городище Зборівського району, розташованого 20 кілометрів на схід від Ярославич. Можна припустити, що дорога з Божиська до Плісненська пролягала поблизу лісової смуги, де можна було заховатися від небезпеки, через теперішні села Оліїв, Манилівку, Ярославичі, Вовчківці. При монголо-татарській навалі Плісненськ і Биковен були дощенту знищені і уже не відродилися.

У часи Київської Русі наша місцевість була пограничною між Тербовлянським, Звенигородським і Волинським князівствами (XI-XII ст.), а згодом між Галицькою, Львівською і Волинською землями (XIII-XV ст.).

У XV ст. найбільш значимими в околиці були міста-замки: Олесько Львівської землі (перша письмова згадка – 1321 рік); Поморяни – Галицької (1437 р.); Новий Олексинець – Волинської (1430 р.). Тож Ярославичі знаходились у центрі уявного трикутника між цими містами. Відстань до міст приблизно однакова – 25-30 км.

У XIV ст. місцевість входила до складу Галицько-Волинського князівства. Після загибелі у битвах своїх князів Лева (1323 р.) і Андрія (1335 р) Галицькі і Волинські бояри, покликали на князівство Мазовецького князя Юрія-Болеслава, чоловіка дочки

Лева Марії. Польський князь не виправдав сподівань русинів і вони отруїли його у 1340 році. Згодом бояри проголосили князем Галичини і Волині Любарта, сина Литовського князя Гедеміна, який захопив Волинь у 1321 році. Любарт був жонатий на дочці князя Володимирського і Луцького. У скорім часі князівство стало легкою здобиччю поляків, вже у 1349 році король Казимір II забрав у Любарта більшість земель, захопив Львів і включив Галицькі землі до складу Польської держави, як Королівство Русь.

Галицькі бояри без особливого спротиву перейшли під владу короля, злякомившись на обіцянки (старини не чіпати і новини не вводити). Цей принцип шанування давнини і давніх привілеїв був і на кілька століть залишався основоположним у регулюванні суспільно-правових відносин у захоплених землях і багаторазово повторювався при нових наданнях земель чи зміні власника володінь.

Оволодівши Галичиною, Польща вступила у затяжний конфлікт з Литовським князівством, яке презентувало себе спадкоємцем Червоної Русі (Галичини). Потомки Гедиміна з часом зрусичилися, прийняли православну віру, а руська мова на три століття стала державною мовою Литовського князівства. Боротьба Любарта з Польщею за спадок Романовичів загалом тривала більше 40 років.

Щоби втримати Галичину у боротьбі з Литвою польський король Казимир II у 1350 році уклав угоду з Угорським королем Людовиком про успадкування Польської Корони після його смерті. Намісник Людовика Владислав Опільський правив Галичиною у 1372-1384 роках і навіть бив свою монету. Саме правлінням Угорських королів в час малолітства князя Данила Галицького (1215-1221 рр.) і у XIV столітті, зумовлені претензії Угорщини на ці землі аж до 1425 р. і що стало згодом аргументом приєднання Королівства Галичини і Володимирії до Австрійської імперії при II поділі Польщі.

З 1370 року Людовик Анжуйський таки став королем Польщі, а помер через два роки. З політичних міркувань його дочку Ядвігу

поляки заставили вийти заміж за Литовського князя Ягайла, який прийняв католицизм і зобов'язався перевести у католицизм Русь і Литву.

Згідно укладеної Кревської Унії 1385 р. Ягайло став королем об'єднаної Польсько-Литовської держави, а його брат Витовт – Великим Литовським князем. Після смерті Витовта (1420 р.) його наступником був проголошений Свидригайло (брат Ягайла). Підтриманий білоруськими і українськими магнатами і шляхтою а також литовськими вельможами, що хотіли позбутися залежності від Польщі, він повів боротьбу проти Польщі, за незалежність Великого Князівства Литовського. Галицькі пани були незадоволені з принизливого, на їх думку, становища у королівстві, через обтяження їх спеціальними податками і обов'язками, яких не мали шляхтичі інших земель Польщі.

Свидригайло у 1431 р. виступив проти Ягайла, здобув Кам'янець-Под., Кременець, Володимир і оточив Луцьк. За наказом короля князь Мазовецький Казимир взяв у облогу Олесько, але фортеця не піддалася, оборону її очолив державець замку Богдан Рогатинський (за іншими даними Івашко Преслужич з Рогатина). До місцевих бояр приєдналися селянські загони. У 1432 р. після тривалої облоги поляки здобули Олеський замок..

Щоб відтягнути від Свидригайла українську і білоруську шляхту, Ягайло у 1432 р. формально зрівняв у правах православних з католиками. Русинсько-литовське військо Свидригайла було вщент розбите у 1435 році під Валькомиром (в Литві, у полон попали 42 князі). Великому князю прийшлося рятуватися втечею. Після цієї поразки православна шляхта різко втратила свої позиції. Українські замки займали польські гарнізони, польські магнати отримували за службу землі переможених.

Ян із Сієна за участь у захопленні Олеська, одержавши у користування Олеський замок, став старостою Олеським (1437 р.). В цьому ж році він очолював похід королівського війська, здобувши Луцьк.

За заслуги перед Коронаю король у 1441 році надав Янові із Сієни Олесько і навколишні землі (75 сіл) на вічні часи. У списку дарованих сіл були Ярославичі, Перепельники, Гарбузів, Лопушани, Гукалівці, що згодом підтверджено указом короля Сигізмунда I про передачу цих сіл іншому власнику, зсилаючись саме на «Ухвалу Владислава III про надання дібр Яну Сенінському».

Перша офіційно визнана письмова згадка про Ярославичі припадає на 1442 рік. У книзі Львівського гродського суду є запис: «Зізнання Горфинського Миколая про отримання ним від Федька Братковича 20 кіп грошей під заставу своїх сіл Пелепельники і Ярославичі в Олеському повіті, які він отримав від короля 2 лютого 1442 року». Очевидно шляхтич Горфинський відзначився у боях, за що був нагороджений двома селами іменем короля з руки Сенінського. Життя воїна у ті часи часто було недовгим, у всякім разі ні про нього, ні про Братковича у подальшому нема відомостей. Натомість, Ярославичі згодом стали предметом тривалих судових розбірок, видно, що село було ласим кусочком і претендентів на його власність було доволі.

Власне, перша згадка про Золочів і Ярославичі пов'язана з прізвищем русинсько-литовського боярина Гридка Кердийовича, старости Подільського (1388-1411 рр.). У Варшавському архіві Радзивілів є запис: « Ми, Микола Свінка, Сигізмунд, Януш, Дмитро, Грицько і Петро, уроджені сини Грицька Кердийовича, засвідчуємо про заміну з Яном Межиком з Демброви сіл: Золочів, Кальне, Богутин, Жабиня, Єзічна, Пелепельники, Гарбузів, Ярославичі на Рожище з правом вивозити на свої будови і потреби дерево з лісів і гаїв нашого села Поморяни. Дата 23 жовтня 1423 року». Таким чином можна вважати Золочів та Ярославичі ровесниками і у 2023 році їм виповнюється 600 років.

Спільними розпорядниками майна брати були до 1434 року, тоді відбувся поділ батьківських володінь. Дуже ймовірним є, що Грицько Кердийович одержав Поморяни перед 1411 роком через дружину, а першим чоловіком її був шляхтич Свінка.

Ян із Сієна поділив свої маєтності між дітьми: Яном із Сієни, Олеська і Золочова, старостою Львівським, помер у 1508 р.; Петром (дідичем Олеська і Залізців, помер у 1506 р.); Зигмундом (власником Помор'ян, помер у 1497 р.); Доротою із Сієни, Олеська, яка померла, ймовірно в 1480 році.

Про зміни земельних володінь у другій половині XV ст. свідчать записи у книгах Львівського земського суду.

Дорота була замужем за Марціном з Острова, підкоморієм Белзським; Зигмундом Кирдесем, старостою Красноставським і Тереховлянським; Миколаєм Свінкою. Те, що Дорота три рази виходила заміж є свідченням частоті загибелі у боях польської шляхти, адже на той час католицька церква дозволяла вдруге одружуватися тільки після смерті чоловіка.

Зигмунт Кердей, староста Красноставський і Тереховлянський напевно був одним із синів Гридка Курдийовича, першого відомого власника с. Золочів і дідича замку у Помор'янах, а третій чоловік Дороти – Миколай Свінка був сином Яна Свінки. Так, є виписка з книг Львівського земського суду, датована 1469 р. «Суд потверджує рішення королівського суду про заборону Свінці Янові збирати мито в селах Жабинь і Ярославичі», що свідчить про те, що через Ярославичі проходив торговий шлях, а Ян Свінка з Помор'ян був спірним власником села.

У 1477 році той же земський суд розглядав «Позов Перемишлянського підкоморія Рафаеля з Ярослава на вимогу Михайла з Нараїва до суду Миколая Свінки з Помор'ян, сина Львівського хорунжого Яна Свінки, за несплату 40 гривень та пов'язаних із цим збитків, а також відмову вводити згаданого Михайла у володіння їхнім селом Ярославичі».

Шлюб з Доротою Сенінською приніс значні дивіденди М. Свінці. У 1479 році суд земський Львівський підтвердив «зізнання Миколая Свінки, що він отримав з посагу за свою жону Дороту 500 грн. і забезпечив тою сумою, разом з дарунком 200 грн. на добрах Помор'яни, Розгадів, Кальне, Богутин, ...». Цілком можливо, що в цьому переліку «забезпечених сіл» були і

Ярославичі. Бо вже у наступному 1480 році той же суд земський Львівський (напевно після смерті Миколая і Дороти) засвідчує, що їх дочка «Анна, дідичка Поморян заміняла з Яном і Віктором з Сієна і Гологор дібра Поморяни, Барбчани, Богутин, Жабин, Єзірна, Перепельники, Гарбузів, Ярославичі, Гукалівці і Яворів на Лешчуків у повіті Львівським». Тож достеменно відомо, що Ярославичі з околицями були в ті часи у власності Сенінських.

Тим не менше, у 1483 році Анжей і Крістан з Острова були дідичами Ярославичів і Перепельників по Свінках і мали серію судових позовів за грабунки і межові суперечки від кметів Павла Сенінського з сіл Плугів, Нище, Лука, Тростянець М. і Манаїв. Згодом власником села став Альберт з Орлова. В актах Львівського земського суду в 1494 році зафіксовано «Поквитування Альбертом із Орлова дідича із Колтова Яна Мщишека за викуп за 60 гривен прибутку, які Альберт мав із сіл Ярославичі, Пепельники і Гукалівці, та відступлення ним згаданих сіл Яну Мщишеку».

Після смерті Яна із Сієни у власність його сина Петра у 1483 році перейшло село Залізці. На цей же рік припадає перша згадка про села Манаїв і Оліїв, очевидно, що вони були перераховані у тому ж документі, що і Залізці.

Дідичем Залізців з округою після одруження з Ядвігою із Олеська (дочкою Петра) став підкоморій воєводства Подільського Мартин Камінецький, який у 1512 р. збудував у Залізцях замок. За воєнні звитяги король передав Мартину у часове володіння у 1525 році Ярославичі, Перепельники і Гукалівці. Потім власником став його син Ян Камінецький (Ян з Каменя), з 1521 р. воєвода Подільський.

В книзі «Поділ адміністративний воєводства Руського» село Ярославичі згадується під 1531 роком, як володіння королівського намісника Яна з Каменя. Його сестра Ядвіга (дочка Мартина Камінецького) вийшла заміж за надвірного підкоморія Миколу Мнішека, що переїхав з Моравії і одержав у власність Залізці, як посаг за дружину. Саме Мнішек прихистив у Залозецькому замку Димитрія Самозванця, віддав за нього заміж свою дочку Марину,

був організатором походу поляків на Москву в 1604 році і загинув у вогні палаючої Москви. З 1620 р. власником Залозець став князь Ярема Вишнівецький.

Друга дочка Петра Сенінського Анна з Олеська, власниця частини Олеська вийшла заміж за Львівського хорунжого Гербута з Фельштина. У 1512 році Мартин Камінецький і Фредерік Гербут захищали Олесько від татарського нападу. Татари здобули замок, Мартин зміг втекти, а Гербут загинув у кривавій січі під Сокалем.

Татарські напади протягом 200 років були бичем українського народу. При відсутності сильного і постійного королівського війська захист Галичини здійснювала власними силами місцева шляхта. За висловом польського хроніста «шляхта жила, не злізаючи з коня». Мало чисельні, розрізненні загони не могли ефективно протистояти стрімким нападам орди. З другої половини XV століття до другої половини XVII-го Україна втратила убитими і полоненими біля 3-х млн. чоловік.

Ярославицька околиця, розташована поблизу татарського Чорного шляху, постійно потерпала від татарів. На карті французького картографа Боплана (1650 р.) показано, що Чорний шлях проходив з Криму, через Вінницю, Шепетівку, Шумськ, Вишнівець, Городище біля Залозців, за Плуговом повертав на Гологори, Глиняни до Львова і далі на Люблін. Татари старалися обминати переправи рік, тож їх шляхи проходили, як правило, вздовж рік або поближче до їх витоків, зокрема Серету і Стрипи.

У 1532 р. король Сигізмунд I підтверджує відступлення Станіслава з Сієни від міста Золочева і 21 сіл Золочівського ключа, у т. ч. Нище, Івачівка, Монилівка, Товстоголови, Метенів, Манаїв, Оліїв у власність своєму родичу, каштеляну Каліському Анжею Гурці.

Новий дідич укріпив Золочівський замок, а у 1537 році внаслідок спустошень, спричинених татарськими нападами, звільнив міщан і селян на 14 років від деяких податків, щоб вони могли відбудувати свої садиби.

Король Сигізмунд II у 1545 році підтвердив передачу сіл Ярославичі, Пелепельники, Оккалівці (Гукалівці), Гарбузів, Лопушани, від Яна Каменецького до Анжея Гурки, зсилаючись на приналежність їх до Сенінських на основі Ухвали короля Владислава III від 1441 року про надання Яну Сенінському Олеська і 75 прилеглих сіл.

Син Анжея Гурки Лукаш, воєвода Познанський, володів кількома містами у Польщі, тож Золочівському ключу не приділяв належної уваги, у 1562 році він передав Золочів з округою у заставу своїм родичам Марціну Зборовському і його синові Самуелю за 70 тис. Форинтів. Що цікаво, той Самуель під прізвиськом Самоха у 1581 році був гетьманом Запорізьких козаків і водив їх у походи на Молдавію, татарів і Москву. Згодом, у 1584 році звинувачений у підготовці замаху на короля і страчений в Кракові.

За даними Поборового реєстру в 1565 році у Ярославичах була церква і корчма, кметі обробляли 2 лани, тобто було, як мінімум, два дворища. Стільки ж було у Бзовиці, Манаєві; 3 дворища було у Нищу, Перепельниках, Олієві; ; 4 – у Гукалівцях; по одному у Білокриниці, Кудинівцях, Лопушанах, Метеневі, Присівцях, і півтора – у Гарбузові. Переважно у обробітку дворища був один лан (30 гектарів) землі за який селяни сплачували 2 гроші до королівської казни. У дворищі могли жити 2 – 3 споріднені сім'ї, приблизно 18 осіб, тож чисельність жителів у Ярославичах на той час могла скласти біля 40 осіб. Зборовські, щоби не сплачувати податків, показували мінімум оброблюваної землі. Мало ймовірно, щоби у селі була церква і корчма та лише два дворища.

За даними польського хроніста Папроцького наша місцевість дуже постраждала від нападу Орди у 1576 році. Татари тиждень стояли кошом (табором) біля Тернополя. Взяли у полон 50 тис. людей, 150 тис. коней, 500 тис. голів худоби. У володіннях Гурка спалено 40 сіл.

Сини Самуеля Олександр і Самуель у 1585 році надали у аренду доживотно писарю Золочівського замку Богутин, Жабин, Ярославичі Пелепетвики, Гарбузів. Рід Гурків згас у 1592 р. Сестра

Лукаша Гурки, у заміжжі Чарнківська, і її сини стали спадкоємцями Золочівськог Ключа та хотіли позбутися земель на Русі, однак не бажали залишити їх скомпрометованим Зборовським. Від родини Чарнківських у 1598 році Золочівські маєтності (75 сіл і у т.ч. Ярославичі) купив Люблінський воєвода Марек Собеський (1549-1605), який підтвердив підданам усі привілеї, надані попередніми власниками і сплатив Зборовським заставних 70 тис. форинтів.

Син М.Собеського Якоб (1588-1646) воєвода Белзський і Руський закінчив у 1634 р. перебудову Золочівського замку, планувальна концепція якого збереглася донині. Після його смерті майном кілька років розпоряджалася дружина Теофілія, а з 1661 року власником Золочівського ключа став Ян Собеський – майбутній король Польщі. У власність Собеського у 1630 році від Сенінських разом з Поморянами переходить Зборів, який старанням Собеського одержує Магдебурське право у 1635 році.

Зборів увійшов в історію України завдяки Зборівському мирному договору, який заклав підвалини української держави. Богдан Хмельницький у ході національно-визвольної війни здійснив три походи на західноукраїнські землі і щоразу його шляхи пролягали через територію Зборівщини.

Перший похід відбувся восени 1648 року, коли гетьман з основними силами війська через Збараж – Зборів – Золочів – Глиняни, підійшов до Львова, взяв з нього викуп і пішов далі на Замостя (300 км від Варшави).

Другий похід був у наступному році. У травні 1649 року козацькі загони Нечая проходили із Збаража через Залізці на Броди і по дорозі пограбували Ярославичі, так, що згодом селяни писали Супліку до свого пана Собеського, про неможливість сплатити податок.

Зборівська битва

В червні 1649 року козаки завдали поразки передовим частинам польської армії, які очолював Ярема Вишневецький, і оточили залишки ворожих військ у фортеці Збараж.

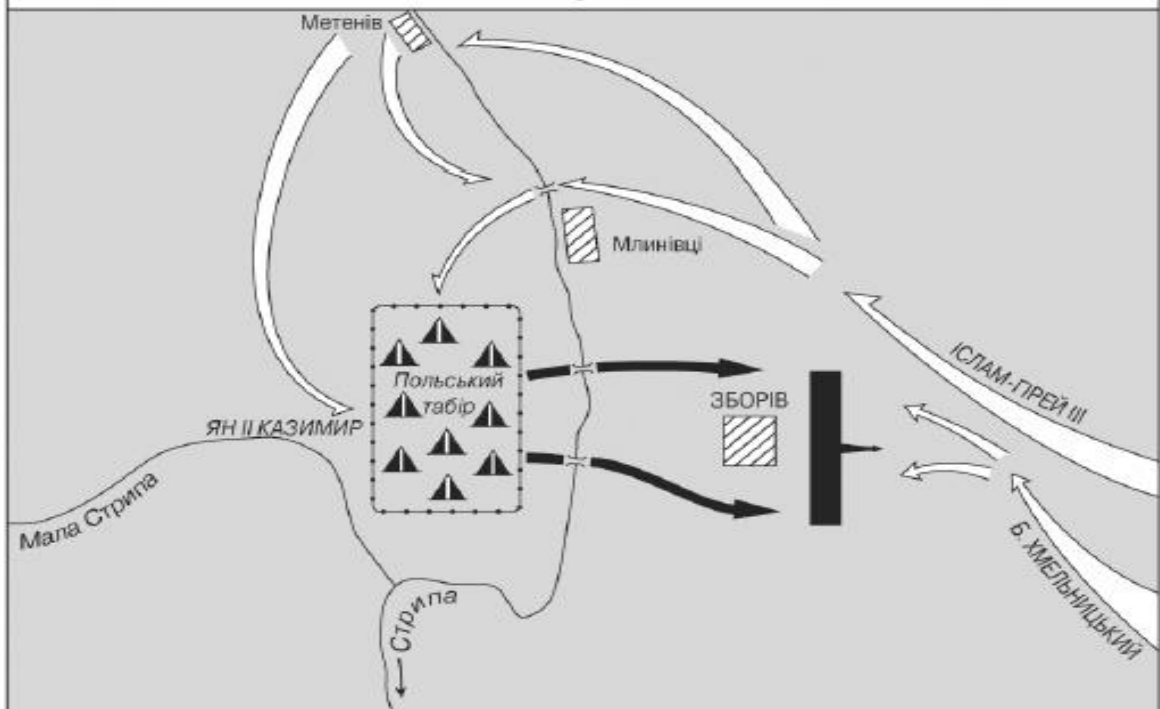
На підмогу обложеному з-під Любліна вирушило 30-тисячне військо, очолюване королем Яном II Казимиром. Попереду рухалася кіннота, позаду – піхота з обозом, Дізнавшись про це через розвідників, Хмельницький для продовження облоги фортеці залишив частину військ під командуванням генерального обозного Івана Черняти під Збаражем, а сам з головними силами (бл. 30–40 тис. українців і 20–25 тис. татар) виступив назустріч королівській армії. 4 серпня 1649 року польська армія наблизилась до Зборова. За задумом гетьмана й хана, татари й відбірна українська кіннота (усього 25–30 тис. осіб) мали завдати одночасного удару по авангарду й ар'єргарду польського війська під час переправи через Стрипу, скувати його дії та, дочекавшись підходу піхоти, розгромити. Лили дощі, дороги розмило, річка Стрипа широко розлилася. Головний табір польських військ став на дорозі поблизу села Млинівці. Було вирішено переправитися через Стрипу під Зборовом та йти на Тернопіль, і далі – до Збаража на допомогу польським військам.

Військо Б.Хмельницького залишалось непоміченим. Частина козацької і татарської кінноти (10–12 тис. вояків) через села Кудинівці, Кудобинці, попід гору Синю під Кабарівцями, підійшла під село Метенів й завдала удару по польському війську з тилу. Хмельницький погнав поляків від Метенова через села Грабківці та Млинівці до Зборова. «Не битва це була, а скоріше різня. Перший цвіт польської шляхти був стертий рукою ворога» – констатував сучасник, Втрата п'ятьох тисяч поляків – таким був для поляків наслідок несподіваного удару Б.Хмельницького. Вцілілі підрозділи тікали до Зборова. В цей час авангард польського війська при переправі через Стрипу атакували основні сили союзників (переважно татари) й розгромили його. Увечері битва припинилася. З підходом української піхоти становище польського війська стало критичним (лише вбитими воно втратило 6–7 тис.).

В ніч з 5 на 6 серпня, Коронні війська збудували ряд земляних укріплень у найбільш незахищених частинах табору. Однак до ранку так і не вдалося закінчити вал у північній його частині.

ЗБОРІВСЬКА БИТВА. ПОДІЇ 15 (5) СЕРПНЯ 1649 р.

За І. Стороженком

Бойові порядки та дії

українсько-татарського війська

піхота

польського війська

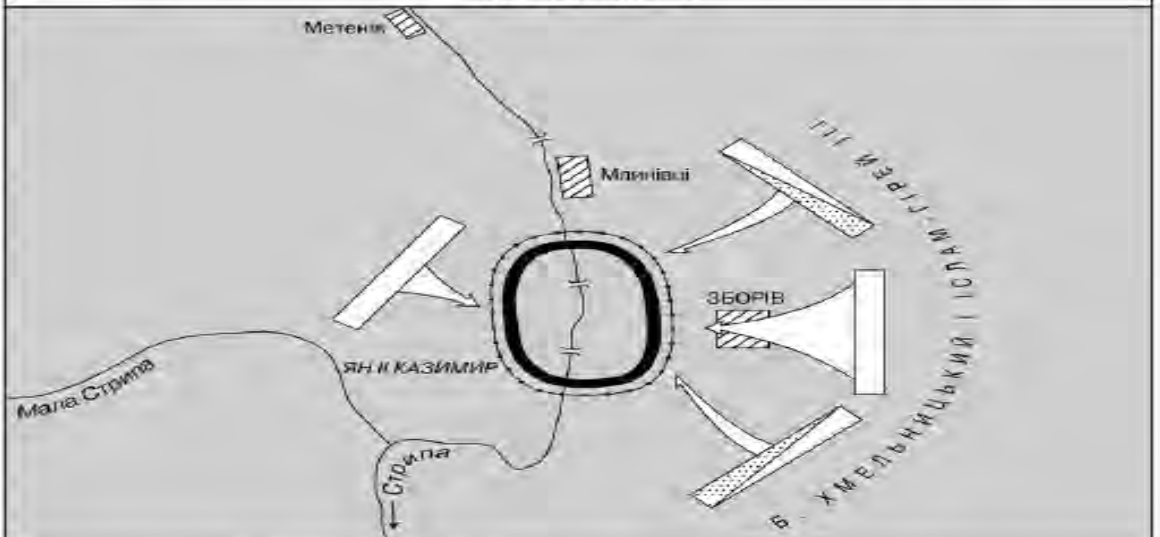
Польові укріплення

Населені пункти

ЗБОРІВСЬКА БИТВА. ПОДІЇ 16 (6) СЕРПНЯ 1649 р.

За І. Стороженком

Бойові порядки та дії

українсько-татарського війська

піхота

польського війська

Польові укріплення

Населені пункти

За ніч українсько–татарське військо оточило табір. Зранку козацькі полки одночасно штурмували Зборів, греблю й мости на Стрипі. Вранці українці й татари розпочали наступ на ворожий табір і Зборів (упродовж дня провели 10 штурмів). Коли місто було здобуте, козаки всі сили кинули проти королівського табору. Польські війська почали масово тікати. Хмельницький міг остаточно добити польську армію. Але кримський хан Іслан-Гірей увечері вступив у переговори з королем, після проведення яких наполіг на припиненні воєнних дій з боку Б.Хмельницького проти Польщі.

Неможливість вести війну одночасно проти Польщі й проти Кримського Ханства спонукала Б.Хмельницького укласти з Польщею 8 серпня 1649 р. Зборівський мирний договір.

У Зборівській битві козакам допомагав місцевий люд. Польська шляхта жорстоко помстилася жителям Зборова за участь у Національно – визвольній війні. З дозволу короля татари вщент пограбували місто. Багато жителів тоді потрапило в татарську неволю, немало загинуло.

На згадку про ті події поставили у Зборові й довкола нього кам'яні хрести. Обабіч шляху Тернопіль – Львів височить Козацька могила. У Зборові діє музей «Зборівська битва», в ньому знаходиться діограма «Зборівська битва» тернопільських художників Степана та Світлани Нечаїв.

Третій похід у 1655 р. відбувся спільно з російськими військами, за два роки до смерті гетьмана. Брат Івана Виговського, полковник Данило Виговський взяв Люблін, облога Львова тривала з 26 вересня до початку листопада. Гетьман знову обмежився викупом. На зворотній дорозі українське і московське військо під командою боярина Батурліна було двічі атаковане татарською ордою. У боях 14-15 листопада під Залізцями і 20-22 листопада під Озерною татари були розбиті.

Чергова війна прийшла у наші краї у 1669 році, коли король Михайло Вишневецький оголосив війну Туреччині. На стороні турків воював гетьман Дорошенко.

Ян Собеський був обраний Польським королем у 1674 р., часто перебував у Золочівському замку під час турецьких воєн та татарських нападів. У міжвоєнному часі улюбленим заняттям шляхти було полювання. Собеські часто влаштовували лови на дичину в нашій окрузі у лісах Балашиха і Тваримівка. В Олієві у них був мисливський домок. Останній раз король полював там у 1682 році

У 1672 році Золочівський замок протягом 6-ти днів оборонявся від турецького війська, але був здобутий і знищений. Пізніше замок відбудували татарські бранці, яких король поселяв у спустошених селах. За легендою частина з них у селі Вороняки збунтувалася і за наказом короля 300 татарів було страчено біля стін замку. Король Ян III уславився здобуттям Відня у 1683 році.

Після смерті короля у 1696 р. власником Золочівських дібр став королевич Якоб Собеський. На той час у Ярославичах ще не було панщини і селяни з Ярославичів і Перепільників сплачували подимний податок до фільварку в Озерній. У 1705 р. Золочів спустошили шведи, тут перебував з козацьким військом гетьман Іван Мазепа у 1708 році.

Королевич Якоб підтвердив окремим універсалом привілеї, надані своїми предками городянам і селянам. У Львівському Державному історичному архіві зберігається «інструмент Ерекції», наданий церкві села Ярославичі у 1735 році, де він титулує себе як «Королевич Польський і Великого Князівства Литовського, на Жовкві, Поморянах, Золочеві, Тернополі Пан і Дідич...».

Після смерті королевича його володіння – 11 міст і 140 сіл, в т.ч. Золочівські маєтності, успадкувала в 1737 році його дочка Марія Кароліна де Буїлон, дружина маркіза де Буїлона, що постійно проживала у Парижі. Згодом вона продала їх у 1740 році своєму родичу Міхалу Казимиру Радзивілу, що був внуком Катерини Собеської, сестри короля Яна III.

Свідченням того наскільки залежало місцеве життя від ласки панів є документ тих часів з Львівського історичного архіву с. Нестерівці, яке згодом увійшло до складу Ярославичської домінії.

Документ парафії

під титулом св. Михаїла. Інструмент презенти.

Міхал Казимир Радзивіл, князь на Олиці, Несвіжу, Біжах, Дубинках і Сопак; граф у Білій, на Золочівщині, Жовкві; воєвода Віленський, гетьман великого Князівства Литовського; Глухівський, Кам'янецький, Новотарський староста; кавалер орденів Орла Білого, св. Губерта, ясновельможному князю Леонові на Шептицях Шептицькому з божої і столиці апостольської ласки Львівському, Галицькому і Кам'яця-Подільського біскупові. Бачачи значну слабість велебного отця Стефана Шуміцького Пресвітера церкви у моїй маєтності Сервири званій у дібрах Золочівських під титулом св. Михаїла Архангела для помноження хвали Божої серед підлеглих моїх, помисливім я побожністю цнот, наділеного і біглистю наук випробуваного учтивого Самсона Зубчицького до тої церкви за коадьютера представити. Якого і зараз цим моїм листом Презентую, щоби після отця Шуміцького ніхто інший, тільки він до церкви вищеназваної зостав священником і адміністратором. Той же учтивий Симеон Зубчицький згідно давніх ерекцій (постанов) до тої церкви наданих, справуватися повинен маючи суворий нагляд і чуття, біля душ людських старання. І на то даю нинішню Презенту при печатці і власному підписі. Дано в Жовкві 21 липня 1759 р.

Міхал Радзивіл помер У 1763 році, його син Кароль був власником Золочівських дібр з 1772 року. В «Інструменті Презенти парафії Народження Діви Марії села Сервири», виданому в 1780 році з нагоди затвердження на парафії нового священика, він титулує себе: *«Кароль Станіслав Радзивіл, Князь Олицький, ..., Пан на Дубинках, Чарторії, Слуцьку і Панства Римського граф на місцевостях Кайданові, Білому Каменю, Жнигороддю, Заблудові, Золочеві, Жовкві, Поморянах. Пан і Дідич, воєвода Віленський, Орденів Орла Білого, св. Андрія, св. Тіберта кавалер».*

На давній адміністративній карті «Атлас Речі Посполитої XVI-XVII ст., Земля Руська» в межах Золочівського повіту показано границі волостей, їх центри і села, що входили до них: Броди; Олесько; Підкамінь; Гологори; Золочів, включаючи Нище, Тростянець Малий, Кругів, Івачів, Манаїв, Піщане (Гнідаву);

Озерна, в т. ч. Оліїв, Тростянець Великий, Лопушани, Монилівка; Поморяни, включаючи Зборів, Метенів, Беримівці, Кудобинці, Кудинівці; Гукалівці, в т.ч. Ярославичі, Кабарівці, Вовчківці, Перепельники, Гарбузів.

Внаслідок I поділу Польщі у 1772 р. Золочів разом з іншими землями Руського воєводства перейшов під владу Австрії. Згідно нового адміністрування землі належали до Бродівського, а з 1782 р. до Золочівського циркулу (повіту).

Австрійська влада провела у Галичині цілий ряд заходів, спрямованих на одержання статистичних даних про стан шляхетського і селянського господарства і кількість населення. У період 1785–1788 років створено поземельні кадастри – перепис і економічна оцінка земельних угідь (Йосифінська Метрика). На основі кадастрів визначали наявні і потенційні доходи господарств і проводилось їх оподаткування, визначалися повинності селян.

До запровадження панщини селяни сплачували своєму панові податок Подимне – чітко встановлену суму оплати в грошах від кожного двору і ланове, залежно від розміру земельного наділу. У XVII столітті у зв'язку з подорожанням зерна і вигідністю його збуту на експорт, шляхта стала займатися господарською діяльністю. Пани створювали великі господарства, які забезпечувалися працею селян. Впровадження панщини відбувалося без особливого спротиву населення. Визначаючи певну кількість днів обов'язкової праці на тиждень, пани зменшували розмір податку. Селянам здавалося це вигідним, бо у домі була достатня кількість робочих рук.

Коли появилася панщина у Ярославичах невідомо, у всякім разі це було вже після 1703 року, бо до цього часу наші селяни сплачували Подимне до фільварку в Озерній. Це пояснюється тим, що дрібна шляхта, володіючи окремими селами, створювала у них фільварки, а великі землевласники, такі як Собеські, Радзівіли – тільки у великих селах, а малі – продовжували сплачувати податки. Про панщизняні повинності маємо документ від 1787 року.

Повинності Громади села Ярославичі.

Кожний підданий, маючий цілий ґрунт (24 морги), повинен відробляти два дні на тиждень кінним тяглом. Рівно ж має віддати одного півня у рік в натурі або грішми. Випрясти дві мітки конопляного прядива, на звичайному мотовилі намотаних і одну мітку з двірського прядива, або по два крейцари заплатити. Так же кожен має відбути поїздки до Львова чи Жовкви з своїми харчами. Має здати корець проса готового на їду або два корці гречки на крупи виробити. Конопель Двірських копу вимочити, потерти і без врахування панщини віддати.

Півшнуркові і взаймикові (загородники) кожен повинен один день в тиждень кінним тяглом відробити або два дні пішо. Щодо повозу всякого, то один раз до Львова чи Жовкви відбути. Віддати одного півня, хто має дич, то здати шість яєць, або на ту суму сплатити. Загородники, які тільки один день відбувають пішо, мають здати п'ять мотків з прядива Двірського.

Радзівіли, володіючи величезними посіlostями у Литві, не дбали про свої Золочівські маєтності, обтяжені великими боргами, їх згодом у 1789 р. перейняла княжна Сапіга. Австрійська влада сконфіскувала задовжені добра Радзівілівські і спрдала на аукціоні (ліцитації). У 1802 р. їх придбав Лукаш Комарницький (1760-1816 рр.), апеляційний радник зі Львова, суддя земський Познаньський з 1798 р.

Рід Комарницьких походив з с. Комарники Львівської землі, тепер у Самбірському районі. В 1450 р. предки Комарницьких одержали шляхетський герб Сас. Титул «Граф на Золочові» Лукаш одержав у 1803 р.

Проте, що він був власником с. Ярославичі свідчить специфікація ґрунтів церкви Ярославицької під титулом Преображення Хрестового, зложена представниками уряду місцевого і погоджена, підписана: «Дідич в замку Золочівському, 28 січня 1806 р.».

А вже у наступному році село перейшло у власність його сина Грегора. Після вступу у володіння Грегор видав «Екстракт

інвентара ґрунтового паньства Ярославичі з прилеглими до нього селами», у якому виписані «повинності всякі на приписах Крайовох засаджуючихся».

Сумаріш повинностей у даних нижче наведених

Назва місця	Осілоситі ґрунту				Панщина				Мотки	Птиця, штук				Гроші			
	цілий ґрунт	півґрунтові	загородники	комірники	тижнева					річна	з пан. прядива	данина	півнів	курей	яєць	від свині по 15 гр	від вівці по 6 гр
					літом	зимою	літом	зимою									
тягла		піша															
Ярославичі	35	14	14		84	14	49	14		169	86	43	188	564	-	-	
Сервирів	27	6	-	3	54	27	6	6		66	27	27	18	261	33	152	
Білківці	37	6	-	-	37	37	6	6		122	37	37	74	222	61	139	
Нестерівці	69	33	-	5					3576/ 1464	255	68	68	137	411	92	395	
Богданівка	37	15	-	-	37	37	15	15		170	37	37	74	222	85	73	

Повинності підданих

Піддані, цілий ґрунт посідаючі в Ярославичах і Сервиріві, роблять в тиждень літом, окрім своєї землі, по одному дню, Данина: один півень, курей 3, яєць 9. Від вівці - по 6 грошів, від свині – по 15 грошів. Маючі жорна, кожен здає зерна по кору. Мотків прядива здає по одному з свого, а з панського два пряде. Піддані, будучі на чиншу, ґрунт посідаючі і панщини не відробляючі, платять у пропорції свого посідання.

Згідно цього документу до складу Домінії Ярославичі входило 5 сіл: Ярославичі, Сервирів, Білківці, Нестерівці і Богданівка. Всього 300 осідлостей, в т.ч.: 205 з цілим ґрунтом, 74 – половинним, 22 – загородників і комірників. У Ярославичах на той час було 63 двори; з них 35 з повним ґрунтом, 14 – напівґрунтових; 14 – загородників. Враховуючи, що у середньому в дворі

проживало не менше 6 осіб чисельність населення у селі складала біля 400 чоловік.

Немає впевненості, що всі землі Ярославичького панства були придбані одночасно і саме від княжни Сапіги. Інструмент Ерекції (постанова), виданий у 1792 р. «для поправлення стану ґрунтів, як підданих моїх, так і до церкви села того (Сервири) належачих» стверджує, що Тадзик Екутер з Сенігова є «пан і дідич сіл Манаїв, Яцківці і Сервири».

Згідно «Генеалогії родів шляхетських» у Лукаша Комарницького було 6 дітей: Кристина, Луція, Олександр, Грегорж, Бенедикт, Фелікс і напівкровний брат Миколай. Сам граф Лукаш Комарницький помер у 1816 р. і похований з дружиною у м. Золочів у родовій усипальниці, там же похована його дочка Люція.

«Ярославицьке панство» не довго було цілісною домінією. У «Газеті Львівській» 5.04.1827 року було опубліковано оголошення *«Ухваля суду шляхетського Львівського. Дібра, які залишилися після померлого гр. Лукаша Комарницького в Золочівському повіті: містечко Золочів, а також села Тростянець, Ярославичі, Яцківці, Сервири, Богданівка, Білківці, Нестерівці передати у трьохлітнє утримання від 24.07.1827 до 24.07.1830 рр. через публічну ліцитацію. На продаж виставлено буде (ціна річної плати за утримання): Золочів - за виключенням палацу з городом-10110 зол. Римських; Тростянець-3782; Ярославичі-2403; Яцківці-1124; Сервири-1751; Богданівка і Білківці разом узяті-2413 (Золочів і Тростянець ліцитувати разом, а названі села поєдинчо)».*

У списку власників земель з прізвищем Комарницький вказується, що Олександр Комарницький (пом. 1841 р.) був власником Золочова, напевно після смерті Лукаша.

Миколай Комарницький був власником с. Малий Тростянець і можливо, що саме від нього або його родини до Ярославичьких Комарницьких у спадок перейшов ліс біля Тростянця і Нища.

Грегор Комарницький (1790-1850 рр.) граф де Сас (на Золочові) був власником дібр Залізці, села Ярославичі, маршалком губернії Подільської. У книзі «Україна масонська» згадується, що у 1818-1822 роках у Кам'янці-Подільському діяла масонська ложа

чисельністю до 170 осіб, членом якої був Голова Подільського губернського суду, повітовий маршалок Г. Комарницький.

У Грегора Комарницького був син Болеслав (1819 р. н.) і дочки (у заміжжі): Аркадія Чайковська, Мальвіна Моравська, Анна Городиська.

Болеслав Комарницький був першим дідичем, який став жити у селі Ярославичі. У 1850-х роках він збудував панський палац, що був на горі за теперішньою церквою, приблизно там, де зараз колгоспний тік. Забрав до себе свою тітку Кристину, яка похована на Ярославицькому цвинтарі у 1845 р. У Болеслава були сини: Ян (1849 р.н.) і Мечислав (1854 р.н.). Про Яна нічого невідомо.

Після смерті Болеслава власницею села довгий час була Аркадія Чайківська, про що є запис у шематизмі Львівської метрополії за 1858 рік. Вийшовши заміж за українця, вона стала ізгоєм у родині Комарницьких. Її чоловік Ізодор у 1861 році був членом Товариства Господарського Галичини, тож напевно займався фільварком. Аркадія померла у 1880 році, похована у Ярославичах Згодом, після якихось судових процесів (у 1882 році село було у розпорядженні судової адміністрації), Ярославичі перейшли у власність Мечислава Комарницького.

Після скасування панщини у 1848 році, селяни одержали, належні їм наділи, у довічну власність. Зникла примусова залежність від пана. На честь «Даної Свободи 15 мая» у Ярославичах громада у 1861 році спорудила пам'ятну Фігуру. Була навіть складена ягілька:

Нам тепер ягілька мила,
Панщина ся встановила.
Хлопи ходять – файки курять,
Пани ходять, та й ся журять.
Як би хлопа зачепити,
Щоби пішов молотити.
Ходи хлопе молотити,
Дам горілки око пити.
І махорки понюхати,

Тільки прошу послухати. (Записано від Євдокії Рак, 1901 р.н.)

Скасування панщини не принесло селянам обіцяної волі, бо значно зросли податки. Бідніші люди стали найматися до пана на роботу за відповідну плату. Індемізаційний податок (за викуп землі) селяни сплачували аж до 1916 року.

Граф Мечислав Комарницький, за переказами, добре ставився до селян і був «добрим» паном. Коли до нього прийшла жінка, сердита на свого чоловіка, і приставила, що той щось украв у пана, то дідич відшмагав її: «Він краде у мене, а ти маєш бути доброю жінкою». У 1896 році старанням графа був вилитий великий дзвін до Ярославицької церкви з написом на польській мові «Той дзвін є дар ясновельможного графа Камарницького».

Тим не менше у 1902 році, коли по селах Золочівського повіту прокотилася хвиля страйків, Ярославицькі селяни відмовилися йти до пана на жнива за десятий сніп, а вимагали покращення оплати праці за жнива – за кожний восьмий сніп. Організатором страйку був студент Львівського університету Володимир Домбровський, син вчителя з Гарбузова. Сторони не змогли прийти до згоди. Пан привів на жнива женців з інших сіл, але місцеві селяни вигнали їх. Дідич для утихомирення і залякування селян визвав військо.

У польській газеті «Кур'єр Львівський» того часу було опубліковано повідомлення: *«Страйки рільничі: ... також із Зборівського округу судового доносять про вибухи страйків і твалти, які відбулися у Гарбузові, Білоголовах, Перепельниках, Нищу, Метеневі, Ярославичах. З метою попередження даної розрухи в ті околиці вислано 2 урядників у компанії з піхотою і ескадроном уланів. В загальному в повіті арештовано 120 учасників».*

Мечислав був непоганим господарем, тримав худобу швіцької породи (сірої масті), мав 1.5 гектарів саду. У Дворі працювало 59 робітників. Приблизно там, де зараз живе Редьква Богдан була цегельня і випалювали кафель до п'єців, який возили на продаж до Львова. Є записи, що у 1902 році у селі працювала гуральня, яка знаходилася на тому місці, де тепер магазин Споживспілки. Списки гуралень Галицького намісництва підтверджують наявність

ще у 1806 році у селі Ярославичі діючої гуральні, тільки невідомо з якого часу.

З 1905 р. Ярославичі стали належати до новоутвореного Зборівського повіту.

Мечислав Комарницький помер у 1911 році і похований на цвинтарі у Ярославичах. За спогадами Марії Драпінської (Чиж) пана ховали у скляному червоному трумлі, видно, що тоді для селян, відполірований до блиску мармур, був у диковину.

У Мечислава були дочки: Ванда (1870 р.н.) і Ольга (1871 р.н.). Будь-яка інформація про них відсутня, цілком можливо, котрась з них була матір'ю Мар'яна Комарницького, який народився у Ярославовичах у 1890 році і успадкував згодом маєтність свого діда.

Подібно, що Мар'ян був досить легковажний і гульвіса. Його прізвище зустрічається у списку членів елітного Львівського товариства мисливців у 1914 році, поряд з прізвищами графа Олександра Водзіцкого з Олієва і Адольфа Корпака з Нища. Мар'ян постійно проживав у Львові, час-від-часу навідуючись до Ярославович. У 1912 році зареєстровано його шлюб з Марією-Михаліною, графинею Броде-Блатер (1890 р.н.), померла у Гданську у 1961 році.

Дочка М. Комарницького Єлена, народжена у 1910 році (за два роки до шлюбу), вийшла заміж у 1936 році у Голубічку за графа Криштофа Холодкевича. Друга дочка – Марія Комарницька (1914 р.н.) вийшла заміж у 1930 році за графа Владислава Хутовського, померла у 1993 році.

У шематизмі Львівської метрополії за 1924 рік Мар'ян Комарницький записаний ще як дідич Ярославич, але подальша доля його невідома. Згідно перепису 1921 року, господарство перебувало у плачевному стані. У Дворі працювало 14 осіб, було 23 коні, 34 голів худоби, 40 овець. Кількість ріллі зменшилась до 295 моргів. Управляючим працював поляк Антон Бесараб. Скоріш за все, Комарницький втратив право власності через борги, в усякім разі, його дочки згодом не претендували на Ярославицькі землі.

Важким випробуванням з стражданнями і втратами стала для мешканців Ярославович I світова війна, яка розпочалася 1 серпня 1914 року і тривала до 11 листопада 1918 року. Під час цієї війни загинуло понад 9 млн солдатів і цивільних.

Силам Антанти (Франція, Росія, Англія, США, Японія) протистояли країни Четвертого Союзу (Австрія, Німеччина, Болгарія, Туреччина, Італія). Формальною причиною початку війни стало вбивство сербським студентом Гаврилом Принципом спадкоємця австро-угорського престолу. Головні європейські країни втягнулися у війну протягом кількох тижнів через схему договорів колективної оборони і складний характер міжнародних відносин.

За спогадами Рак Євдокії (1901 р.н.), був погожий спекотний сонячний день, хлопці косили косами з грабками жито, а жінки в'язали його у снопи, коли раптом задзвонили дзвони на церковній дзвіниці на збір народу. Урядник, що прибув у супроводі двох жандармів, біля школи зачитав під плач жінок указ Цісаря про оголошення війни і початок мобілізації. Мобілізації підлягали чоловіки віком від 20 до 50 років.

Селянам було шкода «бідного старого, доброго» Цісаря, якого всі обіжали і він так багато страждав. Франц Йосиф I Габсбург (1830-1916 рр.) правив монархією 68 років. Мексиканці вбили його молодшого брата Максиміліана (у 1868 році); єдиний його син кронпринц Рудольф застрелився у 1889 році, вбивши перед тим свою коханку; у 1898 році італійський анархіст вбив дружину Цісаря, а серби перед війною розстріляли спадкоємця трону ерцгерцога Фердинанда разом з дружиною.

Мобілізація у селах Зборівського повіту була проведена тільки частково, бо вже 21 серпня Ярославицькі поля стали ареною найбільшої і останньої кавалерійської битви в історії I світової війни в стилі Наполеонівських битв, коли більше 2000 кіннотників рубалися одночасно у двох лавах під час затемнення сонця.

Для порівняння, опис Ярославицької битви надаємо у двох версіях (публікації з австрійських і російських джерел).

1914. Бій біля Ярославич.

(Стаття опублікована в німецькій версії хорватського військово-історичного журналу «Husar" N2-2016).

6 серпня Австро-Угорщина оголосила війну Росії. Висунення великих кавалерійських з'єднань почалося з 15-го числа з метою «стратегічної розвідки». Уже 18 серпня російські війська перетнули кордон Галичини. Поблизу села Ярославичі 21 серпня і сталося зіткнення 10-ї російської кавалерійської дивізії з 4-ю австро-угорською кавалерійською дивізією, що стало першим великим боєм на цій ділянці фронту і останнім кавалерійським боєм в історії.

Австро-угорська кавалерія. По штатах воєнного часу кавалерійський полк складався з 41 офіцера, 1 093 унтер-офіцерів та солдатів і мав 1105 коней. Кожен кавалерійський полк складався з штабу, двох дивізіонів (півполків), аналогічних батальйонам в піхоті, що включали по три ескадрони (аналог піхотної роти), з кулеметною і саперною ротою та телеграфною командою. Кулеметна рота ділилася на два взводи і мала вісім кулеметів

«Шварцлозе» (8-mm). Два полки утворювали бригаду, а дві бригади - кавалерійську дивізію. Кавалерійська дивізія включала також дивізіон кінної артилерії, що складався з трьох батареї по чотири 75-міліметрових гармат зразка 1905 року в кожній.

Склад 4-ї кавалерійської дивізії під командуванням генерал-майора Едмунда Ріттера фон Заремби, що брала участь в бою біля Ярославич, був такий: - 18-я бригада (командир - генерал Ойген Ріттер фон Руїс де Роксас - 9-й драгунський полк «Ерцгерцог Альбрехт» і 13-й уланський полк «Бем-Ермоллі»; -21-а бригада (командир - полковник граф Отто Уйн- 15-й драгунський полк «Ерцгерцог Йозеф» і 1-й уланський полк «Ріттер фон Брудерманн»; -дивізіон кінної артилерії - три батареї (всього 12 гармат).

Російська кавалерія. Кожна дивізія ділилася на дві бригади: перша включала драгунський і уланський полки, друга - гусарський і козачий. До складу дивізії також входили батареї кінної артилерії з шістьма 76,2-мм знаряддями зразка 1902 року, кожна. Кавалерійський полк включав 6 ескадронів (всього 850 кавалеристів), кулеметну роту з 8 кулеметами і саперну роту. На відміну від австро-угорських, у російських уланів, що склали перші шеренги ескадронів, зберігалися піки.

Під Ярославичами бій вела 10-а кавалерійська дивізія під командуванням генерала графа Федора Артуровича Келлера. Склад її був такий: -1-а бригада - 10-й Новгородський драгунський і 10-й Одеський уланський полки; -2-а бригада - 10-й Інгерманландський гусарський і 10-й Оренбурзький козачий полки; -3-й Донський козачий артилерійський дивізіон, що складався з трьох батареї (всього 18 гармат).

20 серпня, близько 21.00, капрал Хабермюллер доставив в штаб 4-ї кавалерійської дивізії, що знаходилася в містечку Суховоля, повідомлення про те, що російська 9-а кавалерійська дивізія, посилена піхотою і артилерією, минула містечко Залозці і двома колонами рухається в напрямку населеного пункту Оліїв. Останній перебував приблизно в 40 кілометрах від штабу 4-ї кав. дивізії. Найближчі австро-угорські сили були розпорошені на

великій території: 11-а піхотна дивізія перебувала в, розташованих в 70 кілометрах на південь, Бережанах, а 8-я кав. дивізія в Тернополі, приблизно на такій же відстані на південний схід. Росіяни пройшли на стику між трьома австро-угорськими дивізіями, і стало ясно, що вони спробують перерізати залізничне сполучення біля Зборова. Щоб їх оточити, всі три австро-угорські дивізії повинні були діяти спільно.

21 серпня, о 3 годині ранку, 4-я кав. дивізія була піднята по тривозі і отримала наказ на виступ. Два батальйони 35-го ландверного піхотного полку, підлеглі дивізії, мали зайняти позицію на висоті 388 південніше Лопушан і прикривати кавалерію з цього напрямку. Піхота виступила близько опівночі, а через три години за нею пішла кіннота. На світанку 4-а кав. дивізія рухалася похідною колоною на південь від Ніща. Її метою було зайняти висоту 418 на північний схід від Вовчківців. В авангарді рухався 15-й драгунський полк з другим ескадроном на чолі. Відстаючи приблизно на двадцять хвилин, за основними силами 15-го драгунського, слідував 3-й ескадрон 13-го уланського, за ним - кулеметна рота 1-го уланського і 1-а та 3-а батареї 11-го кінно-артилерійського дивізіону. За ними рухалися основні сили дивізії: штаб, обоз і санітарні служби, 13-й і 1-й уланські та чотири ескадрони 9-го драгунського. Два батальйони 35-го ландверного піхотного полку просувалися в напрямку висоти 396 для прикриття лівого флангу.

Русіян поблизу не було і приблизно о 6.30 виснажені піхотинці увійшли в Лопушани. Місцеві жителі повідомили командирові полку підполковнику Райхельту, що в попередній день бачили козачі роз'їзди. Райхельт повів своїх людей до висоти Ямни (висота 416), де була зручна позиція для прикриття флангу дивізії. Оліїв з цієї висоти не простежувався, Ярославичі знаходилися приблизно в 3000 кроків на південний схід, а Вовчківці - на заході, в низині річки Стрипи.

Одночасно з прибуттям піхоти на висоту 396, близько 5.00, 4-а кав. дивізія досягла висоти 418 на південний схід від Гукалівців,

де і зупинилася. Висота забезпечувала хороший огляд, але російських видно не було. Вислані роз'їзди також повернулися ні з чим. Для більшої безпеки одна рота була вислана на висоту Ямни з наказом зайняти її до 5.45. Близько 6.00 стала чутна канонада. Генерал Заремба вирішив, що 8-а кав. дивізія вступила в бій з росіянами і, не чекаючи результатів розвідки, в 6.30 наказав дивізії виступати на південь, до Ярославич. Він був упевнений, що незабаром з цього напрямку прибуде 11-а піхотна дивізія. Два полки, 9-й драгунський і 13-й уланський, в бойовому порядку рухалися попереду, 15-й драгунський - уступом вліво, а 1-й уланський - вправо. Артилерія і обоз рухалися в центрі. 1-й ескадрон 9-го драгунського повинен був разом з 35-м піхотним полком зайняти висоту Ямни. Однак те, що сприйняли за канонаду, було звуками вибухів, якими Оренбурзькі козаки нищили залізницю.

О 7.30 авангард досяг висоти 401 на південний схід від Кабарівців, де і зупинився. Ніяких ознак наближення 11-ї піхотної все ще не було. Тим часом в штаб генерала Заремби повернувся на змилених конях роз'їзд обер-лейтенанта графа Рессенгауера, який був надісланий ще вранці до Олієва з повідомленням про великі сили російської кінноти на північний схід від Олієва. Незабаром прибув лейтенант Герош з 9-го драгунського зі звісткою про численну російську кінноту з артилерією на висоті Беримівка (висота 427). Положення генерала Заремби стало скрутним: з одного боку - російська кіннота з артилерією на висотах, з іншого - містечко Зборів, де сходяться три річки. Останнє повідомлення, доставлене лейтенантом графом Сіззо-Норрісом про те, що росіяни встановлюють вісімнадцять гармат, змусило Зарембу до негайних дій. Він наказав дивізії відступити до висоти 418 на північний схід від Ярославич - кращої позиції для відбиття противника. Полки розгорталися послідовно і скакали з максимальною швидкістю до Ярославич. Дві кінні батареї зайняли позицію в 500 кроках на південний схід від Ярославич, щоб прикривати відхід.

Близько 9.15 російська артилерія дала чотири пристрілювальних постріли і накрила санітарну колону та кулеметну роту, які почали тікати. Вози біженців з Ярославич і обрушення 3-х дерев'яних мостів в селі під тягарем кінної і гарматної маси, ускладнили організований відхід австро-угорських сил. Вогонь восьми австро-угорських гармат (проти вісімнадцяти російських) змусив їх на час замовкнути, що дозволило драгунам і уланам галопом відступити через село до висоти 411. Частина російських гармат перенесла вогонь на австро-угорські батареї, а частина - на Ярославичі, де зайнялися пожежі. Австро-угорська артилерія змушена була відступити, втративши частину особового складу, возів з боєприпасами і коней. Один з командирів, майор Лауер-Шміттенфельз, був важко поранений. На висоті 411 вони зупинилися і дали кілька залпів по російській артилерії. Їх подальший відхід до висоти 418 супроводжувався вогнем росіян з Макової Гори (висота 401), проте він був малоефективний. Коли над 1-м уланським стали рватися перші російські снаряди, іншими гарматами з зайнятої на той час висоти 396 був відкритий вогонь по позиціях піхоти і 1-го ескадрону 9-го драгунського на висоті Ямни. Коли драгуни і піхотинці побачили, що 4-а кав. дивізія відступає, то теж почали відхід. До 9.00 вся дивізія зібралася на схід від Вовчковець, на березі річки, що не проглядає росіянами, і знову вишикувалася. Лише дивом втрати виявилися меншими очікуваних: близько 20 осіб і 50 коней.

Атака 13-го уланського полку. Генерал Заремба наказав розташуватися за висотами 418 і 419. Він припускав, що йому протистоять цілих дві кавалерійські дивізії і хотів збудувати надійну оборонну позицію. Він продовжував сподіватися на підхід 11-ї піхотної і 8-ї кавалерійської дивізій. Кулеметна рота 15-го драгунського була відправлена на висоту 419 з метою прикриття флангу. У п'ятистах метрах, в тилу, під прикриттям висот, він розташував у дві лінії один за іншим 1-й уланський (командир - полковник Вейс-Шлейссенбург) і 9-й драгунський (полковник Копечек) полки. Безпосередньо за висотою 419 зайняли позицію

13-й уланський (полковник граф Спаноці) і 15-й драгунський. Кулеметні роти і артилерія розташувалися безпосередньо на висотах. Заремба також послав кур'єра в 35-й піхотний полк, який щойно переправився через річку, з наказом зайняти Вовчківці і прикривати фланг дивізії. Кур'єру вдалося знайти лише дві роти 2-го батальйону, які встигли вчасно зайняти позицію і перешкодити переправі однієї сотні Оренбурзьких козаків.

Першими позицію зайняли 1-й уланський і 9-й драгунський. За ними слідував 15-й драгунський, що рухався до висот по дорозі уздовж річки. Полковник граф Спаноці вів свій 13-й уланський обхідним шляхом через висоту 418. За ними повинні були прослідувати дві батареї, але з незрозумілих причин вони застрягли на березі Стрипи. Можливо, їх затримала поява Оренбурзьких козаків. В авангарді 13-го уланського скакав перший дивізіон з трьох ескадронів, половини 3-го ескадрону і кулеметної роти. На відстані в кілька сот метрів за ними скакав другий дивізіон під командуванням майора Відаля, що складався з 1-го і другої половини 3-го ескадронів. Один ескадрон залишився прикривати 3-ю батарею.

У той момент, коли 1-й дивізіон зник за висотою 418, а 15-й драгунський ще лише наближався до неї, праворуч від фільварку Липник, на відстані близько 1000 метрів від 2-го дивізіону 13-го уланського, показалася колона російських військ. Це була 10-я кавалерійська дивізія. В авангарді скакали два ескадрони Новгородських драгунів, за ними три ескадрони Одеських уланів, а в ар'єргарді - кінно-саперна і кулеметна роти.

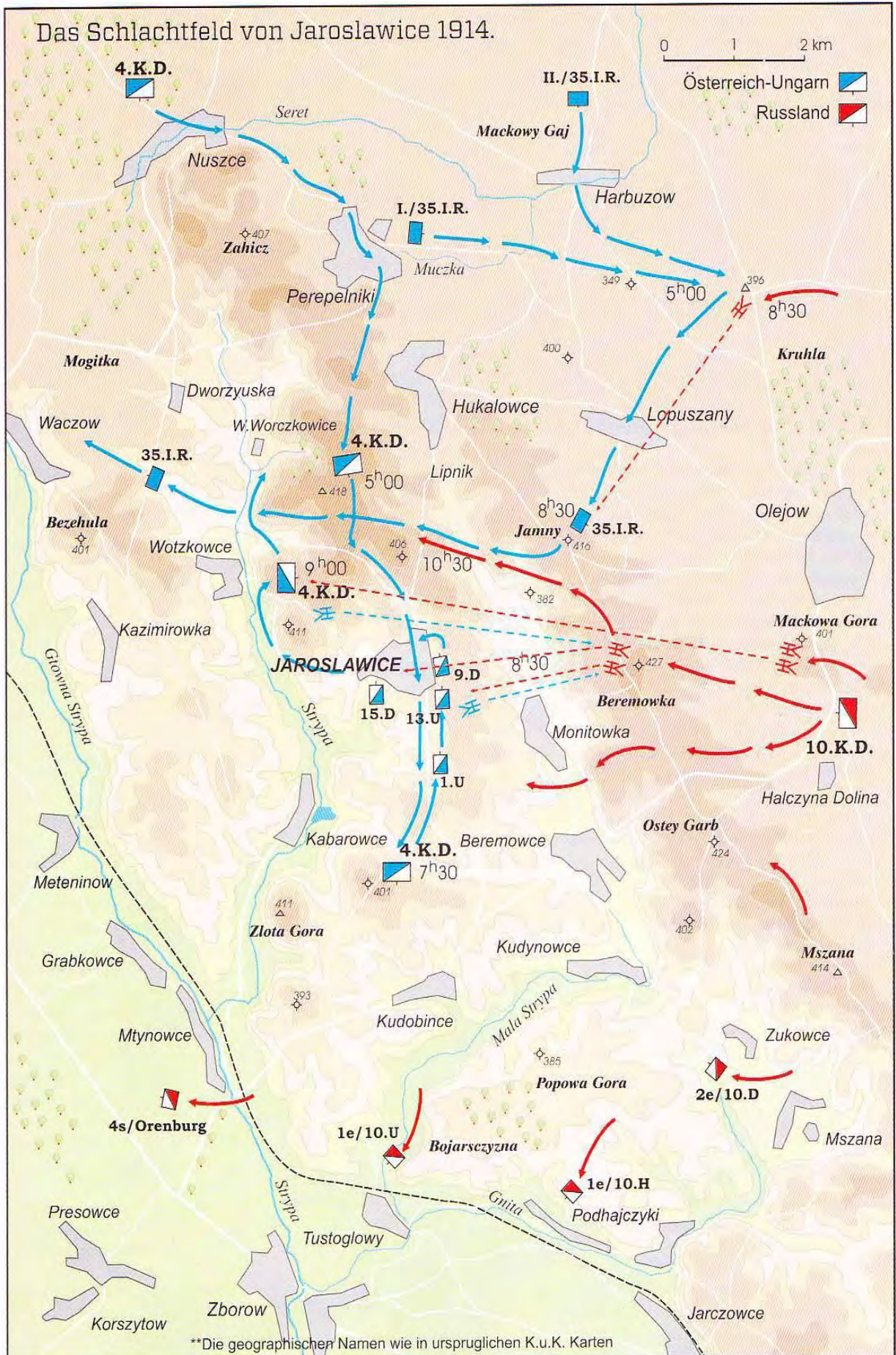
Відаць негайно прийняв рішення зі своїми півтора ескадронами затримати росіян до тих пір, поки основні сили дивізії не займуть свої позиції. Він рясю пішов на росіян. Улани, як на параді, розгорнулися з колони в лінію і по сигналу труби кинулися в атаку. Росіяни були приголомшені, але швидко прийшли до тями. З колони їх ескадрони, вліво по ходу руху, розгорнулися в лінію і пішли у зустрічну атаку. У стрімкому зустрічному зіткненні російські вершники перші шеренги, яких були озброєні списами,

мали перевагу і багато австрійців були вибиті з сідел. У числі перших втрат були командири ескадронів: Кіцінські (поранений) і Міхель, а також близько дюжини уланів.

У наступній за цим рубці, коли противники буквально стикалися стременами, шаблі уланів були ефективніші, і все більше росіян стали вилітати з сідел. Загальний хаос, пил, пістолетні постріли, крики людей і іржання коней тривали кілька хвилин, після чого улани під тиском переважаючого супротивника змушені були відійти. Значна частина зуміла відступити назустріч 15-му драгунському, який якраз наближався до місця бою. Невелика ж група на чолі з майором Відалем, якій останній вдалося відірватися від противника, відходила тим же шляхом, яким і прийшла, але по дорозі була перехоплена козаками і після короткої сутички взята в полон. Російські драгуни спробували переслідувати відступаючих улан, але були відбиті вогнем кулеметів 15-го драгунського полку з висоти 419. Таким чином, бій закінчився внічию. Атака уланів Відаля не входила в плани Заремби, який сподівався зайняти позиції до підходу росіян. Замість цього він був змушений відправити 15-й драгунський на виручку уланам.

Атака 15-го драгунського полку. «Білі» драгуни полковника Уйна піднялися на узвишшя, маючи 1-й, 4-й і 6-й ескадрони в першій лінії, прикриті з флангів 2-м і 5-м. Уйн вирішив прийняти таку побудову, так як не знав чисельності противника і в разі його переваги хотів мати захист з флангів. Коли він побачив, що з правого крила йому загрожують два російських ескадрони, він наказав 2-му ескадрону майора Мальбурга атакувати їх, а сам кинувся в атаку з рештою чотирма. До атаки приєдналися улани 13-го полку, які зуміли прийти в себе і побудуватися в бойовий порядок. Генерал Заремба і обидва командири бригад, фон Руїз і Уйн з офіцерами штабу скакали на чолі полку. Росіяни знову були на короткий час приголомшені, але швидко перебудувалися і перейшли в контратаку, і все повторилося знову. Російські піки вибили перших австрійців з сідел, потім ті увірвалися до лав бійців в хакі, круглих кашкетах і з піками і стали рубати їх шаблями.

Схема битви

Існують деякі письмові спогади про бій, де розповідається про чисельну перевагу росіян, запеклу січ і клуби пилу. Один з російських офіцерів тримав поводи в зубах і стріляв з обох рук з револьверів. Вахмістр Полачек вирвав у іншого російського офіцера пістолет і застрелив дев'ять російських вершників. У одного з офіцерів, імовірно, обер-лейтенанта графа Рессегауера, зламалася шабля, і він продовжував битися з пістолетом, поки під ним не вбили коня. Навіть після цього він продовжував стріляти з землі, був поранений списом, але зумів вирватися пішим. Драгун Кнолль був нагороджений за те, що зумів врятувати свого пораненого командира, полковника Уйна, від групи російських вояків. І таких сцен протягом бою було безліч.

Січа тривала при затемненні сонця близько 20-ти хвилин, коли сурмачі дали сигнал до відходу. Практично одночасно з цим стали рватися снаряди російської артилерії, яка стріляла, не рахуючись зі своїми. Шрапнель вбивала як російських, так і австрійців. Драгуни відступали тим же шляхом, що і прийшли – через село Вовчківці. Росіяни не переслідували їх і в свою чергу відійшли до Липника. Деякі російські стріляли навздогін, забравшись на дерева, інші – спішившись і залігши на поле серед поранених і вбитих.

Поки ще йшла битва, три сотні Оренбурзьких козаків раптово напали на третю батарею капітана Тауфара, яка «по ніздрі» загрузла на болотистому березі Стрипи. Розрахунки швидко випрягли коней і зуміли врятуватися, кинувши гармати і вози. Помітивши це, 1-я батарея капітана фон Степскі розвернула гармати і відкрила вогонь по козаках, але й сама не змогла вибратися з мочариська. Відступ 15-го драгунського і поява російських драгунів, на додаток до козаків, змусили артилеристів 1-ї батареї кинути гармати і відступити.

9-й драгунський і 1-й уланський полки участі в бою не приймали, оскільки стояли в глибині і вчасно не зорієнтувалися в обстановці. Наказів вони також не отримали, так як командир дивізії, обидва командири бригад і штаби самі кинулися в атаку. Генерал Келлер зі своїми бійцями також покинув поле бою, але,

дознавшись про захоплення гармат, повернувся для збору трофеїв. Потім повернувся в Липника. Австро-угорські кіннотники зупинилися і зайняли позицію за Вовчківцями. До кінця дня 11-а піхотна і 8-а кавалерійська дивізії так і не з'явилися.

Втрати 4-ї дивізії були великі. 15-й драгунський втратив близько 150 чоловік і ще більше коней. 13-й уланський майора Відаля, заявив про 34 убитих і поранених, 113 чоловік, потрапили в полон. Загальні австро-угорські втрати, разом з піхотою, склали 350 осіб. Втрати росіян теж обчислювалися сотнями. Завдяки кращій розвідці їм вдалося застати Зарембу зненацька. Він до кінця бою не мав уявлення про сили противника. Росіяни протягом усього бою володіли ініціативою і постійно рішуче атакували. Триразова перевага російської артилерії змушувала припустити, що в справі бере участь також 9-а кав. дивізія. З іншого боку, Заремба мав 64 кулеметів, але вони застосовувалися дуже обмежено. Кулемети в австро-угорській армії в 1914 році були ще новинкою, і досвіду їх застосування не вистачало. Багато істориків вважають бій біля Ярославич останнім випадком використання кінноти в стилі Наполеонівських воєн. Ця битва не принесла ніяких результатів, крім слави для учасників з обох сторін. Сам генерал Келлер захоплювався відвагою австро-угорських вершників, які всього з півтора ескадронами атакували цілу дивізію. Він думав, що зіткнувся з цілою 4-ю дивізією і тому залишив поле бою.

Бій біля Ярославичів. (Слівінський А. «Конний бой 10-й кавалерийской дивизии». Сербія, 1921 р. 60 с.). Зустрічний бій під Ярославичами згодом був названий істориками і військовими фахівцями останнім кавалерійським боєм світової історії.

Командир російської 10-ї кав. дивізії генерал-лейтенант граф Ф. А. Келлер. Командир австрійської 4-ї кав. дивізії генерал-майор Едмунд Ріттер фон Заремба. Метою російської дивізії було прикриття розгортання 3-ї армії, активна розвідка і прорив австрійської завіси, що прикривала розгортання ворожих військ з

встановленням контакту безпосередньо з головними силами противника, маневрування уздовж кордону.

Донесення про появу перед фронтом 10-ї дивізії кавалерії противника, що рухався у напрямку до дислокованої на північ від російської 9-ї кавалерійської дивізії, було зустрінуте з радістю, і було вирішено йти на виручку цієї дивізії, рушити в її сторону і атакувати кавалерію противника.

Генерал Келлер разом зі своїм штабом і конвоєм їхав в голові колони, одразу слідом за бойовими роз'їздами. В'їхавши на пагорб лощини, командувач і його штаб побачили на вершині протилежного схилу австрійських кавалеристів в парадних мундирах, які готувалися до бою в розгорнутому строю. Хоча і з тієї, і з іншого боку противники були представлені однією дивізією, на стороні австрійців було дворазова перевага: в 4-й австрійської дивізії було 20 ескадронів проти 10 ескадронів в складі російської 10-ї кавалерійської дивізії. Перевага австрійців полягала також і у виборі ними позиції, коли росіяни були змушені атакувати від низу до верху, на підйомі, а австрійці чекали зіткнення, в розрахунку на те, що коні російських кавалеристів до цього моменту втомляться. Гребінь приховував від російської кавалерії і її штабу як справжні сили австрійців, так і їх шикуння. Довоєнні маневри забезпечили австрійському командувачу генералу Зарембі відмінне знання місцевості, де належало битися.

Початкові позиції противників перебували на вершинах протилежних схилів лощини, на відстані приблизно 500 метрів. Бій почався з атаки російських кавалеристів, полки яких почали вибудовувати фронт і виходити галопом в одну лінію. Драгуни і улани наступали праворуч від пагорба, де був розташований штаб Келлера, гусари - зліва. Відповідно до вказівок графа Келлера в завдання командира полку входило очолити початок атаки, після чого кавалеристи повинні діяти і приймати рішення вже самостійно. І на початку атаки 8 серпня останній наказ командира дивізії, який вирішив багато в чому результат бою з переважаючими силами противника, був відданий командиру

гусарського полку полковнику Богородському: «Триматися на уступі! Атакувати у фланг!»

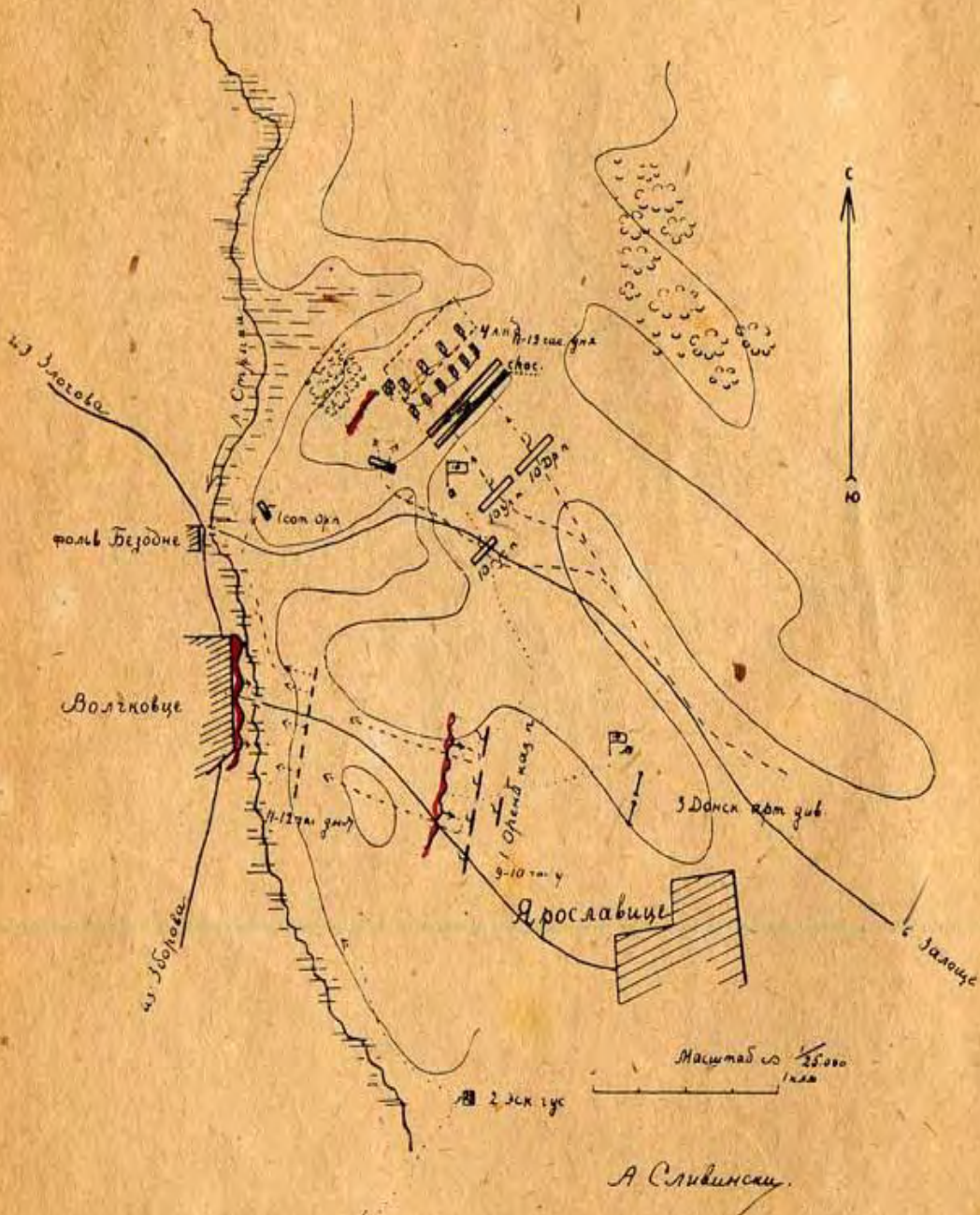
Російські улани і драгуни почали спуск в долину під вогнем австрійських кулеметів, які тим не менш утримати російську кінноту вже були не в змозі. Австрійська кіннота весь час, поки російські кавалеристи перетинали долину, залишалася нерухомою і рушила зверху вниз лише тоді, коли росіяни вже піднімалися до «австрійського» пагорба і були за кроків 300 від вершини. У момент зіткнення, згідно з настановами та методології кавалерійського бою, російська кіннота 10-ї кавалерійської дивізії використала проти ворожої кавалерії піки, піднявши в повітря і зім'явши першу лінію австрійської кавалерії. Далі почалася нещадна січа, в якій рубалось по обидва боки понад 2500 кіннотників. У розпал бою до генерала Келлера прискакав вершник, який повідомив про наявність у австрійських кавалеристів в бою парадних металевих касок, які важко розрубати. Тому порада графа: «Бей їх в морду і по шії!» виявилася вельми корисною. Незважаючи на те, що багатьом австрійцям каски врятували життя, багато хто все ж, як згодом з'ясувалося, були вражені саме таким способом.

Наступна фаза битви поставила росіян в критичне становище: Приховавши за гребенем свої справжні, вдвічі перевершуючі російських сили, австрійці завдали ще два послідовних потужних удари. Слідом за першою лінією з 6-8 ескадронів удар завдала друга лінія силою в 6 ескадронів, слідом за якою вдарила остання лінія чисельністю в 4 ескадрони кавалерії. Атака австрійців була настільки потужною, що російські драгуни і улани почали здавати. Переслідуючи відступаючу російську кавалерію, в тил пронісся цілий австрійський ескадрон, який пройшов в інтервал між російськими військами. Усувати небезпеку довелося самому командуючому російською дивізією генералу Келлеру, який наказав: «Штаб і конвой - в атаку!».

КОННЫЙ БОЙ

у д. Ярославлице 8/21 августа 1914 года.

Схема N. 2.

Атакувавши австрійський ескадрон на фланзі, граф Ф. А. Келлер на чолі свого конвою, із взводом козаків 1-го Оренбурзького полку і декількома випадковими вершниками, зім'яв його. Долю бою вирішив атакою, згідно з інструкцією командира дивізії, на уступі зліва 10-й гусарський Інгерманландський полк. Полк полковника Богородського підійшов до місця бою якраз в момент, коли вела наступ третя, остання лінія австрійських кавалеристів. Атакувавши і зім'явши ці 4 ескадрони Богородський запобіг катастрофічного удару по відступаючих руських полках, що починали цей бій. Ротмістр І. Г. Барбович, який перебував також на лівому фланзі на чолі свого ескадрону атакував і захопив австрійську артилерію, зайнявши стратегічно важливу галявину, де вона була дислокована.

Переслідування і рубка зім'ятої австрійської кавалерії тривала стільки, скільки витримували коні. Останню путь відходу відступаючим австрійцям перекрила сотня Оренбурзького козачого полку, що зайняла єдину переправу в тилу початкового розташування противника через річку Стрипу. Незважаючи на дворазову перевагу і зручності обраної позиції, що дозволила в ході бою австрійцям піднести неприємний і несподіваний сюрприз російським військам, австрійська кавалерійська дивізія з 20 ескадронів була повністю розгромлена.

Втрати австрійців склали 969 бійців вбитими і пораненими. У полон потрапило 250 кавалеристів і 400 піхотинців. Як трофеї дивізії Келлера дісталися 300 коней, 8 гармат із зарядними ящиками, кулемети, штабна документація розгромленої австрійської дивізії.

За бій 8 серпня неподалік Ярославич генерал-майор Заремба - відправлений у відставку. Генерал-лейтенант Ф. А. Келлер був нагороджений орденом Святого Георгія 4-го ступеня. Граф Келлер був розстріляний у 1918 році петлюрівцями у Києві за організацію білогвардійського заколоту проти УНР.

Якщо порівнювати наведені описи битви у обидвох статтях , то створюється враження, що мова йде про різні події. Судячи з

них, кожна сторона вважала себе захопленою зненацька. Учасниками бою під Ярославичами були наші односельці, кавалеристи 13 уланського Золочівського полку Кузь Андрій і Світлик Іван.

Населення Галичини під час війни опинилося у скрутному становищі – ніби між молотом і на ковальнею. З одного боку, – зазначає сучасний історик Т. Гунчак, – його мордували росіяни, намагаючись вибити з нього почуття національної свідомості і самопошани, з іншого – над ним знущалися австрійці і мадяри, звинувачуючи у русофільстві. Відомий письменник і голова Директорії В. Винниченко писав, що історію України не можна читати без брому (заспокійливого).

Після переможної битви під Ярославичами російська армія захопила всю Галичину. Основною метою російської адміністрації було знищення основного центру національного руху, що зосереджувався у цих землях та створення передумов для органічного включення їх до складу російської імперії.

Проводилися гоніння на греко-католиків, місцеву інтелігенцію, закриття українських установ, «Просвіти», бібліотек, щкіл з українською мовою навчання, тоді як польські – продовжували функціонувати. Побоюючись репресій священник Ярославицької парафії о. І. Аліськевич виїхав із села. У березні 1915 р. Цупа Івана П. хрестив російський полковий батюшка.

Російські війська утримували контроль над окупованими землями до середини 1915 р. У квітні 1915 р. на допомогу австрійцям прийшла німецька армія і до кінця липня звільнила від росіян майже всю Галичину і частину Волині. Російська армія закріпилася восени 1915 р. на лінії Тернопіль-Кременець-Дубно.

Аналізуючи свої поразки на початку війни, австро-угорське командування охоче вірило заявам польської провінційної адміністрації, що причиною невдач австрійської армії стала «зрада українців», їх неприхована підтримка росіян. Унаслідок цих

наклепницьких звинувачень була розгорнута кампанія страшного терору проти українського населення, а особливо проти «москофілів». Спочатку українців цілими сотнями арештовували і страчували без суду, згодом гнали до Австрії, де кидали до концентраційних таборів. Особливою жорстокістю відзначалися мадяри, які мстилися галичанам за активну участь їх батальйонів у придушенні угорського повстання 1848 р.

З липня 1915 р. до середини серпня 1917 р. Зборівщина знаходилась у фронтовій смузі. Австрійські власті у серпні 1915 р. провели масову евакуацію населення з прифронтової зони. У табори біженців в Австрії і Моравії примусово було виселено селян з 8 сіл, в т. ч. села: Ярославичі, Перепельники, Манаїв, Гарбузів, Гукалівці, всього 15 тис. селян. Про жахливі умови перебування у таборі «на Гвінті» згадував Рак Дмитро. (1899 р. н.): «не було що їсти, люди голодували, мерзли, їли гнилу мерзлу картоплю, людей масово косила «червінка».

Фото 1916 р. Дмитро Рак під час перебування у таборі переселенців.

Найбільший концентраційний табір знаходився біля містечка Гмінд на північний захід від Відня, на австрійському кордоні. Табір зі 150 дерев'яних бараків був призначений для розміщення 30 тис. людей, по 200 чоловік у бараці. Через табір «пересунено» 160 тис. українського населення. У таборах Гмінду померло 900 осіб із Зборівського повіту, з них більшість діти. Всього на табірному цвинтарі поховано понад 18 тис. виселених.

З листопада 1915 р. у Ярославичах у панському особняку розміщувався епідеміологічний шпиталь 4-го німецького корпусу на 70 ліжок (основний шпиталь корпусу на 300 місць знаходився в Олієві). Скоріше за все, що багато померлих хворих поховано на німецькому цвинтарі – зараз це трохи вище від колгоспних силосних траншей, колись там був парк, а згодом-лісок.

З 10.06.16 р. по 29.06.17 р. позиційна війна велася по лінії Гарбузів, Манаїв, Монилівка, Перепельники, Гукалівці, Ярославичі, Грабківці, Кудобинці, Білоголови, Оліїв. В околицях цих сіл у проміжках між позиційною війною велися завзяті бої, про що свідчать записи у щоденнику бойових дій німецького 261 артилерійського регіменту 195 піхотної дивізії:

- 31.08. – 06.09.1916 р. – Бої біля Ярославич, Гукаловець і на Золотій горі (Синій);
- 10.06. – 29.06.1916 р. – Позиційна війна;
- 16, 17 і 23.09.1916 р. – Битва біля Золотої Гори, при Ярославичах, Гукалівцях, Перепельниках;
- 14.08. – 05.10.1916 р. – Боротьба на північ від Зборова;
- 19.07.1917 р. – Перший штурм Золотої Гори;
- 19.07. – 23.07.1917 р. – Проривний бій.

Часто наступальним діям дивізій передували тривалі позиційні бої. Під час яких збирали сили і готувалися до прориву. При підготовці до штурму німці прорили під Синьою (Золотою) горою довгий тунель, заклали багато вибухівки і перед атакою зірвали російський склад боєприпасів. На цьому місці виникло озеро довжиною 70 м і шириною 40 м, що збереглося до нашого часу.

У столичній Петербурзькій газеті «Новое время» 22.09.1916 р. повідомлялося: «в районі Конюхів і Ярославич наші війська захопили полонених».

У своїх мемуарах командуючий російським фронтом генерал О.Бурсилов згадував: «... 21 вересня 1916 р. наступальні дії на Володимир-Волинському напрямку припинилися. В ці дні 7 і 11 армії вели своїми ударними корпусами бої на фронті Ярославичі-Монилівка-Тростянець. Контратаки противника були настільки сильні і завзяті, що заставили командуючого 7 армії припустити, що проти нього перейшла у наступ ціла австрійська армія».

Повідомлення Верховного Головнокомандуючого Росії від 24.10.1916 р.: «На фронті генерала Сахарова помітно деяке пожвавлення по обі сторони залізної дороги Тернопіль – Золочів. В районі села Ярославичі, яке знаходиться в 10 км. від ж.д. станції Зборів, частини одного з наших піхотних полків, зробивши вночі прохід у дровових загорожах, увірвалися у основний окоп противника і перекололи всіх хто чинив опір, вернулися у попереднє розташування й привели з собою полонених німців». Згадкою про події тих часів є цвинтар німецьких солдатів (біля 70 могил) при дорозі на Кринки.

Мобілізовані в австрійську армію Ярославицькі чоловіки були розкидані по різних фронтах: частина з них воювала на російському фронті, частина – на італійському. На даний час вже неможливо скласти повний список людських втрат села у цій війні. Маємо тільки неповні уривчасті дані.

У списку втрат австрійської армії зафіксовано прізвища:

- Бортник Гринько (1885-1914 рр.), Довгань Василь і Довгань Іван, с. Ярославичі (невідомо, чи загиблі, полонені чи поранені);
- Костюк Ісидор (Федір) (1881 р. н.) з с. Ярославич Зборівського повіту, загинув 27.10.1914 р. в с. Стороновичі Старосамбірського р-ну (список полеглих солдат);
- Бортник Андрій (1897 р. н.), Бортник Іван (1897 р.н.) з с. Ярославич (списки полонених чи загиблих у Кассіно, Італія);

- Скибик Михайло (1887 р.н.), цугсфюрер запасу, поранений на російському фронті 28.11.1914 р. (список втрат 35 полку піхоти крайової);

- Драпінський Гринько і Заремба Іван воювали на італійському фронті;

- Цуп Павло В. воював на російському фронті, повернувся з полону вже у 1918 р.;

- Цуп... (брат Цупа Антона) загинув на фронті; Цуп Марія (з дому Чорніїв) одержувала пенсію за чоловіка.

Польща, як правонаступниця Австро-Угорської імперії виплачувала пенсії сім'ям загиблих чи покаліченим учасникам війни. Пенсію одержували Чепіль Марко, Юрчик...

Про повоєнний стан нашої околиці свідчать короткі записи у Шематизмі Львівської єпархії за 1918 р.:

- Ярославичі. «Приміщень обох церков (Ярославичі і Монилівка) нема, приходство знищене. Люди, виселені австрійськими властями, поволі стягуються (повертаються)»;

- Манаїв. «Село цілком знищене, що знаку з нього нема»;

- Перепельники і Гукалівці. «Оба села цілковито знищені, обі церкви і приходство спалені, всі виселені австрійськими властями.»;

- Оліїв. «200 хат спалено, часть села виселена австрійською владою»;

- Беримівці. «Зостало 15 хат, решта спалені».

Українсько – польська війна

Перша світова війна закінчилася поразкою Австрії і Німеччини, але мир не прийшов у наші села. Після розпаду Австрії почалися визвольні змагання її народів за свою самостійність. На руїнах імперії виникли нові держави: Чехословаччина, Румунія, Угорщина, Сербія. Одвічне протистояння українців та поляків у Галичині вилилося у війну, яка тривала з 1 листопада 1918 року до 15 липня 1919 року. Українська Галицька Армія мужньо боролася з ворогом та сили були нерівні, ми були переможені, але визвольні

змагання галичан стали тим підґрунтям на якому виросла сучасна наша держава.

З Ярославич в УГА служили і брали участь у боях: Андрій Стельмах, Пилип Стельмах, Теодор Редьква, Іван Богач, Григорій Боднарчук, Михайло Форись, Михайло Костюк, Степан Вересюк. Після переходу галицької армії за Збруч на Великій Україні воювали Стельмах А., Форись М. У польському полоні побували Костюк М., Вересюк С.

В книзі О. Мегаса «Трагедія Галицької України», Канада 1920 р, наведений неповний список українців, розстріляних поляками за рішенням воєнно польового суду, в ньому є прізвища Галія Ілька і Беззубка Мирона з Ярославичів.

Досить докладно описав ці події В. Вересюк у статті, присвяченій пам'яті свого діда Вересюка С.

ЗЕМЛЯ І ЛЮДИ

«До цього часу ми не маємо докладного опису краю у якому народилися і виросли. Гонимося за пізнанням країв віддалених від нас горами і долами, захоплюємося ними, а власного не знаємо. Чи ж треба доказувати, як те незнання нас часто принижує, коли ми зараз у батьківському краю, у власному селі та навіть домі, маємо яскраві пам'ятки потуги діяльності і духу нашого народу, зрідка сором'язливо питаючись про їх значення чи походження». Так розпочав ще у 1830 році свій нарис про містечко Зборів ксьондз Х.Додольський. Ці слова залишаються актуальними і у наші дні.

Вперше село Ярославичі (по польськи – Jaroslawice, Ярославіце) згадується у 1442 році. За переказами свою назву село одержало від княжих нащадків Ярославовичів і часи виникнення його сягають сивої давнини Галицького князівства. Стосовно назви однозначним є те, що вона походить від власного імені Ярослав. Так, у Польщі є три села з назвою Ярославіце:

- у повіті Вроцлавським, гміна Журавіна, воєводства Дольно-Славського;

- у повіті Буськім, гміна Почапи, воєводства Свенто-Крижицького;

- у повіті Радомському, гміна Волянув, воєводства Мазовецького.

- Село Ярославіци біля Радома завдячує своєю назвою рицарю Ярославу Марцишевському, якому король Владислав Локетко (1260-1333 рр.) «подарував село за допомогу у з'єднанні земель польських». Поляки, коли прийшли на наші землі, як нові господарі, змінювали назви місцевостей на свій лад. Часто до українських назв добавляли закінчення «це», в українській транскрипції воно читалося як «ці» (множина). Так Микулин став Микулинці, Гукалів (від річки Гук) – Гукалівці, Кабарів – Кабарівці, Кудобин – Кудобинці, Беримів – Беримівці. Хоча на початках колонізації поляки де коли і залишали старі назви: Теробовля, Перепельники, Гарбузів, Нище і т. д.

За твердженням краєзнавця В. Лаби закінчення-суфікс «ичі» у назві села може свідчити про давність його походження. У Млинівському районі, Рівненської області також є село Ярославичі – колись володіння князя Ярослава Ізяславовича. Перша згадка про село припадає на 1149 рік.

Село Ярославичі є і у Подпорожському районі Петербурзької області в Росії, колись це була Новгородська Земля Київської Русі. Можливо назва пов'язана з князем Ярославом, батьком Олександра Невського, того що у 1242 році наголову розгромив військо Тевтонських рицарів на Чудському озері.

Пов'язуючи ці аналогії, можна допустити, що наші Ярославичі походять від Галицького князя Ярослава Осмомисла (1135–1187 рр.) чи його синів Володимира і Олега. Зважаючи на бунтівний характер галицького боярства, князь запросто міг утримувати дворище подалі від Галича. Побічним свідченням є те, що поблизу знаходились посілості чи вотчини бояр віддалених від столиці і напевно княжих прибічників: Арбузовича (с. Гарбузів) і Кудиновича (с. Кудинівці). Боярин Арбузович був соратником

князя Данила Галицького, а Прокопій Кудинович (син Кудина) – близьким родичем Князя Андрія Юрійовича (1323 р.).

Малоймовірною є версія про походження назви села від прізвища шляхтичів Ярославських. Спитек Ярославський (1367–1435 рр.) учасник Грюнвальдської битви з хрестоносцями у 1410 році, був власником міста Ярослава, заснованого ще Ярославом Мудрим, з 1422 року він - староста генеральний Русі. Син Спитка Рафаель Ярославський був старостою Львівським перед 1440 роком, а внук – Рафаель II Ярославський (1436 – 1493), знаний як Рафаель з Ярослава, власник Ярослава і Пшеворська, з 1465 року староста Львівський, побив татарів Заволжських під Теробовлею у 1469 році, брав участь у переможній битві з татарами у 1487 році під Копистином, був заступником голови королівської Ради. Цей Рафаель у 1477 році оскаржував у Львівському земському суді з Миколаєм Свинкою володіння селом Ярославичі, з чого можна зробити висновок, що родина Ярославських була якимось пов'язана з Ярославичами і могла володіти селом ще до часу першої документальної згадки про село.

Ярославичі розташовані на північному заході Зборівського району, за 12 км від районного центру і 10 км від залізничної станції Зборів (с. Млинівці). Територія села 1,38 кв. км, дворів-130, населення-191 особа (2014 р.).

Відстань від найближчих сіл з північної сторони: Гукалівці-2,0 км; Перепельники-6; Гарбузів-10; Манаїв-15 км.

З південної: - Кабарівці-1,5 км; Кудобинці-5,0 км; Беримівці-5,0; Кудинівці-6,0 км.

Із східної сторони: Монилівка-1,5 км; Лопушани-3,0; Оліїв-8 км.

З заходу: Вовчківці-2,0 км; Івачів-3,0; Нище-5,0; Метенів-6,0; Кам'янисте Львівської області (Казьмирівка)-4,0 і Новоселище-8,0 км.

Відстань від Тернополя-50 км, Золочева-21, Львова-100 км.

Віддаленість села від великих міст у давнину зумовлювала стійкість патріархальних традицій, розвиток місцевих ремесел для

забезпечення самовиживання, а у пізніші часи - через відсутність роботи, перспективи та належних умов життя, стала причиною масового відтоку населення і теперішнього знелюднення села.

Село знаходиться у зоні західного Лісостепу, в північно-західній частині Тернопільського плато, так званого Холодного Поділля, «Опілля». Географічні координати: 49 градусів 44 мінuti північної широти; 25 градусів 10 мінuti східної довготи.

Після висихання колишнього міоценського Сарматського моря на рівнинній його поверхні (350 м над рівнем моря) залишилися вапнякові горби - рифи, утворені залишками дрібних морських тварин. Безладно розкидані на Тернопільському плато вони місцями досягають висоти 390-400 м. З східної сторони вапнякові горби утворюють пасмо Товтри або Медобори, яке тягнеться від Підкаменя, біля Загір'я, через Збараж, Скалат, Сатанів, на південний схід через Кам'янець-Подільський до Молдавії.

З заходу розміщене пасмо горбів Вороняки, що витягнулося ланцюжком від Підкаменя до Верхобужа, Новоселища, Плугова, Золочева, а далі – на захід до Львова. Майже паралельне розташування гірських пасм Вороняків і Товтрів зумовлює переважаючий напрям Рози вітрів: зимою - з півночі на схід, в літі - з півдня на захід.

Клімат місцевості помірно-холодний, континентальний. На клімат впливають Вороняки, вони утворюють бар'єр на шляху переміщення вологих мас повітря атлантичного походження на схід. Ці маси приходять на Тернопільське плато вже відносно сухі. Другий чинник – абсолютна висота. Клімат низьких угловин на північний захід від Вороняків значно лагідніший і більш вологий ніж клімат Тернопільського плато. На південний захід від Плугова весна приходить на тиждень раніше. Сніг у Ярославичах часто лежить довше ніж у навколишніх місцевостях. Порівняно з іншими районами області на Зборівщині жнива починаються на тиждень – два пізніше. Середньорічна кількість атмосферних опадів складає 600-700 мм.

Найбільше дощів випадає у червні, липні. Перші приморозки восени починаються у половині жовтня, останні – весняні - у другій половині квітня, винятково - на початку травня. Сталий сніговий покрив утворюється в середині грудня і триває до останньої декади лютого. Середня температура у лютому складає 4°C; у серпні - 26°C.

В околиці переважають малородючі сірі опідзолені чорноземні ґрунти, що утворилися на лесі під трав'янистою і лісовою рослинністю (лес-це жовта глина - звітрілий скельний матеріал, рознесений вітром на сотні кілометрів).

Поблизу Ярославичів лінією, що сполучає села Івачів, Корчунок, Новоселище, Нище і Підлукавець, вздовж Вороняків проходить частина головного Європейського вододілу, що розмежовує сточища Чорного і Балтійського морів. Води схилу Чорного моря збираються у притоки Дністра: Стрипу, Золоту Липу і Серет; тоді як води Балтійського схилу стікають у річку Західний Буг. Басейн річки Буг охоплює північно-західну частину нашої округи. Джерела Бугу лежать у лісистій долині між Верхобужем, Опаками, Круговом і Колтовом у Пеняцьких лісах. Три потоки сходяться у Кругові, далі Буг тече на північний-захід через Сасів, Ушню, Білий Камінь, Буськ, Білорусію, Польщу і впадає у Віслу.

Басейн Серета розташований з південно-східної сторони – між витокami Бугу і Стрипи. Ріка починається з трьох струмків. Головний з них витікає з села Майдан, другий – з Гути Верхобужської, а третій – з Нища. Одною з перших притоків Серету є річка Лопушанка, що витікає у с. Лопушани. Серет протікає через Залізці, Тернопіль, Чортків і впадає у Дністер.

Стрипа починається з кількох рукавів, їх витoki лежать на південних схилах Вороняків і схилах північної частини Подільської височини. Назва ріки походить від імені поганського слов'янського бога Стриба – Стрибога, якому ще у XV столітті поклонялися у цій місцевості наші предки.

Середня Стрипа, так звана «Головна Стрипа», починається у Івачові, тече до Кабаровець і Млиновець. Мала Стрипа або західна

Стрипа витікає у селі Риків. Третя гілка, ліва притока Головної Стрипи – Вовчківська Стрипа, починається з джерела «Безодня» у Вовчківцях, до неї перед Кабарівцями приєднується потік «Ярославицька Стрипа». Четверта, ліва притока Головної Стрипи витікає у Монилівці, тече через Беримівці, Кудинівці. Кудинівська Стрипа бере свій початок з джерел у лісі на південь від Гукаловець. Усі ці Стрипи з'єднуються в одну біля Підбірців, за Зборовом. Далі ріка пливе на південь через Цицову, Козову і біля Беримян, навпроти Чернелиці, впадає у Дністер. Довжина ріки – 147 кілометрів.

У давнину при виборі місця поселення визначальне значення мало наявність води. Якщо глянути на карту Тернопільської області, то всі населенні пункти прив'язані до витоків річок або лежать на їх берегах. Наша місцевість була ідеальною для заселення, рідко яке село може похвалитися такою близькістю до води. Ярославицька Стрипа утворена трьома потічками, що витікають і зливаються у селі.

Головний потік витікає у центрі села біля школи. У тридцятих роках минулого століття тут біля колишнього проробства (господарства місцевого пароха) було з бетонних блоків збудовано Прачку – там напували худобу, жінки прали білизну, на Йордань святили воду. У 1962 році, поряд старої школи почали будувати нову, але поки її будували, кількість школярів зменшилась настільки, що потреба в ній відпала і з 1973 року тут була контора колгоспу, згодом – сільська рада, клуб і бібліотека. Рядом збудували побуткомбінат, тепер там будинок священника. Старанням Їмості Марії Драпінської і сім'ї Кубант у 2006 році споруджено капличку Матері Божої. Приблизно на цьому місці за Австрії була корчма.

Капличка Матері Божої у центрі села

Другий потік брав свій початок від «Слепкової долинки», Біля його джерела за Польщі і до шістдесятих років, жив Сліпий Тимофій, родом з Лопушан (зять Цупа Луки) - це трохи вище від теперішньої автобусної зупинки. Потік впадав у головний перед кладкою, а колись кам'яним мостом біля фігури, поставленої на честь скасування панщини. З часом джерело пропало, а струмок висох.

Третій струмок починається від Думової (згодом Прентковичової) долинки і зливається з головним перед Ринвою - невеличким котлованом посеред села.

Висота берегів головного і третього потоку місцями сягає до 4,0 метрів, очевидно вони, як і сама Ринва, у свій час були поглиблені вручну. Залишки греблі, що збереглися за Ринвою, свідчать про те, що колись тут був невеличкий ставок. На карті

1880 року він показаний у вигляді правильного рівнобедреного трикутника, направленою вершиною на схід (проти течії ріки). Довжина ставка 178 метрів, ширина – 143 метри, площа - 2,3 гектари. Добре видно цей ставок і на карті 1910 року, але вже перед війною у 1914 році його не стало. Згодом, у 1959 році, коли головою колгоспу був І. Кравчук, була спроба відновити ставок, але поспіхом і як-небудь зведену дамбу знесла перша ж злива.

Теперішній став (площа 45 га) був виритий у 1968 році за часів керування колгоспом В. Барабаша у долині Ставки. Судячи з назви у давнину, можливо у XVI-XVII століттях, тут був вже ставок. Грунтовну реконструкцію ставу недавно здійснив підприємець Андрій Уніат.

У 1800-х роках великий Ярославичський став був дещо нижче злиття Вовчківської і Ярославичської Стрипи, перед самими Кабарівцями. Ще зараз там видніється гребля, через яку їздили з Ярославичів і Монилівки попід Кринки до Кабарівців. У Йосифінській метриці 1820 року цей став іменується як «Новий став», він показаний на Кадастровій карті 1831 року і на карті 1855 року, але на пізніших мапах (1910; 1925 рр.) його вже нема, за то позначено водяний млин, який був тут аж до 1944 року.

Село Ярославичі розлого лежить у мальовничій долині, тулячись хатами до підніжжя чотирьох горбів, які оточують його з усіх боків. Посередині села виокремлюються три долинки – велика, так зване «Болото» і дві маленькі: «Слепкова» і «Ракова». Останню назвали так тому, що за Польщі це поле біля школи купив Дмитро Рак, щоби побудувати хату для своєї дочки Стефанії.

Зі сходу село заступає від вітрів гора висотою 396 метрів над рівнем моря, на ній розташований цвинтар і до 1916 року була церква. Біля подошви гори пролягає центральна вулиця, колись частина її звалася В Кінци, а до південного схилу прилягає вулиця Від Монилівки, яка стала забудовуватися уже у радянські часи. Приблизно там, де зараз проживає Боднарчук Б., за Польщі був поліцейський постерунок, а через дорогу – пастівник місцевого священика, там молодь часто проводила фестини, забави.

Пам'ятна могила Борцям за волю України у центрі села

З південної сторони попід горою (393 м) від поля За городами, вздовж річки тягнеться вулиця Заріка, колись найбільш тісно забудована, а вуличка Горбовиця вилізла аж на гору.

З півночі над селом виступає пагорб (356 м над р.м.). Однією стороною він опускається до вулиці В Кінці, а другою – до долинки Болото, вздовж його схилу йде вулиця Від Вовчковець, тепер Зелена. На горі стоїть церква Пресвятої Трійці, пам'ятник землякам, що полягли у роки другої світової війни. За плечима церкви колись був панський маєток з парком, німецький цвинтар, а за радянських часів – колгоспна ферма, контора – клуб, тік і комори. Приблизно там, де донедавна був магазин (на хаті, збудованій головою колгоспу І. Левчуком), за Австрії була гураляня, а на протилежному схилі гори (За Редьквою) – цегельня.

Дорога на колгосп, приблизно там же була брама до фільварку

Із західної сторони до села, майже до річки підступає Передній Горбок з присілком Кут.

Поблизу села найвищими вершинами є: гора Ямна під Лопушанами (420 м над р.м.); Панська Стрипа від Вовчовець (414 м над р.м.); Синя або Золота гора, згідно воєнних карт, під Кабарівцями (413 м над р.м.).

Сільська забудова враховувала рельєф місцевості і напрямки основних доріг, які тяжіли до рівнин і переважно пролягали між узгір'ями. В Ярославичах перетинаються дві дороги. Найбільш давньою, ще з тих часів коли ще не було Зборова і Тернополя, є дорога, що йшла зі сходу на захід з Волині, Ланівців, Вишнівця через Олексинець, Залізці, Оліїв, Монилівку, Ярославичі, Вовчківці, Івачів, Луку, до Золочова і до Олесько. Перед Беримівцями до неї примикала дорога з Теробовлі, Микулинець, Козлова, біля Озерної, через Бзовицю до Монилівки. Паралельно з Волині йшла інша (лісова) дорога: з Залозець через Піщане, Колтів, до Сасова, на Білий Камінь. Олесько, Броди.

Дорога з півдня на північ, що тепер стала головною, є більш пізньою, вона йшла від Помор'ян, через Підбірці (згодом Зборів), Млинівці, через гору Синю до Ярославич і далі до Гукаловець, Перепельник, Гарбузова і Манаїва. Десь між 1910 і 1914 роками її випрямили і вона стала з'єднуватися зі Зборівсько-Залозецьким

трактом між Беримівцями і Кудобинцями, який вистелили каменем з Білокриницького кар'єру в 1870 році. На карті 1914 року показано, що дорога В Кінці (з сторони Гукаловець), до крайніх хат від Вовчовець і За рікою до кузні Чорнія Йосифа була вимощена каменем, далі йшла польова дорога.

На давній адміністративній карті «Атлас Речі Посполитої XVI-XVII ст., Земля Руська» в межах Золочівського повіту показано, що основна дорога на той час проходила із Золочова, через Івачів, Вовчківці, Ярославичі, Монилівку, Бзовицю, біля Сервирова, Осташовець, Озерної до Козлова, далі -до Теробовлі, у Ярославичах від неї відходила гілкою дорога на Гукалівці і до Манаїва. Не показано дороги з Ярославичів до Млиновець чи Кудобинців, видно на той час її не було або вона не мала суттєвого значення, щоби бути нанесеною.

На досить детальній карті Австрійської імперії, так званій карті фон Міга (1778 р.), видно, що конфігурація забудови села склалася ще до цього часу і, як це не дивно, мало змінилася до наших днів. Позначено два струмки, посередині села при їх злитті показано міст, дорога через нього вела від фільварку до Заріки, дещо нижче - маленький ставочок – Ринва, з півночі на горбку - фільварок з забудовами у формі букви П, повернутої на південь, рядом лісок-парк. Попід Ринвою поперечна дорога з'єднувала вулицю Заріку з вулицею Від Вовчківців і присілком Кут.

В Кринках вже тоді був лісок і кілька дворів, а при злитті Ярославицької і Вовчківської Стрипи – водяний млин. Ставу перед Кабарівцями нема, видно він появився пізніше. Поміж Переднім і Середнім Горбком, перед польовою дорогою з Ярославичів на Кабарівці, було джерело, струмок протікав попід Кут і впадав у Ярославицьку Стрипу біля теперішнього кар'єра, де також було джерело. Струмок пересох уже в шістдесятих роках минулого століття.

Найбільш детальною давньою картою є «Кадастрова карта с. Ярославичів, повіт Золочівський», виготовлена у 1831 році на замовлення місцевого пана Грегора Комарницького, що

зберігається у Тернопільському архіві. Карта складається з 8 окремих аркушів розміром 1,0-1,0 м. На карті нанесено став під Кабарівцями і плани земельних ділянок власників у межах 17-ти полів:

Гнила криниця, 86 ділянок;	
Гробиска,	87
Затурська Долина,	114
Підгірок над Стрипою,	143
В Тіни,	60
За церквою,	55
За фігурою,	79
Ставки,	32
Над Ставками,	25
Над селом ,	33
За селом	15
Камінна,	20
Над Кринками,	22
За Кринками	16
Під Задньою горою	
Лани	32
Задні Лани,	45 ділянок.

Границі Ярославичьких земель доходили майже до околиць сіл: Кудобинці, Кабарівці, Вовчківці, Монилівка. Основний земельний масив знаходився у південній стороні і доходив аж до Залозецького тракту (4 км від села). Починаючи від Монилівської дороги і межуючи з тепер асфальтованою дорогою, що виходить між Кудобинцями і Беримівцями, тягнулося поле За фігурою, яке доходило до польової дороги з Монилівки до Кабарівців через Кринки. На цьому ж полі за переказами виокремлювали ще поле За дубом, скоріше за все це за колишньою тракторною бригадою (зараз – приватна власність Багрія В.). Далі йшло поле Під Задньою горою, ще далі - до Беримівської границі - Лани. Між асфальтованою дорогою і польовою дорогою, що йшла попід Синю

гору, знаходились Задні Лани, майже межуючи з Кудобинцями. На Синій розташоване мальовниче озерце Воронка.

Вид на гору Синю, зліва – лісок. Фото Пасічника Р.

Зразу ж за Горбовицею на південь, по праву сторону від асфальтованої дороги, йшло поле Над селом, потім – За селом, ще далше на південь – Камінна, яка межувала з Задніми Ланами. Трохи на південний захід було поле Над Кринками (пізніше його стали називати Ганкалова гора, і - За Кринками, ці поля межували з ставом і виходили до Кабарівської границі, що майже під самими Кабарівцями. Поле Над Ставками (тепер там росте хвойний ліс, посаджений у 1985 році Гукалівським лісником Й. Блажківим) знаходилось між полями Над селом і За селом та долиною вздовж річки, де колись було громадське пасовище, а згодом – став. Швидше за все, на місці теперішнього ставу, ще до 1780 року був давній став, що засвідчено у назвах полів Над Ставками і Ставки.

На південному заході поле, що обмежене з однієї сторони дорогою на Вовчківці, а з другої – дорогою на Кабарівці, називалося Підгорок над Стрипою і доходило до заплави Вовчківської Стрипи і ставу. Ще до тепер збереглися давні назви дрібніших ділянок цього масиву: Передний горбок, Середний горбок, Задний горбок, Панська Стрипа, Хлопська Стрипа.

По ліву сторону від дороги на Кабарівці, що починалася зразу за селом і відходила від Вовчківської дороги під прямим кутом, було поле За Раком, яке йшло попід присілок Кут, займало західний схил Переднього горбка, з півдня обмежувалося долинкою і потічком, що витікав між Переднім і Середнім горбком і за Кутом впадав у річку. Поле назвали За Раком очевидно тому, що воно починалося від крайньої хати села, де жив Рак, цілком можливо, що на ім'я Семешко, який напевно був побожною і не зовсім бідною людиною, бо поставив на цвинтарі два великі кам'яні хрести на своїх дружинах, що померли у 1843 і 1848 роках.

Вид на присілок Кут, з сторони ліска. Фото Пасічника Р.

Зразу ж після поля За Раком і долинкою з струмком, вздовж Кабарівської дороги, тягнулося поле Ставки, що виходило аж до заплави Стрипи, які ще досі називаються: Під гаткою, Під млином, Райштуки, Ступки. Із заходу Ставки межують з теперішнім ставом. Відстань від села і до Кабарівської границі, де Ярославичська Стрипа впадає у Вовчківську і де знаходилася гребля старого ставу – майже 3 кілометри. Став, витягнутий по довжині зі сходу на захід, мав майже прямокутну форму і був досить великий, доходив аж до Кринок, де вже тоді була забудова з кількох хат.

На північний схід від села, праворуч від Вовчківської дороги і ліворуч від Гукалівської, вздовж Гукалівської границі і майже під

самі Вовчківці на 2 кілометри тягнулися два поля: Гробиська і Грила криниця, між ними йшла польова дорога паралельна до Вовчківської, яка починалася приблизно там, де зараз живе Редьква Богдан. Назва Гробиська є давньою, і свідчить про те, що в народі збереглася пам'ять про давнє захоронення, що було підтверджено розкопками, проведеними у 1938 році. З польських, а може ще з австрійських часів, дальня частина Гробиськ стала називатися Вузьким, можливо тому, що вже на цій карті тут знаходилося багато саме вузьких (не широких) ділянок, що належали багатьом власникам.

Поле Гнила криниця своєю назвою зобов'язане наявністю перезволожених, мочаристих ґрунтів, де ще за радянських часів переверталися комбайни і застрягали трактори. Напевно з цих місць колись витікав невеличкий струмок у напрямку до села (вулиця В Кінці). З часом струмок пропав, поле стали називати просто Гнила. Північну частину його, від Гукалівської дороги і вздовж Гукалівської границі стали називати поле Від Перепільників. Десь в ті часи і можливо аж до початку першої світової війни між Вовчківцями і Гукалівцями був фільварок «Перепільники». Під самими Гукалівцями, там де за часів колгоспу знаходилася тракторна бригада, також був фільварок «Ліпники», тож можливо тому тільки у північному напрямку Ярославичькі землі тягнулися менше як на один кілометр, а не так як по відношенні до інших сіл, по інших напрямках – на 2-3 кілометри.

З південно-західної сторони, праворуч від Гукалівської дороги, розташоване поле Затурська долина, правобічною межею його була польова дорога на Монилівку, що виходила біля хутора Верки. Затурська долина по діагоналі пересікалася польовою дорогою на Лопушани. Важко пояснити саму назву поля, можливо вона пов'язана з пам'яттю про турків. Побутує давній переказ, що за Затурською колись була церква, яка запалася під землю і на Великдень там можна почути, як дзвонять дзвони.

Дорога на цвинтар, там колись була церква

На схід від села, праворуч від Затурської долини, було поле В тіни, в кінці якого, приблизно на рівні недавнього хутора Верки, позначено зелені насадження, можливо від цього і пішла назва поля. Між полем В тіни і полем За церквою проходила польова дорога. Поле За церквою межувало з Монилівською дорогою. Всі три поля виходили до Монилівської границі і тягнулися приблизно на 1,5 кілометра.

Кидається у вічі дрібнопільність і розпорошеність земельних наділів. Доброю ілюстрацією сказаного є документ з 1762 року, згідно якого 47 моргів землі, що була у власності парафіяльного священика, розміщені в одинадцятьох місцях, у різних кінцях села. Характерно, що розмір земельної ділянки у тодішні часи вимірювався кількістю днів потрібних для її оранки.

Акт візиту, звірки ґрунтів, городів і лук, належачих до парохії в Ярославичах.

... Садиба Капланська з ґрунтом, гумном, садком і городом.

Город на півтора дня оранки, починається він від Заходу у дороги, яка через село йде, а кінчається пастівником Яцка Костюка і Семка Цутика на Схід сонця вище, там же з одної

сторони дворисько Андрія Мандзюкового, а з другої сторони Проця Пердуна, при яким, зараз перед ворітьми, город другий на кілька дерев, зараз пустий.

2. Друге поле орне від Затурської долини на 4 дні оранки. Лежить воно між межами з обох сторін Івана і Павла Вересюків. Починається від Панського лану, а кінчається біля границі Гукалівської.

3. Третє поле Від Монилівки, нива на три дні оранки. Лежить вона між нив Андрія Мандзюкового і Івана Довганя, починається від Сугловків громадських, а кінчається у границі Монилівської.

4. Четверте поле Перед церквою і За цервою нив дві на 4 дні оранки. Лежить воно біля ниви Андрія Мандзюкового і Пастівників громадських, починається від гостинця Монилівського, а закінчується у Сугловків громадських.

5. П'яте поле від Беримовець на 8 днів орання. Лежить воно між полем Андрія Мандзюка і Івана Довганя. Починається від лану Панського, а закінчується на Задніх Ланах.

6. Шосте поле. Коло фігури нива на два дні орання. Лежить вона з одної сторони поруч з гостинцем Зборівським, а з другої межує з Іваном Довганем, починається від городу Довганевого, а кінчається у Сугловків лану Панського.

7. Сьоме поле. Над Ставками, від Кринок. Нива на два дні оранки. Лежить вона між нивами Павла Вересюкового і Петра Магдиниго.

8. Восьме поле Від Стрипи, нива на 6 днів оранки. Лежить вона між нивами Зарічного Стефана і Андруха Мандзюкового, починається від гостинця Вовчківського, а кінчається у Стрипи. В кінці тої ниви ряд і сіножатка на два косарі.

9. Дев'яте поле На Гробиськах. Нива на 4 днів оранки. Лежить вона між нивами Івана Довганя і Андруха Мандзюкового. Починається від гостинця Вовчківського, а кінчається у помірків громадських.

10. Десяте поле Від Вовчковець. Нива звана Вузька на один день оранки. Лежить вона між нивами Івана Мартюка і Івана Довганя. Починається від гостинця Вовчківського, а кінчається у причолку лану Панського.

11. Одинадцятьте поле Від Пепепільник. Нива на 3 дні орання, межує з Іваном Довганем і Андрухом Мандзюковим. Починається від лану Панського, а кінчається у Сугловків громадських.

Всі ці ґрунти церковні зостають у вживанні теперішнього пароха. Про що зізнали під сумлінням совісті: Олекса Чепіль, Війт, обивателі Ярославицькі – Яцко Муц, Семко Горпинюк, Іван Довгань, Касир парафіяльний, візитатор о. Микола Шидурський.

Згідно Йосифінської Метрики у 1788 році у Ярославичах було 43 господарів, які володіли повним ґрунтом землі (більше 20 моргів), 16 – півґрунтових, що мали пів ґрунту (8-12 моргів), і біля 8 загородників або чвертьґрунтових з наділами 4 і менше моргів. Вже через 42 роки, як свідчить Кадастрова Карта 1831 року, кількість повноґрунтових селян зменшилась, а півґрунтових і загородників – збільшилась. На той час у селі було 30 ґрунтових, 21 – півґрунтових і 15 – чвертьґрунтових господарств.

При наявності у селі фільварку і приблизно 90 селянських дворів тоді нараховувалося біля 1500 окремих ділянок. Часто ділянки були зовсім невеликими - на один – два дні оранки (0,5 – 1,0 морги). Дрібнополосся обґрунтовувалося міркуваннями справедливості при розподілі ділянок різних за родючістю ґрунтів. Кожному господарю наділяли ґрунти більш родючі в одному місці і менш цінні – в іншому. Родючі ґрунти були в основному на південь і схід від села, там переважали панські наділи (Лани, Затурська). На північ і захід землі більш пісні і менш родючі, саме там була більшість дрібних ділянок (Над Стрипою – 143; Гнила і Гробиська – 173). З часом подрібнення ділянок також відбувалося через поділ їх при створенні нових сімей.

Як видно, Ярославичі на той час були досить багатим селом у відношенні землеволодіння. Про що свідчать дані, опубліковані у Польському географічному словнику, станом на 1880 рік. Для порівняння наводимо відомості про розмір земельних угідь у сусідніх селах в моргах. Австрійський морг рівнявся 0,56 гектара ріллі. Слово «Морг» походить від німецького «Morgen- ранок » і означало площу поля, яку орач міг зорати від сходу сонця до обіду.

Наявність земельних угідь різної форми власності, морги

Власність і угіддя	Назва села			
	Ярославичі	Беримівці	Кабарівці	Монилівка
Велика власність всього	666	449	650	-
В т.ч. рілля	576	359	509	-
Луки і городи	74	45	112	-
Пасовища	16	45	29	-
Дрібна власність	1214	646	1181	877
В т.ч. рілля	1144	503	1155	773
Луки і городи	53	107	22	62
Пасовища	17	36	4	42
Кількість мешканців	651	338	612	525
Кількість дворів	108	56	102	88
У розр. на двір	11,2	11,5	11,6	9,9
Всього землі	1880	1095	1831	-

З 1880 моргів Ярославичської землі під ріллею було 1720 моргів, тобто розораність вже тоді складала 92%. У власності селян було дві третини ґрунтів, тоді як панові належала лише третина (666 м.). За приблизними підрахунками у середньому на один селянський двір припадало 11,2 морги ріллі (у Монилівці - 9,9). У руках великих землевласників у Зборівському повіті у 1890 році було 40% ужиткової площі, решта (60 %) розподілялася між 13 тисяч дрібних власників.

За даними перепису 30.09.1921 року у Ярославичах було 1503 морги ріллі, в тому числі, селянської – 1208. Поміщицька земля складала 295 моргів. Саме ця земля була розпродана (розparcelьована) польським колоністам на пільгових умовах. Порівняно з 1880 роком кількість панської землі зменшилась на 281 морг, напевно ця частина ріллі випала з обробітку. Селянська власність за відповідний період зовсім не змінилася, тобто місцеві селяни фактично були усунені польською владою від розподілу землі.

Не зовсім вивченим є питання про наявність лісу в Ярославичах. Ліски у Кринках і біля фільварку були дуже маленькі і не мали практичного значення. На карті 1925 року за Нищем, між Деревянками і Малим Тростянцем, рядом з лісом Ошовиця біля хутора Попільна показаний Ярославицький ліс. Можливо це була власність Ярославицького пана. Ще у 1806 році у документі про повинності підданих панства Ярославичі дідич Грегор Комарницький дозволяв місцевому пароху безплатно брати дерево на ремонт і опалення приміщень з свого лісу. Напевно цей ліс було розparcelьовано між селянами після першої світової війни. Відомо, що за Польщі окремі ділянки лісу належали: Вересюку П., Драпінському Г., Бугайському, Цупові П., Муцові Т. Дерево з лісу використовували для відбудови знищених війною будівель і церкви. Для охорони лісу наймали сторожа-побережника з поблизького хутора.

Згідно перепису 1931 року у Ярославичах і навколишніх селах була така кількість ріллі: Ярославичі – 981 гектар; Вовчківці – 645; Монилівка – 569; Лопушани – 723; Гарбузів – 707; Перепельники – 970 гектарів. У Ярославичах на той час було 167 дворів, тож у розрахунку на один двір припадало 5,9 гектарів або 10,5 моргів ріллі.

У Зборівському повіті було 13,3 тисячі господарств, з них 30,9 % мали землі до 2-х гектарів; 40 % – від 2 до 5 га; 12,6 % – від 5 до 10 га; 1,3% - від 10 до 15 га і лише 0,7 % господарств мали по 15 і більше гектарів (всього 438 господарств).

За Польщі найбільшими земельними власниками були приїжджі поляки: Дубія Ю. – біля 150 моргів; Сапета С.-100; Ганкало М.-30; Ляхич М.-15 моргів. Селянські наділи переважно були дрібними. З початку 1900-тих років, внаслідок просвітницької діяльності священників і народовців, покращилась культура життя, значно зменшилась дитяча смертність. Збільшення приросту населення зумовило значне подрібнення селянських ґрунтів. В Австрії, Чехії та навіть Польщі, з розвитком промисловості селянську господарку, як правило, успадковував старший син, інші

діти навчалися ремесел і йшли у світ. В Галичині, при відсутності промисловості, діти росли і женилися при батьках. Кожен господар розподіляв свою землю між дітьми, тож найбільш бідніли багатодітні сім'ї. Щоби не ділити ґрунт, вдови часто виходили заміж за рідного брата свого померлого чоловіка. Рак Марія вдруге вийшла заміж за Федька Рака, жінка Мельника Михайла – за Мельника Василя. В 1930-х роках селянські господарства мали переважно по 4 - 8 моргів поля, що граничило з бідністю, адже для нормального існування сільської родини необхідно було, як мінімум, 10 моргів. В селі ні один господар не мав повного ґрунту - 24 моргів, було лише кілька власників, що мали по 20 – 18 моргів: Гуменний І., Вересюк П., Цуп П.

Поля були розділені на малі шматки, так звані парцелі, розкидані по різних кутках села. Урожай був мізерний, бо селяни не мали доброго насіння, не використовували дорогих мінеральних добрив; тримаючи мало худоби, погано гноїли (удобрювали) поля, добре не обробляли землю, бо коні були заслабкі. Як наслідок, більшість родин з року в рік недоїдала. Основною поживою селян була картопля і житній разовий хліб. Але і чорного хліба часто не вистачало. Найгірший час був перед жнивими, так званий переджнивок. Тоді йшли до пана або до жида на позички. Борги, як правило, відробляли працею на полях. За Австрії з ініціативи «Просвіти» при кооперативах стали закладати громадські шпихліри, з яких при потребі можна було взяти позику зерном під низький процент. Такий громадський шпихлір був у Монилівці.

Селянські продукти були дуже дешеві, їх нікуди було збувати, а видатки – досить високі. Треба було заплатити податок державі, сплачувати борг з відсотками, купити чоботи на зиму, бо в літі всі ходили босі. Коли у сім'ї було кілька дочок, то були ще й додаткові витрати, бо кожній треба було купити кілька спідниць, шовкових хусток, і всяких стрічок та коралів. Тому селяни часто говорили, що ліпше мати кількох синів ніж одну дочку. Тим більше, що видаючи доньку заміж треба було спорядити їй придане і віддати на посаг 2-4 морги поля.

Робочої сили на селі було досить, але не було заробітків. Дехто працював на фільварку, де зарплата за австрійських часів була одна корона (близько 20 американських центів) за день для чоловіків і пів корони – для жінок. В час жнив жінки наймалися до пана жати пшеницю за десятий сніп. Добрий жнець за день міг нажати серпом пів копи (30) снопів. Чоловіки косили косами з грабками ячмінь, овес, гречку, заготовляли сіно. Денною нормою для косаря на косовиці було скосити з ранку до обіду пів морга сіножати, на оранці для орача – морг ріллі зорати парою коней.

Не відрадне становище селянства у Галичині спонукало багатьох людей залишати рідний край та йти у світ, шукати кращого життя на чужині. З 1890 року молоді хлопці і дівчата стали виїжджати на жнива, на сезонні роботи, до Прусів – в Німеччину. Там заробіток був кращий, зате треба було платити за дорогу, харчі, помешкання, так, що не багато залишалось навіть з більшої зарплати. Ще за австрійських часів деякі парубки їздили на роботу до копалень вугілля у німецькому Шлезьку. Зарплата була добра, але праця дуже важка. Робочий день тривав 12 годин. Вуглекопи присилали своїм батькам від двох до п'яти доларів щомісячно. Там парубки купували собі порядний одяг, а деякі навіть карватки і капелюхи. Але, коли поверталися додому, перед зустріччю з батьками знімали їх, щоб часом не образити, мовляв син корчить з себе пана, забув, що він є хлоп. Наші селяни були дуже консервативними та твердо трималися своїх звичаїв і віри. Треба визнати, що їх консервативність, що часто граничила з впертістю, була найсильнішою зброєю проти полонізації.

Еміграція за океан почалася наприкінці XIX століття і на початку дев'ятсотих років стала масовою. З 1890 до 1910 року в пошуках кращої долі Галичину покинули 500 тисяч селян. По селах роз'їжджали 5000 агентів – вербувальників, переважно жидів, пропонуючи укладення контрактів на виїзд. За кожного законтрактованого вони одержували великі гроші – по 5 доларів.

Заробітчани їхали залізницею до голландського Анверпена, а далі – шифою (нім. корабель) до портів Нью-Йорк у США і

Галіфакс у Канаді. Там на них чекали агенти від різних фірм по найму робітників. Подорож коштувала від 200 до 250 австрійських корон. 5 корон рівнялися одному долару. Нелегко було тоді придбати таку суму, тому біднішим було важко виїхати на еміграцію. Селяни давали частину землі під заставу Зборівським жидам або місцевому священику чи продавали два морги поля. У Канаді і Америці наші люди працювали переважно на прокладанні залізниць і вирубці лісу. За польських часів, а саме наприкінці 1920-х років, почалася еміграція до Франції і Аргентини.

Зараз уже нема відомостей, хто був першим емігрантом з Ярославичів, про це можна лише здогадуватися за вуличними прізвиськами: Американ (Бортник, там де тепер Онишкевич О.) Фармар (Коваль, дід Світликів), Француз (Вересюк).

Багато з наших односельчан залишилися у чужих світах та не багатьом вдалося заробити грошей і повернутися назад. Рак Дмитро, який потрапив у Канаду в період Великої американської кризи у 1928-1929 роках, розповідав, що працю дуже важко було знайти. У Галіфаксі, коли над натовпом заробітчан піднявся Фактор (наймач) і спитав, хто вміє мити посуду, тільки він підняв руку і зголосився до роботи у ресторані, хоч поняття не мав про посудомийну машину. Згодом поїхав на північ Канади, по пояс у снігах пиляв дерева, тоді як хтось з Ярославич написав жінці: «Продай 2 морги поля, вишли гроші, щоб я міг вернутися». Дмитро після повернення зміг придбати 8 моргів землі. Морг тоді коштував 100 доларів. З тих, що виїхали у Францію, повернулися уже у колгоспні часи, зваблені комуністичною пропагандою, Довгань Микола і Лушка Степан з жінкою), Здається, що потім вони пошкодували про свій вчинок. Більш добре знаючи про радянський Рай, частина з тих, що були забрані німцями на роботи у Німеччину, залишилися у світі.

Перед другою світовою війною і в час війни з Ярославичів емігрували:

Костюк Михайло, Канада, Торонто.
Костюк Омелян, Англія. Лондон.
Цуп Василь (брат Цупа Антона), Канада, Монреаль.
Драпінська Марія (Маланчук), Аргентина.
Парасин Іван, Англія.
Коваль Марія (Скрента), США. Нью-Йорк.
Скибик Галина, США, Нью-Йорк.
Рак Володимир, США, Нью-Йорк.
Рак Йосиф, США.
Рак Іван, США, Нью-Йорк.
Рак Ілько, Англія
Цуп Михайло, Канада, Торонто.
Цуп Йосип Л., Польща.
Вовк Іван, Англія.
Цуп Ксенія з сином Володиславом (Піган), Польща.
Дума Юстина, Польща, Щецін.
Подоляк Варвара

Лисак ... Франція.
Сташишин Михайло, США.
Сташишина .., дружина Михайла, Франція.
Драпінська Ксенія, Франція.
Франків Ганна, Ольга, Франція.
Чорній Михайло, Англія.
Вересюк Василь, США.
Вересюк Ганна, Франція.
Кубант Ілько, США.
Кубант Ганна Ф., Англія.
Хома Гнат, Англія.
Мельник Йосип, Аргентина.
Бугайський Михайло, Канада.
Юрчик Гнат і дружина Тетяна, Франція, повернулися.
Курило Михайло з дружиною, Франція.
Кузь Настя, Франція.

Вихідці з Ярославичів за кордоном обзавелися сім'ями, переважно українського походження, їх третє – четверте покоління часто уже не знає рідної мови, хоча окремі з них ще підтримують зв'язок з родиною.

За радянської влади земля перестала бути основною цінністю для селян, її просто забрали у колгосп. Якщо до 1960 року дехто мав ще городи по 50 сотиків, то потім нормою стало 25 сотиків. Микита Хрущов вважав, що наявність великих городів відволікає селян від належної праці у колгоспі. Задля того, щоби утримати 50 сотиків городу, окремі сім'ї ділилися на два двори, мовляв старі не можуть помиритися з молодими, хоч продовжували жити в одній хаті. Як, наслідок, кількість дворів у селі зросла до двох сотень.

Згадується, що вже у сімдесятих роках у довгі зимові вечори, коли сусіди приходили посидіти – погомоніти, гріючись біля п'єска, Євдокія Рак сперечалася з чоловіком: «Дурний Митре, як добре, що большевики забрали землю, дали пенсію, шо ти видів за Польщі? Робив як віл, білого хліба шкодував собі з'їсти, м'ясо їв тільки на Великдень, свиню, як вигодував на бекон, то віз на продаж, бо треба було грошей». На що Дмитро відповідав: «Дурна Євдохо, я тоді був вільний, сам собі пан і нікого не боявся».

Після розвалу колгоспу старші люди, що пам'ятали ще селянську господарку, з завзяттям вхопилися за землю. Брали до гектара городів, обзаводилися кіньми, але сили були уже не ті та і часи настали інші. З літами самі почали по трохи зрікатися землі.

За роки радянської влади Ярославицькі землі значно скоротилися, через волюнтариські рішення районної влади. При розукрупненні колгоспу ім. Калініна у 1975 році до Беримівців відійшли Лани і Задні Лани – 100 гектарів; за керівництва колгоспом Р. Соловія, жителя села Кабарівці, до Кабаровець відійшла заплава Стрипи – Ступки і Райштуки - 30 гектарів; при розпаюванні колгоспу «Відродження» до Мони́лівки було передано біля 80 гектарів ріллі. На даний час Ярославицька сільська громада володіє 1543 гектарами землі, в тому числі 994 гектарів ріллі, розпорядниками якої є власники земельних паїв.

СЕЛО І ЛЮДИ

Здавна люди творили в селі одну суспільну цілісність – велику родину, тісно пов'язану сусідськими і родинними (кровними до четвертого – п'ятого покоління) зв'язками. Всі його мешканці добре знали одне одного, взаємно одне одному допомагали у повсякденному побуті, виручали при скруті, разом ходили до церкви, бавились, святкували, разом ділили і радість і горе, а часом по-сусідськи, переважно за межу, і сварились. Життя кожного завжди було на виду, як на долоні, під повсякденним моральним контролем спільноти. Село жило своїм замкнутим самодостатнім життям, постійно пристосовуючись до реалій часу і чужинської влади.

У глибині віків загубилася інформація про давнє населення села, його походження. Однозначним є те, що з княжих часів місцевість заселяли руські люди, при польському і австрійському пануванні вони стали русинами і були ними до 1920-тих років, а назва Українці у Галицькій пресі та в документах установ стала появлятися лише з 1907 року.

Протягом двох століть, від виникнення Кримського ханства у 1474 році до закінчення польсько-турецької війни у 1684 році, наше населення постійно було під загрозою ворожих нападів. Чужинці вбивали і забирали в полон людей, часто знищуючи села дощенту. Для відродження спустошених сіл їх власники запрошували селян з навколишніх вцілілих місцевостей, приваблюючи їх Свободами – звільненням на 10 – 15 років від усяких повинностей і данин. Так, у 1538 році Анжей Гурка звільнив мешканців Золочева і підвладних йому сіл, в тому числі Ярославич, від сплати податків на 10 років, а у 1578 році король Сигізмунд надав Яну Сенінському у власність землі над Серетом і Стрипою, спустошені татарами. Ярославицькі селяни у травні 1649 року, за півроку до Зборівської битви, склали присягу своєму власнику Я. Собеському про неможливість сплатити податок у

зв'язку із спустошенням села козаками, підписану сільським війтом і радними.

Для залюднення сіл пани поселяли в них полонених татар, молдаванів, турків, захоплених у переможних битвах і воєнних походах. Спочатку їх використовували як невільників, а з часом наділяли грунтами. Враховуючи, що власниками села у свій час були визначні полководці Сенінські і Собеські, кількість бранців, скоріше за все, була досить значною. Відомо, що татари працювали при відбудові Золочівського замку і у 1674 році король Ян III Собеський наказав стратити у Вороняках 300 татарських полонених за якусь непокору. Автор книги «Літопис парафії Лопушани» В. Лаба знаходить татарський слід у назві села і місцевостей. Назву Лопушани він виводить від дієслова «лопотіти». Мовляв поселені тут татари лопотіли, тобто говорили незрозумілою мовою, їх говірка відрізнялася від місцевої. Кочові татари і турки погано приживалися на нових місцях, вони вимирали, не зналися на обробітку землі, тож при поселенні на свої спустошені землі полонених пани віддавали перевагу спокійним і працьовитим молдаванам. Цілком можливо, що Ярославичські, переважно чорняві, Цупи і Муци своїми нетутешніми прізвищами зобов'язані саме молдавському походженню.

З кінця XVII до початку XX століття, тобто більше 200 років, Галицька земля не знала війни. Стабілізувався склад і почала зростати кількість жителів. Найбільш давню інформацію про мешканців села і їх прізвища знаходимо у Специфікації грунтів Ярославичського пароха за 1762 рік при описі границь земельних ділянок. Земля місцевого священика тоді межувала з грунтами Яцка Костюка, Семка Цупика, Андрія Мандзюка, Проця Пердуна, Івана і Павла Вересюка, Івана Довганя, Стефана Зарічного, Івана Мартюка. Специфікацію завірили під сумлінням совісті війт Чепіль Олекса і радний Семко Горпинюк.

Докладні відомості про жителів села знаходимо у Йосифінській метриці 1788 року. Станом на 1788 рік у Ярославичах було 73 двори (у документі вони названі халупами).

Якщо прийняти, що у середньому сім'я складалася з 6 осіб, то чисельність населення на той час становила не менше 440 чоловік.

Досить цікаво прослідкувати процес присвоєння прізвищ і їх трансформацію у часі. Як правило, шляхтичі одержували прізвища від місця свого походження чи земельних володінь, селяни – на основі своїх характерних прикмет чи вуличних прізвиськ: Каплун, Білий, Пердун; але переважно від прізвища батька, а навіть від імені батька чи матері. Так син Чепелихи став Чепелишиним, син Пердуна одержав прізвище Пердунів, син Куби (латинською Яцко) став Кубів, а з часом - Кубант.

Початок закріплення прізвищ, як спадкових родових назв, зробило духовенство. Митрополит Петро Могила у 1642 році доручив священникам вести метрики народжених, пошлюблених і померлих, але переважна частина метрик XVII-XVIII століть не має вартості для дослідників, бо у них записували самі імена і зовсім ігнорувалися родові та всякі інші прізвища. Тільки з 1772 року, коли Галичина перейшла під Австрію, починається регулярне і правильне, з німецькою пунктуальністю, ведення реєстрів всієї людності і, отже закріплення тих родових прізвищ, які застала тодішня адміністрація.

Згідно Францисканської метрики у 1820 році в селі було 82 двори, а кількість мешканців – приблизно 500 чоловік. Враховуючи, що нумерація дворів майже не змінилася, Францисканська метрика відображає зміни, які пройшли у селі за 30 років. Фактично за одне покоління чисельність населення збільшилась на 62 особи і добавилося 9 дворів.

За цей час зникло чи то вимерло, а у переважній більшості змінилося, через появу в сім'ях зятів-приймаків, чимало прізвищ. Зникли прізвища: Зарічний, Мандзій, Мазур, Пердун, Мезь, Пірмей, Саповий, Міхнік, Гнідюк, Шевчук, Білий, Паламар, Шнер, Шнерик, Явтух.

За бажанням власників чи то в силу сільської традиції змінилося багато прізвищ: син Цупика став Цупом, син Антона Юрківого, записаний як Микола Антонів, Панчишин – Паньків,

Чепелишин – Чепіль, Смагдин – Магдин, Раків – Рак. Син Хоми Вересюка став Хомою Василем, Пилипа Патрона – Пилипів, Кузя Переймибіді – Кузів, а згодом – Кузь.

Появилися і нові прізвища: Драпінський, Ковальчук, Галай, Бородій, Горобець, Попович, Пивовар, Гарбуз, Бартош, Грис, Лотоцький. Цілком можливо, що нові прізвища появилися у зв'язку з появою у Ярославичах з перед 1807 роком гуральні і суконної фабрики.

Список дворів с. Ярославичі і їх номери

Йосифінська метрика			Францисканська метрика	
№ дому	Двір №1	Морги	№ дому	Двір №1
1	Петро Чепелишин	21	2	Іван Косцюк
2	Кость Гуменний	20	3	Семко Гуменний
3	Грицько Гурський	11	4	
4	Павло Мартюк	13	5	Федько Мартюк
5	Федько Скибик	11	6	Іван Скибик
6	Семко Пилипишин	24	7	Міхал Пилипишин
7	Семко Цупиків	23	8	Стах Цуп
8	Антін Юрків	22	9	Микола Антонів
9	Кузьо Переймибіда	26	10	Демко Переймибіда
10	Стефан Мазур	8	11	Семко Цуп
	Річка чи потік посеред села			
11	Антон Мартюк	12	12	Олекса Хомів
12	Василь Богачик (Бойчук)	13	13	Матвій Скочеляс
13	Остап Панчин чи Танчин	12	14	Мацько Маговський
14	Парох Ярославицький	45	15	Парох села
15	Шкілка Руська		16	Школа
16	Гриць Пердунів		17	Іван Горбач
17	Содомиха, вдова (Соломиха)			
	Дорога від Монилівки			
18	Пасербіха, вдова		18	Онуфрій Пивовар
19	Юрко Сулуків чи Сутиків	22	19	Яцко Кузів
	Дорога до Зборова			
20	Петро Довгань	25	20	Карпо Довгань
21	Корчма		21	Корчма

продовження списку

Йосифінська метрика			Францисканська метрика	
№ дому	Двір №1	Морги	№ дому	Двір №1
22	Яцко (Іван) Мезик		22	Яндрух Попович
23	Яцко Вересюк	23	23	Іван Вересюк
24	Стефан Вересюк	27	24	Василь Вересюк
25	Стефан Скочеляс	8	25	
26	Іван Чепелишин		26	Павло Бартош
27	Іван Переймибіда	11	27	Юрко Драпінський, Іван Хома
28	Семко Цупик	25	28	Проциха, вдова
29	Михайло Форись		29	Панько Форись
30	Федько Сутук чи Сулик	22	30	Василь Бородій
31	Міхал Магорський		31	Василь Моговський
32	Пилип Патрон	22	32	Гриць Пилипів
33	Петро Переймибіда	23	33	Матвій Переймибіда
34	Хома Вересюк	27	34	Василь Хома
35	Данко Раків	23	35	Іван Рак
36	Семко Піреней	23	36	Пилип Рак
37	Яцко Зарічний	26	37	Федько Галай
38	Федько Стасишин	22	38	Павло Стасишин
39	Стефан Кібів	14	39	Марина Кубова
40	Маринка Сапова	9	40	Олекса Драпінський
41	Ясько Міхнік чи Мельник	8	41	Федько Воробець
42	Яндрух Гнідюк	1	42	Павло Скочеляс
43	Стефан Косцюк	24	43	Матвій Костюк
44	Іван Бортник	30	44	Андрух Вересюк
45	Федько Шевчук	27	45	Юрій Паньків
46	Гаврило Скочеляс	24	46	Гринько Скочеляс
47	Матвій Рак	24	47	Семко Рак
48	Стефан Юрків	22	48	Федько Юрчик
49	Михайло Гумений	24	49	Павло Магдин
50	Данко Юрчик		50	Яцко Чорній
51	Стах Чорній	23	51	Василь Чорній
52	Міхал Муц (Грис?)		52	Іван Грис, Миколай Грис чи Струйс
53	Гаврило Бойчук	23	53	Хома Бойчук
54	Яцко Бойчуків	24	54	Яким Бойчук
55	Гриць Паньків	27	55	Іван Муц
56	Василь Горпинюк		56	Максим Шевців
57	Іван Шевців	11	57	Гнат Горпинюк

продовження списку

Йосифінська метрика			Францисканська метрика	
№ дому	Двір №1	Морги	№ дому	Двір №1
58	Яцко Білий	27	58	Міхал Ковальчук
59	Петро Шнирик	22	59	Семко Костюк
60	Міхал Завадовський	26	60	Йосип Завадовський
61	Петро Богач	25	61	Семко Паньків
62	Данко Гезь (Гесців)	26	62	Тимко Богач
63	Семко Смагдин	11	63	Гнат Смагдин
64	Гриць Паламар		64	Панько Талак
65	Федько Каплун	13	65	Федько Каплун
66	Яцко Муц	25	66	Гринько Муц
67	Матвій Сулук (Тулук)	24	67	Федько Тулук (Талак)
68	Федько Муц	23		
69	Іван Чепелишин	24	69	Микола Чепіль
71	Яндрух Шнер		70	
74	Яндрух Мандзій		71	
	Хата двірська		72	Сепериха, вдова, Іван Пилипів
	Кусок луки двірської			
	Ставок у селі			Ставок у селі
	Петро Явтух		73	Семко Гурський
			74	
			75	
			76	Петро Богач
			77	Василь Вересюк
			78	Гринько Вересюк
			79	Яцко Лотоцький
			80	Семко Рак
			81	Іван Хома
			82	Семко Скочеляс
			83	Іван Пилипишин

За Кадастровою картою 1831 року, співставляючи список номерів домів з схемою забудови села, можна прослідкувати як мінялися у селі власники дворів. Глибина людської пам'яті сягає переважно чотирьох, рідше п'яти поколінь. З часом родинні зв'язки втрачаються і ми часто не знаємо свого походження. Віднедавна українці все більше цікавляться своєю історією, звертаються до своїх витоків, шукають коріння свого роду в

архівах, старих метриках, Інтернеті. У цьому плані топографічна, майже двохсотлітньої давності, прив'язка прізвищ власників дворів до місцевості багатьом може стати у пригоді, у всякім разі підказати де жили їх предки, з якого подвір'я походять. На карті нумерація дворів починалася з Кінця, йшла по Заріці, далі – на Кут, потім – по кругу по дорозі Від Вовчківців повертала назад до Кінця.

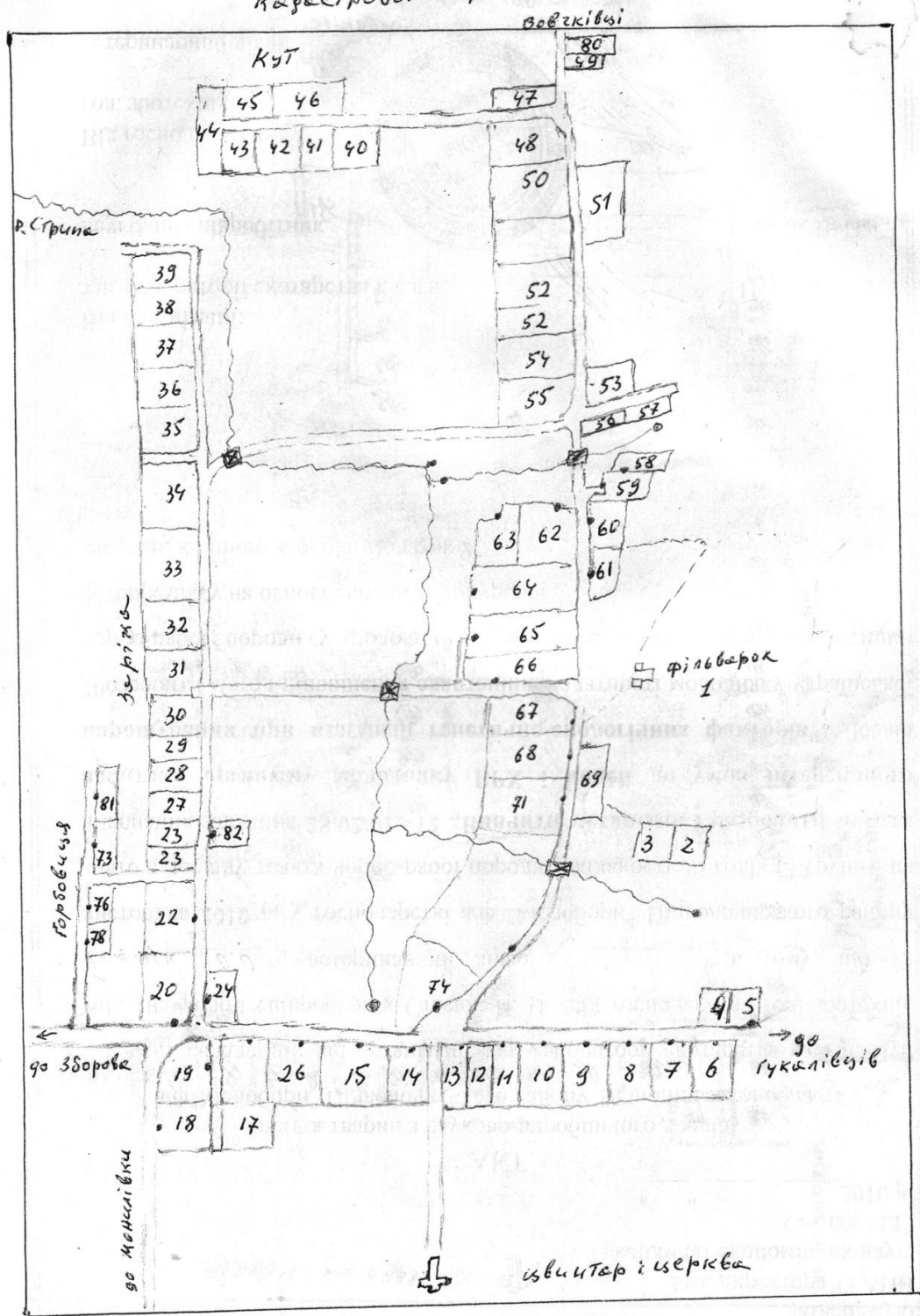
Список власників дворів, їх номерів і ґрунтів, згідно Кадастрової карти

Номер дому	прізвище, ім'я господаря	ґрунт	Номер дому	прізвище, імя господаря	ґрунт
1	2	3	4	5	6
	Дорога на Зборів			Присілок Кут	
2	Чепелишин Павло	Півгр.	40	Драпінський Олекса	ґрунт
3	Костів Василь	ґрунт	41	Римар Гавришко	чв.гр.
4	Костюк Максим	півгр.	42	Скочилияс Павло	півгр.
5	Мартюк Гринько	півгр	43	Косцюк Матвій	ґрунт
6	Скибик Іван	ґрунт	44	Вересюк Андрух	ґрунт
7	Пилипишин Міхал	ґрунт	45	Паньків Юрій	ґрунт
8	Цуп Стах	ґрунт	46	Скочилияс Гринько	ґрунт
9	Антонів Микита	ґрунт		Дорога Від Вовчківців	
10	Переймибіда Демко	ґрунт	47	Рак Семко	ґрунт
11	Цуп Семко	ґрунт	80	Рак Яцко	ґрунт
12	Хомів Василь	півгр.	49	Воробец Федько	чв.гр.
13	Скочеляс Матвій	чв.гр.	51	Чорній Василь	півгр.
	дорога на цвинтар		48	Юрчик Федько	ґрунт
14	Панчишин Іван	чв.гр.	50	Бойчук Іван	півгр.
14	Бойчук Федько	ґрунт	52	Цуп Іван	ґрунт
15	Проборство		52	Струйс Іван	півгр
16	Школа		53	Петрів Антон (Бойчук Хома)	ґрунт

продовження списку

1	2	3	4	5	6
26	Бартків Павло	чв.грунту	54	Бойчук Яким	
17	Горбач Іван	чв.грунту	55	Муц Іван	грунт
18	Огородник Іван	чв.грунту		Дорога біля Болота	
19	Кузів Яцко	чв.грунту	56	Шевців Максим	півгр
21	Корчма		57	Горпинюк Гнат	чв.гр.
	Дорога на Заріку		58	Ковальчук Міхал	грунт
20	Довгань Павло	грунт	59	Косьців Тимко	півгрунту
22	Попів Андрух	чв.грунту	60	Завадовський Павло	грунт
23	Вересюк Андрух	грунт	61	Богач Тимко	грунт
24	Драпінський Юрко	грунт	62	Богач Гринько	грунт
25			63	Смагдин Гнат	півгрунту
82			64		
27	Хомів Іван	півгрунту	65	Каплун Федько	
28	Процків Антон	півгрунту	66	Муц Гринько	грунт
29	Форись Панько	півгрунту	67	Талак (Сулук) Панько	грунт
30	Бородій Василь	півгрунту	68	Гуменний Максим	грунт
	Поперечна дорога з фільварку до Заріки		69	Чепіль Гринько	півгрунту
31	Переймибіда Стефан	чв.грунту	70		
32	Пилипів Павло	півгрунту	71	Пилипів Стефан	півгрунту
33	Переймибіда Андрух	півгрунту		Горбовиця	
34	Хома Гринько	грунт	81Стефан	чв.грунту
35	Рак Іван	грунт	73	Гурський Семко	півгрунту
36	Рак Пилип	чв.грунту	76	Горпинюк Яким	
37	Галай Павло	чв.грунту	78	Вересюк Гринько	чв.грунту
38	Сташин Яцко	півгрунту			
39	Завадовський Йосиф	півгрунту			

Схема сільської забудови, згідно
кадастрової карти 1831 року.

Сільська забудова тоді йшла, в основному, вздовж дороги До Зборова, вулиць Зарікою і Від Вовчовець. Кілька дворів було на Куті і на Горбовиці. В Кринках жив Лотоцький Яцко і була ще

якась забудова, можливо там жив мельник, бо поблизу був водяний млин. Вже за Польщі в Кринках жили Боднарчуки, Миці, Тихонькі, Беззубки, поляки: Сапета, Ганкало, Лев.

На Куті жили: Скочеляс Гринько і Павло, Паньків Юрій, Костюк Матвій і Павло, Римар Гавришко, Драпінський Олекса, мав город Вересюк Андрух, на ньому згодом поселився його син, це там, де донедавна жив Гринько Вересюк. Рядом з Паньківим з часом побудувався його зять Коваль, потім там жив Світлик Іван (також зять). На ґрунті Скочеляса Андруха згодом осів Смагдин, а з часом – Вересюк, на якого казали Магдин, трохи нижче поселився Наливайко і Хома з зятем Гуменюком. На місці Римара і Скочеляса Павла пізніше жив Заремба, а потім – Корман, Шкабарницький, Франків. Похоже на те, що з якоїсь причини (може така вода) на Куті народжувалися переважно дівчатка, тому через зятів появлялися нові прізвища: Стельмах, Довгань, Скибик, Прохоцький, Пренткович.

Вздовж вулиці Від Вовчовець, починаючи від долинки Болото, по лівій стороні жили: Муц Іван, Бойчук Яким, Струйс Іван, Цуп Іван, Бойчук Іван, Юрчик Федько. Родини Муців (тепер Цуп В.М.) і Цупів залишилися на тому ж місці. Цілком можливо, що Цуп Іван переселився з Кінця і був зятем Струйса Івана, бо їх городи є поряд і записані під одним номером 52. На ґрунті Бойчука Якима потім жив Чиж І., а згодом - Драпінський О. Там де був Струйс І. за Польщі жив Юрчик М., і Муц Л., а де Бойчук І. – Подоляк І., Загурська З., Онишкевич П. Ґрунт Юрчика Федька був крайнім при повороті дороги на Кут. Потім цю землю купили чи успадкували Драпінські і їх приймак Лисак. Через дорогу жив Семко Рак, згодом - його зять Хома Й.,(тепер там Жигальський М.). Раки посунулися з забудовами ближче до Кута (Рак І.) і ближче до Вовчківців (Рак Г.).

По праву сторону від Болота і аж до повороту дороги на Кут вздовж тягнувся ґрунт Чорнія Василя, згодом там жив його зять Заремба І., Попович В., побудувався Бойчук В. Трохи далі від повороту дороги на Кут, по цій же стороні жив Ворбець Федько,

потім там був Чорній, Богач, Бортник Л., за ним крайня хата була Рака Яцка – це там, де потім жив Піхальський І, Кузь М. З часом поряд побудувалися Бугайські, Клімаші, Чорнії, знов Раки (Цупи), Драпінські і Редькви (крайня хата від Вовчківців). Сімя Бугайських вивезена на Сибір, а родина Чорнія Сафрона загинула під бомбами в час фронту.

Біля Болота, навпроти Муца Івана, через дорогу жив Бойчук Хома (Петрів Антон?). Скоріше за все згодом від нього пішло численне гніздо Хомів. Трохи нижче був Максим Шевців (донедавна Швець Марина і Скибик Д) та Горпинюк Василь – згодом там жили Гурський Я., Дума Д., Пренткович В.

У вуличці, що за мостом, вздовж потічка і навпроти Прентковичової долинки жив Ковальчук Михайло, потім там поселилися Антонів і Стельмах; далі жив Тимко Костюк і Завадовський Йосиф. На ґрунті Богача Тимка пізніше жив Костюк І., а тепер Богач В. і Доскоч В.

Понад Болотом, через дорогу навпроти Богача Тимка, жив Богач Гринько, ще донедавна там проживали Ковальчук Івасиха і Тихий Степан. Далі був Каплун Федько, хата його була приблизно там, де тепер живе Стельмах (Піган Б.), Смагдин Гнат – там де Чепіль М. На тому місці, де жив Муц Гринько, побудувалися Покорчак П. і Мацьків С.- їх жінки походять з родини Муців.

Ліворуч від дороги, що йшла від фільварка до Заріки, жив Талак Панько, потім там був Сисак, а тепер Оленин. Далі був двір Гуменного Максима, згодом Стельмаха Андруха, Кирича, зараз Висоцького Б. Ще далі мав ґрунт (аж до потічка) Пилипишин Стефан, до 60-х років там жив Паньків і Дерех. Бойчук Федько жив там, де дотепер жили його потомки. Хтось жив там, де зараз Пісний В, але затертий напис неможливо прочитати.

Рядом з фільварком, там де зараз Онишкевич, або трохи нижче, жив Чепіль Гринько, ще нижче – за його плечима – Чепелишин Петро і Костів Василь, приблизно там потім жили поляки: Ляхич, Мурович, а згодом побудувався Левчук І.

На Горбовиці жили: Вересюк Василь, Вересюк Гринько, Горпинюк Максим (Яким?), Гурський Семко. З часом там поселилися Чорнії, Сікори, Бортники.

В Кінці до цього часу залишилися давні родини: Цупів, Антонівих, Переймибідів, Хомів, Скибиків. На місці Сбочеляса Матвія донедавна жив Гуменний І., тепер Бойчук Р, там де Хомів Василь – Чепіль Марко, потім Паньків, Костюк А., Мартинишин В. Уже в пізніші часи у Кінці поселилися Бородії (Бугайські, Богачі), Драпінські (Ліпа), Бортники, Кузі, Парасині, Колісники, Зваричі, Думи.

Чи не найбільше змінилися власники дворів Зарікою. З давніх родин залишилися тільки Стасишині та донедавна ще були Хоми і Раки. Зникли прізвища: Завадовський, Попів, Процків, Пилипів. Переселилися на інше місце Драпінські, Галаї, Бородії, виїхали до Львова Форисі, Капечі.

Забудова вулиці Від Монилівки почалася, скоріше за все, уже за Польщі. Спочатку там поселилися Вересюки, Галаї і Правак, а уже у радянські часи: Зварич І., Боднарчук М, Чорній Й., Лужняк С., Скибик І., Костюк А., Цуп В., Форись Матвій.

Досить докладні відомості про чисельність населення можна почерпнути із Шематизму Львівської єпархії Греко-католицької церкви, у його щорічних виданнях завжди вказували число душ греко-католицького сповідання кожної парафії. Так, у 1832 році у селі було 602 особи, тоді як у Монилівці – лише 394. Дані про зміни чисельності жителів села Ярославичі протягом майже 100 років наведені у таблиці, для порівняння вказано кількість мешканців у навколишніх селах. Наведені цифри з 1839-го до 1878-го року означають число душ греко-католиків, а у 1914 і 1930 роках – загальну кількість жителів.

Характерно, що з 1830-х до 1900-х рр. чисельність місцевого населення зростала дуже повільно, а у окремі роки – навіть зменшувалася і то досить значно. Скоріше за все це пояснюється страшними пошестями (епідеміями) холери, чуми, тифу, які час від часу викошували села. У Ярославичах у 1839 р. стало на 15% (на

84 особи) менше людей, ніж було у 1832 р. Чергова пошесть пройшла Ярославичами, Кабарівцями, Манаєвом, Лопушанами, Кудобинцями, на початку 1850-х рр., але не зачепила Монилівки. У 1855 р. в Кабарівцях проживало на 20% менше людей порівняно з 1845 р. Епідемію 1893 року прозвали «Бродівська холера», бо вона прийшла з міста Броди. Ще довго потому в селян побутував проклин: «Ти Бродівська холеро».

Чисельність населення села і околиць

Назва села	Рік							
	1839	1845	1855	1864	1867	1878	1914	1930
Ярославичі	518	570	555	573	582	605	957	1103
Монилівка	432	407	466	448	461	475	915	932
Перепельники	483	539	542	540	538	683	1106	1123
Гукалівці	300	-	293	284	293	350	909	922
Лопушани	454	465	460	472	453	582	963	990
Манаїв	549	605	569	677	683	-	1687	-
Гарбузів	341	349	379	428	432	-	1000	875
Беримівці	257	-	231	250	-	149	600	-
Кабарівці	507	540	428	448	453	537	995	1116
Кудобинці	345	333	325	340	340	431	1338	-
Нище	541	546	538	562	556	450	1173	-

Періодично епідемії спалахували аж до початку ХХ століття. Якщо у 1881 р.у Ярославичах було 654 осіб, то у наступному році їх стало 628. У 1896 р. в Ярославичах проживало 679 чоловік, а через рік їх нараховувалося лише 660. З цього часу і до початку I світової війни населення стабільно зростало. Про національний склад населення того часу свідчать відомості Довідника земель Корони і територій, представлених у імперській Раді, за 1907 рік.

Як видно з наведеної нижче таблиці, у Ярославичах 94% людей говорили українською мовою, такий же відсоток був і у Вовчківцях, Кабарівцях, Беримівцях. Польською користувалися у Ярославичах 43 особи, тобто у селі було лише 6-7 сімей, які ідентифікували себе як поляки. Значно більше їх було у Монилівці і у Перепельниках, а у Гукалівцях їх чисельність складала майже 40%. Багато поляків було у Манаєві, Гарбузові і Олієві.

Статистика населення відповідно до мови

Назва села	Мова								всього
	німецька		польська		українська		інші		
	всього	%	всього	%	всього	%	всього	%	
Ярославичі	-	-	43	6	712	94	-	-	755
Гукалівці	-	-	287	38	463	62	-	-	750
Беримівці	-	-	41	7	551	93	-	-	592
Кабарівці	-	-	51	7	714	93	-	-	765
Монилівка	-	-	107	14	672	86	-	-	779
Оліїв	-	-	685	46	797	54	-	-	1480
Вовчківці	-	-	36	6	558	94	-	-	594
Зборів	132	3	2799	58	1798	37	160	3	4889
Перепельники	-	-	181	17	866	83	-	-	1047

У повітовому місті Зборові переважала польська мова, якою розмовляло 58% жителів, також тут проживало 132 німців, переважно урядники і члени їх сімей та 160 євреїв. Австрійська влада не визнавала євреїв як націю і у селах їх записували поляками, якщо вони говорили по-польськи, або русинами, коли вони користувалися жидівським жаргоном.

Фото 1910-х років. Яцко Костюк, офіцер військової жандармерії, єдиний з Ярославичів, хто зробив кар'єру в Австро-Угорській імперії

У Ярославичах перед війною було всього кілька єврейських сімей. Хоча за даними Шематизму за 1914 рік з 957 мешканців села, 900 осіб були греко-католиками, 22 – латинниками і 35 – жидами. У Монилівці було 90 латинників і 30 жидів, що більше ніж у навколишніх селах. Скоріше за все, це так священик помстився місцевим соціалістам, радикалам і тим, хто не ходив до церкви чи не сплачував належних платежів, віднісши їх до жидів. Латинниками називали людей, що сповідували римо-католицьку віру. Переважно це були поляки, а часто і русини, що розмовляли українською мовою і на догоду панові чи під якимось тиском прийняли латинський обряд. Так як до костелу в Олієві чи у Зборові було далеко, латинники по святах ходили до Греко-католицької церкви.

Під час I світової, а згодом польсько-української війни і епідемії тифу в 1919 році, село зазнало значних людських втрат. Згідно даних перепису 1921 року в Ярославичах було 818 жителів і 139 хат, порівняно з довоєнним 1914 роком населення зменшилось на 139 осіб або на 15%. Проте село швидко загоювало рани. За 10 років кількість дворів збільшилась до 167. Чисельність мешканців у 1932 році зросла до 1162 осіб, в тому числі, римо-католиків – до 143 чоловік. Різке збільшення поляків пояснюється тим, що на початку 1920-х років у селі поселилося 15 родин мазурів, крім цього польська влада застала латинників іменуватися поляками. За Польщі у селі був тільки один жид Ліндер, сліди якого знаходимо на початку війни у Винниках і загубилися у Чернівцях.

У передвоєнному 1939 році у Ярославичах, за даними В. Кубійовича, проживало 1198 чоловік, з них 150 римо-католиків, було 172 двори. Тільки у 1958 році чисельність мешканців досягла довоєнного рівня. З початку 1970-х років почалося поступове зменшення кількості жителів через від'їзд на навчання і роботу в міста. У 2007 р. село налічувало 140 дворів, проживало 258 чоловік. На даний час у 45 дворах проживає більше сотні людей.

СЕЛО ЗА ПОЛЬЩІ (1919–1939 рр.)

Після першої світової війни і поразки української галицької армії поляки окупували Галичину. На той час там проживало 3 млн. українців. Рада Послів Антанти на Паризькій конференції 28 червня 1919 року фактично визнала анексію Галичини, однак з погляду міжнародного права питання статусу Галичини у 1919–1923 роках залишалося остаточно не вирішеним.

Згідно з Ризьким договором 1921 року з огляду на етнічний склад населення (64% українців, 25% поляків, 10% євреїв і 1% представників інших націй) Галичина повинна була отримати статус автономії і поляки офіційно це гарантували. У Конституції Польщі 1921 р. (стаття 109) проголошувалося, що окремі польські закони забезпечать національним меншинам у Польщі повний та вільний розвиток їх національних особливостей шляхом діяльності автономних органів меншин публічно-правового характеру, зокрема органів місцевого самоврядування.

У 1923 році на території Галичини було створено три воєводства: Львівське, Тернопільське і Станіславське. Зборівський повіт і Ярославичі увійшли до складу Тернопільського воєводства. Надання самоврядування цим воєводствам фактично було лише декларацією і дипломатичним маневром, щоб забезпечити сприятливе рішення Ради послів Антанти.

Українці не змирилися з поразкою і продовжували боротьбу за свої права. У краї діяли партизанські загони, що боролися з засиллям поляків. Восени на залізниці Зборів-Золочів активними були дві партизанські групи, які палили стирти, маєтки, замінували залізничне полотно, робили між рейками завали з каміння. Поліції вдалося схопити 20 партизанів, трьох з них військовий трибунал у Золочеві засудив до страти, решту – до різних термінів ув'язнення. Ветерани УГА на чолі з Є. Коновальцем і А. Мельником у 1920 році створили підпільну Українську Військову Організацію (УВО), що влаштувала 60 замахів на представників польської влади, в т. ч. на маршала

Ю. Пільсуцького у 1921 р., на Львівського воєводу С. Грабовського у 1922 р., на президента Польської республіки С. Войцеховського у 1924 р.

У відповідь застосовувалися репресії, у наслідок яких протягом 1919–1922 років до 100 тисяч осіб було заарештовано, кинуте до в'язниць і таборів. Приблизно 27 тисяч українців там і померли. Галичани бойкотували перепис населення у 1921 році і вибори до сейму, уникали призову до армії. Призначивши у 1922 році вибори до сейму, влада сподівалася на масову участь населення в них, що можна було би тлумачити як факт добровільного визнання польського громадянства. Проте бойкот виборів набув такого розголосу, що уряд навіть ввів спеціальний закон про штрафування на 20 тисяч польських марок, кожного, хто відмовиться брати участь у голосуванні. Для порівняння – тоді морг поля коштував 200 тис. п. м.

Польща не дотрималася жодного зобов'язання договору з державами Антанти, на основі якого отримала дозвіл окупувати Галичину. Однак, незважаючи на протести уряду ЗУНР і політично активної української громадськості, Польщі у 1923 році вдалося легалізувати анексію Східної Галичини. У Версалі Рада послів Франції, Великобританії, Італії і Японії прийняла рішення про визнання суверенітету Польщі над українською Галичиною.

Польський уряд став проводити політику створення однонаціональної держави, шляхом примусової асиміляції українців. У 1922 році було заборонено вживання слів «Галичина», «Україна», «Українець» і запроваджено в заміні їх «Малопольська Вєходна», «Русін», «Руський». Використання української мови заборонялося у всіх державних установах. Влада закрила усі українські культурні і господарські товариства та газети. Початкові школи почали перетворювати на двомовні (утраквістичні) з переважанням польської мови. Навчання з семи класів у гімназіях проводилось тільки польською мовою. Українців не допускали до навчання у Львівському університеті, де були ліквідовані українські кафедри.

Для збільшення польської присутності уряд з 1920 року почав запрошувати до Галичини переселенців, так званих осадників, переважно ветеранів армії, а пізніше і цивільних. Всього з 1920 до 1938 року в українських селах осіло 200 тисяч переселенців. За даними шематизму Львівської архієпархії у Ярославичах вже у 1927 році було 15 родин «мазурів». Після парцеляції 520 моргів поміщицької землі у 1924 році влада продала їм земельні наділи по пільговій ціні 100 доларів за морг, тоді як у Польщі земля коштувала у два рази дорожче. Два морги поля поляк міг купити за ціною одного морга у Польщі. Держава надавала осадникам щедрі фінансові субсидії, дешеві кредити на 5–10 років із звільненням від усяких податків.

Незважаючи на те, що місцеве населення насторожено, якщо не вороже, сприймало колоністів, позитив полягав у тому, що селяни могли познайомитися з новими технологіями обробітку ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур. З цією метою ще до війни австрійський уряд заохочував поселення німців у наших краях. Брати Броніслав і Казимир заснували хутори Броніславівка і Казимирівка. Броніславівка біля Метенева з часом зникла. Німці з Казимирівки виїхали у 1939 році. Зараз село Казимирівка належить до Золочівського району Львівської області.

Місцевих селян не було допущено до парцеляції землі. У їх користуванні залишалися наділи, успадковані з австрійських часів. Все це загострювало земельні і національні відносини на селі. Майже половина Ярославицьких селян мали наділи в межах 3–5 моргів, лише кілька господарів мали біля 20 моргів поля. Повернувшись з фронтів війни, колишні вояки взяли за відбудову дощенту знищеного села. Польська держава палець об палець не вдарила, щоби допомогти їм. Селяни залишилися один на один з непросвітною бідною. Єдине, що надійшла допомога від американського допомогового комітету, якою скористався вїт Муц Тимко і кілька заможніших газд (кошти на будівництво стодол, кофе, рис, цукор). Селяни, у яких було обмаль землі, щоб вижити шукали додатковий дохід, наймалися на роботу до

заможних господарів, діти бідних пасли худобу в багатших за харчі і одяг.

Фото 1927 р. Жовніри Війська Польського. У 2 ряду, другий зліва Микола Довгань

Прибулі колоністи стали найбільшими власниками землі у Ярославичах. Дубія Антон мав біля 100 моргів поля, був депутатом польського парламенту-сейму, жив переважно у Львові. У Сапети Станіслава було 70 моргів. Ставши зятем Дубії, він об'єднав обидві господарки. Сапета жив у Кринках, мав 20 корів червоної польської породи. Для охолодження і зберігання молока у бідонах, спорудив біля кринички проточний бетонний канал, використовував мінеральні добрива, вирощував фабричний цукровий буряк – нову для нашої місцевості культуру, тримав пасіку. На фільварку у нього постійно жили і працювали кілька збіднілих українських родин: Беззубко, Горобець, Миць, Тихонький. Управляючим у Сапети працював Драпінський Йосип.

Ганкало Міхал жив під горою біля млина, як згадка – досі гору називають Ганкаловою. Попід горою на Ярославицькій Стрипі він викопав два невеличкі ставки. Решта колоністів мали по 20 – 30 моргів. Було кілька зовсім бідних сімей, які жили на Гнилій, ближче до Вовчковоць. У Кринках і вздовж дороги до Кринок

жили: Кубіца, Мурович, Лев, Птак. Куніш жив на Горбовиці. Дві сім'ї Дзік – на краю села Від Вовчковець. Сім'я Бесараби жила при в'їзді у село з сторони Зборова. Перед 1924 роком Антоній Бесараб був урядником у дідича Мар'яна Комарницького. На території колишнього фільварку поселилися: Дубія, Плаза, Ляхич. У Кінці жили Сорока, Бриняк, Магера, Добжанський, Вільк.

Як згадують старожили села, до початку 30-х років взаємовідносини між приїжджими колоністами і місцевими селянами були досить толерантні і мирні. Поляки старалися залучити українців до спільної громадської діяльності. У 1924 році у Ярославичах було створено «Кулка рольніче» (Гурток Землеробський) до складу якого ввійшло кілька місцевих господарів.

ПРОТОКОЛ від 22 липня 1924 року,

*Про згромадження членів «Кулка рольнічого» у с. Ярославичі.
Присутні: 23 члени з Ярославич і околиці.*

Головою обрано Станіслава Сапету, секретарем – Леона Скоморовського, членами комісії виборчої: Петра Цупа, Антона Дубію, Вавжинека Куніша, Якуба Муровіча, Антона Ляхича.

Записалися членами: Антон Ляхич, Міхал Ганкало, Антон Бесараб, Петро Цуп, Василь Гуменний, Іван Вересюк, Томаш Добжанський, Йосиф Сорока, Гринько Бортник, Якуб Мурович, Вавжинек Куніш, Валентин Кубіца, Гнат Доскоч, Міхал Магера, Людвик Зарок?, Марек Вільк, Андрій Стельмах, Текля Хома, Гринько Антонів, Іван Вересюк, Ян Боняк.

Ухвалено внески в розмірі: 1 злотий – від 1 до 10 моргів; 2 злотих - від 10 до 20 моргів; 4 злотих – від 20 до 60 моргів; 5 злотих – понад 60 моргів.

Українці почували себе чужими у польському згромадженні і у скорім часі під впливом громадського осуду покинули товариство.

За зверненням голови «Кулка» Якуба Муровича у 1932 році Зборівський староста подав до уряду Воєводського у Тернополі просьбу «Про виключення з реєстру товариств Східної Малопольщі «Кулка рольнічого» у Ярославичах, оскільки дане товариство з часу

створення у 1924 році є зовсім не діюче. Про що стверджує начальник гміни села Ярославичі Бортник Григорій у записці до Староства, на основі протоколу, підписаного секретарем гміни Шидловським Павлом і рільником Якимовичем Йосипом».

З 1925 року з дозволу влади українці почали створювати власні культурно-просвітницькі громадські організації. У першу чергу було відновлено діяльність товариства «Просвіта». Створене ще у 1868 році товариство відіграло значну роль у пробудженні національної свідомості Галичан. Австрійська влада виділяла кошти для підтримки культурно-просвітницьких організацій з фонду Галицького Намісництва. У Золочівському повіті першу читальню просвіти організовано у Перепельниках в 1890 році о. М. Алиськевичем, потім була створена читальня у Вовчківцях.

У 1900 році парох Іван Алиськевич заснував читальню «Просвіти» у Ярославичах. Зберігся лист священника до Головної управи «Просвіти» у Львові:

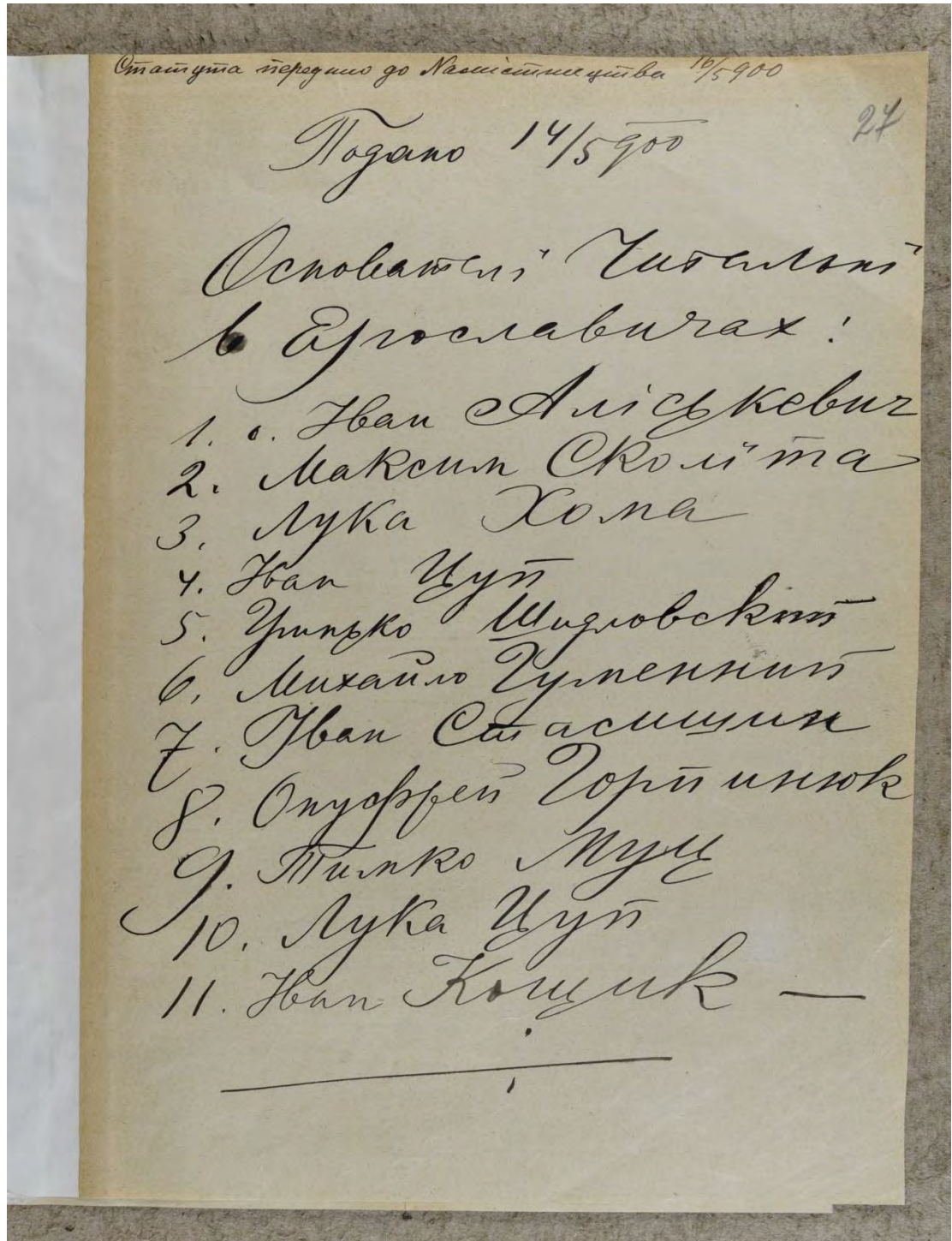
Хвальне товариство «Просвіта» у Львові!

Підписаний прийшов на парафію у Ярославичах деканату Зборівського з округи Золочівської ще 8 квітня 1899 року, де застав нарід, підданий п'янству і деморалізації, а крім того всі вмючі ледве читати, ті всі піддані були ідеям кацапщини, яка у сторонах Зборівських головно верховодить. Много я мав трудности щодо уморальнення того народу, як рівно ж досить труду мене коштувало заким удалось мені зібрати членів з котрими міг би започати читальню «Просвіти». Тож тепер висилаю прошення до Високого Намісництва, а також 1зл. 50 кр. на штемпелі (печатки). Найперше мушу зазначити, що рівночасно є заложена крамниця християнська. З запровадженням читальні є труднощі, бо єст у селі партія москвофілів, тож зібравши членів не говоривім їм про видатки на реєстр, бо знаю, що з тим всім дальше дам собі раду. Тому свої гроші на штемпельні причандалля передавім, на пізніше віддання від своїх парафіян і теперішніх членів.

З найглибшим побажанням о. Іван Алиськевич, Парох в Ярославичах.

До цього листа додано список членів – основателів читальні:

1. Іван Алиськевич
2. Максим Околіта
3. Лука Хома
4. Іван Цуп
5. Грицько Шидловський
6. Михайло Гуменний
7. Іван Стельмах
8. Онуфрій Горпинюк
9. Тимко Муц
10. Лука Цуп
11. Іван Костюк

Копія списку членів засновників читальні

Відкриття читальні мало стати величавою урочистістю і торжеством народовської спільноти на всі навколишні села, тож призначалося на велике свято. У наступному листі о. Алиськевич писав:

Хвальний уряде головної управи товариства «Просвіта»!

Недавно тому найшовім лист відносно отворення читальні на статуті товариства «Просвіта» у Ярославичах і то на день 7 липня 1900 року, в т.ч. о 4 годині на свято Св. Іоана Хрестителя та не одержавім жодної відомости чи Головний відділ годиться на відкриття читальні на 7.07.1900 р., чи прише 1 – 2 делегатів до Ярославич на день 7. 07 пополудні. Правда, що може докучаю Головному відділу клопотом відкриття читальні в Ярославичах, бо багато клопотів є з нею. В Беримівцях недавно була отворена читальня імені Качковського, де говорено проти читальні «Просвіти»: що граматику запровадила, що бере субвенцію, в т.ч. польські гроші з відділу Крайового та інші нісенітниці. Повідомлення про відкриття читальні 7. 07. 1900 р. послано 3.07. До Староства в Золочеві. До цього часу від нього нема затвердження статуту, то не знаю чи то буде перешкодшено відкриття читальні, але будучи у Золочеві, постараюся об одержання підтвердження статуту. Відкриття читальні ім. Качковського у Беримівцях вийшло величаво, при великім здвизі народу, тож повільно і на моїх парафіях їх признають. Тож трохи насильно ту читальню закладаю. Також прошу о прислання двох депутатів, щоби і у нас величаво витали створення сеї читальні, а я покличу нарід і священників народовців.

Позістаю з найглибшими побажаннями, Іван Алиськевич, парох у Ярославичах

Ярославичі. Дня 3 липня 1900 року.

Канцелярія товариства «Просвіта» зі Львова надіслала телеграму вчителю Тернопільської семінарії Дмитерку такого змісту: «Поїдьте конче Ви і Глодзінський завтра у суботу четверта година пополудні на відкриття читальні «Просвіти» у Ярославичах, коло Зборова, де буде чекати фіра, як оба не зможете, то бодай один».

Дмитерко також телеграмою відповів, що не зможе поїхати, бо того дня бере участь у конференції у семінарії, а крім того він перебуває під слідством за те, що їздив по читальнях і домагався скликання віча і влаштування вечорниць Шевченка. Війт з с. Денисова звинуватив його у підбурюванні народу проти влади. Отець Глодзінський також мав перешкоди до поїздки. Дмитерко просив ще «кількох наших людей, але кожен відмовлявся, може проїде туди практикант суду Голубович».

Хоч делегати з Тернополя не змогли проїхати, все ж свято відкриття читальні у Ярославичах відбулося на високому рівні. Задоволений о. Алиськевич 21 липня 1900 року писав до Головної управи «Просвіти:

**Хвальний уряде головного відділу товариства «Просвіта»
у Львові!**

Цим заявляю Головному відділу товариства як найсердечніше «Спаси Біг» та подяку за підтримання торжественного відкриття нашої читальні «Просвіта» через вислання свого Делегата в особі високоповажаного пана доктора Михайла Пахчевського зі Львова і за прислані даром нашій молодій читальні 63 книжки, з котрих тепер поживу для свого духа черпаєм.

Остаємо з найглибшими побажаннями та вдячністю.

Відділ читальні «Просвіта» в Ярославичах:

О. Іван Алиськевич, голова читальні,

Тимко Муц, заступця голови,

Максим Околіта, секретар,

Луць Хома, касієр,

Михайло Гуменний, бібліотекар,

Луць Цуп, заступця.

Про стан і роботу читальні свідчить звіт читальні «Просвіти в Ярославичах Золочівського повіту за 1901 рік:

Членів читальні всього 36 чоловік, з них – мужчин 12, жінок – 8, парубків – 10, дівчат – 6.

Членський внесок складає 50 сотиків.

Загальний річний прихід 18 корон, розхід – 17, залишилась у касі готівкою 1 корона.

Бібліотека має 90 книжок, позичених – 30, найкраще читано книжки історичного змісту.

Читальня передплачувала часописи: «Свобода», «Комар» (гумористичний), «Порадник, добрі руки», також давала даром до читання газету «Діло» від о. Алиськевича.

Крамниця заснована 15 червня 1899 року з капіталом 70 корон, міститься у старій школі. Товари закупляє в Золочеві. Загальний річний прихід 190 корон, розхід – 160. Чистий зиск в році 30 корон.

Крамниця заложена перед читальнею з складок добровільних на будову церкви.

Голова: Алиськевич Іван, парох у Ярославичах

Писар: Максим Околіта.

Просвітницька діяльність о. Алиськевича переважно не знаходила відповідного відгуку в душах селян. Консервативне, віками гноблене село не відчувало потреби у прогресі, занурившись у повсякденну тяжку працю. Про невідрадний стан читальні розповів у песимістичному листі до Головного відділу писар читальні, сільський учитель Лев Скоморовський у 1910 році:

Хвальне товариство «Просвіта»!

Заснована тут читальня «Просвіти» донедавна існувала лише на папері і не виявляла жодного життя – заснітилася, бо у селі панувала темнота і кацапщина, а нарід до читальні відносився байдуже. Ледве перед цим місяцем удалося читальню відновити, розбудити заінтересовання і приєднати що свідоміших селян. Однак число членів дуже мале (20), а вкладки по 50 сот., тож читальня через дуже мале число членів і брак фондів не може як слід розвиватися, бо немає за що справити потрібних книжок, котрих зовсім немає, не може через це збудити широкого заінтересування і приєднати собі більше число членів.

При читальні зав'язався «Аматорський гурток», котрий має на цілі через вистави приєднувати членів і придбати фонди на будову дому «Просвіти» і на купівлю книжок.

Поки що однак ми дуже бідні! Тож звертаємося до Хвальної Управи товариства «Просвіта» о ласкаву поміч з гарячою просьбою о прислання нашій читальні потрібних книжок. Пересвідчені, що Хвальна Управа попре наші змагання і нашу гарячу просьбу вислухає і тим самим причиниться до розвитку морального нашої громади. З гори кажемо «Спаси Біг»!!!

Ярославичі, дня 1 цвітня 1910 року.

Читальня «Просвіти»

*Голова читальні І. Алиськевич
Писар Л. Скоморовський.*

Молодий, грамотний, з дуже гарним каліграфічним почерком, вчитель Лев Скоморовський, прийшовши на роботу у Ярославичську громаду, старався вдихнути у занедбану читальню нове життя.

Повоєнне відродження читальні відбулося лише у 1925 році. На це мало бути погодження від уряду Воєводства, тож громада звернулася листом до влади:

До Високого Воєводства у Тернополі.

Іван Костюк, Андрій Стельмах, Гринько Антонів, Миколай Цуп, Олексій Хома, Степан Бородій, Павло Шидловський, Василь Зварич, Матвій Хома, Іван Богач, основателі в Ярославичах, доносять, що хочуть у себе заложити читальню «Просвіти». Внесли завдаток 1 червня 1925 року.

Уряд читальні «Просвіта», затверджений староством у Зборові 25.11.1925 р.: Стельмах Андрій – голова; Муц Миколай – заступця; Костюк Іван – секретар; Шидловський Павло – бібліотекар; Хома Олексій – скарбник; члени відділу, господарі: Антонів Гринько, Бородій Степан, Хома Матвій, Бортник Василь, Дума Андрій.

Про те, що читальня існувала у 1926 і 1927 році свідчить листування з канцелярією «Просвіти» у Львові:

30.11.1926 р. «За вложену вкладку просимо вислати от сії книжки: Твори С. Руданського, «Бери, все що в хаті», «Викуп», «Дві долі», «Інститутка», «Різдвяна ніч», «Смертельне зілля»,

«Виріб цементових річ», «Про Землю, Сонце і звізди». Разом на суму 13,5 злотих».

18.10.1927 р. «Прошу вислати за післяплатою отсії книжки: 1) Вільшенко «Життя і пригоди Цяпки Скоропада», 2) Чайковський «За сестрою», «Корнієнко», 3) Гоголь «Тарас Бульба», 4) Еміль Золя «Напад на млин», 5) Червона калина», збірник УСС. Zobov`язуємось зараз на пошті викупити»

З переліку назв і авторів, замовлених книжок, можна судити про читацькі уподобання Ярославицьких селян.

Печатка Ярославицької читальні «Просвіта»

Досить докладно висвітлено діяльність читальні «Просвіта» у 1928 році у річному звіті до Головного відділу у Львові:

ЗВІДОМЛЕННЯ

Місцевість: Ярославиці, повіт Зборів, філія «Просвіти» Зборів,
Число мешканців у громаді 1050, у тому числі українців – 950.

Останні збори відбулися 7 квітня 1928 року, на них вибрано Відділ у такому складі:

Голова Григорій Бортник,

Заступник Йосиф Якимович
Секретар Павло Шидловський
Скарбник Матвій Хома
Бібліотекар Михайло Кубант
Господар Пилип Стельмах
Член відділу Іван Богач

Ревізійна комісія: парох о. Джулинський
На протязі року відбулося 3 засідання
Члени сходяться до читальні в неділі і в свята
При читальні організовано жіночу секцію, яку веде пані
Джулинська

Читальня має 63 члени: мужчин – 59, жінок – 7
Річна членська вкладка складає 2,4 злотих
Читальня відкрита для позичаючих в неділі і в свята
Відділ бере гроші з членських вкладок
Кількість прочитаних книжок у році – 300
Найбільше цікавлять читачів історичні книжки
При читальні створено театральний гурток – 36 членів
Організовано хор – 32 члени, диригентом є Конопа Лука із
Зборова

Читальня міститься в домі Василя Гуменного
У громаді є сільськогосподарська кооператива, яка
розвивається гарно.

У селі є церква, костелу нема, школа утравістична
(двомовна).

У кінці 20-х років політичне життя у Галичині значно
пожвавилось. Про окружне віче у Ярославичах, організоване
Зборівським повітовим комітетом Українського-національно-
демократичного об'єднання (УНДО) 22 серпня 1928 року, писала
Львівська газета «Діло»:

Окружне віче в Ярославичах

Заходом повітового комітету УНДО в Зборові відбулося 12 серпня 1928 р. пополудні окружне віче на подвір'ї приходства у Ярославичах. Зійшлися з околиць сіл понад 1000 селян. Замітна була участь жіноцтва. Віче відкрив короткими словами голова повітового комітету УНДО д-р Володимир Левицький і покликав до президії місцевих селян господарів. Про положення українського народу під Польщею, як також про діяльність Української Парляментарної Репрезентації у варшавському сеймі реферував сенатор Микола Кузьмин. Присутні переривали його промову рясними оплесками. Після нього д-р Левицький говорив про колонізацію наших земель напливовим польським елементом. Присутній комісар зборівського Староства Новаковський схопився з місця з окликом, "Розв'язую віче, бо промовець виголошує протидержавну промову".

І віче розв'язав серед бурхливих протестів присутніх селян і селянок. На віче прибув крім згаданого комісара Староства ще і повітовий комісар поліції з притягнуеною з околиць постерунків поліцією, яка чекала в укритті. Вона криком кинулася розганяти учасників, які, співаючи «Ще вмерла Україна», розійшлися додів спокійно.

У цьому ж році у селі відбулися вибори до Сенату. У Тернопільському архіві зберігся список виборців села Ярославичі. Цей документ є цікавим з погляду інформації про жителів, які проживали на той час у селі. На жаль, список складено дещо хаотично, а не за нумерацією будинків, що ускладнює визначення місця проживання багатьох виборців. Також через дуже поганий почерк писаря, не завжди вдається правильно прочитати деякі прізвища і імена. Через те, що у виборах брали участь тільки особи старше 30 років, дані про молодих людей відсутні. Тим не менше багато хто з читачів за списком зможе відшукати своїх родичів і близьких. Список виборців села Ярославичі у 1928 році розміщено у кінці книги, дивіться Додаток 2.

Організатори виборів були зацікавлені у масовій участі виборців, тож тих, що збиралися бойкотувати вибори, записували

як таких, що ще не мають 30 років. Таким чином до виборів були недопущені: Хома Іван, Капець Ілько, Стельмах Пилип, Богач Іван, Муц Микола і «караний» Парасин Іван.

Вибори відбулися із значним успіхом для українців. Попри політичні утиски і кримінальні переслідування влади, основні українські партії (українське національно-демократичне об'єднання (УНДО) і українська соціалістично-радикальна партія (УРСП)) використали ці вибори і присутність у парламенті для легальної боротьби проти польського соціально-національного гніту. В Ярославичах переважна більшість активних селян були членами УНДО, частина молодших «радикалів» стали прихильниками УРСП.

Місцева громада активно боролася за ліквідацію неграмотності селян і за навчання дітей рідною мовою. У 1929 році старанням о. П. Джулинського порушено питання створення гуртка «Рідна школа». У листі до Управи Джулинський писав:

«До Управи канцелярії «Рідна школа» у Львові.

Висилаю поштовою складкою коляду на «Рідну школу» від парафіян с. Ярославичі, повіт Зборів. Прошу вислати негайно 5 примірників статуту «Рідна школа» і дотичні друки в цілі основи кружка «Рідної школи». Зібрано 21 зл. 85 сот.

З повагою Павло Джулинський, перший член-основатель, парох в с. Ярославичі.

9 лютого 1929 року.

Протокол загальних зборів

Кружка «Рідна школа», які відбулися дня 23 червня 1929 року в домівці кооперативи «Будучність» о 18,30 годині.

Порядок дня

- 1. Відкриття зборів і вибір Президії,*
- 2. Пояснення статуту,*
- 3. Впис членів,*
- 4. Вибір старшини,*
- 5. Внески і запити.*

Збори відкрив місцевий парох П. Джулинський, як перший член-основатель. У короткій промові представив значення рідної школи для поневоленого народу. На пропозицію пана Йосифа Якимовича, збори вибрали президента о. Джулинського, а той покликав на секретаря п. Павла Шидловського.

Слідує пояснення статуту товариства «Рідна школа» і кружка. Пояснює П. Джулинський. Крім членів – основателів статут підписали такі: о. Павло Джулинський, Григорій Бортник, Пилип Стельмах, Микола Хома, Павло Шидловський, Іван Довгань, Іван Богач, Іван Бугайський, Ілько Капець, Йосиф Парасин, Йосиф Якимович.

Вписалися слідуючі члени: Йосиф Паньків, Іван Хома, Андрій Дума, Микола Муц, Омелян Гуменний, Михайло Кубант, Іван Заремба, Михайло Скибик, Гринько Бортник (мол.), Михайло Стасишин, Василь Зварич, Іван Подоляк, Анна Костюк (Гуменна). Всього членів гуртка 24.

На зборах обговорювали справу оснований захоронки для малих-перед шкільних дітей і поручено цю справу новообраній старшині. Рівно ж поручено старшині оснований при кружку аматорського гуртка. Голос у тих справах забирали: Йосиф Якимович, Іван Хома, Омелян Гуменний, Микола Хома.

Членська внеска 2 злотих на рік. Незаможним її можна сплатити по частинах. Половину внеску кружок має задержати на власні потреби, а другу – вислати до Головної Управи. Внесків ніхто не сплатив, проте збори закрито.

У цьому ж році у селі при «Рідній школі» було створено дитячий садок, один з перших у Зборівському повіті, яким опікувалася дружина о. Джулинського. Садочок функціонував переважно у жнива. Ярославичські діти з концертом взяли участь у повітовому зборі товариства у Зборові, разом з Гуртками з сіл Млинівці і Підгайці. Діти з дитячого садка у 1931 році виступали з вправами на Ювілею 50-річчя «Рідної школи» під керівництвом вчительки Маланчуківної.

Згодом, вже у 1933 році, у Кружок були прийняті: Іван Подоляк, Йосиф Довгань і товариство «Сокил». Було обрано Старшину Гуртка: голова – Іван Богач, скарбник – Дмитро Рак,

секретар – Ілько Капець, заступник голови – Михайло Стасишин; члени – Микола Муц, Василь Бортник, Пилип Стельмах; заступники – Іван Чиж, Володимир Подоляк, Матвій Хома.

Збереглася фотографія дітей гуртка «Рідна школа», зроблена у 1935 році на фоні довоєнної церкви. Дитячий садок працював з 23 липня до 28 серпня, у час жнив, коли батьки зранку до пізнього вечора перебували у полі.

На фото у центрі зліва о. Кметь Василь, справа Голова Гуртка Богач Іван.

Світова криза, яка почалася у Америці у 1929 році, боляче вдарила по економіці Польщі. Значно зменшилися обсяги виробництва, збільшилось безробіття. Особливо відчутною була криза у Галичині. Ціни на сільськогосподарську продукцію впали до мінімуму. Селяни зубожіли до краю. Почався масовий виїзд їх у Францію, Америку, Канаду. Влада надавала підтримку і пільги для поляків, а про українців забула, що викликало обурення у селян.

На цьому фоні почалися масові заворушення по селах, почастишали підпали скирт і маєтків. Зросла міжнаціональна ворожнеча. Уряд вдався до придушення непокірних – пацифікації. До 800 сіл Галичини було введено війська. Жовніри жорстоко розправлялися з сільськими активістами, нищили читальні «Просвіти». Осадники створили напіввійськову організацію «Стшельци», яка протистояла українцям. Про політичну атмосферу і відносини між поляками і українцями свідчать поліцейські протоколи того часу.

Протокол

Зізнання, списаний 9 березня 1930 року, в канцелярії постерунку в Ярославичах.

Миколай Стасишин, комендант відділу Стрільцького в Ярославичах зізнає наступне: «Дня 9 марця приблизно в часі 18,45, коли я маширував з своїм відділом через Болото, побік місцевої читальні «Просвіти» почув я крики серед зібраних перед тою читальнею членів, які виражалися словами «Прибий кріс на рамено». Я, як комендант стрільців, затримав свій відділ, дав команду «До ноги зброю і відпочинь». Сам я подався до залу читальні, де запитався, хто є керівником тої читальні, тоді Андрій Стельмах відповів, що є старший, запитав я його для чого кричав і сміявся за стрільцями. Стельмах піднесеним голосом перед зібраними виразився: «Скоро ті смаркачі згорять». На то я відповів Стельмаху, що заслуговує на заарештування. Стельмах скочив до мене і в тім моменті пролунав крик і погрози членів читальні: «Розброїти тих дзецюхів». На вид прибуття стрільців, зібрані перед читальнею почали збиратися в купу, причому кричали: «Бий тих смаркачів польських». В ході того був вдарений у голову стрілець Ян Гесілек? Я, бачачи, що знаходжуся у критичному положенні, дав команду до стрільців: «Три кроки в тил марш, готуй зброю». Це сказав для постраху нападаючих, які зразу ж застановилися. Потім я відділ свій забрав, машируючи у попередньому керунку»

29 вересня 1930 року з постерунку поліції у Ярославичах надійшла інформація до пана Старости повітового в Зборові: «Доповідаю, що в читальні «Просвіти у Ярославичах під

прикриттям освіти проводиться робота антидержавна. 27 вересня 1930 року у годині 16 пополудні на зібранню членів тої читальні Василь Мельник, син Міхала з Ярославич в ході розмови висловлювався ворожо до місцевого стрільця Р.В.?, а тим більше до коменданта того стрільця Миколая Стасишина, при чому виражаючись словами: «Як ми побили царизм, то і поб'ємо те засране дідівство польське». Повище підтверджується на підставі зізнання Міхала Юрчика, сина Йосифа, якого як свідка направляю.

Василь Мельник, років 25, син Міхала і Марії, не судимий, читає і пише, жонатий, рільник, посідає 5 моргів поля, до вини не признався. Ніби він не виражався такими словами. В кінці оголошую, що Мельник, як прихильник УНДО, бере активну участь у житті політичному і як такий, вороже настроєний до поляків, через то вношу постанову про заарештування його, а при тім звертаюся про закриття читальні «Просвіта» в Ярославичах, так, як під прикриттям освіти, там проводиться робота антидержавна».

Протокол

Списаний у старостві повітовім у Зборові 13. 10 1930 року, у справі діяльності читальні «Просвіта» у Ярославичах.

Міхал Юрчик, гр.-католик, років 36, рільник, мешкаючий в Ярославичах, зізнає: «В дню 27 вересня 1930 року на зібранні в читальні в Ярославичах Іван Скибик призивав знаходячихся там членів читальні в кількості 10 чоловік до побиття членів місцевого відділу Союзу Стрільців. Так як я спротивився цьому, Василь Мельник, син Міхала, освідчив зібраним: «Як ми побили царизм, то і поб'ємо капарство польське».

Василь Мельник, 24 роки, гр.-кат., рільник, член читальні «Просвіта» в Ярославичах, зізнає: « 27. 09. 1930 р. я прибув до зали читальні в Ярославичах, тут зібраних було біля 10 членів. Голова читальні Іван Подоляк повідомив, що на дорозі між границею Ярославич і Гукаловець мала місце бійка парубків Ярославицьких з членами відділу «Стрільця» з Ярославич, тоді я звернувся до зібраних у читальні зі словами: «Як ми перебули панцину і цесарство, то перебудем і через те капарство».

Миколай Стасишин, гр.-католик, рільник, 33 роки, мешкаючий в Ярославичах, зізнає, що член «Просвіти» в

Ярославичах Іван Скибик підбурював у залі читальні місцеву людність проти відділу Стрільців у Ярославичах.

Рішення Староства повітового в Зборові до закладу читальні «Просвіта» у с. Ярославичі від 11.11.1930 р.: «Стверджую, що в діяльності тамошнього товариства нуртують нездорові настрої політичні і серед членів «Просвіти» зацеплюється ненависть до народності польської, і що деяких членів «Просвіти» побуджують до чинних виступів проти «Стрільців», які мають садибу в тамтешньому селі. Вирішую заборонити діяльність товариства».

Це рішення опротестували: Андрій Стельмах, Павло Шидловський, Микола Муц, Ілько Капець, Іван Богач, Омелян Гуменний, Михайло Стасишин, у зверненні до Воєводства у Тернополі, де зокрема стверджували: «Аргументація є не згідна з дійсним станом, бо в читальні «Просвіти» останнім часом не відбувалися ніякі зібрання, крім звичайних сходин в цілях просвітних. Є неправдою, ніби між членами «Просвіти» прищемлювалася ненависть до польської народності, або було продемонстровано вороже ставлення до легальної організації польської».

Воєводство ліквідувало рішення Староства (признало не чинним) за браком доказів 26 березня 1931 року. Тим не менше 11 лютого 1933 року філія «Просвіти» в Зборові звертається через адвоката доктора Іллю Макуха до Воєводського Уряду: «До тепер, mimo впливу більше як 2 роки від внесення оскарження, справи не полагоджено, бо ані не задоволено скарги, ані не затверджено рішення Староства і читальня «Просвіти» через два роки є завішеною в діяльності без остаточного рішення».

Про зростання громадсько-політичної активності Ярославичьких селян у час заборони діяльності «Просвіти» свідчить створення у селі молодіжного патріотичного товариства «Сокіл». Збереглося звернення селян до влади про його заснування: «Комітетом Основателів 12 березня 1932 року затверджено і подано на реєстрацію до Воєводського уряду статут руханково-спортивного товариства «Сокіл». Члени основателі: Іван Костюк, Яцко Костюк, Іван Рак, Лука Гуменний, Петро Вересюк, Михайло Костюк, Дмитро Бугайський, Йосиф Хома, Йосиф Цуп, Іван Хома.

Мета товариства дбати про фізичний, духовний і моральний розвій всіх членів і учасників старше 18 років».

Вже через два місяці після створення товариства, староста Зборівського повіту звернувся до Воєводства 10.05.1932 року з проською заборонити діяльність товариства, «оскільки воно порушило статут діяльності, а іменно, 28 і 30 квітня члени організували похід трійками через село Ярославичі у мундирах, не маючи на то дозволу влади, через що порушили спокій, порядок і безпеченство публічне». Дане звернення було опротестоване і не набрало чинності, бо вже згодом є інформація «До світлого Староства у Зборові»: *«Повідомляємо, що загальні збори руханково-спортивного товариства «Сокіл» відбулися дня 24 січня 1933 року в домі Андрія Стельмаха. На зборах було вибрано слідуочу старшину (всі члени УНДО):*

голова Іван Подоляк; заступца Михайло Костюк; Скарбник Іван Рак(син Стефана); секретар Яцко Костюк; господиня Катруся Паньків;

*чотарі: Дмитро Бугайський, Петро Вересюк, Йосиф Цуп;
контрольна комісія: Йосиф Довгань, Іван Рак (син Івана),
Анна Ока?(Окуліта?);*

начальники вправ: Костюк Михайло, Ксенія Драпінська.»

На зборах був присутній член повітової філії товариства «Сокіл» Василь Крохмальний із Зборова, який зачитав статут товариства. Визначено величину членських внесків: для хлопців – 150 сотиків на рік; для дівчат – 120. Ухвалено зробити печатку для товариства «Сокіл», передплатити три найменування часописів для молоді. Всього у товариство записалося 32 хлопці. Збори закінчилися в годині 19 пополудню.

Через півроку, 10 червня 1933 р., вийшла постанова Старости Зборівського повіту: *«Заборонено діяльність товариства гімнастично-спортивного «Сокіл» в Ярославичах через взяття участі в урочистостях вшанування полеглих українських жовнірів у часі війни з поляками. Та Урочистість відбулася 5 червня на цвинтарі в Ярославичах. Члени товариства, на розпорядження головуочого, положили два вінки смерекові з шарфами в сино-жовтому кольорі. Також були відспівані заборонені пісні:*

«Соколи вставайте в ряди», «Ой ти стрільцю січовий, ти за волю бився», а також «Спомагай нас Діво Маріє», «Унав стрілець...».

Були поліцією допитані і складено протоколи зізнання: Івана Подоляка, Петра Хоми, Катерини Скибик, жони Івана Скибика, Анелі Чепіль, Стефанії Гуменної.

Урочисту Службу Божу відправляли греко-католицькі священники: Михайло Шавала з Ярославич і Іван Маковник з Перепельників.

Вінки сплели 4 червня: Марія Горпинюк, дочка Онуфрія, Анеля Стасишин, Марія Чорній, Катерина Скибик, Софія Драпінська, Анна Рак, Євдокія Богач, Марія Онишкевич, Стефанія Гуменна».

Це рішення було оскаржене Головою товариства Іваном Подоляком і Петром Хомою з просьбою до Воєводства ліквідувати присуд. У поясненні було сказано: *«...Якщо поодинокі члени товариства брали участь у тім Святі, то на це не мали розпорядження Старшини, а за їх самовільні вчинки товариство відповідальності не несе, Наводимо докази, що пісні, які співали, не є заборонені...».* Попри таке звернення Воєводський уряд 18 липня 1933 року розпорядився ліквідувати товариство «Сокіл» у Ярославичах.

Товариство «Просвіта» відновило свою діяльність у 1933 році. На письмовий запит Посла Сенату доктора Барана у справі читальні «Просвіта» у Ярославичах Уряд Воєводства дав відповідь, що читальня не є заборонена. Тож 26.03.1933 року відбулися Загальні Збори товариства, у присутності делегата Філії «Просвіти» у Зборові І. Макуха. Членами читальні записалося 46 осіб. Ухвалено розмір річного членського внеску 1 злотий, з тим, щоби 50 грошів сплачувати на протязі двох тижнів, решту – протягом 3 місяців. Делегатами на Збори Філії вибрано Івана Богача і Матвія Хому.

Щоби проілюструвати діяльність Товариства «Просвіта» у другій половині 30-х років минулого століття, фрагментарно наводимо виписки з річних звітів, протоколів загальних зборів товариства і звітів повітового Староства того часу.

Річний звіт товариства за 1933 рік, надісланий до Головної Управи у Львові: «Відбулося 5 засідань Виділу. Внесок у повному розмірі сплатили 57 осіб. Протягом року відбулося 5 голосних читань (читав Іван Подоляк), прочитано книжки: «Самоосвіта» і «Сонце заходить». У школі учителем Левом Скоморовським проводились курси для неграмотних – 22 учасники. Проведено «Свято книжки». У бібліотеці наявно 142 книжки, всього читачів 51, за рік прочитано 342 книжки. При читальні організовано аматорський Гурток під керівництвом Андрія Стельмаха, режисер Павло Шидловський. Поставлено виставу «Наталка Полтавка». При читальні існує з 1929 року хор з 10 співаків і 10 співачок, який виконує духовні і народні пісні. Підготовлено концерт, але влада не дозволила його провести. Товариство співпрацює з Кружками: «Рідна школа» і «Сільський господар».

Звіт Старости повітового до Уряду Воєводського

«Доношу, що був присутнім на Загальних Зборах Товариства «Просвіта» у Ярославичах 21 січня 1934 року. На Зборах вибраний Уряд у такому складі:

голова – кс. Василь Кметь, 37 років, УНДО;

заступця – Андрій Стельмах, 38 років, УСРП;

секретар – Петро Хома, 23 роки, УСРП;

скарбник – Семко Рак, 37 років, УСРП;

бібліотекар – Іван Подоляк, 25 років, УНДО,

господар – Міхал Стасишин, 37 років, УСРП;

члени: Іван Рак, 26 р., Луць Хома, 25 р., Василь Дума, 25 р., усі члени УСРП;

члени ревізійної комісії: Микола Муц, 36 р., УНДО, Микола Хома, 48 р., УСРП, Йосиф Якимович, 52 р., УСРП. Всі читають і пишуть.

Товариство знаходиться у будинку кооперативи «Будучність», №145, нараховує 60 членів, прихильників УНДО і

УСРП. Члени Товариства не платять регулярно внесків. Поведінка їх під поглядом моральним не дає поводу до застережень.

Андрій Стельмах був караний на 2 тижні арештом за перешкоджання у відправі Набоженства. Петро Хома був караний на 3 дні арештом за незаконну організацію зібрання і на 3 дні за порушення спокою нічного (напевно співали). Члени Уряду читальні також є членами «Рідної школи». Головна пружина існування Товариства є ксьондз Кметь В. і Стельмах А. Члени Управи і члени Товариства не є лояльні до польської держави.»

Згідно річного звіту в 1934 році відбулося 6 засідань Уряду читальні. Всього 67 членів – усі чоловіки. Повну вкладку сплатили 6 осіб, 28 – тільки частину, зовсім не сплатили – 33. У бібліотеці наявно 350 книжок, передплачено журнал «Наш прапор». Голосні читання відбулися 15 разів, читали члени Виділу, прочитано «Спомини» Шухевача і трилогію «Мазепа» Б. Лепкого, також прочитано вголос часописи «Наш прапор», «Громадський голос» і «Неділя» На кожному голосному читанню були присутні до 20 слухачів. У театральному Гуртку брало участь 12 членів. При читальні працював мішаний хор з 24 членів, диригент Іван Подоляк. Хор постійно співав у церкві, підготовлено концерт до свята Т. Шевченка, який Староство заборонило. У цьому ж році старанням Їмості Кметьової створено «Гурток Союзу українок» і при ньому Секцію господинь, де молоді жінки вправлялися у кулінарному мистецтві.

У звітному 1935 році відбулося 7 засідань Виділу читальні. Всього у товаристві 84 члени, в т.ч. чоловіків 76, жінок 5. Річну вкладку сплатили повністю 13 членів, частину – 20, зовсім не сплатили – 48. Бібліотека працювала 7 днів на тиждень (23 години), вхід для членів Товариства вільний. Позичали книжки додому 60 читачів, з них дві жінки. Найбільше подобалася книжка «Красне письменство». Голосні читання відбувалися 2 рази на тиждень. Читали Яцко Костюк і Петро Хома. Вголос прочитано: «Молоде село», «Калина», «Самоосвіта», «Гетьман Мазепа», журнал «Наш прапор». На кожному читанню побувало до 30 слухачів, також прочитано 5 доповідей – рефератів на різні теми,

читав Петро Хома. У театральному гуртку працювало 20 членів. Поставлено вистави «Сватання на Гончарівці» і «Свати у читальні». За участі місцевого мішаного хору проведено концерт «Свято «Просвіти». Відмічено святковими сходами з рефератом роковини Т. Шевченка.

Голова товариства Василь Кметь і секретар Петро Хома звернулися до Уряду Воєводства з опротестуванням вимоги повітового Староства подати переклад на польську мову пісень, віршів і декламацій, які включено у програму концерту до Дня Т. Шевченка: *«Просимо Високий Уряд Воєводський ласкаво ухилити домагання Староства повітового як незаконне і доручити Староству прийняти до відома наше зголошення про улаштування концерту в честь Шевченка на день 7 квітня 1935 року в українській мові без перекладу пісень і деклямацій на державну мову».*

На проведення концерту не було дано дозволу, тож він не відбувся, хоч само Староство у супровідній записці до Воєводства визнало, що деякі товариства «Просвіти» у повіті, намагаючись за всяку ціну одержати дозвіл, перекладали на польську поезію Т. Шевченка і І. Франка, так, що з того «можна було порвати живота від сміху».

Згідно звіту Староства *«до Уряду товариства обрано: головою – Василя Кметя; заступником – Григорія Бортника, 52 р.; бібліотекаром – Павла Шидловського, 38 р.; члени Управи: Міхал Дранінський, 28 р.; Микола Довгань, 28 р.; Дмитро Бугайський, 27 р.; Василь Стасишин, 24 р.; Василь Дума, 28 р., Василь Скибик, 27 р., Василь Бортник, Йосиф Цуп, 25 р.; Микола Доскоч; ревізійна комісія – Йосиф Загурський, 33р.; Пилип Стельмах, 36 років. У товаристві нараховується 77 членів. Складок не платять регулярно. Голова Кметь В. оштрафований на 5 злотих, Петро Хома за порушення спокою нічного караний на 5 днів арешту і на 5 злотих за відсутність картки роверової. Судом був покараний Андрій Стельмах за перешкодження відправлення Служби Набоженської на 14 днів арешту. Члени Товариства є жонаті, до держави і людності польської відносяться вороже».*

За спротив польській владі Іван Зварич відбув ув'язнення більше року у тюрмі «Бригідки» у Дрогобичі, а Іван Стельмах відсидів 3 місяці у Золочівській тюрмі.

Товариство "Просвіта"
у Львові, Ринок 10/1

Місцевість Ярославичі
Філія Зборів

Дня

48

В И К А З

оплачених вкладок звичайних і спомагаючих членів та кооперативів д
Товариства "Просвіта" у Львові за 1937 і 1938 рр.

	1937р.	1938р.	1939р.
Кооп. "Будучність"	2.50 зл	2.50 зл	
с. Кметь Василь	2.- зл	2.- зл ✓	
Бортник Грицько	1.- зл	1.- зл ✓	
Бортник Василь		1.- зл ✓	
Богайський Василь	<i>поперед</i>	1.- зл ✓	
Богайський Дмитро	1.- зл		
Довгань Осип	1.- зл	1.- зл ✓	
Драпінський Михайло	1.- зл	1.- зл ✓	
Дума Василь	1.- зл	1.- зл ✓	
Доскоц Микола	1.- зл	1.- зл ✓	
Кубаній Михайло	1.- зл		
Рак Семен	1.- зл	1.- зл ✓	
Рак Дмитро	1.- зл	1.- зл ✓	
Рак Іван с. Степана	1.- зл		
Стельмах Андрій	1.- зл	1.- зл ✓	
Стасишин Михайло	1.- зл		
Хома Петро	1.- зл		
Хома Матвій	1.- зл		
Цуп Осип	1.- зл		
Чиж Іван	1.- зл	1.- зл ✓	
Шидловський Павло	1.- зл	1.- зл ✓	
Богач Іван	1.- зл	1.- зл ✓	
Вересюк Олекса		1.- зл ✓	
Парасин Осип		1.- зл ✓	
Снибик Василь		1.- зл ✓	
Хома Лука		1.- зл ✓	
Вересюк Олекса			
Стасишин Василь	1.-	1.- зл ✓	
Стельмах Гилин		1.- зл ✓	

Канцелярія Товариства "Просвіта"
Львів, Ринок Ч. 10
Голова Дир. *В. Л. З.*
Печатка

**Відомість оплати членських внесків товариства
«Просвіта»**

Для поживлення культосвітньої роботи у селі Товариство запрошувало фахівців зі сторони, надаючи їм житло і платню. У 1937 році інструктором «Просвіти» працював Мельник Богдан з Млиновець, під керівництвом якого було підготовлено концерт і опереточну виставу «Наталка Полтавка». Аматорський театральний

гурток їздив з нею аж до Коршилова. Секція господинь при Товаристві, якою опікувалася Володя Швак з Великої Плавучої, організувала кулінарські курси, де дівчата і молодиці вчилися готувати страви і різні смаколики. Після закінчення курсу гуртківці влаштували чайний вечір для односельчан.

Сільська кавалерка 1930-х років.

*Зліва направо: стоять – Цуп Іван, Стельмах Іван, Світлик
Лука; сидять – Бугайський Дмитро, Цуп Лука*

У 1938 році товариство розпочало будівництво власного Дому «Просвіти», це приблизно там, де тепер город Чепіля Ігора а колись

жив Юрчик. Був заготовлений камінь з Білокерниці, почали випалювати цеглу на полі підгірку від Стрипи, ще досі це поле називають «За цегольнею». Влітку при великому зібранні народу з участю кількох священиків відбулося урочисте освячення наріжного каменя Дому. Після посвячення з палкою патріотичною промовою виступив о. Хавурський з Беримовець. Виступ був з закликами до боротьби з польською владою і настільки гострий, що поліція силою розігнала натовп і заборонила будівництво Дому.

Напередодні війни «Просвіта» стала масовою громадською організацією, яка активно впливала на перебіг сільського життя і політичні настрої селян. У 1939 році Товариство нараховувало 106 членів. Якщо врахувати, що у селі було всього 175 дворів, то фактично дві третіх жителів були Товаристві. Основною проблемою, яка стримувала розвиток і діяльність Товариства, була хронічна відсутність коштів. Якщо за Австрії держава фінансово допомагала громадським організаціям, то за Польщі Товариство існувало лише за рахунок річних внесків його членів. Через бідність більшість селян ухилялося від їх сплати, тож багато починань Уряду «Просвіти» не було здійснено.

Другою впливовою громадською організацією у Ярославичах було Товариство «Сільський господар», у яке входили більш помірковані господарі. Створене у 1930 році товариство поступово нарощувало кількість своїх членів і у 1938 році налічувало 92 особи. Повітовий Староста доповідав Уряду Воєводському: *«Доношу, що на Загальному зібранні членів Товариства «Сільський господар» у Ярославичах 20 лютого 1938 року був вибраний Уряд у такому складі особовім: голова – Хома Матвій, 42 р.; заступник – Вересюк Олекса, 34 р.; секретар – Стасишин Михайло, 43 р.; скарбник – Рак Дмитро, 38 р.; бібліотекар – Хома Іван, 43 р.; члени Уряду – Стельмах Андрій, 42 р.; Муц Микола, 43 р.; члени ревізійної комісії – Хома Луць, 30 р.; Стельмах Пилип, 37 р.; Кубант Михайло, 35 років; всі члени УНДО, рільники, читають і пишуть; Товариство міститься у будинку кооперативи «Будучність» №145; усі члени платять регулярні внески по 50 грошів на рік; члени Уряду не були карані, під поглядом моральним заховуються добре, у житті політичному участі не беруть».*

На своїх зібраннях Товариство обговорювало питання вдосконалення технологій господарювання, обробітку ґрунту, збільшення урожайності зернових і городніх культур. Члени Уряду періодично виступали з лекціями і рефератами на актуальні сільськогосподарські теми, проводили конкурси-огляди на кращий курятник, свинарник та облаштування грядок на городі. Молоді господарі взимку навчалися на курсах при повітовій Філії «Просвіти» у Зборові, де діяли секції: Хліборобського вишколу молоді, пасічництва, садівництва, огородництва, молочарства і ветеринарії. Тривалість курсів була різною – від 3-х днів, до 3-х тижнів. Заняття проводили досвідчені фахівці. Діяльність Товариства сприяла підвищенню добробуту сільського населення.

Зростання активності громадсько-політичного життя Ярославичських селян перервала війна.

СІЛЬСЬКА ГОСПОДАРКА

Село віками жило своїм традиційним замкнутим життям, а зміни у побуті селян відбувалися повільно і непомітно. З давніх-давен галицькі селяни вирощували зернові: жито, пшеницю, овес, ячмінь, гречку – для себе і на продаж, а також городні культури: капусту, буряки, моркву, ріпу і коноплі. Вже у XVI столітті у галицьких фільварках площі посіву вівса займали 40%, жита – 35, ячменю – до 15%, пшениці – менше 10 відсотків. Приблизно така ж структура посівних була і у селянських господарствах. Свої данини вони платили найбільше вівсом і житом. Вже тоді сіяли горох, просо, біб, гречку, яку звали «татаркою» через походження з татарського Поділля. З ярини у 1630 році в Галичині згадується: ріпа, морква, цибуля, огірки, коноплі. Нові культури спершу появлялися у панських фільварках, а потім у селян.

У XIX столітті через німецьких колоністів стали поширюватися сільськогосподарські культури до тепер не відомі у краї: квасоля, петрушка, конюшина. З Молдавії через Буковину прийшла кукурудза. У другій половині XVIII століття почали вирощувати картоплю, але переважно для худоби. Щойно після 1850 року у голодові роки бараболя поширилась всюди і стала щоденною поживою.

Система обробітку землі і технології вирощування залишалися незмінними протягом століть. Здавна і за Польщі використовувалася трипільна система землеробства. Селянські наділи ділилися на три частини: одна – відводилася під озимі жито і пшеницю; друга – під ярі культури; третя – залишалася перелогом (під паром), бо «земля мала відпочити» і використовувалася під пасовище. Наступного року ділянка з-під озимих використовувалася під ярі культури, переліг – під озимі, а ділянка, на якій були ярі культури, залишалася перелогом. Чергування не завжди носило стійкий характер і залежало від наявності тяглової сили, агрономічних знань, досвіду чи особистих міркувань господаря. Не рідко після пару садили картоплю, на другий рік

сіяли ячмінь, на третій – овес чи жито з конюшиною. Але селяни часто не дотримувалися сівозміни, сіяли на ниві одну й ту ж саму культуру кілька років підряд, аж поки вона переставала родити.

Через відсутність достатньої площі пасовиськ і сіножатей тримали мало худоби. У Зборівському повіті у 1931 році в середньому на одне господарство утримувалося: коней – 1,1; корів – 1,3, свиней – 1,3 голови. Тому на поля вивозили мало гною і урожайність культур була у два рази нижчою ніж у Польщі і у три рази – ніж у Чехії і Німеччині. У книзі «Зборівщина, над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи» наведені дані про посіви і урожайність основних сільськогосподарських культур станом на 1932 рік у середньому по Зборівському повіті.

Структура посівних площ і урожайність с-г культур

Назва культури	Площа посіву, га	Структура площі посіву, %	Урожайність, ц з га
Пшениця	9429	13,5	13,8
Жито	11371	20,7	10,3
Ячмінь	9471	17,2	8,7
Овес	11781	21,4	9,2
Картопля	7852	14,3	121
Ц. Буряк	45	0,08	169
Гречка	5534	5,2	10,0
Просо	432	0,9	10,5
Кукурудза	133	0,2	10,0
Мішанка	500	0,9	8,2
Горох	450	0,8	8,6

Вибір посівної культури у першу чергу зумовлювався потребами ринку і відповідно – ціною збіжжя та традиційною культурою виробництва. Посіви злакових займали 73% ріллі. З них найбільше сіяли вівса і жита – майже 40%. Пшениця складала значно менший відсоток. Порівняно багато садили картоплі – основний селянський харч. Значні площі займала гречка, як

круп'яна культура. Просо, мішанка, горох, складали у структурі менш ніж по одному проценту. Кукурудза і цукрові буряки тільки почали входити у місцеву культуру землеробства і становили відповідно лише 0,2 і 0,1 відсоток.

Через здешевлення текстильних виробів фабричного виробництва, вирощуванням конопель майже перестали займатися. Урожайність зернових була вкрай низькою і складала у середньому 10 центнерів з гектара. Якщо врахувати, що на посів гектара ріллі використовують 3 ц зерна, то селянська сім'я з одного морга землі збирала лише 3,5 ц збіжжя. При такій культурі виробництва селяни були приречені на бідність і напівголодне існування.

Критерієм оцінки майнового стану господаря завжди був розмір його землеволодіння. На другому місці за значимістю була наявність коней і їх стан. Кінь на господарці був тягловою силою при обробітку ґрунту і основним транспортним засобом – запорукою господарювання. Мати добрих коней було мрією і питанням престижу кожного селянина. Були господарі, у яких був лише один кінь. Двоє таких селян спрягали своїх коней в одну упряж і по черзі або через день обробляли свої городи. Як правило, «спригалися» родичі, сусіди або добрі друзі. Предметом заздрощів односельців у Ярославичах були коні Ляхича. Кохався у конях Драпінський Іван з Кута, який тримав породистого огира, платив за нього податок і мав дозвіл від влади на його використання для запліднення кобил.

Основним знаряддям обробітку ґрунту були плуги і борони. Колись плуг був суцільно дерев'яним з твердого дерева (дуб, граб, ясен). Нерідко чепіги і гряділь виготовляли з одного куска з використанням для чепіг (ручок) природного розгалуження і вигину дерева. З початку ХІХ століття стали використовувати удосконалений плуг, у якому головні робочі частини – леміш і чересло замінювалися залізними. У кінці ХІХ століття була удосконалена також тяглова частина плуга – колісні. Дерев'яні деталі були замінені переважно залізними. На дерев'яні коліщата накладали залізні окуття, вводилася залізна конструкція

сполучення колісні з орчиком. Плуги були призначені для орання парою коней, з часом став популярним металевий плуг – скакун. Ним можна було орати одним конем. Добрий орач, доброю парою коней за день міг зорати один морг поля (0,56 га).

При обробці ґрунту велику роль відігравала борона. Вона використовувалася для розпушування ріллі, видирання бур'янів перед посівом (скородження) і закривання посіяного насіння (волочення). У першій половині ХІХ століття використовували брускову борону, у якої рама і зуби виготовлялися з твердих порід дерева. З середини ХІХ століття дерев'яні зуби замінили залізними, не змінюючи конструкції. Згодом появились борони з вигнутими лопатоподібними зубцями. Для розпушування ґрунту на городі вживали спочатку дерев'яну лопату з залізним окуттям – насадом ковальської роботи, пізніше – залізну. Дерев'яну лопату використовували для саджання хліба у піч. При сапанні бур'янів, розпушуванні землі на городі, користувалися сапою з дерев'яною ручкою з легкого дерева (ліщини, бузини).

Багато праці вимагали зернові культури. Сіяли всі зернові вручну. Один прохід сівача займав 5 метрів. З давніх часів основним знаряддям збирання колоскових був серп. У ХVІІІ - ХІХ століттях користувалися беззубими серпами ковальської роботи. За Польщі у вжитку були зубчасті серпи фабричного виготовлення, вправлені у точену дерев'яну ручку. Жали переважно жінки – вважалося, що їм легше згинатися. Жнива були часом заробітку для бідніших селян, вижавши свій куций клин, вони наймалися до багатших жати за десятий сніп. Добрий жнець міг нажати за день копу (60) снопів. Снопи зв'язували перевеслами (приколотками), скрученими переважно із житньої соломи. Наймані робітники старалися в'язати тонші снопи, щоб їх було більше. Снопи складали у полукіпки – по 30 снопів і досушували у полі. Більш продуктивним і досконалішим знаряддям збирання врожаю була коса. У ХVІІІ – ХІХ століттях користувалися косами ковальської роботи. Пізніше стали використовувати заводські. Косили ячмінь, овес, гречку, сіно для худоби. Це вважалося чоловічою роботою.

Якість коси залежала від якості сталі, яку визначали на слух. Добра коса мала дзвеніти. Коси клепали на залізній бабці гострим боком молотка – клепача. Крім коси до виробничого комплексу косаря входили: кісся, грабки, брусок з дрібного пісковика для гостріння (мантачення), що зберігався у дерев'яній, часто прикрашеній різьбленим орнаментом, кушці, зачепленій гачком за пояс. У кушку до половини наливали воду для змочування бруска. Кісся по довжині відповідало росту косаря Ручка на кісці для правої руки вставлялася на рівні пояса. У верхній частині кісся сполучали з косою залізним кільцем (наперстком) і дерев'яним клинцем. Добрим косарем вважали того, хто по росі (з досвітку до висихання роси) викошував пів морга поля (28 сотих гектара). Косили косарі, йдучи покосом один за одним. Той хто мав менше сили чи гіршу косу мусив добре напружатися, щоб коса заднього не пройшлася йому по п'ятах. У 30-х роках, перед другою світовою війною, появилися кінні косарки, що значно полегшило працю косарів (фото).

Для згрібання соломи і підбирання колосків використовувалися граблі, переважно саморобні. Валок і окремо зубці виготовляли з твердого дерева. На граблище (ручку) вибирали рівну жердку, яку в товщому кінці розколювали на вилку або вибирали жердку з природною вилкою. Вилку вставляли у валок з зубцями. При згортанні соломи чи сіна ширина вала доходила до одного метра. Снопи подавали на віз чи скидали з нього дерев'яними дворогими, пізніше – трирогими вилами. На початку ХХ століття вже використовували залізні вила (гралі) з дерев'яним держакком.

Скошені і висушені у стіжках (пів копах) снопи звозили додому. Складали у стодолах, під оборогами (навіс на чотирьох стовпах з рухомим дахом) або просто у стирти. Стодоли були з високим дахом, щоби віз з снопами міг заїхати у середину. Звезений урожай протягом осені і зими необхідно було обмолотити, вив'яти (очистити) і «спритати» у комори .

Знаряддям обмолоту зерна був ціп, що складався з держака (ціпильні) і бича (бияка). Довжина держака – 150 – 200 см., залежно від зросту молотильника. Ціпильня з легкого дерева – ліщини, з'єднувалася з бияком з твердого дерева – ясен чи акація за допомогою двох вигнутих з ялівцю накладок – капиць. На кінці ціпильні і бияка нарізували по колу каблучок – подвійне або потрійне заглиблення, поверх наклали капиці і перев'язували по заглибинах ремінцем. Капиці вільно оберталися але не спадали. У петлі (вуха) капиць просувався ремінець з шкіри – сирівцю, що зв'язував ціпильню з бияком. Молотили, як правило, у стодолах на твердому земляному току.

Напередодні другої світової війни для обмолоту стали використовувати кирати – молотарки, які приводилися у рух за допомогою живої тяглової сили – коней. У Ярославичах кирати придбали: Стельмах Андрій, Оленин Микола, Рак Дмитро.

Вимолочені снопи – приколотки були основним матеріалом для покриття жилих і господарських будівель – стріхи. Загатою з соломи утеплювали на зиму хати, часто до весни її згодовували худобі. Солому вкладали у ліжко чи бамбетель і спали на ній як на матраці. З соломи сільські умільці плели «косою» капелюхи, літнє взуття – личаки (барлачі), кошики – кобелі, коші для зберігання зерна, мати для утеплення дверей. Навіть вулики для бджіл виготовляли з соломи. Ще у 1960-х роках такий вулик системи «слов'ян» з дерев'яною стінкою з торця був у Пихальського Івана. Добрим майстром солом'яних справ був Прохоцький з Кута. Також для плетіння використовували лозу. Плели кошики – кобялки для збирання картоплі, кошики для освячення паски, колиски. З ліщини робили тини – огорожі.

Зерно у XIX столітті чистили примітивним способом. Віяли на вітрі: Засмічене збіжжя набирали у відро і повільно зсипали згори в низ. Важке зерно падало поряд, а полову вітер відносив віддалік. Для очищення зерна від бур'янів використовували решето. За Польщі у побут селян входять саморобні механізовані та фабричні віялки, млинки і трієри.

Фото 1930-х років. Робота кінної косарки

Очищене зерно зсипали у дерев'яні скрині – засіки, які облаштовували переважно у сінях чи коморі – спіжарні. Заможніші господарі для збереження зерна будували з дерева (без цвяхів) окремі приміщення – шпихліри. Дуже часто перед жнивками, через обмаль хліба наступав голодний період – передновок. Щоб вижити селяни йшли на позички до сусідів, пана чи жида, який брав за це високий процент. Перед 1914 роком у Монилівці був організований громадський шпихлір. У ньому можна було брати безпроцентну позику, віддаючи її з нового урожаю.

Зерно селяни переробляли переважно за допомогою саморобних пристроїв. Майже у кожній хаті була ступа для товчення зерна на кашу і кам'яні жорна для грубого помолу.

Для виготовлення ступи використовувалася дерев'яна дубова, ясенова чи букова колода, яку розколювали вздовж на дві рівні половини. Осередок видовбували, а половинки з'єднували і скріплювали двома обручами. Дно ступи вставляли з іншого твердого куска твердого дерева. Робочим інструментом був товкач – метровий, рівний гладкий стовпець з перехресною ручкою зверху і підкований знизу грубими цвяхами чи бляхою. Змочене зерно, перемішуючи, товкли у ступі товкачем, поки воно повністю не очищувалося від луски. Така праця займала багато часу, піввідра

зерна треба було товкти до двох годин. Ще досі для приготування куті дехто товче пшеницю у ступі.

Давнім знаряддям мелення зерна були жорна, які використовувалися і за Польщі. Жорна склалися з двох круглих каменів діаметром 50–60 см, товщиною 10–15 см. Верхній камінь – масивний круглий рухомий диск, встановлювався у відповідну виїмку на масивній дерев'яній станині. У центрі каменя видовбували наскрізний отвір у який засипали зерно. На краю диску встановлювався наконечник руків'я – жорнівка, яким крутили жорна при помолі. Мелючи на жорнах отримували невелику кількість борошна грубого помолу, переважно коли закінчувалися запаси муки з млина чи для годівлі свиней. Ще за панщини ті, що мали жорна, повинні були сплачувати дідичу по одному грошу за свиню.

У Ярославичах зерно на муку мололи у водяному млині, який був при злитті Вовчківської і Ярославицької Стрипи ще у 1806 році і належав панові Комарницькому. За Польщі водяний дерев'яний, дильований дошками, млин був під Ганкаловою горою, ще досі ця місцина називається Під млином. Збіжжя в млині мололи на разову (грубого помолу) і питльовану (білу, тонкого помолу) муку. Через те, що питльованої муки виходило менше, переважно вживали разову. Хліб здебільшого випікали з житньої муки. Окремо готували заміс і випікали кілька буханців білого пшеничного. Пекли хліб здебільшого раз на 2-3 тижні і зберігали у дерев'яних діжках чи скринях. На свята пекли з пшеничної муки: колачі, тістечка, бабки, маківники, завиванці з повидлом-мармулядою із вишень чи сливок, медівники.

Харчування селян було простим і раціональним, з максимальним поєднанням смакових властивостей продуктів з їх поживними якостями. Буденним набором селянських страв були: борщі, супи, каші, лемішка з кукурудзи. У неділю обов'язковою стравою були пироги – вареники, які готували з картоплею, сиром, капустою, опеньками; присмачуючи шкварками, сметаною, топленим маслом, олією з смаженою цибулею. У заможніших у

неділю на столі було тісто-локшина у розсолі з курки. Бідніші тримали курей задля яєць, якщо різали комусь курку, то це означало, що він дуже хворий і скоро буде вмирати.

Поширеною стравою були голубці з гречкою чи картоплею, пальчики – тісто з картоплею, зварене у окропі. Картоплю у лушпині – мундирах пекли у братурі. Товчену картоплю вживали з квасним (кислим) молоком, сиром, маслом, сметаною, шкварками. На картопляному відварі або молоці варили затирку. На кухонному бляті пекли з тертої бараболі тертюхи чи паляниці з содою. Як правило, такі паляниці брали у дорогу, давали пастушкам худоби у поле. На Спаса паляниці «щіпали» на дрібні кусочки і змішували у макітрі з медом і маком. Тоді ж, з яблук-спасівок варили япчанку. Тертюхи мачали у мачанку – саламаху (часник, перець і олія).

У пісні дні варили борщ з опеньками. Характерно, що крім опеньок у Ярославичах не знали інших грибів. Рибу вживали дуже рідко. У Стрипі хлопчаки руками ловили раків, піскурів, в'юнів і щук, потім їх жарили. За Польщі у крамницях появилися оселедці, солені у бочках.

Годувальницею селянської сім'ї була корова. Кожний двір тримав корову або навіть - дві, які забезпечували родину молоком, сметаною, маслом і сиром. Влітку, коли було багато молока, сир засолювали у дерев'яних діжках, зверху накривали чистим полотном, на яке клали дерев'яний кружок і кам'яний гніт. Такий сир був кислий і використовувався протягом довгої зими. Масло робили у дерев'яних маслобойках-масничках. Олію били з насіння льону і конопель, з 5 кг насіння виходила літра запашної олії.

Раз або два рази на рік, перед Різдвам чи Великоднем, селяни різали свиню. Виводили свиню з хліва, подальше від солом'яної стріхи на мотузку, прив'язаному до задньої ноги, щоби не втекла. Оглушуючи, били по голові сокирою, штрикали довгим ножом у серце і збирали кров для кишки. Потім свиню смалили пучками-віхтями соломи, обертаючи на два боки, обпалювали з шкіри щетину. Опісля, поклавши на двері, зняті з господарської будівлі,

шкрабали косою і гострими ножами, мили на біло та «розбирали»: випускали нутрощі, відрізали голову і ноги, розділяли на четвертини. Ця подія особливо запам'ятовувалася дітям, бо незважаючи на піст, їм діставалися лакомі кусочки м'яса, легких і печінки.

Свиню переробляли практично повністю, у відходи йшли лише ратиці і вмістиме травного тракту. З шерсті робили пензлі і щітки, з крові з гречкою виготовляли кровянку; шлунок-кентюх начиняли субпродуктами, робили сальцисон; з висушеного, роздутого сечового міхура виготовляли капшуки для зберігання тютюну. Пекли хлібці (заяці), паштети, варили холодець (драглі). Коптили (вудили) ковбасу, шинку, полеглицю. Цілу задню ногу-окорок після маринування часто підвішували у комині на 2 – 3 неділі. Такий висушений і прокопчений окорок міг зберігатися до літа і його годі було врізати ножем. Сало солили і тримали у дерев'яних діжках. Влітку, з часником чи цибулею, це був калорійний харч для косарів.

Взагалі сільська кулінарія у Ярославичах була на досить високому рівні. Селяни переймали секрети приготування їжі від панських куховарок і Їмостів. У 1937 році місцевою учителькою і дружиною о. Кметя Василя були організовані куховарські курси для господинь, на яких вони гуртом вчилися готувати різні смаколики.

Сільські ремесла

Село як за Австрії, так і за Польщі жило автономним, окремішнім життям і мало залежало від міста. Найбільш необхідні предмети побуту виготовляли сільські майстри – умільці. Окрім того, що вони обробляли свої городи і вели власну господарку, переважно у вільний час виробляли на замовлення за невелику плату (по-сусідськи), або за відробіток, знаряддя повсякденного вжитку.

У Ярославичах було три кузні: Думи Василя, успадкована від тестя Гана, Чорнія Федька, Олениного Миколи. Після Чорнія

Федька кузню унаслідував його син Йосип, який працював разом з родичем Стельмахом Дмитром. Оленин також був добрим механіком і майстром на всі руки. Підковувати коней вміли Бортник Яків і Кузь Василь. Ковалі виготовляли з заліза: плуги, борони, деталі до возів, серпи, сапи, сокири, завіси, молотки, лопати та інші речі.

У господарстві широко використовували дерев'яні вироби. Столярі виробляли вози, драбини, сани; для будови будинків: вікна, двері, одвірки, підлогу, а також меблі: ліжка, столи, скрині, бамбетлі, лави, колиски, шафи, креденси, рамці для образів, веретена. Для господинь з дерева робили діжки, цебрики, балії, корита, нечки, коновки, ложки, макогони, маснички, колотушки, копистки. Столяркою у селі займалися: Чорній Сафрон, Богач Іван, Хома Лука. Коцур Степан, Кубант Михайло, Шидловський Гринько, а за колгоспних часів – Лисак Василь. На будівництві стодол спеціалізувався Драпінський Василь.

Місцеві шевці виготовляли чоловіче, жіноче і дитяче взуття: чоботи, мешти, черевики. Чоботи склалися з холяви, пришви, обцаса, підошви. Часто до старих холяв, що не так зношувалися, підшивали нове підшиття – пришви і підошви. Перед війною у моді були буксові чоботи з якісної блискучої шкіри «англіки» з вузькими холявами, які пасували до штанів-райтків (галіфе). Шкіра була дорогою і дефіцитною, тому взуття завжди не вистачало. Часто зимою у хаті були одні чоботи для дорослих і одні – для кількох дітей. Щоби берегти взуття діти ціле літо бігали босими. Добрими шевцями у селі були: Муц Іван, Дума Дмитро, пізніше – Драпінський Володимир.

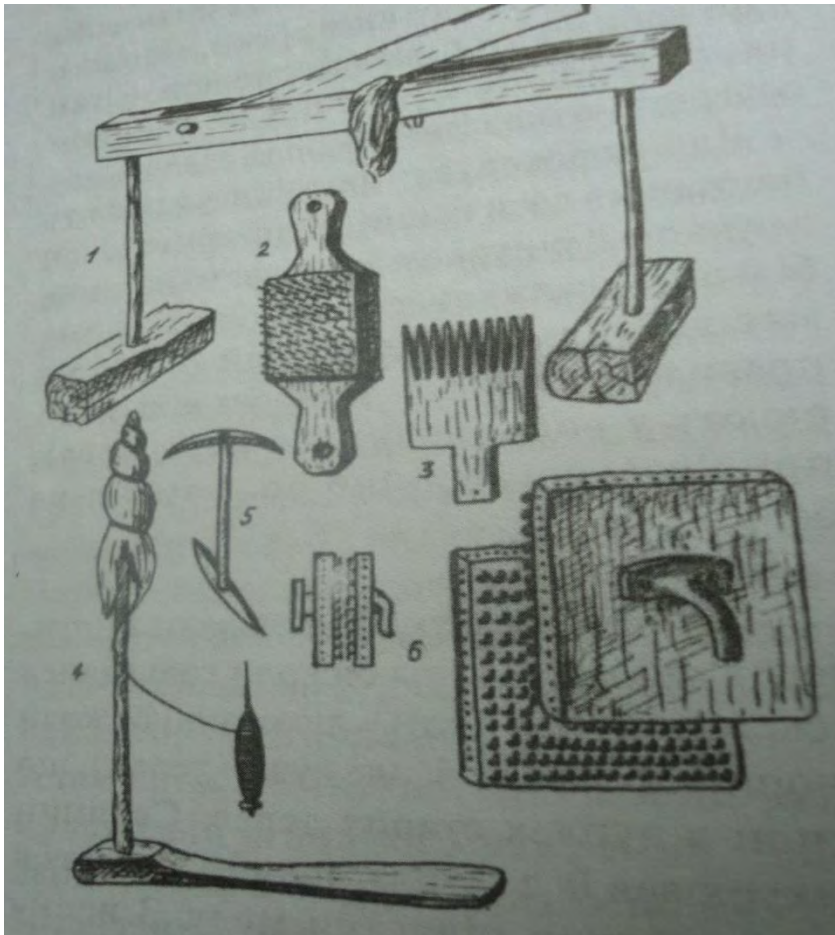
Вироби кравців завжди користувалися попитом у селян. Чоловічий одяг шили кравці, а жіночий – кравчині (кравчихи). За Австрії одяг шили переважно з домотканого полотна, за Польщі стали все більше використовувати фабричний текстиль. З чоловічої одежі шили: плащі, штани, блузи, лейбики, камізьки, опанчі, свити; з головних уборів: кашкети і баранячі (овечі) шапки.

З жіночої одежі шили: сорочки, станіки, блузки, спідниці, накидки, куртки. Розповідають, що ще за панщини видатним кравцем з пошиття кожухів був Вересюк – прадід Богдана Вересюка. Пан навіть «позичав» його на зиму у інші маєтки. Ще досі цю родину називають «Кравцями». Добрими кравцями були: Подоляк Іван, Карнас Гнат, який був у науці у Плугові, Цуп Стефанія, яка вчилася у Зборові і вже у радянські часи «обшивала» колгоспних голових і місцевих модниць, а також Кузь Марія.

Здавна одним з найбільш трудомістких процесів на селі було виробництво полотна. Коноплі сіяли на добре угноєному полі. Частину конопель – плоскінь – вижинали після цвітіння, а другу частину – матірку (жіночі стебла) – у серпні після досягання насіння. Висушені стебла зв'язували у пучки – горстки, з 12 горсток в'язали сніп. Снопи затоплювали у річці для вимочування. Прикидані болотом снопи вимочувалися калька тижнів, потім їх висушували і тіпали на терлиці, щоби відділити волокно-клоччя від лубу (термітя). Згодом клоччя «чесали» через залізні (з грубих цвяхів) щітки-чесали і зв'язували у невеликі пучки – мітки.

Довгими зимовими вечорами жінки та дівчата прями на спеціальних прядках, кужелях з веретеном із міток нитки. Нитки з веретен намотували на мотовило, формуючи півмітки (30 пасем ниток, у кожній 30 ниток). Півмітки прали, сушили і відносили до ткача. Залежно від товщини ниток, на ткацькому верстаті виробляли полотно: флесовину, покожушину чи валовину. Готове полотно кусками, довжиною 15 -20 метрів, знову прали і вистеляли на берег річки, вибілювати на сонці. Потім знову мочили у воді, знову вибілювали і так по кілька разів. З тонкого полотна місцеві кравці шили: чоловічу і жіночу білизну, сорочки, рушники, наволочки (пішви), простині (верети). З покожушини шили верхній одяг, покривала, скатерті. З валовини виготовляли рядна і мішки.

До першої світової війни у Ярославичах було кілька ткачів. За Польщі ткацтвом займався тільки Цуп Іван, син Максима, більше ткачів, аж шість, було у Монилівці.

Знаряддя для обробітку конопель, вовни чи льону

Предмети хатнього побуту. XIX—XX ст.

Вироби з тканини прали на кладці у річці або носили прати до Прачки, що біля школи. При пранні річ намилювали, клали на дошку чи камінь і відбивали спеціальним дерев'яним праником з ручкою. Після відбивання тканину полоскали, при потребі процедуру повторювали кілька разів. Зараз можна тільки уявити собі, яким непростим було це заняття жінок у тодішні зимові стужі.

Випрані речі прасували магільницею – масивним куском дошки довжиною до метра, шириною 15 см. Робоча сторона магільниці мала поперечні канавки – зубці. При гладжені тканину акуратно складали і намотували на дерев'яний валик та клали на стіл чи скриню. Валик притискали магільницею і розкатували матерію доти, поки вона не випрямиться. З кінця XIX століття для прасування тканих виробів почали користуватися залізними прасками – залізками, які розігрівалися на вогні. Були залізні праски з порожниною у середині, в яку насипали розжарені вуглини.

Починаючи з 30-х років XX століття, у сільській господарці стали появлятися фабричні і заводські вироби, технічний прогрес все більше проникав у сільський побут. На селі появилися кирати, кінні косарки, січкарні, ровери, швейні машинки «Зінгер», текстильні вироби. На роверах їздили: Драпінський Михайло, Хома Петро, Рак Стефанія. Пожвавилася торгівля. У жидівських крамничках селяни купували товари першої необхідності: сірники, сіль, нафту, тютюн, мило, тканини. Промислові вироби, сільськогосподарське начиння, цвяхи, купували у «залізному склепі», при цьому жиди часто ошукували і обважували покупців.

Час від часу у село приїжджав гончар з повним возом своїх виробів. Череп'яний посуд привозили з недалекої Золочівщини, з сіл Гавареччина, Гончарівка і Ушня, там процвітав гончарський промисел з виготовлення чорної кераміки. Робили недорогий практичний посуд, що користувався великим попитом: макітри, горшки, гладушики, збанки, вазонки. Потім вироби возили по навколишніх селах і ярмарках. Торгівля відбувалася переважно на

обмін: насипалася повна макітра чи гладущик жита або пшениці – зерно для гончаря, а макітра для покупця.

Часто у село приїжджали міняйли, які на старе шмаття (онучі), олов'яні кульки від шрапнель, латунні гільзи, міняли нитки, гудзики, голки, синьку, ножі, ножниці та інший дрібний крам. Збирали по селах яйця, кури, качки і великими партіями відвозили до міста. Вже у п'ятдесятих роках таким міняйлом від Споживспілки був Довгань Йосип з Кута. Зачувши гучний голос міняйли: «Кури, гуси, крілі, продай», хлопчаки наввипередки мчали до нього, щоб обміняти, назбирані по полях після зливи олов'яні кульки, на цукерки і надувні шарики з пищалками.

Селяни все більше втягувалися у торгові відносини. Годували переважно ячменем свиней на «бекон» і возили на продаж до Золочева. На ярмарок везли збіжжя, сир, масло, птицю, лошат, телят і поросят. Ярмарки були у визначені дні: у Зборові – в середу, у Золочеві – у четвер, у Залізцях – у понеділок. Діти з нетерпінням чекали на повернення батьків з базару, бо їм перепадали гостинці з міста: карамельні курочки-лизунці, керамічні півники-свистунці або якась обнова з одягу чи взуття, яку перший раз вдягали переважно на Великдень.

На початку 30-х років минулого століття за сприяння «Просвіти» у Ярославичах було створено громадську кооперативу «Будучність», у якій крамарем був Хома Петро. Проявляючи національну свідомість селяни йшли за крамом до власного «склепу», обминаючи польські і жидівські крамнички. Польська влада ввела монополію на горілку, тютюн, сірники, запальнички. Хоч зараз це здається дивним, але за Польщі не знали самогоноваріння, це «мистецтво» наші селяни освоїли вже після війни. Газди, котрі колись курили власний тютюн «бакун», вирощений на городі, не мали права його курити, а тим більше – вирощувати. За знайдені між рядками кукурудзи кущі тютюну, поліціянти накладали великі грошові штрафи. Шандар ходив по селі з карабіном і нагайкою. За непослух владі штрафував або навіть запроваджував до арешту. Слідкував за порядком у селі, у

суботу кожне подвір'я і прилегла частина дороги мала бути заметена, перед святами штахети мали бути побілені, не можна було виливати помії або гноївку на дорогу. Постерунок – будинок жандармерії був при в'їзді до Ярославич з сторони Монилівки, тепер там живе Боднарчук Богдан.

Податки за Польщі сплачували восени, після того як зібрали і продали частину врожаю. Від морга сплачували до канцелярії гміни по одному золотому. Худобу випасали на громадському пасовищі, за що платили податок у громадську касу. За корову, коня сплачували 5 зл. на рік. Один морг поля коштував від 1500 до 2000 злотих (100 зл. відповідали 12 доларам США). Промислові товари були дорогі: плуг – 30, пара борін – 25, кінна молотарка – кират – 800 злотих. Літр нафти коштував – 35 грошів, 1 кг солі – 32 гроші, 1 кг цукру – золотий. У той же час продукція сільського господарства була дешевою: за один центнер пшениці давали 17 – 20 зл., жита – 15 – 16; картоплі – 3 зл.; кілограм масла – 3,0–3,5 зл. корова коштувала 200 – 250 злотих, стільки ж платили за коня – 180–250 злотих.

Досить цікаво тодішнє життя і побут описав Богдан Мельник у нарисі, опублікованому у книзі «Зборівщина, над берегами Серету, Стрипи і Золотої Липи». Автор у 1937 році працював у Ярославичах диригентом і інструктором читальні «Просвіта», наводимо уривок з цього нарису:

* * *

«При кінці листопада 1937 р. зима в повному ході. Саме тоді я, огірчений нездоровими відносинами в мандрівному театрі Яреми Стадника, де я був членом оркестри, його покинув і вернувся в рідні сторони. Таки того самого дня я зустрів у Зборові на вулиці свого друга, Івана Новаківського. Коли я йому сказав, що я без праці і знаходжуся у скрутному положенні, він відповів: “Я маю для тебе місце. Перед кількома хвилинами я розмовляв з людьми з Ярославич. Вони шукають диригента і інструктора до своєї читальні “Просвіти”. Ярославчани запрошували мене на те становище, але я відмовився, бо я дуже зайнятий тут. Чи не згодився б ти туди поїхати?” “З великою охотою”, відповів я. “Ну

то гарно”, сказав Іван, “Ходімо до Союзу Кооператив, бо ті люди там тепер є”.

Я познайомився з Андрухом Стельмахом, середнього віку мужчиною, який, виявилось, був один з найсвідоміших і найактивніших мешканців Ярославич. Він не скривав своєї радості, коли почув, що я готовий працювати в Ярославичах. “Коли ви можете до нас прибути”, запитав. “Навіть сьогодні, якщо бажаєте”. “Знаменито!” — викрикнув він. “Ми вже кінчимо набирати товари для кооперативи і незабаром від’їжджаємо”. Дорога до Ярославич вела попри хату моїх батьків у Млинівцях, і мені було зручно забрати зі собою свої речі.

І так, зовсім ненадійно, я опинився в дуже гарному селі, серед чудових людей. Я був радий, бо мав дах над головою, харч і якусь невелику платню. Пан на цілу губу! А просвітнянську роботу я любив. Нею я займався в 1936 р. в селі Вовче біля Турки над Стриєм, звідки польська поліція мене, як небезпечного “вивротофца” викинула.

Уже на перших сходинках в читальні мені стало ясно, що я знайшовся між незвичайно симпатичними людьми. Ярославичі горнулися до “Просвіти” та інших організацій, їх окрилювало бажання вчитися і духово рости. Велику частину часу ми відводили на підготовлення концерту і оперетки “Наталка Полтавка”. З нею ми навіть їздили до Коршилова.

Тієї зими секція господинь при Т-ві “Сільський Господар” зорганізувала куховарський курс під проводом моєї знайомої з Плавучі Великої, Володі Шпак, сестри тамтешньої вчительки. Багато молодих і дівчат училося приготувати різні страви і випікати такі невидимі дива, як торти, всякі тістечка та інші різновидні ласощі. На закінчення курсу учасники влаштували чайний вечір, на якому публіка смакувала кулінарні архитвори курсанток. Не знати, чи куховарське уміння інструкторки, а чи її особистий чар був тим чинником, що приворожив до неї місцевого вчителя українця, підстаркуватого парубка. Побут Володі в Ярославичах мав для неї далекосяглі наслідки: вона вийшла за того вчителя заміж. На жаль, не судилось їм довго разом жити, бо кілька років пізніше Володя померла на рака.

Я любив розмовляти зі Стельмахом. Він, колишній Усусус, учасник наших Визвольних Змагань, багато дечого цікавого розповідав. Розумний і кмітливий, він мав відповідь на болоче питання:

“Чому ми не зуміли вдержати своєї самостійности відновленої в тих роках?” Стельмах твердив: “Причиною був наш некомпетентний провід і брак національної свідомости серед широких мас народу, передусім на Східній Україні».

Він продовжив: “Коли УГА, у відступі перед поляками, перейшла Збруч і опинилася на території Східньої України, то темні і байдужі мужики гляділи на нас з-поза вуглів будинків і вигукували: австріяки! Вони не хотіли й слухати: про потребу вступати до своєї армії і разом з галичанами будувати вільну і соборну українську державу. “І що сталося з тими неутральними мужиками, коли московські большевики поневолили Україну?” — питав Стельмах і сам відповідав: “Вони вигинули під час організованого голодомору! Мільйони їх! А скільки їх було б упало у боротьбі? Кілька, чи кільканадцять тисяч, а не мільйони!”

Роздумуючи над словами Стельмаха, мені прийшли були на гадку золоті слова Шевченка: “Якби ви вчилися так, як треба, то й мудрість була би своя...” Скільки тих “якби” є в нашій історії?

Одного вечора, під час мого реферату в читальні я побачив між слухачами поліцая. Він не перебивав, хоч це не була якась патріотична тема. Кілька днів потім, він раненько, як я ще був у ліжку, вліз до мого помешкання. Розпитував хто я і що роблю в Ярославичах, а при тому водив очима по всіх закутках кімнати. Нарешті побачив на столі запальничку. “Я мушу її сконфіскувати і написати на вас рапорт, бо вона нестемпльована”, — сказав. Польща славилася всякими державними монополіями: на сірники, запальнички, на сіль, на цукор тощо. Виконавши свою службову повинність, поліцай відійшов.

Надійшов місяць березень, а з ним прилетіли теплі вітри, і сніги почали таяти. Понад Ярославичами летіли з вирію ключі журавлів. Навіть ніччю було чути їх кру-кру. Поява бузьків у Ярославичах мені пригадала, що я теж перелітний птах і що мені пора зі села забиратися. Весною і влітку культурно-освітня діяльність припинялася, бо селяни, зайняті важкою працею на полі, на інші справи не мали часу. Я знов стояв перед невідомим майбутнім. Але, “ще ніколи так не було, щоб якимось не було”. Я “відлетів” до Жидачева на становище урядовця-організатора при філії “Просвіти”, а слідом за мною прийшов зі Зборова урядовий наказ заплатити гривну у висоті десять злотих або відсидіти дві доби в арешті за нелегальну запальничку. Я вибрав — арешт».

СЕЛО У ПОЛУМ'І ВІЙНИ

У Другій світовій війні Україна понесла людські втрати більші, ніж Англія, Канада, США і Франція разом узяті. Загальні втрати України у цій війні оцінюються у 8-10 мільйонів життів. Кількість українських жертв можна порівняти з населенням сучасної Австрії.

На етнічних землях України воєнні дії почалися вже у березні 1939 року. Після проголошення незалежності Карпатська Україна стала об'єктом агресії з боку Угорщини. Карпатські русини із зброєю у руках стали на захист своєї свободи. Нерівні бої з регулярною мадярською армією тривали до місяця травня. За різними даними при захисті Карпатської України загинуло від 2 до 6,5 тис. осіб.

Друга світова війна почалася 1 вересня 1939 року. Німецька армія напала на Польщу. Незважаючи на героїчний спротив, польське військо «на роверах» не змогло протистояти німецьким танковим дивізіям. Вже 8 вересня німецькі війська підійшли до Варшави, розбивши основні сили польської армії, а 15 вересня німці взяли Люблін і підійшли до Бреста. У німецько-польській війні брали участь, мобілізовані на фронт резервісти з Ярославичів: Михайло Чепіль, Іван Цуп, Гнат Корман.

У середині вересня 1939 року польські військові частини, розбиті німецькою армією, відступали на Заліщики і Станіслав до Румунії. Місцева ОУН постановила розброїти одну з них, щоби здобути зброю. Під проводом одного з братів Хомяків з Кудинівців у лісі під Кудобинцями зібралося більше сотні хлопців з навколишніх сіл. Цуп Іван і Стельмах Іван, побачивши потугу поляків і відсутність озброєння у ополченців, вночі втекли, а Бортник Федір з Кінця під час невдалого нападу на «стшельців» під Тустоголовським лісом загинув.

Цілковитою несподіванкою для населення Галичини був прихід Червоної армії 17 вересня 1939 року. Контраст з добре муштрованими, одягнутими у добротну військову форму, чоботи і

черевики, польськими жовнірами був далеко не на користь червоноармійців у благоденних гімнастерках, обмотках, озброєних гвинтівками Мосіна зразка 1895 року з штиками, часто на шнурочку, обкурених махоркою з самокруток.

Селяни стримано і навіть насторожено сприйняли нову владу. Зразу ж було заборонено «Просвіту», «Сільський господар», розгромлено кооперативу. Легальні українські партії УНДО, РУП самоліквідувалися, а ОУН перейшла у глибоке підпілля. Почалися гоніння на місцеву інтелігенцію, арешти національно свідомих селян. Арешт загрожував кожному, хто ототожнювався з українським націоналізмом. Сільського активіста і члена ОУН Загурського Йосипа було звинувачено у співпраці з польською поліцією і у жовтні 1939 року арештовано, а у 1941 році засуджено на 8 років. Загинув у Сибірі за невідомих обставин. Дочка Марія з малолітніми дітьми Станіславом і Людмилою повернулися у село з Росії тільки на початку шістдесятих років. За даними митрополита А. Шептицького, з однієї тільки Галичини радянська влада депортувала близько 400 тисяч українців.

В лютому 1940 року совіти буквально за одну ніч вивезли з села всіх поляків. На збори давали годину часу. З собою дозволили взяти тільки найнеобхідніше: одяг, продукти. Найняті селяни, саньми під конвоєм відвозили польські сім'ї з пожитками на залізничну станцію до Млиновець. Там їх завантажували у холодні вагони і везли на поселення у Сибір, переважно у Свердловську область. З села тоді було забрано 19 сімей, приблизно 80 чоловік. Відомостей про їх долю нема. Оповідають, що найбільший у Ярославичах землевласник Сапета Станіслав з Сибіру пішов добровольцем у армію Андерса, сформовану росіянами з полонених поляків і через Кавказ передану англійцям. Недавно у Інтернеті появилася замітка відомого у Польщі доктора Права, автора багатьох підручників, сина Анжея Плази Станіслава про перебування родини у Красноярському Краї та непосильну для дванадцятирічного хлопчика працю на лісоповалі.

Створений владою комітет незаможників розподілив худобу, виселених поляків поміж себе і біднішими селянами, коні були реквізовані до Червоної армії, а залишене майно, а згодом і будівлі, розтягнули «добрі» люди.

Польський уряд в еміграції стверджував, що під час більшовицької окупації польських територій на Схід Радянського Союзу було депортовано близько 1,2 мільйони поляків.

У 1940 році було створено Залозецький район і Ярославичі ввійшли до його складу. З району найжджали уповноважені, розповідали про переваги радянського способу життя. У село прислали по рознарядці двох молодих вчительок із східної України і налагодили навчання дітей у школі. Розпочалася агітація за об'єднання селян у колгосп. Перший у районі колгосп імені Сталіна було створено у с. Гарбузів, але наміри совітів перекреслила німецька армія. Перше знайомство з радянською системою виявилось для західних українців в основному негативним досвідом, в результаті якого багато з них дійшли висновку, що більшовицької влади слід уникати будь-якою ціною. Жахлива дійсність викликала спалах германофільських настроїв.

Німецько-радянська війна почалася 22 червня 1941 року. Через те, що Ярославичі розміщені віддалік стратегічно важливих шляхів, панічно відступаючі частини Червоної армії і німецькі війська, що швидким маршем посувалися на Схід, не заходили у село. Фактично початок війни обійшов Ярославичі стороною, не було боїв, не було і жертв.

Галичани за два роки перебування під робітничо-селянською владою остаточно розчарувалися у ній, тож зітхнули з полегшенням, коли прийшли німці. У селян появилася надія, що тепер «все стане краще». У пам'яті старшого покоління ще жили добрі спогади про «бабцю» Австрію, до того ж вождь Рейху Адольф Гітлер був австріяком.

Організація українських націоналістів вийшла з підпілля і розгорнула активну діяльність. Українці розглядали напад Німеччини на СРСР як багатообіцяючу нагоду встановлення

української держави. Ще у 1940 році Гітлер розглядав можливість створення після розгрому совітів санітарного кордону з держав сателітів: України, Білорусії, Прибалтики, щоб відгородитися від зараженої соціалізмом Росії, яку чекала доля колонії. Ідею надання державності Україні в оточенні фюрера підтримували Голова міністерства Східних територій Розенберг, керівник військової розвідки (Абверу) адмірал Канаріс, та й серед генералітету було багато воєнних, що у свій час служили в УГА (Бізанц, Кох та інші), що давало підстави українським націоналістам сподіватися на порозуміння з німцями.

30 червня 1941 року провід ОУН Бандери пішов на відчайдушний крок, проголосивши у щойно захопленому Львові, встановлення української держави, без узгодження з німцями. На посаду прем'єр-міністра було обрано близького соратника Бандери Я. Стецька, родом з В. Глибочка. Митрополит А. Шептицький привітав проголошення української державності. Бандера розраховував, що поставивши німців перед доконаним фактом, гітлерівці погодяться з ним і не захочуть йти на конфронтацію з українцями з самого початку війни. Населення Галичини було переконане, що все відбувається за погодженням з окупаційною владою.

Урочистості з нагоди проголошення української держави у Ярославичах відбулися у неділю 5 липня за участі представників із Зборова. За даними В. Олексюка особливо масові маніфестації на Залозеччині пройшли у селах: Вовчківці, Ярославичі, Гарбузів, Перепельники, Білоголови, Загір'я.

На хвилі загального ентузіазму створювалися повітові і сільські органи самоврядування. У Ярославичах сільським війтом, старостою вибрали 40-річного Рака Дмитра. В українську поліцію пішли молоді хлопці: Юкало Володимир, Довгань Йосип, Наливайко з Кута.

Державницька ейфорія тривала недовго. Успіхи німців на східному фронті змінили наміри фюрера в сторону цілковитого нехтування інтересів українців. Вже через тиждень після

проголошення держави гестапо кинуло до в'язниці С. Бандеру та його соратників. ОУН знову пішла у підпілля.

Перші німці з'явилися у Ярославичах лише 7 липня. Нова влада появлялася у селі досить рідко і фактично не вникала у сільське життя. Уродженцю села Кабарівці письменнику Василю Попадюку (1932 р. н.) німецькі часи запам'яталися тим, що молодь жила весело, збиралася на масові гулянки, співала пісні. За Польщі це вважалося порушенням громадського спокою і каралося штрафами.

У село час від часу наїзджав ляндвірт (повітовий продовольчий комісар) у супроводі 2-3 солдатів. Німці встановили у краї свій Дойче Орднунг – німецький порядок. Кожному господарю після подвірного перепису землі, коней, худоби, свиней і птиці був визначений обов'язковий податок – контингент. Кожний двір мав здати по 7 ц зерна з гектара оброблюваної землі, 700 л молока від корови, 120 яєць від кожної курки. При середній урожайності зернових – в межах 10 ц з гектара, низькій культурі сільськогосподарського виробництва, цей податок був непосильний і село жило у проголодь. Вся худоба була прокульчикована. Було заборонено самовільно різати свиней і телят, відповідальність за це була суворою. Селяни ризикуючи часом йшли на хитрість, заколовши тайком велику свиню, переставляли кульчик на малу.

В окрузі позакривали млини. Не дозволяли молоти зерно. По ночах то тут то там гуділи і крутилися кам'яні жорна – мололи муку. Німці забирали і розбивали ці знаряддя. За зданий контингент видавали картки, на які можна було придбати промислові товари, муку і навіть горілку – контингентівку.

Найменший спротив владі суворо карався. Якщо за Польщі за непокору можна було відбутися штрафом, арештом чи нагайками, то тепер це грозило втратою життя. У Залізцях німці прилюдно показово розстріляли двох господарів з села Ренів за нездачу контингенту.

В умовах війни і масової мобілізації чоловіків в армію, Третій Рейх потребував робочої сили для промисловості і сільського господарства. З кінця 1941 року почалася активна агітація за виїзд молоді на роботу у Німеччину. Яскраві листівки і плакати розхвалювали німецький спосіб життя. Спочатку селяни з охотою добровільно їхали на роботи, рятуючись від скрутних умов на батьківщині, щоб побачити світ, набути якоїсь спеціальності. Варто сказати, що ставлення до галичан у Німеччині, як недавніх австрійських підданих, було значно кращим, ніж до українців зі Сходу і навіть до поляків.

У переважній більшості наших селян направляли на роботу до бауерів – німецьких фермерів. Драпінський Йосип (1910 р. н.) згадував, що після прибуття йому сказали помитися, дали робочий і святковий одяг. Обідали наймані робітники разом з господарями. Наймичка мовчки наложила їжу в тарілки і всі почали їсти. Йосип, як справжній галичанин, сидів і чекав поки його попросять. Не попросили. До вечора всі разом працювали у полі. Коли сіли вечеряти, голодний Йосип, як тільки задзвеніли ложки, вже не чекав запрошення. У неділю відпочивали, йшли до церкви, відвідували земляків.

Кубант Михайло з гордістю згадував, як бауер угощав його пивом в барі, куди вхід для остарбайтерів був заборонений. Це була подяка за проявлену ініціативу. Михайло у неділю перед дощем згорнув у копиці сіно, тоді як у навколишніх господарів воно замокло. У сімдесятих роках він написав письмо до свого бауера. Лист прочитали відповідні органи і старого попередили, що у його синів можуть бути проблеми з владою.

Автор цих рядків ні разу не чув від тих, що побували у Німеччині, скарг на погане ставлення до них. Вже у вісімдесятих роках Попович Володимир (1923 р. н.) кілька разів їздив по визову в гості до своїх колишніх господарів.

Через два роки війни становище погіршилося. З Німеччини ніхто не повертався, в листах постійно писали про бомбардування, погане харчування. Бажаючих добровільно виїхати не стало. Тож

німці стали поводитися брутально. Налітали на село з облавами, ловили хлопців і дівчат, насильно виводили у Рейх. Рак Стефанію (1921 р. н.) німець вивів за хату, приставив до грудей карабін, клацав затвором і з піною на губах кричав: «Во зінд дайн цвай брудер» (де є твої два брати). Жінка через плач просилася, що не знає. Добре, що сусідка Клімаш Марія прибігла з трирічною дочкою Стефи, почала щипати малу. Німець, зворушений вереском дитини, дав спокій матері.

Всього з Ярославич було вивезено близько 50 людей. Більшість з них згодом повернулися додому, а багато залишилися у світах.

Список жителів села, вивезених на роботи у Німеччину.

Зварич Іван Ількович, 1921 р. н.

Сліпий Тимко Кирилович, 1902 р. н.

Кубант Михайло Якович, 1902 р. н.

Рак Іван Іванович, 1920, р. н.

Світлик Михайло Григорович, 1926 р. н.

Довгань Йосип Петрович, 1926 р. н.

Корман Ігнат Ігнатович, 1915 р. н.

Романів Іван Михайлович, 1921 р. н.

Коваль Марія Михайлівна, 1921 р. н.

Коваль Ольга Михайлівна, 1927 р. н.

Хома Йосип Миколайович, 1904 р. н.

Драпінський Йосип Васильович, 1906 р. н.

Драпінська Ірина Іванівна, 1910 р. н.

Попович Володимир Федорович, 1923 р.н.

Попович Галина Іванівна, 1923 р. н.

Подоляк Варвара 1920 р. н.

Хома Йосип Максимович, 1918 р. н.

Клімаш Михайлина Іванівна, 1921 р. н.

Парасин Іван Андрійович, 1914 р. н.

Пащак Павло Михайлович, 1921 р. н.

Антонів Лука Стефанович, 1910 р. н.

Взимку 1942 року німецька армія фельдмаршала Паульса (біля 600 тис. чоловік) потрапила в оточення під Сталінградом. Німці ходили по селі, проводили обшуки і забирали для війська теплі хустки та кожухи, часто останні.

Насильства гітлерівців наткнулися на спротив населення, спочатку скритий і стихійний, а згодом організований. Організація українських націоналістів до 1938 року проводила індивідуальний терор проти польських посадовців та їх прибічників. Більшість населення, українські політичні партії і митрополит А. Шептицький засуджували діяльність націоналістів за надмірну жорстокість і людські жертви. Згодом ОУН змінила тактику, «пішла у народ», розгорнула широку пропаганду ідеї державності, створила молодіжну організацію Юнак-ОУН та інші структури, розгалужену підпільну мережу прихильників. Протягом п'яти років було виховане молоде покоління людей, готових боротися за самостійність української держави. В Декалозі – 10-ти заповідях члена ОУН, перша заповідь була «Здобудеш українську Державу, або загинеш у боротьбі за неї».

Наприкінці 1942 року ОУН-Б почала створювати українську повстанську армію (УПА), поклавши цим початок регулярній українській армії, котра, як вважалося, знадобиться, коли закінчиться німецько-радянська війна.

До створення власної армії спонукали: по-перше, потреба захисту населення від німецьких репресій, по-друге, потрібно було, щоб УПА взяла на себе роль Народної Армії перш ніж це зроблять більшовики-ковпаківці; по-третє, спалах жорстокого конфлікту з поляками на Волині і Холмщині.

У епогеї своєї сили (кінець 1943 - початок 1944 рр.) чисельність УПА сягала близько 100 тисяч бійців. Унікальність УПА полягала у тому, що вона практично не мала іноземної підтримки; воювала проти німців, більшовиків і поляків. Зростання її сили свідчило про дуже відчутну масову підтримку з боку українців, що дозволило вести партизанську боротьбу з комуністичним режимом ще сім років після закінчення війни.

На прикладі українських повстанців навчався ведення воєнної боротьби відомий практик «партизанки» Че Гевара. Про це він писав у своїх спогадах. А знаменитий французький генерал Шарль де Голь, герой антигітлерівського руху Опору, публічно заявив: «Якби я мав таку армію, яку має ОУН, німецький чобіт не топтав би французької землі».

Нам, українцям варто повчитися у поляків, щодо збереження історичної пам'яті про своїх земляків, вони ретельно формують списки загиблих у різних війнах і місцях, прискіпливо і детально вивчають історію своїх родин і своє походження. Все частіше звучать з уст їхніх політиків і у пресі звинувачення УПА в організації «волинської різанини». Насправді ж це була кривава боротьба між українськими і польськими силами за територію та зведення давніх рахунків, причому втрати поляків значно перевищені.

У книзі «Людобойство УПА людності польської на кресах Східних» наведено кількість поляків, які загинули від рук бандерівців у селі Ярославичі. Вказано 6 чоловік убитих, 2-поранених, 19 господарств пограбованих і спалених. Насправді у час війни поляків у селі вже не було. З числа загиблих тільки двоє були поляками.

У 1943 році парубки Болек і Янек з села Млинівці прийшли на празник до родини Стасишиних, що Зарікоюю. Молоді парубки, Форись Матвій і Вересюк Михайло, зайшли до хати з скринькою для пожертв на церкву. На ґрунті віри і схизми спалахнула суперечка і один з поляків витягнув з-за галяви ножа. На гвалт хлопців збіглися ярославицькі парубки. У ході нерівної бійки обидва поляки були вбиті штахетами.

У цьому ж році, на початку грудня партизани схопили двох оточенців, вчителів, офіцерів Червоної армії Івана і Григорія (один був з Вінницької, а другий - з Хмельницької області), що відстали від своїх військових частин на початку війни. Хлопці проживали у селі, наймаючись на роботу до місцевих господарів. Східняків

довго допитували у хаті Прентковича Василя, заставляли йти в УПА. Після відмови їх розстріляли.

Ще двох, сорокарічного Скибика Івана і його жінку Катерину, у 1944 році партизани не відомо за що, вночі вивели з хати, додому вони не повернулися.

Повстанці переважно старалися уникати прямих сутичок з німцями, щоб не наражати місцеве населення на репресії, тоді як через дії червоної партизанки було спалено десятки сіл, загинули тисячі селян. Основні зусилля УПА були направлені на формування боєздатних, вишколених підрозділів: сотень і куренів.

Про один з епізодів боротьби з німцями розповіла газета «Зборівська дзвіниця» 19 січня 2007 року за матеріалами книги В. Олексюка «Залозецький край».

«Герой з Ярославич»

Погожого квітневого ранку 1944 року з Ярославичів у Карпати на вишкіл УПА вирушили чотири юнаки - добровольці: Андрій Бугайський – кремезний ставний хлопець, що вчився у Золочівській гімназії, Володимир Рак і Михайло Довгань та Михайло Бородій – учні Золочівської торговельної школи. Місцева боївка забезпечила їх зброєю та всім необхідним для вишколу. Хлопці вирушили до Метенева, де приєдналися до групи з шести чоловік – вихідців з різних сіл Зборівщини – і разом попрямували на Перемишлянщину, де був збірний пункт добровольців. Звідти мали йти до Карпат в село Тустань. Всі десятеро хлопців були веселі, раділи, що вишколившись, зможуть стати справжніми воїнами УПА і брати участь у збройному спротиві окупантам.

У Метеневі їм дали підводу, оскільки дорога була дуже важкою: щойно розтанув сніг і болото було по коліна. По зв'язку хлопців переправляли від села до села і охороняли їх місцеві боївки. Хоч мали підводу та змушені були йти пішки, бо коні ледве тягнули порожнього воза. Іти довелося день і ніч, а під ранок вони зупинилися у селі Унів Перемишлянського району. Хлопці були дуже змучені, тож місцевий Провід знайшов хату на краю села, щоб вони могли відіспатися і відпочити. Поставивши зброю у піраміди, хлопці заснули під ранок твердим сном. Стійку мала тримати місцева станиця.

Зв'язкові в Уневі були впевнені, що в околиці німців не має, тому не виставили надійної охорони. Як почало вже сходити сонце, з боку битого шляху, звідкись взявся гестапівець, а з ним два поліцаї, які прямували до Унівського монастиря. Німець заглянув у крайню хату і застав сплячих хлопців. Він забрав зброю і разом з поліцаями почав будити юнаків. Побачивши ворогів, хлопці кинулися до зброї, але її вже не було. Німець не дозволив їм одягнутися, а у самій лише білизні вигнав на вигін перед хатою і наказав по черзі копати яму.

Коли яма була вже готова, гестапівець став недалеко від неї з автоматом, а хлопцям наказав іти по одному до краю ями. Наші юнаки вишикувалися один за одним. Першим став Андрій Бугайський, перехрестився і попрямував до ями. Як тільки він зрівнявся з німцем, блискавично всім тілом навалився на гестапівця і крикнув: «Хлопці втікайте! Ліс близько!». Німець упав, але встиг прощити Андрія автоматною чергою. Андрій ще крикнув: «Вмираю за святу Україну!». Німець метушився під тілом сміливця, але руки хлопця міцно тримали окупанта. А всі дев'ять юнаків встигли добігти до лісу; поліцаї стріляли, але ні в кого не влучили.

Так загинув геройською смертю учень випускного класу Золочівської гімназії Андрій Васильович Бугайський, віддавши своє молоде життя за друзів - зборівчан, за неньку Україну. Це - унікальний випадок у збройній боротьбі майбутніх воїнів УПА з німецькими окупантами на наших теренах.

Ми старалися знайти фото цього героя, але немає його у Ярославичах. Не знаємо, хто ці шестеро юнаків з нашого району, хто з Метенева їхав з ними підводою. Дуже просимо: відгукніться!

Усі ці дев'ять кандидатів таки пройшли вишкіл у Карпатах і влилися у ряди воїнів УПА. Односелець Андрія Бугайського Михайло Бородій загинув 30 грудня 1944 року в селі Жабиня. Михайло Довгань («Свист»), 1921 року народження, був на зв'язку Волинь-Карпати, загинув 16.05.1945 р. під час облави у селі Вовчківці. Володимир Рак опинився в Америці.

Батько Андрія Василь помер ще у 1938 році, похований у Ярославичах; а матір з вітчимою і з двома молодшими сестрами і братом вивезли у 1946 році в Сибір під китайський кордон, в

Красноярський край. Мати там і померла. Відомо, що група мешканців Ярославичів їздила на могилу Бугайського в село Унів.

Звертаюсь через газету до районного провуду Конгресу Українських Націоналістів та Зборівської станиці Братства вояків ОУН - УПА з проханням більш конкретно вивчити цю історію нашого героїчного минулого. Після детальних консультацій, вважаю, можна буде ставити питання про увічнення пам'яті нашого земляка Андрія Бугайського.

Михайло Теличин, викладач Зборівського коледжу.

У 1943 році у німецько-радянській війні відбувся вирішальний перелом. Коли німецький наступ вичерпав свою навальну силу, Червона армія розпочала гігантський контрнаступ. Знекровлена німецька армія потребувала поповнення, тож губернатор Галичини Отто Вехтер звернувся до керівництва Українського Центрального Комітету з пропозицією сформувати українську дивізію. Усвідомлюючи можливість поразки Німеччини, будучи переконаними, що саме відсутність власної армії не дала змоги українцям створити після першої світової війни власну державу, лояльні німцям діячі твердо вирішили цього разу не допустити, щоб у хаосі подій галичани зненацька опинилися без регулярних збройних сил. Планувалося підготувати добре вишколену українську армію, яка буде потрібна, коли два хижакі виснажать свої сили. Коли у червні 1943 року УЦК оголосив у Галичині набір добровольців, на заклик зголосилося 82 тисячі чоловік і 13 тисяч з них стали згодом солдатами дивізії «Галичина». З Ярославичів добровольцями пішли у дивізію Ковальчук Михайло, Костюк Омелян, Костюк Василь, Паньків Омелян і Довгань Михайло (пізніше жив у с. Монилівка).

Весною 1944 року війна повернулася у наші краї і Ярославичі опинилися у епіцентрі фронтних боїв. Шістнадцятитисячний німецький гарнізон 25 днів – до 15 квітня затято обороняв Тернопіль. Місто за цей час було повністю зруйновано. З кінця квітня по липень (три місяці) фронт стояв на лінії: Підкамінь,

Оріховчик, Гнидава, Перепельникм, Тростянець, Оліїв, Білоголови, Бзовиця.

Село заповнили німецькі солдати-фронтовики, які жили у сільських хатах, стодолах, траншеях, накритих гофрованою бляхою. Багато ярославицьких дітей тоді вперше взнали смак шоколаду з солдатських пайків. Селян чоловіків, кого ввіймали, заставляли до будівництва бліндажів. Навіть старосту Рака Дмитра, за те що не зміг організувати людей, відправили рити окопи під Оліїв. Копали під вогнем кулеметів, гвинтівок, між розривами артилерійських снарядів. Його свояк, Рак Ілько, що працював поряд, був поранений у живіт, потрапив у воєнний госпіталь, вижив і був евакуйований у Німеччину, згодом жив у Англії. Між Олієвом і Монилівкою походила перша лінія німецької оборони, друга – була між Ярославичами і Вовчківцями.

Львівсько-сандомирська операція 1 Українського фронту під командуванням Коньєва розпочалася 14 липня 1944 року. Для німців це не було несподіванкою. Перед початком наступу вони наказали мешканцям Ярославичів покинути село, але дехто все ж таки залишився, боявся залишити хату напризволяще, втратити нажите роками майно. Люди виїжджали з села, закопавши частину добра у землю, погрузивши на підводи пожитки і дітей, худобу мотузками прив'язували до ручиць возів, а самі йшли пішки. По дорозі їх рабували німецькі обозники. У Цупа Павла відібрали коней, до обозу забрали Рака Йосипа Гнатовича, Цупа Йосипа Лук'яновича, Богача Пилипа Ільковича, згодом перший з них опинився у Англії, другий – у Польщі, доля третього – невідома.

Початок наступу застав валку евакуйованих у полі біля села Підлипці Золочівського району. З ревом проносилися у напрямку Плугова армади літаків по 150 -200 штук. Від авіабомби загинув під Малим Тростянцем Оленин Ілько. Люди накривали вози білими простирадлами, щоби було видно, що це мирне населення.

14 липня після потужної артилерійської і авіаційної підготовки, передові батальйони 38 армії Москаленка зайняли перші траншеї німецької оборони. Дві групи штурмовиків Іл-2, по

6 літаків у кожній, нанесли удар по скупченню німецьких військ у селах Ярославичі і Кабарівці. Найбільш потужному бомбардуванню у Ярославичах була піддана вулиця Від Вовчківців, де вздовж дороги, аж до Гробиськ, були зариті у брудвестрах німецькі танки. Під бомбами загинуло багато німців, також загинули: Драпінська Марія, Чорній Софрон з дружиною і сином, Муц Яцко, Швець Михайло. Хати горіли, дим хмарою затягнув село.

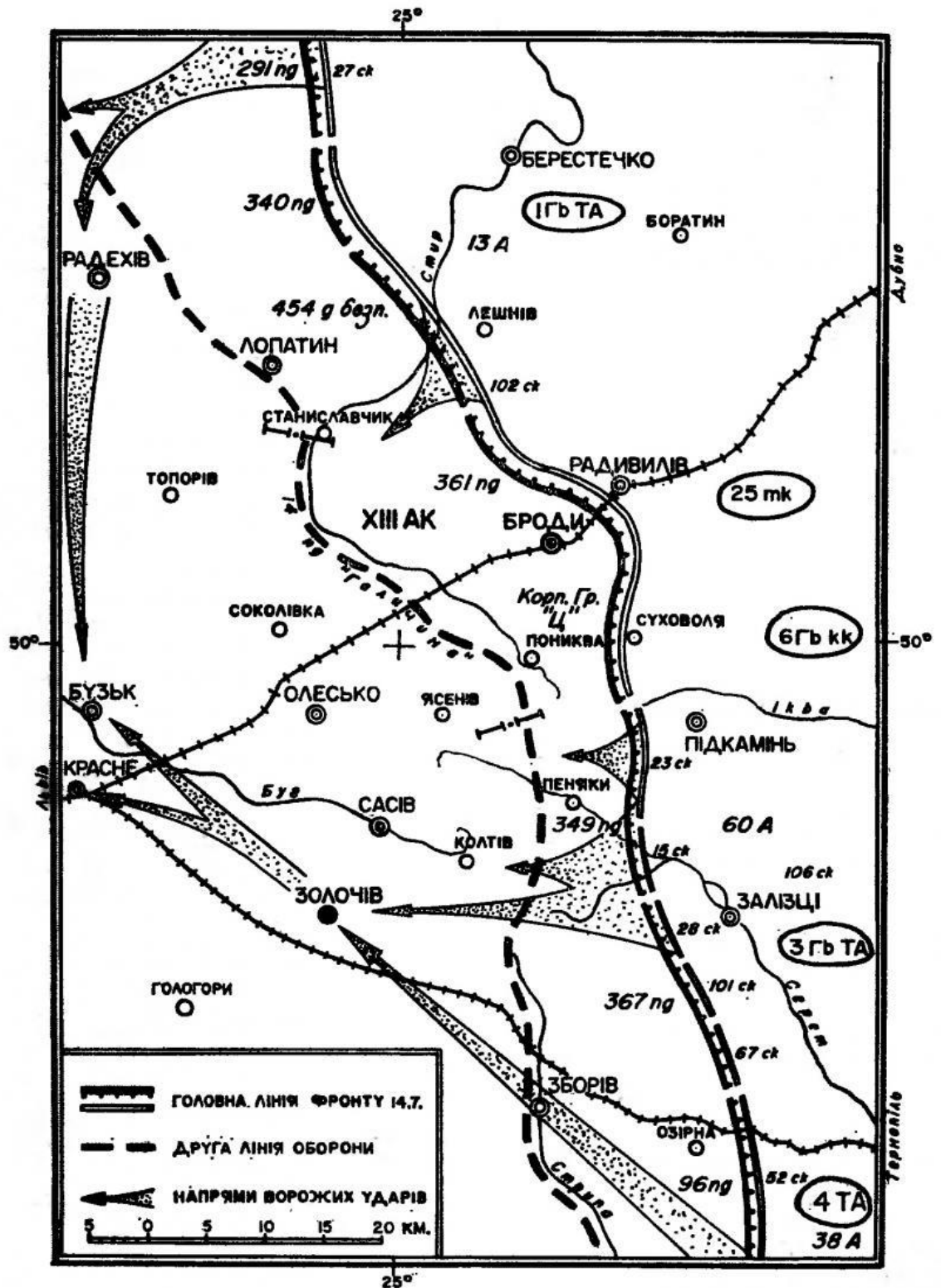
Виселенці з жахом здалека дивилися на заграву над селом, шкода було за втраченим добром. Цуп Іван (1914 р.н.) вночі повернувся у село, щоби забити і забрати свиню, про яку забули у поспіху евакуації. Застав спалену хату і стайню, свиня втекла. Німців у селі не було. Знайшов у бліндажі корову, яку німецькі офіцери забрали у якомусь селі і тримали, щоб мати свіже молоко. Коли він повертався, то навкруги свистіли кулі, рвалися снаряди і видно було як вдень.

Німецьким силам після першого дня бойових дій вдалося затриматися у третій лінії оборони під Вовчківцями і організувати стійкий опір. Вони ввели у бій танки і контратакували у напрямку Ярославичів. Артилерії і авіації 2 повітряної армії генерала Красовського вдалося зупинити атаки німецьких танків, але наступ 38 армії фактично був зірваний. Як згадував командир корпусу Мелентін: «На ранок, до 9, 30 стало зрозуміло, що двом нашим дивізіям завдано значних втрат»

15 липня після годинної артпідготовки стрілецькі корпуси продовжили наступальні дії. За день німецькі війська постійно контратакували радянські підрозділи із межі села Ярославичі у північно-східному напрямку та з села Вовчківці у східному напрямку.

Зранку 16 липня бої відновилися з новою силою. Авіація нанесла потужні удари по скупченню військ і бойової техніки у районі Пługів, Ярославичі, Поморяни. Радянська авіація безперешкодно панувала у повітрі, бо німецькі літаки через брак пального не могли злітати. Спроба ввести у битву на ділянці Івачів

– Ярославичі 16 танкову армію не увінчалися успіхом. Командир однієї з танкових дивізій, всупереч наказу командування, направив по шосе в сторону Плугова, колону танків, які були розбиті власною авіацією. Було втрачено до сотні бойових машин.

2. Розташування сил і перший етап Львівсько-Сандомирської операції

При підтримці артилерії війська 38 армії відновили наступ: 101-й стрілецький корпус наніс удар на Ярославичі, 67-й – на Зборів. Серед тих, хто відзначився був комсорг 11 гвардійської бригади молодший лейтенант Романчук В. Т. При відбитті контратаки противника у районі південно-західніше села Ярославичі був поранений кулеметник, який займав вигідну позицію (скоріше за все це було на північному схилі гори Панська Стрипа). Скориставшись затишшям гітлерівці перейшли в атаку, прагнучи прорватися до артилерійських батарей. Романчук зайняв місце кулеметника і протягом декількох хвилин прицільним вогнем розсіяв роти ворожої піхоти, знищивши при цьому декілька десятків фашистів (мемуари генерала Пургіна).

Десь через тиждень Цуп Іван з своїм швагром Раком Омеляном на своєму полі на Вузьких, зав'язавши ніс і рот хустками, стягнули гаками 18 трупів, розбухлих на жарі, що вже розкладалися, і зарили їх у траншею. Люди закопували у землю трупи, там де їх знаходили. Напевно після першого дня боїв, німці облаштували військовий цвинтар (біля півсотні могил) в селі на горі, у ліску. За радянських часів там зробили гноєсховище. Поховання бійців червоної армії було біля церкви. В опублікованій у Росії книзі «Фамильная книга памяти и славы» записано: *«Рядовой Михаил Звездин, 1900 г.р., уроженец Кубани, убит 18.07.1944 г. Похоронен в с. Ярославичи у церкви с западной стороны около 50 метров. Могила № 1»*. Наявність нумерації могил вказує на те, що їх було більше.

17 липня південна група 38 армії зуміла прорвати оборону ворога у районі Перепельники – Гукалівці. Утворилася вузька горловина шириною 5 кілометрів, так званий Колтівський коридор, через який було введено у прорив дві танкові армії. Для проходу величезної кількості танків, артилерії і піхоти було лише дві, розмиті дощами лісові дороги: Гарбузів – Нище і Перепельники – Нище. Це був безпрецедентний в історії війни випадок введення великих танкових сил через таку вузьку ділянку фронту, що наскрізь прострілювалася навіть малокаліберною артилерією.

За день радянські танки просунулися на глибину 20 кілометрів. 101-й стрілецький корпус зосередився на лівому фланзі Колтівського коридору (183-та і 110-та дивізії – у районі Вовчківці-Гукалівці; 70-та гвардійська дивізія – східніше села Ярославичі), але не зміг просунутися вперед. За три дні боїв Вовчківці чотири рази переходили з рук у руки, а Ярославичі, за свідченням старожила села Пащака Йосипа – п'ять разів.

18 липня німці почали відступати. Вже ввечері Сводка Совінформбюро з Кремля повідомила: «Радянські війська зайняли крупні населені пункти: Перепельники, Ярославіци, Кудиновци». 19 липня Колтівський коридор вдалося значно розширити, німці залишили Вовчківці і Кабарівці, а 20 липня – Плугів, Тустоголови, Зборів. Передові радянські частини наздогнали Ярославицьких виселенців і наказали їм повертатися додому.

З 19 по 22 липня радянські війська оточили і розбили у Бродівському котлі в районі сіл Пеняки, Гута Пеняцька, Підгірці 8 німецьких дивізій, чисельністю близько 60 тисяч чоловік. Серед них було 10 тисяч бійців Галицької дивізії, що мали нещастя отримати бойове хрещення за цих трагічних обставин. Десять тисячам вдалося вирватися з оточення, але понад три тисячі було вбито, поранено й захоплено у полон, дві тисячі уникли полону, повернулися додому й пізніше багато з них приєдналося до УПА.

Для увічнення пам'яті про загиблих солдатів дивізії «Галичина» в кінці липня, ще до приходу більшовицької влади, вночі було насипано у Ярославичах, за хатою Довганя Миколи, високу могилу. Такі ж символічні могили було насипано тоді у багатьох селах нашого краю.

Повернувшись з евакуації, люди застали цілком зруйноване село, будівлі були спалені і багато з них розбомблені. При в'їзді у село зі сторони Зборова стояв розбитий танк, ще один – у ріці біля хати Семка Рака, ці танки порізали на металолом тільки у 1949 році. Підбитих 3 танки, 2 танкетки і американський тягач Студебекер довго лежали у заплаві Стрипи Під млином, а біля гори Панська Стрипа малі хлопці ще у шістдесятих роках збирали

уламки збитого радянського літака. Вже у 2006 році мінери забрали з городу Довганя Василя 100 - кілограмову авіаційну бомбу.

Радянська влада, після «визволення» у 1939 році, вважала галичан своїми підданими, тож у віці 19-50 років вони підлягали мобілізації на фронт. Всього з Ярославичів і Монилівки було забрано в армію 46 чоловіків.

З Ярославичів на фронтах війни загинули:

Вересюк Іван Павлович, мобілізований у 1944 р., Пропавав безвісти

Вересюк Василь Іванович, 1914 р. н., мобілізований у 1944 р., Подальша доля невідома

Вересюк Іван Петрович, 1911 р. н., мобілізований у 1944 р. Загинув у бою у Середній Пруссії 22. 01 1945 р.

Олійник Михайло Йосипович, родом з Олієва, Чоловік Заремби Марини

Чорній Василь Михайлович, мобілізований у 1944 р. Загинув у Пруссії

Цуп Михайло Петрович, мобілізований у 1944 р.

Парасин Іван Федорович, мобілізований у 1944 р.

Рак Михайло Семенович, мобілізований у 1941 р., Пропавав безвісти.

Молоді чоловіки старалися уникнути мобілізації, ховаючись у криївках, в лісах, часто поповнюючи ряди повстанської армії. Вже після війни, спійманих «як дезертирів», Зварича Івана і Вересюка Михайла відправили на роботу в Караганду (Казахстан), а Цуп Іван три місяці під конвоєм розбирав зруйновані будинки у Тернополі, жінка викупила його у начальника за дві літри самогону і шмат сала, бо починалися жнива і треба було господаря вдома.

ЙШЛИ СЕЛОМ ПАРТИЗАНИ

Після відходу фронту на Захід, прийшли «другі москалі», але за встановлення своєї влади їм прийшлося воювати ще довго. Українська повстанська армія активізувала боротьбу. Згуртовані у курені і сотні підрозділи, чисельністю до батальйона, установили контроль над значними територіями і впровадили там свою структуру управління. Стала працювати, добре організована ОУН ще за німців, підпільна мережа: станичні, господарчі, зв'язкові, санітарки.

У другій половині 1944 року і у 1945 році великі відділи УПА рейдували селами, зводили повноцінні бої з частинами НКВС і Червоної армії. На Кременеччині більшовики задіяли проти повстанців біля 30 тисяч солдатів. У битві під Вулькою Рогатинського району брали участь більше тисячі повстанців. Під Панасівкою Зборівського району регулярним військам з танками і гарматами протистояло три курені чисельністю до 600 бійців. Партизани захоплювали навіть районні центри. Розгромили гарнізони у Великому Глибочку, Підгайцях, атакували гарнізон у Залізцях. Для боротьби з повстанцями влада задіяла 200 тис. військ МВС і НКВС.

Зазнавши тяжких втрат, УПА розділила, великі з'єднання на малі рухливі загони, сотні, і закріпили їх за певними територіями. Спираючись на підтримку населення і структури збройного підпілля, вони боролися проти встановлення радянської системи, сподіваючись, що незабаром почнеться нова війна між американцями і СРСР.

Після другої половини сорокових років, керівництво УПА змінило тактику, сотні були розпущені, боротьбу продовжували районні і теренові (місцеві) боївки, по 5–10 чоловік, зосередившись на антирадянській пропаганді і саботажі. Вони перешкоджали колективізації, депортаціям, розгортанню радянського адміністративного апарату; вбивали офіцерів НКВС,

партійних діячів і активістів, сексотів (секретних сотрудників), «яструбків» - місцевих жителів, мобілізованих у «Істребительні батальйони», тих, хто йшов на співпрацю з совітською владою. Втрати радянсько-партійного активу тільки у Залозецькому районі в 1945 році склали близько 50 осіб.

Фото: Ярославицька кавалерка партизанських часів.

У першому ряду зліва - Цуп Йосип ; справа – Бугайський Андрій

Наприкінці 1944 року в Ярославицях служба безпеки УПА (Сб) заарештувала та розстріляла Богдана Гетьмана, начальника пошти Залозецького району, комсомольця, який їздив по селах і збирав контингент.

18.05.1945 року на полях біля села Вовчківці відбувся бій між групою повстанців з кущової боївки та енкаведистами. Відступаючи з села Ярославиці, партизани потрапили у засідку. У нерівному бою загинули: політвиховник Юрій Середницький («Юрко») з м. Золочів, бойовик Йосип Бугайський («Осип») та Зеновій Бугайський («Зенко»), обоє з с. Вовчківці. Є інформація, що

«Юрко» у січні 1945 року був поранений і лікувався у с. Ярославичі.

7.06.1947 року в с. Ярославичах, під час сутички з більшовиками, був важко поранений Степан Лукасевич («Береза»). Лікувався у селі, здається у сім'ї Переймибіді Йосипа. 24 серпня гарнізонці проводили облаву в Ярославичах. Перед загрозою потрапити у полон «Береза» прийняв отруту.

За свідченням очевидців, на Ярославицькому цвинтарі, поряд з похованням невідомого січового стрільця, у одній могилі, але у різний час, були поховані партизани «Береза» і «Остап», що загинули, скриваючись у конопляних полях між пагорбами Стрипи.

«Береза» ходив під командою «Кармелюка». Під час облави кінного гарнізону з Нища, був важкопоранений, доповз до села і помер на його окраїні. Лисак Василь і Онишкевич Федір вночі поховали хлопця.

Згодом у бою з тим же гарнізоном загинув «Остап», зумів утекти «Осип», був захоплений з автоматом у руках Глух Володимир з Вовчківців (засуджений на 25 років). Свідок цієї події дванадцятирічний Пащак Йосип був вражений жорстокістю командира загону енкаведистів, що під'їхав уже після бою і несамовито топтав на підводі кованими чобітьми лице мертвого партизана. Люди тайком впорядкували могили бійців, а у післярадянський час їх стали прикрашати прапорами і квітами. Кожного року на Зелені свята священик відправляє там панахиду.

14 липня 1948 року повстанська боївка у складі п'яти бійців спалила у Ярославичах напіворганізований колгосп: молотарку, кират, стирту збіжжя, постріляла фондових (відбірних) коней, які утримувалися у стайні Онишкевича Федора. На другий день хлопців оточив Залозецький гарнізон у Лопушанському лісі, біля хутора Хомівка. У бою загинули: кущовий Левицький Олексій («Грізний»), с. Гаї Розтоцькі; бойовики Михайло Гляс («Вітер»), с. В. Тростянець; Северин Хоміцький («Музика»), с. Гаї Розтоцькі;

Василь Дерев'янка («Переможець»), с. Загір'я; Богдан Дмитрів («Бритва»), с. Гарбузів.

Одним із значних керівників підпілля довший час був Кирич Андрій («Роман», «Тугар»), 1922 р. н., з села Монилівка, надрайонний провідник ОУН. Провід охоплював повстанську мережу Залозецького, Зборівського, Бережанського, Козівського і Підгаєцького районів. Кирич скривався переважно у околицях рідного села, а загинув, оточений гарнізоном, у криївці в селі Озерна 25 липня 1950 року. Є версія, що місце криївки видав колишній підпільник «Юрась», кущовий боївки у Зборівському районі.

Сотня УПА ВО «Лисоня» Зима 1943–1944 р.

Комуністичний режим розв'язав кривавий терор, направлений на залякування місцевого населення. Тільки за одну ніч 21 жовтня 1947 року в ході, проведеної військами НКВС операції «Захід», було вивезено з території Львівської, Станіславівської і Тернопільської областей 88 тисячі чоловік, на дві третини це були жінки і діти. В дорозі до місця поселення у Сибіру більше половини з них загинули. За підрахунками між 1946 і 1947 роками було заслано близько 500 тисяч мешканців західної України.

Навіть через шість років після фронту в 1950 році тільки з двох сіл Залозецького району Вертелки і Беримівців було виселено в «отдаленные места Советского Союза» 115 сімей. Свідченням

стійкості і незламності духу патріотів та безпрецедентної жорстокості «Червоної мітли» є офіційні документи того часу, зокрема, довідка про заходи Залозецького райвідділу МДБ щодо націоналістичного підпілля.

28 января 1951 года

Совершенно секретно

СПРАВКА

О бандпроявлениях и ответных мерах По Заложцевскому РО МГБ за 1950 год

За 1950 год в Заложцевском районе, Тернопольской области имело место 7 бандпроявлений, из них раскрыто 5, осталось не раскрыты – 2.

1. 23 февраля 1950 года в селе Белокерница, бандгруппой «СБ» - «Билого» совместно с кустовой бандбоевкой «Железняк» были сожжены документы сельского совета и наглядная агитация в клубе и сельсовете.

Бандпроявление раскрыто, бандгруппа «БЕЛОГО» ликвидирована.

2. С 26 на 27 января 1950 года в селе Вертелка, бандгруппой «ЖЕЛЕЗНЯКА» был повешен председатель сельсовета – ЯРОШЕВСКИЙ Иван Антонович и порвана наглядная агитация и документы сельсовета.

Бандпроявление раскрыто частично. Арестовано 4 человека соучастников и выселено 60 семей.

3. В ночь с 29 на 30 января 1950 года в селе Беремовцы, Заложцевского района бандгруппой «ЖЕЛЕЗНЯКА» убит председатель колхоза «17 ВЕРЕСНЯ» – КРАВЕЦ Дмитрий Михайлович.

Бандпроявление не раскрыто, выселено 55 семей.

4. 8 февраля 1950 года в селе Мошиловка, бандгруппой районного провода ОУН – «РОМАНА» ограблен магазин сельпо, в райсовете разбит телефонный аппарат, порвана наглядная агитация и в помещении клуба разбиты музыкальные инструменты.

Бандпроявление раскрыто, бандгруппа «РОМАНА» ликвидирована.

5. В ночь на 1 марта 1950 года в селе МИЛЬНО в НСШ, по неточным данным, бандгруппой «ЯВИРА» порваны портреты, лозунги, плакаты и ограблен школьный ларек.

Бандпроявление раскрыто, «ЯВИР» и его бандбоек ликвидированы.

6. В ночь на 15 марта 1950 года в селе Манаев бандгруппой районного эсбиста «БИЛОГО» уведен колхозник – СЕМЧУК Федор Степанович. Бандгруппа «БИЛОГО» ликвидирована.

7. 25 сентября 1950 года в 22 часа, не доезжая полтора км. до села Перепельники, был убит уполномоченный с. Перепельники – КУШПА Степан Григорьевич.

Бандпроявление не раскрыто.

Результаты работы райотдела МГБ за 1950 год

Оперативным составом РО МГБ за 1950 год проделана следующая работа и имеются такие оперативные показания:

1. Ликвидировано бандитов ОУН 17 чел.
2. Захвачено живыми бандитов ОУН 2 чел.
3. Арестовано и привлечено к уголовной ответственности а. с. Элемента 47 чел.
4. Выселено семей участников ОУН в отдаленные места Советского Союза 178
5. Раскрыто краивок 16
6. Вскрыто легальных групп 6
7. В убитых бандитов взято трофеев: автоматов -8, винтовок -13, пистолетов разных -15.

На территории Заложцевского района Тернопольской области действуют следующие бандформирования и бандиты одиночки;

1. Районный провод ОУН – 3 бандита;

Районный проводник «КАРПО» он же «ЧАЛЫЙ» - РЫБАК (имя и отчество не известно), уроженец В-Борковского района, Тернопольской области, руководитель районного провода ОУН. Установочные данные на двух других бандитов не известны.

2. Кустовая бандгруппа «ЖЕЛЕЗНЯКА» в составе:

а) «ЖЕЛЕЗНЯК» – РОБАК Павел Иосифович, 1921 года рождения, уроженец села Олиев, Заложцевского района, Тернопольской области – кустовой «проводник». Разрабатывается по аг. Делу №664 – «ГНИЛЬЕ».

Б) «ХИТРЫЙ» - он же «БАЙРАК» - РУДЫЙ Петр Якимович, 1929 года рождения, уроженец села Нетерпинцы, Залозцевского района, Тернопольской области, - боевик бандгруппы «ЖЕЛЕЗНЯКА».

в) «ТЕРЕН» - КУЧЕР Михаил Григорьевич, 1926 года рождения, уроженец села Нишковцы, Залозцевского района, Тернопольской области – боевик куста.

Згідно з довідкою Тернопільського обкому партії, направленою у ЦК КПБУ, станом на 1 червня 1951 року Залозецький район вважався одним з найбільш уражених бандитськими формуваннями, тут діяло 3-4 боївки, чисельністю до 15 чоловік та районний провід ОУН.

Організаційна мережа ОУН на Залозеччині діяла до літа 1952 року. 23 червня цього року в Чернихівському лісі енкаведисти оточили і повністю ліквідували, зібраний на нараду, обласний провід ОУН. У кривавому бою загинуло 12 партизанів, у тому числі Залозецький районний провідник Рибак Станіслав («Карпо», «Високий», «Чалий»).

Остання боївка УПА на Зборівщині впала 16 квітня 1953 року в селі Йосипівка. В оточенні загинули: Робак Павло («Залізник») з Оліїва, Дубицький Марян («Богданко») з с. Осташівці, Кучер Михайло («Терен») з с. Нишківці.

Активну участь у боротьбі з більшовицьким режимом брали наші односельчани. На початку 90-х років, член Київського Братства ОКН-УПА Зиновій Мельник, виходець з Ярославичів, опублікував у збірнику «Білі лілеї» статтю «Герої з Ярославичів», у якій навів короткі біографічні довідки про бійців УПА, що загинули у боротьбі за волю України. Автор опрацював цю інформацію і доповнив її даними з публікацій у друкованих джерелах та свідчень сучасників тих подій.

Бородій Михайло, («Андрій») народився у 1924 році. З дитинства мріяв стати вчителем. Успішно закінчив учительську семінарію у м. Золочів, вільно володів німецькою мовою. Будучи студентом, вступив до юнацтва ОУН і незабаром, як здібний

організатор, став керівником районного юнацтва. Згодом перейшов до повітової ексекутиви ОУН. Працював референтом повітової референтури пропаганди у Золочівському повіті. Наприкінці 1944 року Михайло прибув у село Жабиня Зборівського району, де мав провести інструктивну нараду з своїми побратимами-підпільниками. Але в ніч на 30 грудня енкаведисти оточили село.

Бородій Михайло, фото 1940 р.

Михайло спробував непомітно залишити Жабиня, але біля церкви змушений був вступити у бій з енкаведистами. Йому вдалося вирватися з оточення і добратись через лісок до хутора Горшина. Та й тут окупанти оточили клуню, у якій забарикадувався повстанець. Бій був нерівним, Михайло у ньому загинув. Перед тим він знищив усі інструктивні документи. Похований Михайло у с. Жабині, біля церкви з п'ятьма іншими бійцями, які загинули того трагічного дня від куль окупантів. За свідченням Володимира Фрея, жителя села Жабиня, «Андрія»

супроводжувала боївка «Бистро» з с. Богутин Золочівського району. М. Бородія спочатку похоронили у Жабині, а через три дні перевезли його тіло у рідне село. Брат Михайла Василь втік від переслідувань і проживав у Києві, похований у Ярославичах.

Бугайський Василь Іванович, (*«Буйний»*), народився у 1922 році, освіта 7 класів. Член ОУН з 1941 року, станичний, вояк УПА. У 1944 році був у сотні «Леви». Наприкінці року повернувся додому. У книзі «Літопис УПА», т. 44, у матеріалах допиту СБ зрадника «Долоні» (Голубовича) описано два рейди боївки, у якій був Василь і двічі згадується псевдо «Буйний» з Ярославичів. Боївка пересувалася від села Чорний Ліс, через Монилівку, Гукалівці до Малого Тростянця і Лукавця. У донесенні «Долоні» від 7. 05. 1946 року наведено список боївки: кущовий «Білий» (М. Процик) з с. Гукалівці; «Буйний» (В. Бугайський) і «Бурий» з Ярославичів; «Чир» з Монилівки; «Музика» з Гаїв Розтоцьких. Хто такий «Бурий» досі невідомо. 28.09.1946 року кущовий провідник Василь Бугайський (Буйний) та його заступник Володимир Процик (Богдан) з с. Гукалівці потрапили у більшовицьку засідку у с. Івачів. «Богдан», прошитий ворожими кілями, відразу впав мертвим. «Буйний» же був важко поранений. Оточений ворогами провідник застрелився. Похований у с Івачів.

Бугайські жили на вулиці Від Вовчківців. Сестра Василя Ксеня була станичною. Всю сім'ю москалі вивезли на Сибір. Батько Іван, матір Текля і брат Йосип (1928 р. н.) загинули на каторзі. Сестри повернулися на Батьківщину в 60-х роках. Ксенія, у заміжжі Борак, проживала у с. Млинівці; Стефанія Бородій – у Києві.

Бугайський Андрій Васильович, народився у 1924 році. Юнак був дуже здібним, закінчив Золочівську учительську семінарію, вільно володів німецькою мовою. У студентські роки вступив до юнацтва ОУН, активно пропагував ідеї боротьби ОУН за незалежність України. У 1944 році разом з іншими побратимами його направили у Карпати на військовий вишкіл старшин, але на Львівщині повстанці натрапили на німецьку засідку. Коли після допиту німці вели їх на розстріл, Андрій кинувся на кулемет і

накрив його своїм тілом. Цим він врятував життя своїх односельчан Василя Бугайського та Володимира Рака. Разом з Андрієм загинули ще сім бійців. Ця інформація істотно відрізняється від вищенаведеної публікації у газеті, зараз уже важко встановити, як було насправді.

Сім'я Бугайських жила у Кінці, приблизно, там де потім жив Стельмах Іван. Андрій і Василь Бугайські були дворідними братами. Батько Андрія оженився на багатій вдові Насті Рак, тож мав можливість вчити сина у гімназії, помер у 1938 році. Москалі вислали у Сибір у Красноярський край матір з вітчимою Йосипом і дітьми: Василем, Марією і трирічною Ольгою. Марія повернулася із заслання і живе у Донецькій області.

Вересюк Іван Лук`янович, народився у 1919 році. У 1939-му вступив до юнацтва ОУН. Мріяв про кращу долю односельчан та про свою особисту в незалежній Українській державі. Виконував різні військові завдання ОУН. Після відбуття на Волинь в УПА його подальша доля невідома, (загинув у 1944 р).

Сім'я жила на Горбовиці. Брат Михайло і сестра Галина згодом проживали у Великому Глибочку, працювали учителями. Батько Луць, на прізвисько «Бідний», похований у Ярославичах.

Довгань Михайло Іванович, («Свист») народився у 1921 році. Освіта 7 класів. Керівник драмгуртків. З 17 років брав активну участь у організації бойової підготовки молоді в ОУН. З 1944 року у підпіллі, був зв'язковим, виконував різні військові доручення. Брав участь у бойових діях проти німецьких підрозділів та військ НКВС. У 1945 році заступник кущового на лінії зв'язку УПА Карпати - Волинь. Загинув у бою з військами НКВС 20 травня 1946 року у селі Вовчківці. Будучи важкопораненим, щоб не потрапити до рук ворога покінчив з життям, знищивши при цьому 10 енкаведистів.

Скибик Йосип Михайлович, («Деркач») народився у 1921 році. Початкову освіту здобув у с. Ярославичі. У багатодітній сім'ї батьки не мали змоги дати синові кращу освіту, тому Йосип, як здібний юнак, займався самоосвітою, був веселої вдачі. У 1940 році

вступив до юнацтва ОУН. Відзначався холоднокрівністю та відвагою у боротьбі з ворогами. Виконував відповідальні військові завдання, займаючи посаду кущового ОУН. Загинув (застрелився), потрапивши у засідку 2.01.1946 року в селі Кабарівці. Москалі вивезли у Сибір його батька Михайла, матір Теклю і сестру Марину. Додому повернулася тільки сестра, яка згодом виїхала на Херсон.

Світлик Михайло Павлович, народився у 1922 році. Вояк УПА з 1945 року. Загинув 2.01.1946 року у селі Кабарівці разом з Скибиком Йосипом. Хлопці вночі приїхали на конях до господаря, забрати, попередньо замовлені продукти. Через зраду потрапили у засідку. Родина жила через дорогу від церкви. Сім'ю вивезли на Сибір. У Красноярському краї померли батьки, брат Лука і сестра Ганна згодом поселилися у Кривому Розі, брат Омелян зумів утекти з села, проживав у с. Комарно Львівської області.

Цуп Йосип Павлович, народився у 1927 році. Вступив у юнацтво ОУН у 1943 році, там отримав фахову військову підготовку. Вояк УПА з 1945 року, пізніше був призначений кущовим сіл: Явославичі, Вовчківці, Івачів. Влітку 1947 року втратив зв'язок з проводом, переховувався поблизу села. Братова Марія носила йому їсти у поля під Панською Стрипою. З настанням холодів, разом з побратимом з с. Лопушани Григорієм (прізвище невідоме, ймовірно, Капець), попросився ночувати на горищі до своєї колишньої сусідки Загурської Ганни, що була невісткою і жила в с. Кабарівці. Її брат Йосип працював на пошті у Зборові і замельдував про перебування партизанів.

Біля четвертої години ночі загін москалів оточив хату. Пролунав наказ: «Здавайтеся, бандери!». Почалася перестрілка. Після погрози підпалити хату, хлопці пострілялися, щоби не потрапити до рук ворога. Тіла повстанців у одній білизні кілька днів лежали на площі у Зборові для опізнання. Мати Йосипа ходила дивитися на сина, але не посміла признатися до нього. Ніхто не знає, де його закопали.

Сім'я кілька років переховувалася від висилки у Сибір в родичів чи просто добрих людей. Добротну муровану хату влада

забрала під клуб, у стайні тримали колгоспних овець. Тільки у 1966 році родині повернули її обійстя.

Зварич Йосип Васильович, народився у 1922 році. Навчався у Золочеві, освіта 7 класів. Вояк УПА з 1943 року. Захворівши, перейшов у теренову боївку. Загинув у 1945 році у селі Ярославичі. Обставини смерті невідомі. Оповідують, що його звинуватили у загибелі наймолодшого з братів Хом'яків з с. Кудобинці Федора. Один з братів Степан кілька років жив у Ярославичах під прізвиськом Лозовий у старенької вдови Мелничайчихи За рікою, легалізувався у 1950 році. За іншою версією (Коваль Ілля), Зварича застрелив провокатор «Юрась». Сім'ю: батька Михайла, матір Олену і брата Василя, москалі вивезли на Сибір. Додому не повернувся ніхто, а у хаті поселився міліціонер Малярчук.

За участь у ОУНівському підпіллі та у боротьбі з більшовицькою владою дорого заплатили багато жителів села Ярославичі.

Бортник Василь Ількович народився у 1901 році. З самого початку заснування ОУН був її членом. В умовах репресивних дій панської Польщі проти українського народу підпільно працював станичним головної станиці з центром у Ярославичах, мав прямий зв'язок з Центральним проводом ОУН. Організував у селі Юнацьку ОУН, таємно нагромаджував зброю. У 1945 році був своєчасно попереджений про запланований НКВС арешт, тому залишив рідне село і пішов у глибоке підпілля. Згодом стало відомо, що він проживав на Вінничині під чужим прізвиськом. У шістдесятих роках тайком уночі навідався у Ярославичі до родини.

Скибик Михайло Михайлович, брат загиблого Скибика Йосипа, спійманий гарнізоном із зброєю у руках, був засуджений на 25 років. Після повернення проживав у Львові.

Рак Катерина Гнатівна, народилася у 1912 році. Восени 1946 року була послана партизанами з Ярославичів до Гукалівців з штафетою (зашифрованою запискою). Спіймана гарнізонцями, після довгих допитів і тортур, засуджена на 25 років. В ув'язненні вийшла заміж і народила двох дочок, яких забрали від неї у дитячий

притулок, Чоловік звільнився раніше і зміг відшукати дітей. Проживала у м. Махачкала. Зараз її дочка Світлана живе у Львові.

Рак Антоніна Іванівна, народилася у 1921 році. Була заміж у селі Беримівці за Колінцем Ярославом. Після вбивства партизанами у 1950 році місцевого голови колгоспу, москалі виселили з села на Сибір 55 сімей. Ярослав, при спробі втекти з поїзда, розбився об телеграфний стовп. Антоніна була на засланні у Приморському Краю, там вийшла заміж. Додому не повернулася.

Покорчак Петро Федорович, народився у 1917 році. Вояк УПА. З кінця сорокових років легально проживав у Ярославичах. Арештований у 1951 році за доносом когось з місцевих людей. Разом з ним на Сибір було вивезено дружину Марію, двоє малолітніх дітей (2 і 5 років) і брата дружини Муца Степана, сліпого від народження. Сім'я відбувала «покарання» у Іркутській області, на границі з Китаєм, повернулася у село у 1958 році. Муц Степан проживає у м. Чернівці. Вже у вісімдесятих роках Покорчак показував синові Мирославу і зятю Вовк Михайлу добре збережену, обшальовану дошками, криївку в лісі біля Чернихівців Збараського району.

Стельмах Стефанія Андріївна, народилася у 1920 році. Дружина Найді Романа з Вовчківців. Разом з чоловіком засуджена за 15 років за зв'язки з партизанами, вивезена в Сибір. Після повернення проживала у Львові.

У книзі «Реабілітовані історією», опублікованій на основі даних архівів НКВС, наведено короткі біографічні довідки про репресованих мешканців села Ярославичі (текст-доповнення від автора набрано косим шрифтом).

Бесараб Марян Антонович, 1923 р., с. Ярославичі, освіта початкова. Проживав у М. Верхотур'є Свердловської області (Нині РФ). Заарештований 25.07.1943 р.(ст. 58-10 КК РРФСР). Засуджений 05. 01 1944 р. Свердловським обл. судом на 5 р. ВТТ. Реабілітований 1990 р. *Сім'я польських колоністів Бесарабів була вивезена на Сибір у 1940 році.*

Горпинюк Василь Онуфрійович, 1902 р., с. Ярославичі, освіта початкова. Заарештований 1925 р. при спробі нелегального переходу державного кордону в СРСР. Згідно з рішенням колегії ДПУ УСРР висланий на примусові роботи в Донбас на 3 роки. Після відбуття покарання проживав у селі Карлівка Полтавської обл. Заарештований 03.03.1940 р. (ст. 54-10 КК УРСР). Згідно з постановою ОН при НКВС СРСР від 21.08.1940 р. ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Звільнений 01.09.1941 р. за амністією. Перебував на спец. поселенні в Комі АРСР (Нині Республіка Комі, РФ). Реабілітований 17.04.1990 р

Загурський Йосип Михайлович, 1902 р. с. Ярославичі, освіта початкова. Заарештований 18.10.1939 р. Зборівським РВ НКВС (ст. 54-13 КК КРСР). Член ОУН. Згідно з постановою ОН при НКВС СРСР від 07.06.1941 р. ув'язнений на 8 років у ВТТ. Загинув в ув'язненні за невідомих обставин. Реабілітований 30.07.1990 р.

Кубант Іван Федорович, 1900 р. с. Ярославичі. освіта початкова. Заарештований 15.09.1951 р. Зборівським РВ МДБ (ст. 54-1а КК УРСР). Член ОУН, господарчий. Засуджений 30.10.1951 р. ВТ військ МВС у Терн. обл. на 25 р. ВТТ з конфіскацією майна і 5 р. позбавлення прав. Звільнений 06.06.1955 р. Реабілітований 22.12.1992 р. *Разом з Кубантом Іваном на Сибір було вивезено дружину його брата Ілька Софію з сином Василем. Після повернення жили у Львові. Останні роки Іван прожив біля сестри Олени Стельмах у Ярославичах.*

Рак Дмитро Іванович, 1899 р., с. Ярославичі, освіта початкова. Заарештований 1947 р. Зборівським РК МДБ. Під час німецької окупації був старостою села. Ув'язнений на 5 р. у ВТТ. Звільнений 11.02.1952 р. Реабілітований 04.08.1995 р. *Дмитро допомагав партизанам продуктами і збіжжям, вони часто ночували у нього, зокрема, провідник «Хмара» і повстанець Андрушків з Метенева, учень Золочівської гімназії. У Мордовських таборах Рак Дмитро зустрічався з патріархом Й. Сліпим. Його дружина Євдокія у 1950 році, не сподіваючись на повернення*

чоловіка, добровільно поїхала на поселення у Красноярський Край. Сім'я повернулася додому після смерті Сталіна восени 1953 року.

Скибик Іван Михайлович, 1894 р., с. Ярославичі, освіта початкова, Заарештований 28.05.1947 р. Заложцівським РВ МДБ (ст., 54-1а, 54-11 КК УРСР). Підтримував зв'язок з ОУН. Засуджений 27.08.1947 р. ВТ військ МВС у Терноп. обл. на 10 років ВТТ з конфіскацією майна. Звільнений 31.12.1954 р. Реабілітований 05.04.1994 р. Проживав у с. Ярославичі. *Іван Скибик постраждав зовсім невинно. Під час облави партизани заховалися у його стодолі, з ними був зрадник, поранений при перестрілці. Партизани зуміли втекти, а гарнізонці забрали пораненого і арештували господаря, жінка Марія з двома дітьми втекла з дому і переховувалася у с. Кабарівці.*

Цебрій Марія Дмитрівна, 1921 р. с. Ярославичі, освіта 4 кл., друкарка в референтурі пропаганди окружного проводу ОУН. Заарештована 24.06.1945 р. ВББ УНКВС у Терноп, обл., (ст. 54-1а; 54-11 КК УРСТ). Засуджена 14.08.1945 р. ВТ військ НКВС у Терноп. обл.. на 10 років ВТР з конфіскацією майна. Звільнена 10.11.1954 р. Проживала у Хмельницькій області. Реабілітована 11.05.1993 р. *На даний час походження і дівоче прізвище Марії не встановлено. Швидше за все, Цебрій – це прізвище жінки у заміжжі.*

З відстані 70-ти років нам важко навіть уявити собі скільки гонінь, горя, біди і нещастя зазнали жителі села за 8 «мирних» років (з 1944 до 1952 року).

Це були часи страшніші ніж війна. Зруйнована господарка, розвалена хата, вороже ставлення влади без будь-якої допомоги, заставляли людей думати тільки про те, як вижити і при цьому не зрадити. Зранку селянин радів сонцю, молився Богу, що пережив ніч. З завмиранням серця прислухався чи не їдуть гарнізонці, уповноважені, секератори. З настанням темряви село ніби вимирало, не світилося у хатах. З тривогою чекали приходу «Нічних», чи то партизанів, чи то гарнізонців. Часто одні і другі переодягалися, видаючи себе за інших, тож важко було догодити

прибульцям. Психологічно виснажені, змучені роками переслідувань, повстанці звинувачували селян у відсутності підтримки, москалі зганяли на них злість за «пособничество Бандьорам». Дразливе, невпопад сказане слово, коштувало життя.

Внаслідок боротьби Служби Безпеки УПА з енкаведиською агентурою, через підлі провокаційні дії агентів-внутрішників, сексотів, а часом і сусідів – недругів у Ярославичах при невияснених обставинах загинули:

Антонів Григорій (батько 6 дітей),
Коцур Михайло, перекладач за німців,
Стельмах Марія,
Скибик Іван,
Скибик Катерина,
Швець Ольга,
Маланчук Михайло,
Швець Іван, Фронтовик,
Вересюк Іван, 55 р., заг. 1950 р.

Тільки ґрунтовне дослідження архівів НКВС, дасть можливість об'єктивно оцінити і встановити, хто із них був зрадником, а хто загинув через провокації. Віддаючи шану борцям за визволення України, потрібно пам'ятати і тих, що полягли у ці буремні роки часто невинно.

Великих жертв коштувала для Ярославич II світова війна. У полум'ї війни багато наших односельчан загинуло, пропало безвісті, порозліталось по світах. За підрахунками старожила села Цупа В.Г. (1925–2017 рр.) село втратило 150 жителів.

СЕЛО КОЛГОСПНЕ

З приходом більшовицької влади у Західній Україні активно розпочалося «радянське господарське і культурне будівництво», тобто насильне впровадження норм економічного і суспільно-політичного життя, що були характерними для тоталітарного Радянського Союзу. Віками виплекана у галицького селянина приватна власність, перетворювалася на «загальнонародну». Діяли перевірені комуністами на Сході України вольові адміністративно-командні методи, а не економічні важелі, справедливість і здоровий глузд.

Зразу ж після війни почалася агітація за об'єднання селян у колективні господарства. Перший секретар комуністичної партії України М. С. Хрущов у 1945 році, виступаючи на пленумі партактиву у Львові, поставив завдання закінчити колективізацію у 1947 році. Офіційно проголошувалося про дотримання принципу поступовості і добровільності при колективізації, проте на практиці вона проводилася примусово, форсованими темпами.

Заможні селяни і середняки не бажали вступати у колгосп і віддавати туди свою землю, худобу і ренамент. Бідняки були налаштовані більш лояльно, вони мало, що втрачали, проте теж воліли вести традиційне індивідуальне господарство. Активний спротив селянства був підтриманий збройним опором УПА, тому процес заснування колгоспів відбувався мляво. Саме тому, що на Західній Україні ще не було колгоспів, у голодний 1947 рік селяни врятували життя тисячам молдаванів – бесарабців з півдня України. Голодні прохачі вимінювали килими і останні пожитки на харчі.

Щоби «заохотити» селян до вступу в колгосп, для них створювали нестерпні умови життя. У сільських дворах переписали і взяли на облік землю, худобу і птицю, ввели підвищене оподаткування доходів. У залежності від розмірів землеволодіння, норми поставок збіжжя, молока, яєць, збільшили на 50 відсотків, заставляли платити «секерацію» (страховку) майна, купувати

облігації державної трьохпроцентної позики, у декого ці «цінні папери» збереглися до нині.

У лютому 1948 року влада рішуче взялася за створення колгоспу в Ярославичах. У село нагрянув із Залізців гарнізон на чолі з лейтенантом НКВД і уповноваженим Літвіновим. Гарнізонці виловлювали господарів, які ховалися по горищах, підвалах чи втікали у поля. Спійманих, приводили до школи і заставляли писати заяву про добровільний вступ до колгоспу. Більшість відмовлялася, тож їх били нещадно, називали «бандьорами», бандпособниками, куркулями, грозили висилкою на Сибір. Цупа Івана (1914 р.н.) приймали у колективне господарство у місці постою гарнізону в «Французовій» (Вересюковій) хаті, що на Горбовиці. Енкаведист посадив його на табуретку за столом, довго розказував про переваги колгоспного життя, потім дав у руку олівець і наказав писати заяву. Одержавши відмову, ударом рукоятки револьвера в скроню, звалив селянина на підлогу. Знепритомнілого облили водою і знову дали папір та олівець. Після відмови і чергового нокауту закрили на ніч у підвалі. Вранці процедура повторилася – табуретка, папір, олівець і наполегливий москаль. Було чути, як у сусідній кімнаті «били» ременем по столі сусіда – сексота, який голосно зойкав при кожному ударі. Приречено зітхнувши, Іван тремтячою рукою «добровільно» написав заяву і вийшов на світ Божий.

Під керівництвом уповноваженого, сільські активісти забирали до колгоспу коней, корів, робочий інвентар: вози, плуги, борони, кирати. Розбирали дерев'янні стодоли, шпихліри, перевозили їх на колгоспний двір і там будували з них конюшні, корівники і комори. У селянському дворі можна було залишити лише одну корову, теля, свиню і птицю.

Позбавлені своєї власності, щоби вижити і не зазнавати переслідувань влади, люди змушені були змиритися з ситуацією і працювати у колгоспі. Тих, хто по мимо тиску і репресій не записалися, називали односібниками, обкладали непосильними податками і поставками молока, зерна, м'яса і яєць.

Селянський двір до колективізації. Фото 1946.

Зліва на право: Цуп Галя, Рак Євдокія, Цуп Іван, Цуп Стефанія.

Першим головою колгоспу, який назвали «Зоря Перемоги», призначили Луку Антоніва. Приречений беззаперечно виконувати вказівки уповноваженого і ставити печатку там, де скажуть, Луць часто повторював польську приказку «Подпішся глупку на кожному слупку». Уже через кілька місяців головою колгоспу був Хома Микола.

Згідно довідки про економічно-господарський стан колгоспів Заложцівського району, станом на 1.07.1949 року у Ярославичах було 277 дворів, у тому числі 102 колгоспних і 175 одноосібних. У колгоспі нараховувалося 385 осіб, з них 179 працездатних, в т. ч. чоловіків – 81, жінок – 92, підлітків – 14. Було 471 гектарів землі, у т. ч. 390 гектарів орної, 58 коней, 8 корів, 15 возів, 23 плуги, 30 борін, 2 сівалки, 17 культиваторів, 2 віялки, 4 кирати і 1 трієр.

У Тернопільському обласному архіві збереглася Справка № 10, у якій голова колгоспу «Зоря Перемоги» Хома Микола на початку 1949 року взяв на себе такі зобов'язання: «Зібрати озимого жита по 22 центнери з кожного гектара з площі 150 га, пшениці озимої – по 24 ц з га з площі 11 га, ярої пшениці – по 20 ц з площі 10 га, ячменю – по 18 ц з площі 50 га, вівса – по 17,5 ц з

площі 66 га, гречки – по 12 ц з площі 12 га, проса – по 20 ц з площі 5 га, махорки – по 10 ц з площі 3 га, коксагизу – по 0,25 ц з площі 2 га, картоплі – по 200 ц з площі 5 га, кормових буряків – по 300 ц з площі 1 гектар. Вивозка добрив (гною) на площу 548 гектарів».

У кінці року на Справці зроблено приписку «Не виконано». Як видно з довідки, у структурі посівів господарства основну частину займали зернові культури, почали вирощувати згідно рознарядки нові для нашої місцевості культури: кок-сагиз, тютюн, а завдання з урожайності були нереальні.

З лютого 1949 року головою колгоспу призначили Вересюка Миколу, заступником – Вересюка Михайла, рахівником – Стасишиного Михайла, бригадирами – Чижа Івана і Юкала Володимира, головою ревізійної комісії – Коцура Степана. Уже у кінці року їх усіх звільнили через незадовільну роботу.

На загальних зборах колгоспників 12 грудня 1949 року призначили: головою колгоспу Думу Дмитра, рахівником – Кубанта Михайла, бригадирами – Стельмаха Пилипа і Хому Луку. Як правило, очолювати господарство не було бажаючих, з огляду на дії партизанки, яка залякувала, а то і вбивала колгоспних активістів. То ж ті, кого призначили, не мали права відказатися.

Щоб відвернути молодь від націоналістичного впливу ОУН, влада організовувала набори (Оргнабори) на роботу в Донбас, вербували на навчання у ФЗО (фабрично-заводська освіта). З Ярославич на роботу і навчання на Схід поїхали: Колісник Володимир, Стельмах Михайло і Володимир, Цуп Василь, Онишкевич Федір, Карнас Тадеуш.

Перші посівні у господарстві були дуже важкі. Кожен, хто записався у колгосп, повинен був здати стільки зерна, щоб ним можна було засіяти поле, яке у нього забрали. Навесні недогодовані, змарнілі коні не мали сили тягнути плуга, корів, щоби не падали піднімали шлеями, підвішеними до стелі. Трудова дисципліна була низькою. Бригадири, одержавши наряд, кожного ранку обходили село хата в хату, виганяючи селян на роботу. Люди старалися уникати колгоспної праці, про що свідчить Відомість вироблених трудоднів станом на 15 червня 1949 року. За половину

календарного року з 162 працездатних колгоспників 17 осіб не мали ні одного трудодня; 110 осіб виробили від 1 до 10 трудоднів; 21 – від 11 до 30; три особи виробили від 31 до 60 і тільки 11 членів колгоспу виробили більше 60 трудоднів. Особливо важко було з виходом на роботу в святкові і недільні дні. Не дивно, що урожайність зернових у 1950 році складала 5,9 центнера з гектара.

Станом на 1.10.1950 року колективізація у Ярославичах була завершена. Згідно довідки про економічно-господарський стан колгоспу всього було об'єднано 178 дворів з 689 селянами. У колгоспі було 299 осіб працездатних, у тому числі, чоловіків – 127, жінок – 172, підлітків – 45. Загальна площа землі складала 1048 гектарів, у т. ч. 890 га ріллі. На той час у господарстві було 132 коні, 24 корови, 8 овець і 8 свиней.

Фактично колгоспом керував уповноважений з району: давав вказівки, що і коли робити, коли сіяти, коли косити, коли жати, досить часто він не допомагав, а шкодив господарській діяльності. Голови колгоспу часто змінювали, звинувачуючи їх у тому, що колгосп не може дати собі ради. На початку п'ятдесятих років головами колгоспів побували: Стельмах Пилип, Переймибіда Йосиф, Андріян Микола з переселенців. У Ярославичах у 1951 році, у зв'язку із зміною кордону з Польщею, було поселено кілька сімей з Сокальщини. В 1954 році їм було дозволено повернутися назад. Залишилося кілька дівчат, які вийшли заміж за місцевих, зокрема Цуп Наталія, і дяк Штикало Михайло.

У 1950 році було проведено перше укрупнення колективних господарств. Три сусідні колгоспи: «Зоря Перемоги», с. Ярославичі; імені Калініна, с. Монилівка і «17 Вересня», с. Беримівці були об'єднані в один колгосп імені Калініна з центральною садибою у Ярославичах. Через рік Беримівці від'єднали, прилучивши до них Кудинівці.

У колгоспах єдиною обліково-господарською одиницею був трудодень. Як правило, його відмічав паличкою у своєму записнику бригадир, тож фактично це був вихододень, який ніяк не враховував ні інтенсивність, ні якість роботи чи її тривалість. На загальних

зборах колгоспників встановлювали необхідний мінімум трудоднів (200–250) на рік для всіх працездатних, за невиконання якого збільшували податок на сім'ю, переорювали городи. Оплату трудоднів здійснювали у кінці року, в залежності від прибутків господарства. У натурі вартість трудодня складала 300–400 грамів зерна, тобто колгоспник за рік міг заробити не більше 1 ц збіжжя.

Колгосп, перш за все, повинен був здати обов'язкову поставку хліба державі, засипати насіннєвий фонд, забезпечити худобу кормами, розрахуватися з Млиновецькою машино-тракторною станцією (МТС), яка у п'ятдесятих роках централізовано обробляла поля. Те, що залишалось, йшло на розрахунок з селянами за їх працю. При урожайності зернових 6–9 центнерів, на здачу хліба державі вимітали токи і комори так, що не було з чого видати навіть мізерний мінімум, зароблений на трудодні. За рік роботи виплачували 20–30 карбованців і від 20 до 30 кілограмів зерна. Жінка, яка обробляла норму буряка в один гектар і, крім цього, працювала ще на різних роботах в жнива, на збиранні картоплі і кукурудзи, за свою працю одержувала 10–15 кг цукру і стільки зерна, що могла принести його додому на своїх плечах.

У цих умовах дати собі раду було дуже важко, особливо сім'ям, які мали малих дітей: не було що їсти, вдягнутися. Люди були змушені відмовляти собі у самому необхідному. Гірким був гумор того часу, що пошепки передавався від вуха до вуха і відображав дійсний стан суспільства. За поширення такого фольклору, можна було заgrimіти на Сибір, як мінімум, на 5 років.

«Стань Тарасе, подивися, Що твій нарід доробився Ні корови, ні свині, Тільки Сталін на стіні»	Пародія на популярну тоді пісню: «Верховино, рідна мати, Не вкрадеш – не будеш мати І здохнеш навесні»
--	---

Щоби вижити, люди змушені були красти. Якщо раніше приватна власність, то було щось святе, то тепер колективна власність сприймалася як чужа і нічия. Працюючи у полі чи на току, люди насипали збіжжя у кишені, чоботи, штани, за пазуху, де

тільки можна, щоби принести додому хоч би кілька жмень зерна. Доярки, йдучи з ферми, несли дерть, а у гумових грілках молоко, тягнули на плечах верети сіна чи мішки з силосом. Взимку основним кормом для сільської худоби була солома. Людям колгосп її не видавав, тож відразу ж після жнив і аж до снігу, а то і зимою по кучугурах всі, хто міг нести на спині тягар, вирушали по ночах у поля до скирт і носили в'язанками солону, щоб забезпечити годівлю худоби. Часто скирти були так обсмикані знизу, що здалека скидалися на величезні гриби. Обвалившись, така скирта зламала ногу Рак Марині під час нічної заготівлі.

Колгоспне добро вдень і вночі охороняли спочатку «Стрибки», потім бригадири, польові, міліціонери. За крадіжки карали безпощадно. Переважно це була фізична розправа, побої, що сприймалися як належне, штрафи і арешти. За розкрадання народної власності тюрмою були покарані Сікора Василь і Омелян, Бойчук Василь. Місцеві голови колгоспу не проявляли належної твердості до односельчан, тож у 1954 році господарство очолив Грицан з Дніпропетровщини, який так «прославився» рукоприкладством, що це стало причиною його звільнення через три роки. За його правління до колгоспу ім. Калініна приєднали села Гукалівці і Лопушани. У 1957 році головою колгоспу став місцевий Драпінський Олексій.

Знедолені люди, як могли, шукали вихід з нужди, стараючись втекти з колгоспу. В 1946 р. в околицях сіл Малий Тростянець, Козаки і присілку Корчунок Золочівського р-ну Львівської обл. було відкрито родовище бурого вугілля. На початку 1950-х років там збудували 7 шахт. Вугілля добували на глибині 40–45 м, товщина вугленосного шару складала 80–110 см, шахти працювали цілодобово у три зміни. Присілок Корчунок перетворився у шахтарське містечко Навоселище з населенням біля двох тисяч чоловік. Майже два десятки молодих чоловіків і хлопців з Ярославичів працювали на шахті, переважно у забої, зокрема: Цуп Василь, Онишкевич Федір, Стасишин Йосиф, Стасишин Петро і Надія, Малюга Андрій, Вересюк Петро (фельдшер), Онишкевич

Володимир, Редьква Микола, Курило Михайло, Костюк Андрій, Світлик Іван І., Чорній Йосиф, Драпінський Михайло, Маланчук Павло.

До Новоселища хлопці добиралися переважно пішки. Нелегко було восени по бездоріжжю, зимою по снігах кожного дня долати відстань майже 10 кілометрів. Влітку дехто їздив ровером, а Онишкевич Володимир, продавши корову, купив мотоцикл. Коли його діти плакали і просили молока, то тесть Вересюк Лука зловтішно казав: «Йди видій мотоцикля».

Шахтарська праця тривала недовго. Вже у 1958 році Новоселицькі шахти закрили, як нерентабельні у зв'язку з відкриттям басейну кам'яного вугілля у Червонограді. Дехто з Ярославичан подався на роботу туди: Світлик Іван І., Драпінський Михайло Й., Стельмах Віра А., Клімаш Ярослав А. (с. Соснівка, Сокальського району, Львівської області).

Фото 1950-х років. Зустріч друзів на Празнику.

зліва на право: Григорій Цуп, Петро Стасишин, Володимир Капець, Омелян Богач, Любомир Паньків, Володимир Драпінський.

У 1953–1957 роках молоді влаштувалися на роботу в СМУР (спеціалізоване механізоване управління радіофікації). Прокладали лінії радіопередачі по області, встановлювали стовпи, тягнули проводи радіо у кожну хату. Багато років зв'язківцями працювали: Боднарчук Михайло, Боднарчук Зиновій, Цуп Микола, Цуп Григорій, Цуп Михайло, Юрчик Михайло, Швець Дмитро, Лисак Василь, Богач Омелян, Паньків Любомир, Миць Михайло, Тихонький Михайло, Тихонький Йосиф, Тихонький Ігор, Хома Ігор. Пізніше багато з них займалися електрифікацією сіл у поблизьких районах, працювали електриками.

Радянський уряд на чолі з Микитою Хрущовим у 1954 році розпочав грандіозну акцію з розорювання цілинних степових земель України (Херсонська, Кіровоградська, Запорізька, Дніпропетровська області). Були кинуті туди величезні фінансові і технічні ресурси, розорано сотні тисяч гектарів степу, але освоєння цілини стримувалося через людський фактор: південь України був мало заселений, тож відчувався дефіцит робочої сили. Як вихід, влада запланувала масове переселення селян, у тому числі, з густонаселених областей Західної України. Спочатку уповноважені проводили Оргнабори для виїзду селян на цілину на період збирання урожаю. У 1956–1957 роках на жнива у Херсонську область на 1,5–2 місяці з Ярославичів виїжджала майже половина працездатних селян. З заробітків привозили від 6 центнерів до тонни пшениці, що значно покращило матеріальний стан села.

На освоєних землях створювалися державні господарства – радгоспи. На відміну від колгоспів, вони добре забезпечувалися як фінансово, так і технічно. Робітникам щомісяця виплачували пристойну заробітну плату. Для переселенців у радгоспах будували будинки і сараї, пропонували безплатне перевезення майна і цілий ряд пільг на місці. Зважаючи на безпросвітність життя у колгоспі, значна частина Ярославицьких селян покинула село.

Список жителів села, які виїхали на постійне місце проживання у Херсонську область

Курило Петро Тимкович, 1925 р. н.	Тихонький Володимир Мих., 1936
Курило Емілія Миколаївна, 1926	Коцур Михайло Михайлович, 1936
Курило Василь Петрович, 1949	Довгань Марія Петрівна, 1935
Курило Олеся Петрівна, 1952	Стасишин Володимир Михайл., 1940
Курило Ольга Петрівна, 1955	Стасишин Зиновій
Бортник Михайло Михайлович. 1936	Пащак Тимко Тимкович, 1872
Бортник Лука Михайлович, 1925	Павловська Параскевія Степан., 1889
Вересюк Йосиф Михайлович, 1937	Лисак Стефанія Григорівна, 1927
Бортник Марія Павлівна, 1924	Соловій (Цуп) Йосиф Іванович,
Бортник Анна Луківна, 1950	Ковбасюк Микола Дмитрович, 1923
Бортник Михайло Лукіянович, 1958	Ковбасюк Ольга Михайлівна, 1926
Шпинда Петро Іванович, 1922	Ковбасюк Оксана Миколаївна, 1955.
Шпинда Ярослава Василівна, 1925	Стельмах Михайло Михайлович, 1937
Шпинда Мирон Петрович, 1951	Беззубко Дмитро Михайлович, 1935
Шпинда Михайло Петрович, 1955	Беззубко Михайло Михайлович, 1937
Вересюк Станіслав Васильович, 1933	Вовк Ольга Іванівна, 1942
Вересюк Ганна Василівна, 1933	Чорній Ярослав Васильович, 1941
Вересюк Михайло Васильович, 1953	Сікора Омелян Іванович, 1932
Вересюк Мирослава Стахівна, 1957	Сікора Василь Іванович, 1934
Вересюк Анастасія, Пилипівна, 1890	Швець Дмитро
Вересюк Михайло Васильович, 1932	Швець Софія (Онишкевич)
Вересюк Ольга М.	Швець Микола
Вересюк Марія, 1945	Ментус Марія
Онишкевич Марія Назарівна	Колодій Євген
Онишкевич Володимир Михайл., 1928	Стефанишин Володимир
Онишкевич Оксана Луківна, 1932	Закалюк ...з Кринок
Онишкевич Олег Волод., 1950	
Онишкевич Марія Волод., 1956	
Онишкевич Омелян Михайл., 1936	
Онишкевич Микола	
Хома Володимир Олексійович, 1930	
Хома Марія Михайлівна, 1934	
Хома Марія Володимирівна, 1956	
Хома Михайло (Бесер)	

Всього, за неуточненими даними, на нове місце проживання переїхало більше 60 осіб. Прибульці поселилися досить компактно у селі Любимівка, радгосп «Піонер», створивши там своєрідну Ярославичську колонію. Спочатку їх сприймали досить насторожено, називали «Бандьорами». З часом працьовиті і хазяйновиті галичани стали прикладом хазяйнування для місцевих людей і здобули їх повагу.

Цікавим документом, що досить детально відображає демографічний стан села, кількість родин, їх склад і динаміку руху населення Ярославичів у 1956–1959 роках є «Подомова книга села Ярославичі», наведена у кінці книги (див. Додаток №2). Заінтересований читач може знайти там відомості про свою родину чи сусідів. Саме тоді кількість жителів перевершила довоєнну і пройшла перша хвиля масового виходу молоді з села. З 1220 осіб, приписаних у селі, крім тих, що виїхали на Херсонщину, ще 75 молодих людей вибули на роботу і навчання у різні міста. У село вони вже не повернулися. На той час у селі залишилося лише два одноосібники: Муц Іван і Гуменюк Іван. Перший заробляв на життя чоботарством, другий – муляркою. Практично все населення було грамотним, тільки 16 осіб, переважно жінки, ровесники Австро-Угорської імперії, не вміли читати і писати. У кожному дворі була корова і теля, свиня, біля десятка курей. У 5 господарствах тримали кіз, вівці були тільки у Боднарчука Михайла, який жив у полі в Кринках. По кілька бджолосімей (від 3 до 5) утримували: Шидловський Павло, Рак Дмитро, Форись Матвій, Пихальський Іван, Стельмах Андрій. Пізніше пасічниками були: Цуп Василь, Висоцький Богдан, Богач Михайло, Вересюк Михайло, Цуп Стефанія, Пренткович Богдан, Дяків Микола.

Основним засобом, що забезпечував існування селянської сім'ї була присадибна ділянка, селяни мали переважно по 25 сотиків городу, рідше – 50. У Подомовій книзі записувалася навіть кількість плодкових дерев у господарствах. Щоби збільшити залежність селян від колгоспу, перетворити їх на робітників, «наблизити село до міста», у 1959 році влада стала обмежувати розмір присадибних

ділянок до 15 сотиків, ввела податок на садовину. Як наслідок, відбулося масове вирізання садів. За для збереження городів селяни йшли на хитрість: доказували у сільській раді, що не можуть бути у одній хаті з старими батьками, хочуть відділитися, тож розписували домоволодіння на дві частини, хоч продовжували жити в одній хаті. Таких дворів було біля тридцяти.

У 1958 році головою правління колгоспу призначили 28-річного Левчука Івана, агронома з середньою спеціальною освітою з Ланівецького району, а згодом прийняли на роботу головним бухгалтером Жуковського Михайла з Борщівщини.

**Голова колгоспу ім. Калініна Іван Левчук
і обліковець Йосиф Пашак**

Цей тандем протримався майже 7 років і з ним селяни пов'язують початок покращення стану справ у господарстві. Тоді у колгоспі було два двохрядні корівники, покриті соломною, у яких утримували 20 коней, 50 корів, біля 100 голів молодняку ВРХ, до 20 голів свиней. Поміж корівниками було озеро з гноївки. Зимом дітвору влаштовувала там льодяні ковзанки і грала у хокей. Біля 50 овець утримували у конфіскованій стайні Цупа Павла, за ними

доглядав Загурський Юник. Курей вирощували на подвір'ї Рака Дмитра, за ними доглядала його дочка Цуп Стефанія. Згодом на Ставках збудували курятник, який вдень і вночі сторожував Прохоцький Микола. Контора колгоспу знаходилася навпроти церкви у хаті, вивезеного на Сибір, Світлика Павла. Там був телефон і постійно чергував «Дежурний», щоби записувати телефонограми – вказівки начальства з району. У конторі періодично засідало правління колгоспу, що складалося з бригадирів, польових, ланкових і осіб наближених до начальства. У робітничо-селянській державі дотримувалися демократичного принципу колегіальності, тож усі важливі рішення приймалися під диктовку голови на засіданнях «ручного» правління і загальних зборах колгоспників.

З часом становище селян стало поступово покращуватися. Була змінена форма обліку і оплати праці, відмінили трудовні, почали краще платити грішми. Вже наприкінці 1950-х років у колгоспі стали появлятися свої автомашини Газ 51, ЗіС 150, трактори Т-54 і Т-74, комбайни С-5, спочатку причіпні, а потім самохідні. Молодих хлопців і чоловіків направляли на курси водіїв, трактористів, комбайнерів у Залізці, і Червоне. Першими шоферами у селі були: Хома Володимир, Хома Йосиф, Рак Любомир, трактористами – Курило Михайло, Рак Йосиф, Швець Дмитро, Кубант Михайло.

Держава стала виділяти колгоспам кредити – фонди на придбання сільськогосподарської техніки, будівництво тваринницьких приміщень. Ці фонди розподілялися по господарствах районним начальством, згідно рознарядки. Голова колгоспу, який мав добрі відносини з районом, одержував їх у першу чергу. Більший доступ до фондів мали, визначені зверху, передові господарства «Маяки», на які мали рівнятися інші. Ярославичькому колгоспу була уготована роль «середняка», тоді як сусідні господарства «Мир» у Вовчківцях і «Жданова» у Гукалівцях приречені були бути відстаючими. З роками борги

колгоспів зростали і деякі з них ставали борговими мільйонерами, тож держава періодично списувала заборгованість, як безнадійну.

Адміністративна реорганізація Зборівського району була проведена у 1962 році, ліквідували Заложцівський район, а Ярославичі приєднали до Зборівського. Колгоспу ім. Калініна урочисто вручили акт на вічне володіння належною йому землею. До складу колгоспу входили: Ярославичі, Монилівка, Гукалівці і Лопушани. Загальна площа землі становила 2492 гектари. Саме тоді великим переляком для населення став «Кубинський кризис» у відносинах між Радянським Союзом і Америкою, йшло до ядерної війни. Люди у паніці запасалися життєво необхідними товарами. З полиць магазину були «виметені»: сірники, мило, цукор, нафта. Згодом цих запасів вистарчало ще на кілька років. Безпосередніми учасниками конфлікту біля берегів Куби були матроси Лушка Зиновій і Редьква Петро з Ярославичів.

Основною виробничою структурою колгоспу була бригада: рільнича, городня, тракторна, будівельна. Окремий підрозділ складала тваринницька ферма. Багато років бригадирами рільничої бригади у різний час були: Драпінський Олексій, Онишкевич Федір, Чепіль Михайло і його син Ігор.

Тернопільська область, поряд з Вінницькою і Хмельницькою, у 1960-х роках, стала основною бурякосіючою областю у Радянському Союзі. Площі посіву цукрового буряка весь час збільшувалися. Буряк при вирощуванні вимагав багато праці, а у ті часи ні відповідних механізованих засобів обробітку і збирання, ні одноросткових сортів насіння не було, тож весь тягар ручної праці лягав на жіночі руки. Праця була каторжною і багато забрала здоров'я у жінок. Щоби обробити норму буряка близько 1 гектара, а пізніше 2–3, її треба було три рази висапати («споєдинкувати», перевірити і видалити бур'яни), зібрати і здати урожай.

Особливо дошкульним було копання буряка. «Уборку» починали пізно восени, щоби буряк набрав ваги і цукристості. До праці тоді були залучені всі члени сім'ї, старші батьки і діти, починаючи з шкільного віку. У жовтні, листопаді працювали в полі

у холод і мряку, під дощем, а бувало, що добували буряк з під снігу. Пізнього вечора, прийшовши додому, не було де і коли висушити одяг, а іншого не було. Вранці одягали сиру одягу і знову йшли у поле. З собою брали шматок сала і чорного хліба чи паляницю, закутували у хустку пляшку гарячої ячмінної кави-гарбати. Вже згодом, у сімдесятих роках начальство стало вивозити у поле гарячі обіди. З вдячністю люди досі згадують колгоспних поварих: Цуп Мирославу, Рак Ганну, Рак Галину. Крім обробітки норми буряків рільнича бригада залучалася до сапання і копання картоплі, скиртування соломи, а зимою – до вивезення гною кінними чи тракторними саньми з подвір'їв селян на колгоспні поля.

Багато праці і здоров'я віддали колгоспові сільські трудівниці: Драпінська Ірина, Колісник Марія, Дума Ірина, Шидловська Ольга, Бугайська Параскевія, Кузь Марія, Гуменна Катерина, Бойчук Настя, Цуп Євдокія, Вересюк Ганна, Довгань Ганна, Чорній Стефанія, Світлик Ольга, Дума Анеля, Малюга Марія, Цуп Наталія, Бортник Марія, Довгань Ганна, Миць Ксенія, Корман Ганна, Редьква Галина, Світлик Стефанія, Рак Марія, Хома Ксенія, Вересюк Ксенія, Рак Марина, Рак Марія, Цуп Марія, Попович Галина, Заремба Марія, Цуп Стефанія М., Хома Михайлина, Муц Розалія, Драпінська Марія, Скибик Зофія, Пренткович Марія, Костюк Катерина, Зварич Ганна, Оленин Ганна, Бортник Ольга, а роботяща, невтомна ланкова Швець Марина за самовіддану працю була нагороджена орденом Червоного трудового прапора і медаллю.

Городню бригаду багато років очолював Стасишин Василь. У городники записували тих, хто був слабкого здоров'я, мав справку від лікарів або «Блат» у начальства, там робота була легшою. Вирощували огірки, помідори, капусту і навіть хрін. Городину на полі вдень і в ночі сторожував Скибик Іван

З середини шістдесятих років сільськогосподарське виробництво поступово почало насичуватися необхідною технікою. Перевезення вантажів і багато робіт стали

механізованими, сформувався власний машино-тракторний парк. Бригадирами тракторної бригади були: Драпінський Олексій, Шидловський Григорій, Коцур Петро. Водіями автомашин стали: Цуп Володимир Й., Рак Йосиф І., Намлинський Ігор, Рак Володимир, Стасишин Йосиф, Скибик Володимир, Радь Олег, Рак Михайло.

Трактористами у різний час були: Кузь Іван, Дума Володимир, Світлик Іван, Світлик Михайло, Стасишин Петро, Шкабарницький Омелян, Редьква Петро, Попович Володимир, Хома Йосиф, Скибик Дмитро, Хома Володимир, Пісний Василь, Дяків Микола, Копоть Анатолій, Калинка Володимир. Праця трактористів, особливо на перших порах, була важкою, не дивно, що більшість з них померли у 60–70 річному віці.

Комбайнерами були: Швець Дмитро, Рак Микола, Маланчук Павло, Тихий Михайло, Гладун Дмитро. У жнива на току працювали дівчата: Бортник Володимира, Миць Люба, Хома Надія, Леськів Олександра, Шидловська Олександра. Роботу тракторної бригади забезпечували місцеві слюсарі-умільці: Костюк Андрій, Бортник Яків, Редьква Богдан, Малюга Андрій, Цуп Микола, Цуп Володимир М., Боднарчук Богдан, Антонів Михайло, механік-моторист Цуп Василь А. Обліковцями на тракторній бригаді працювали: Пащак Йосиф, Богач Омелян, Онишкевич Ольга.

Покращення технології обробітку ґрунту, використання мінеральних добрив, впровадження сівозміни, під керівництвом досвідчених агрономів: Яркуна Степана, Луців Петра, Хоптян Марії, Борисяк Ольги, Богача Володимира сприяло зростанню урожайності сільськогосподарських культур. Збір зернових з одного гектара перевищив 20 центнерів, Урожай цукрових буряків становив 180–200 ц/га, Картоплі – біля 100 ц. Фінансову діяльність господарства здійснювали: головний бухгалтер Шидловська Стефанія, економісти – Старушок Петро, Копоть Ганна, а також Стельмах Ольга, Коцур Зеновія, Скибик Ганна; комірниками працювали: Кубант Михайло, Рак Марія, Дяків Ольга.

Ще за часів правління І. Левчука у господарстві розпочалося будівництво тваринницьких і господарських будівель. Було збудовано контору, тік, два корівники, школу, хату голови колгоспу. У 1968 році головою колгоспу став Ілляш Григорій, секретар райкому комсомолу, родом з Лановеччини. До колгоспу ім. Калініна приєднали Беримівці і Кудобинці, у складі господарства було 6 сіл і майже 7 тисяч гектарів землі. Бульдозерами міжколгоспної техніки на Ставках вирили ставок, площею 44 га. Провели меліоративне осушення заплави Стрипи. Через нерозумно проведену меліорацію більше 100 гектарів сінокосів випали з сільськогосподарського використання, пропали джерела, а у вирівняному під лінійку руслі, зникла риба.

У 1970 році головою колгоспу призначили Турецького Ореста з Гукалівців, через рік його змінив на цій посаді Барабаш Іван з Перепельників, він протримався на роботі три роки, а у 1975 році головою став зоотехнік за освітою Лужняк Олексій. Велике господарство виявилось неефективним в управлінні, тож після будівництва у Беримівцях свинокомплексу на 12 тисяч голів, було створено окремий колгосп у складі сіл Беримівці і Кудинівці.

Саме на сімдесяті роки припадає час масштабного будівництва у господарстві. У Ярославичах було збудовано чотирьохрядний корівник, свинарник, телятник, кормоцех, а уже у вісімдесяті роки – гаражі для автомашин, автопарк, майстерню з ремонту тракторів, пилораму, дім спеціалістів, побутовий комбінат. Будівельною бригадою довгий час керував Пренткович Василь. У бригаді працювали Переймибіда Йосиф, Лушка Стефан, Парасин Йосиф, Мельник Микола, Кубант Михайло, Кузь Іван, Мацьків Сидір, Цуп Любомир, Довгань Микола, Зварич Іван, Вересюк Микола, Кузь Василь, Лисак Василь, Стельмах Василь, Покорчак Петро, Вересюк Григорій.

Окремою структурною одиницею господарства була тваринницька ферма. Переважно на фермі працювали ті, хто мав на кого залишити домашню господарку, мав ще здатних до роботи батьків або мав дітей на навчанні. Заробітки на фермі були

порівняно кращими, але праця – важкою. Доярок, телятниць, їздових, відносили до категорії постійних робітників - «Штатних». Робочий день починався з шостої години зимою, а літом – з п'ятої і тривав до пізнього вечора. Люди йшли на ферму щодня, в неділю і свято, незважаючи на дощову погоду чи заметілі. Корів треба було три рази на день видоїти руками, вручну роздати корми, почистити стійла і викинути гній. Традиційно доярки старалися взяти з роботи літру – дві молока у гумову грілку, трохи зернової дерті чи верету силосу для своєї худоби.

У сімдесятих роках, щоби зменшити крадіжки молока і розкрадання кормів, замість місцевих доярок стали переважно брати на роботу жінок з сусідньої Монилівки. Тваринників возили на роботу і назад возом, а зимою саньми, тож легше було перевірити їх багаж.

З часом умови праці на фермі значно поліпшилися. У господарстві впровадили машинне доїння корів, роздачу кормів здійснювали мобільними кормороздатчиками, гній видаляли гноетранспортерами. Після прийому на роботу підмінних працівників, «штатні» один раз на тиждень по графіку мали вихідний. Праця доярки поступово ставала престижною. Надій молока за рік на корову по стаду досяг майже 3,0-тисячного рівня. Значно зросла заробітна плата.

Доярками працювали: Зварич Марія, Бортник Софія, Рак Ганна, Вересюк Теодозія, Бортник Стефанія, Маланчук Стефанія, Костюк Стефанія, Чорній Марія, Франків Галина, Мазурук Надія, Кузь Стефанія, Богач Ольга, Лисак Ольга, Юрчик Стефанія, Онишкевич Марія, Миць Параскевія.

Доглядали за молодняком великої рогатої худоби і свиней на вирощуванні і відгодівлі: Доскоч Ганна, Коцур Марія, Костюк Ганна, Тиха Марія, Довгань Стефанія, Стасишин Надія, Пащак Надія, Кузь Ганна, Франків Марія, Романів Галина, Антонів Стефанія, Франків Марія В., Доскоч Ганна, Мацьків Марія, Цуп Стефанія Г.

Їздовими на фермі працювали: Зварич Іван, Бугайський Дмитро, Зварич Йосиф, Цуп Василь, Довгань Василь, Доскоч Богдан, Тихий Йосиф, Бортник Іван, Рак Іван, Хома Йосиф, Цуп Іван, Кузь Михайло, Бойчук Василь, Антонів Михайло, Бойко Михайло. Бути їздовим завжди було багато бажаючих, у поза робочий час вони встигали кіньми обробити городи собі і сусідам, привезти своїй худобі в'язанку сіна, замість сидушки. На фермі також довгий час працювали: Стельмах Іван, Бортник Іван, Антонів Микола, Бойчук Михайло, Мазурук Микола, Романів Іван, Бортник Лука, Миць Онуфрій, Цуп Дмитро.

Досить довго завідуючими фермою працювали: Драпінський Йосип і Миць Йосип, головним зоотехніком – Кирич Ярослав, ветлікарями: Коцур Василь і Петрига Василь; техніком з штучного осіменіння корів – Шаповал Олександра.

Незважаючи на створення потужної матеріально-технічної бази, колгосп ім. Калініна, як кажуть, не знімав з неба зорі, залишаючись у ранзі «середняків». Низькою була трудова дисципліна, стало процвітати п'янство, особливо серед механізаторів і їздових. Для покращення стану справ район міняв керівників, у 1986 році головою колгоспу став Гарасимів Степан з Гукалівців.

З початком Горбачовської «Перебудови» у 1987 році відбулося розукрупнення колгоспів. Окреме господарство «Нове життя» було створене у Гукалівцях і Лопушанах. Колгосп імені Калініна змінив назву і став називатися «Відродження». Господарство у складі двох сіл Ярославичі і Монилівка, загальною площею 1543 гектари, очолив Соловій Роман з села Кабарівці. На той час там утримувалося 250 корів, 750 голів молодняка ВРХ, 200 овець, 100 свиней, нараховувалося 8 автомашин, 10 комбайнів, 16 тракторів.

Наприкінці 1980-х років колективні господарства перебували на вершині свого розвитку. У колгоспі появилися допоміжні виробництва, що забезпечували зайнятість населення. У Ярославичах запрацювала пилорама, у Монилівці – цегельний

завод і кахельний цех. Силами колгоспу і обласного Дорожнього управління, за сприяння Поповича Романа, який там працював економістом, була прокладена камінна дорога з місцевого каменю з Беримівців до Ярославичів і по селі Ярославичі.

Жнива, робота на току

Зростаючий розквіт колгоспного життя і добробуту селян, з початку 1990-х почав перетворюватися у занепад колгоспів і зубожіння селян. З розвалом Радянського Союзу, стала розвалюватися планова соціалістична економіка. Для колгоспів настали важкі часи, їх стали перейменовувати на: ТОЗи (Товариства з спільного обробітку землі), ТзОВи (Товариства з обмеженою відповідальністю), ВАТи (Відкриті акціонерні товариства), КСП (колективні сільськогосподарські підприємства). Колгосп «Відродження» у 1992 р. перетворили у КСП «Відродження», директором господарства став уродженець Ярославичів механік-інженер Костюк Володимир. На території автопарку запрацював кооператив з виробництва фарби. На посаду директора господарства у 1996 р. повернувся Соловій Роман, а через два роки його змінив Лужняк Олексій. Збудувавши у Ярославичах хату, він став місцевим жителем.

Колективні господарства виявились не готовими ефективно працювати в умовах становлення ринкових відносин. Збільшення цін на паливно-мастильні матеріали і промислову продукцію,

зменшення вартості сільськогосподарської, зумовили диспаритет цін не на користь сільського господарства. Витративши кредитні кошти на посівну, обробіток і збирання урожаю, господарства з одержаного прибутку не могли розрахуватися з боргами.

Директор КСП «Відродження» Володимир Костюк

Якщо колись держава списувала борги, то приватні компанії вимагали їх повернення. Голову сусіднього господарства Степана Гарасиміва, за ухиляння від сплати заборгованості, вбили прямо на полі. За борги арештовували майно, забирали за безцінь худобу, різали і вивозили на металолом обладнання і техніку. Директор господарства крутився, як білка у колесі, але не міг дати ради ні собі, ні людям. Заробітну плату стали виплачувати нерегулярно. До кінця дев'яностих років заборгованість по зарплаті в окремих сім'ях (Лисак Василь, Рак Володимир, Радь Олег) складала від 5 – до 7 тисяч гривень. Зароблені гроші селяни, так і не одержали.

Останній цвях у труну колективного господарства забив Указ Президента Л. Кучми про розпаювання землі і майна у 2001 році. При паюванні 212 жителів села одержали у власність у середньому по 2,34 гектари землі. Старші селяни, народжені у 1920–1930-х роках, які ще пам'ятали індивідуальне господарювання і знали ціну землі, схвально сприйняли Указ. Багато з них взяли для обробітку по 1,5–2,0 гектари землі. Хотіли стати господарями, але літа

давалися взнаки. Городи обробляли переважно кіньми. У селі було на той час уже 45 коней. З часом старші люди вмирили, молодші – бачили безперспективність і дороговизну дрібного господарювання, відказувалися від городів, які з часом стали заростати бур'янами.

Селянські паї і колективне майно взяв в оренду О. Лужняк, створивши приватне підприємство ПП «Ярославичі». Його опонентом став Володимир Цуп І., на той час Головний спеціаліст обласного управління сільського господарства. Він отримав від свого вуйка з Америки Рака Володимира 15 тисяч доларів на розвиток фермерського господарства і зареєстрував ПП «Дмитрівка», назване так на честь діда Рака Дмитра, купив «беушний» комбайн «Масей-Фергюсон» і старий трактор Т-74. Взяв у оренду 42 земельні паї (120 гектарів ріллі). Новому орендарю виділили давно запуснене поле на Гнилій, а на майнові паї – зовсім розвалену автомашину Газ-53, такий же трактор ЮМЗ-6 з плугом і сівалкою та будівлю автопарку. Витративши гроші на придбання і ремонт техніки і насіння та обробіток ґрунту, і одержавши за два роки урожай по 10 ц з гектара зернових, Володимир продав комбайн і трактор і віддав назад орендовані паї і майно.

Ярославицькі землі у 2003 році були здані в оренду Тзов «Зборів-агро» (директор Яворський Віктор), всього – 357 земельних паїв, загальною площею 625,5 гектарів. У господарстві на той час працювало 68 чоловік. На заборгованість по зарплаті і на майнові паї роздали залишки наявної техніки, селяни стихійно, хто скільки зміг, розібрали тваринницькі приміщення. Так настав кінець колективної господарки. Селяни залишилися з землею, але без роботи і засобів на існування.

Згодом орендаром земельних паїв стало Тзов «Розтоцьке», «Райз-Максимко», а з 2016 року: ПП «Ярославичі-агро», директор Богач Володимир, засновник Когут Роман і ПП «Агропродсервіс Ярчівці», Директор Гамрич Василь, Генеральний директор Чайківський Іван.

СЕЛО І ЦЕРКВА

За відсутності власної держави, українська знать у ХVI – ХVII століттях відцуралася від свого суспільства, полонізувалася і перейшла у католицизм, потонула у польській шляхетській масі. Відтак західноукраїнська людність складалася лише з двох соціальних верств: селянства і невеликого прошарку священників. Через відсутність власної шляхти русини мали обмежений доступ до політичної влади. Поляки глузливо казали, що "то є нарід хлопа і попа".

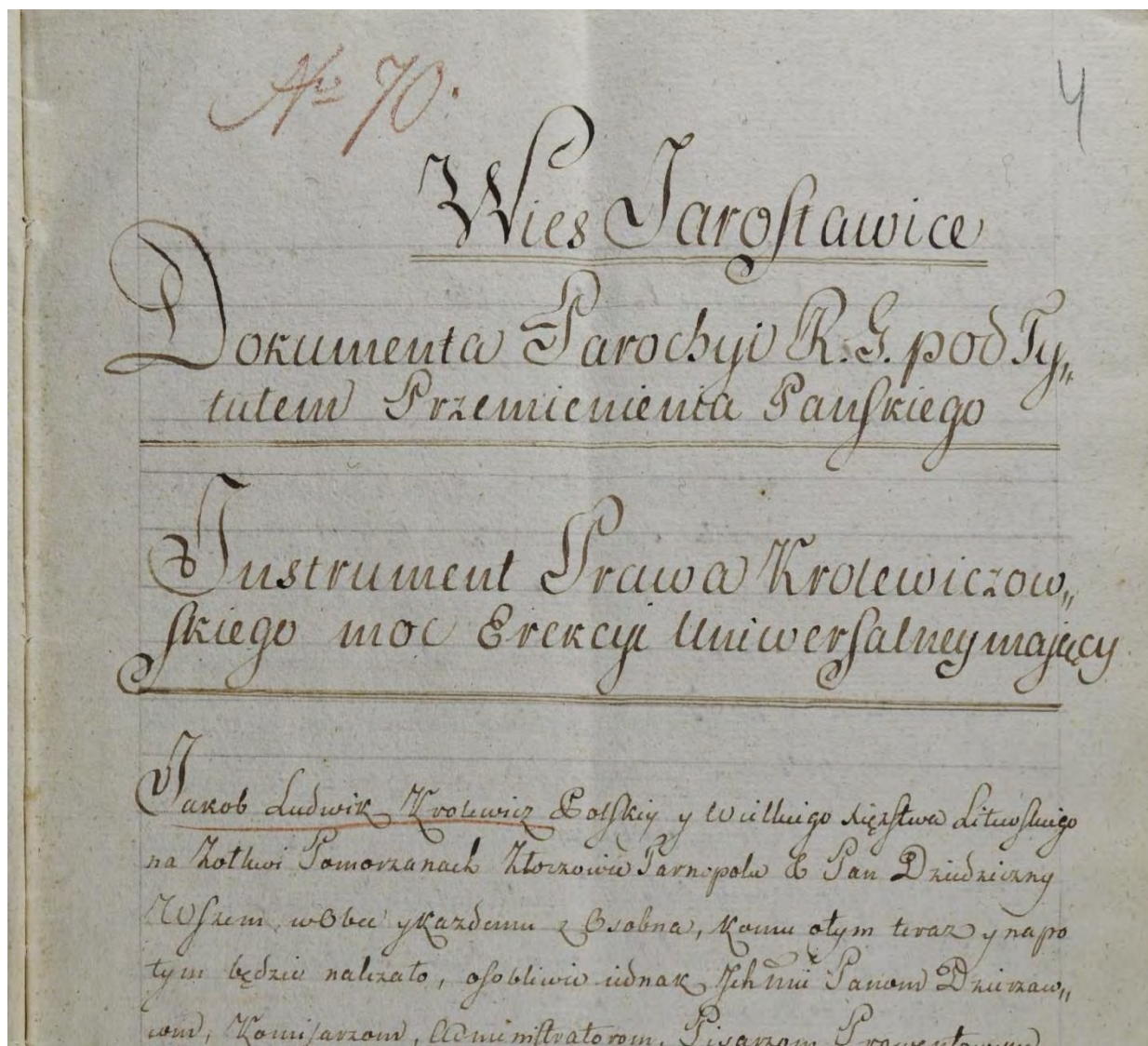
У таких умовах, найбільш наближене до еліти, греко-католицьке духовенство взяло на себе роль лідера у селянському середовищі. Священики і диякони, найтісніше зв'язані з посполитими і своїм походженням, і пастирською працею стали відігравати провідне значення у розвитку української культури.

Часто-густо священник ставав єдиним захисником «хлопа» перед ворожою владою, адміністрацією і судом. Священик також єдиний дбав, щоб цей «хлоп» навчився бодай читати і писати, тримався дідівських традицій та обрядів, визнавав свою націю і віру.

Церква об'єднувала вірних, виховувала любов до Бога, до ближнього, дбала про високі моральні якості парафіян, була прибіжищем у тяжких життєвих обставинах, порадником і наставником у повсякденному житті християн.

Церква у селі Ярославичі, за даними поборового реєстру, була вже у 1565 р., тобто Ярославицька парафія має, як мінімум - 560 р.

Другим офіційним документом, який підтверджує наявність церкви Преображення Господнього (Спаса) у Ярославичах ще у 1735 році, є Послання королевича Якоба Собеського, тодішнього власника села: «Ярославичі. Інструмент права Королевичівського, маючий силу Постанови Універсальної». Такі ж Послання одержали всі діючі на той час церкви у межах величезного землеволодіння Королевича.

Фрагмент постанови королевича Людвика Собеського

Греко-католицька церква зазнавала тоді тяжких утисків з боку польської влади. Зв'язане з масами спільною вірою, духовенство користувалося у середовищі сільських громад великим впливом. Однак за матеріальним і культурним рівнем сільський парох був не набагато вищим від селянина. Хоча громада виділяла священику землю, крім того додатковим прибутком була плата за хрестини, вінчання і похорони, часто сім'я померлого парафіяльного священика жила з одного наділу. Багатьох священиків розоряли витрати на те, щоб дати духовну освіту синові чи вигідно видати заміж дочку.

Через незадовільну богословську освіту чимало греко-католицьких священиків у 1700-1800-тих роках ледве могли

прочитати літургійні тести церковнослов'янською мовою. Тому їх світогляд був ненабагато ширшим від селянського. Польська шляхта не виявляла належної поваги до руського духовенства, нерідко примушуючи священика працювати у своїх маєтках.

Послання Королевича відображало становище духовенства і, маючи силу закону, було направлене на покращення релігійного і матеріального стану священиків, різко засуджуючи зловживання державців на місцях.

Село Ярославичі

Документ парафії Греко-католицької під Титулом Преображення Господнього:

«Інструмент права королевичівського, маючий силу ерекції універсальної»,

Якоб Людвік, Королевич Польський і Великого князівства Литовського, на Жовкві, Поморянах, Золочеві, Тернополі, Пан Дідичний. Усім і кожному з осібна, кому о тім зараз і на потім буде належало знати; особливо панам державцям, комісарам, адміністраторам, війтам, бургомістрам, міщанам, посполитим і всім громадам волостей наших: Жовківської, Золочівської, Поморянської, Тернопільської і інших генералітетів.

Всім доводимо до відома, що представлена нам Супліка (скарга) від духовенства Греко-католицької церкви, що в тих же волостях знаходяться. Ніби від декого з них майно Панами Посесорами поза законом присвоєно. При тім порушується Конституція і дипломатія. Капелани депресії всякого роду терплять, коли їх до виконання незвиклих ексацій, роботизн, чиншів, десятин, і інших повинностей нарівні з Посполитими і Громадами заставляють. І особливо капеланів і інших церковних осіб, відправляючих але не маючих інвентаря і своїх підданих, до деяких незвичайних послуг змушують.

Запобігаючи таким зловживанням, взглядно яких аби подібні скарги надалі не надходили і у загальному, щоби кожен при своїх повноваженнях зоставався. Стосується о то, щоби згідно Прав, наданих найяснішим і найукоханішим Отцям і братам нашому Духовенству, а при тім всяким особам духовним як Костелу Папи Римського, так і Церкви Східної, Згідно Права, Конституції і

Дипломатії , яких яко Римські, так і Греко-католицькі капелани нарівні при своїх Вольностях заховувані були.

Скодифіковані Права духовенства зараз і надалі мають бути не нарушені на всі часи. При тому всім особам і кожному нині мусимо постановити, а також запевнити. Силою і Волею Нашою постановляємо і за Право зобов'язуюче мати: щоби поіменовані капелани у названих волостях Золчівській, Жовківській, Поморянській, Тернопільській і інших Генералітетах посажені і яко греко-католики зостаються, присвоєних своєму станові вольностями користувалися і ні від кого жодним способом з їхніх Панів Посесорів, комісарів і губернаторів, а також від міщан і Громад зараз і на потім будучих не були загрожені.

Також до жодних обтяжень, як то: чиншів, десятин, пасічних, овечих і худоб'ячих (рогового), бочкового, давання підвід і мита і торгового в Добрах Наших примушувані не були. При тім тих же капеланів, зараз і на потім будучих, від повозів, стацій жовнірських, хлібних і грошових Поспільство і Громада звільняти повинні. А також від інших складок (поборів) міських і сільських з ґрунтів церковних вільними робимо. Запевняємо всіх названих капеланів при відповідних Посесіях у вільному уживанні парафіяльних будинків, ґрунтів, полів, сіножатей і пасовиськ, які здавна до церкви і капеланів належали, і користуванні доходами церковними.

Також управителям при їх Панах Посесорах дозволяємо і допущаємо капеланам пиво варити разів 4 на рік, так аби того варива було досить. А як свого півмірку солоду би не вистарчало, тоді ж разів стільки ж до року водки курити, або також в іншому місці взяти, де ся сподобає. Це все одначе для власної потреби і ні для кого іншого призначене. Тим же капеланам вільно буде і у тім жоден орендар перешкоджати не повинен, використовувати сади під вино. Якби який капелан був звинувачений за використання напиків для когось іншого, з такого капелана тільки Замок, а не хто інший справедливість чинить. Дозволяємо меливо зерна у найближчому млині. Молоти без черги , міри і жодних від орендаря перешкод. Також вільно в лісах на опалювання і будівництво дерево брати, але тільки на власні домові потреби.

Тому ж Духовенству дозволяється у визначених місцях, згідно звичаю Хвалебного, Бакалаврів і Вакаторів (наступників) навчати.

Останнім часом не тільки пани Посесори, але і міщани і Поспільство Громад по своїй волі навчати бакалаврів звикло. Через що часто-густо між капеланами і парафіянами заводяться колотнечі, особливо, коли так обрані Вакатори, капеланів слухати не хочуть, або до відправлення набожества не є способні. Через то всім зло походить. Щоб запобігти конфліктам, такий звичай Владою Нашою зносимо, суворо наказуючи Панам Посесорам, Комісарам і іншим, щоби до того до обирання і настановлення не пхалися, але тільки від самих капеланів такі Бакалаври повинні бути обирані. А щоби від таким чином висвячених капеланів могли ми мати вдячність, таки всіх ми затвердимо.

Постановляємо, щоби за Найясніших наших попечителів, як і за Нас Самих маєстат Божий і на вічні часи кожен з них в місяць одну осібну Службу Божу відправляти не занедбували.

Ці Права і Привілеї наші, ми дуже люблячому і стільки разів згадуваному Духовенству в волостях наших, добровільно дали і Затвердили як не нарушальні. Якби хто з наших Панів Посесорів чи Комісарів Волі нашої спротивився, або Право мав нарушати, таким всім, юридично захищеному Духовенству Наш Захист надається.

Для ствердження ваги печаттю Нашою і власним підписом завірено. Дано у Жовкві 22 липня 1735 року. Якоб Людвік, Королевич Польський. (Переклад з польської автора).

Дана постанова перш за все підтверджувала давні права місцевого духовенства. Була документом, «Маючим силу Права», тобто закону, на який могла спиратися церква у повсякденному житті, у взаємовідносинах з владою і сільською громадою. Виписані в «Ерекції» права священників часто були основою регулювання правових норм і гарантій у пізніших часах. Тому цей документ мав вагу охоронної грамоти і був дуже цінним для пароха і церковної Громади.

Документом, який безпосередньо стосувався Ярославицької церкви, є «Акт візиту-звірки ґрунтів і лук парафії церкви Преображення Господнього в селі Ярославичі» від 1762 року. Звірку проводив делегат-візитатор Львівської архієпархії о.Шидурський Лукаш. У парафії було 42 двориська (приблизно 235

жителів). Згідно акта, парафіяльному священику належали: садиба капланська з ґрунтом, гумном, садком і городом. У його користуванні були одинадцять нив ріллі. Розмір земельної ділянки на той час вимірювався кількістю днів, затрачених на її оранку. У сумарному Ярославицький священик мав поля на 32 днів орання, тобто біля 40 моргів.

Церковну землю обробляла Громада на добровільних засадах, загородники – за плату, частину поля священик віддавав у оренду загородникам і комірникам за половину врожаю.

Кожен господар був зобов'язаний давати священикові на Проскурки по пів чверти збіжжя міри Золочівської (чвертка збіжжя важила 25 кілограм). також дякові давати Рокового по 20 грошів і за споминання по 6 грошів.

На жаль у цьому документі не згадується про стан самої церкви. Напевно вона була або зовсім стара, або згоріла, бо у пізніших Шематизмах Львівської архієпархії записано, що Ярославицька церква збудована у 1766 році громадським коштом. І то скоріше за все, на місці попередньої церкви, оскільки не змінився Титул (назва) парафії – Церква Преображення Господнього.

У повноваження візитатора, як представника консисторії - найвищого органу Єпархії, окрім ревізії майна церкви і стану ґрунтів церковних, входило також розгляд скарг і здійснення суду на місцях. О. Візитатор Лукаш Шибурський після Візитації Ярославицької парафії у тім же 1762 році провів Візитацію церкви Введення у Храм Богородиці у селі Лопушани. У акті Візитації записано розпорядження Візитатора:

«... Відносно Василя, сина вїта, який будучи на празнику в Гукалівцях і напившись у корчмі, насильно підняв руку на батька свого і штовхнув його, то має фунт воску до церкви дати і протягом двох Служб Божих в неділю в церкві хрестом лежати і 20 ударів дістати, а батька з гідними людьми перепросити. І щоб батько його, який став причиною того, щоби дав до церкви два фунти воску вини до 4 тижнів під карою клятви на обох. Стосовно Йосипа, сина священикового, то той в час до двох

тижнів має піти в латинські школи на навчання під карою 40 гривень. Отець Авдиківський має придбати бурсу і плащаницю. Також він не має брати до кумівства і хрестин людей, що не знають основ християнської віри, тому має їх вчити у неділі і свята». Як видно суд Візитатора був досить суворий і безапеляційний.

Фундатором і патроном церкви завжди був власник (Дідич) села. Він зобов'язувався підтримувати парафію і священника матеріально. Згідно австрійського закону патрон з доходів Домінії (фільварку) мав покривати шосту частину витрат на утримання церкви. За це парох і парафіяни мали молитися за нього і його родину. Від волі Пана залежало перебування священника на парафії і призначення нового. У повноваження Греко-католицького Митрополита входило тільки затвердження, представленої Дідичем кандидатури.

Зберігся документ від 1780 року такого представлення («Презенти») Кароля Радзивіла, тодішнього Дідича села Ярославичі і села Сервири, яке згодом увійшло до складу Ярославичської Домінії (маєтку).

Документ парафії Різдва Богородиці.

«Інструмент Презенти» с. Сервири.

«Кароль Станіслав Радзивіл, Князь Литовський, Пан на Дубинках, Чарторії, Слуцьку і Панства Римського граф на місцевостях Кайданові, Білому Каменю, Заблудові, Золочеві, Поморянах, Жовкві. Пан і Дідич Воєвода Віленський, Орденів Орла Білого, Святого Андрія, святого Тібєрта кавалер, Ясновельможному Ясонові Смогожевському, з Божої і столиці церковної ласки Архібискупові, Митрополиту Київському і всієї Руси, преподобному Біскупу Львівському Ордена святого Станіслава кавалеру. Велебний отець Габріель Буратович через слабкість сил і здоров'я не може достатньо учиняти свої повинності і просить Мене надати коадьютора (помічника) до церкви під Титулом Різдва Богородиці в селі дідичному моєму Сервири названому і уфундованому. Його жадання Я задовільняю. Щоби Богу честь повинна не уставала і багато вірних у потребах своїх не поносили ніякого ущербу і належну мали вигоду, пропоную

Яна Бураковича з прикладних звичаїв і Наук до Пастирського обов'язку здатного. Владою мені наділеною, цим листом жадаю аби цей, а не інший священник виконуючим обов'язки церковного служителя зостав у поіменованій церкві. Той Ян Буракович є від Мене Презентований. Згідно Прав і Постанов церковних справлявся добре і звичайно як за живих, так і за мертвих повинен чинити належні відправи.

Власним підписом і печаткою стверджуємо. Дано у Жабві, 1780 року, дня 12 лютого. Кароль Князь Радзивіл».

Часто, щоби отримати таку «Презенту», священник мав платити Дідичеві гроші чи згодом надавати якісь послуги, або просто був залежний від Пана. Становище змінилося за часів Австрійської імперії. Львівська консисторія при архієпархії стала влаштовувати конкурс на заміщення парафій, пропонувала Дідичеві трьох кандидатів, з яких він вибирав одного. Якщо власником маєтку був жид, то право Презентування парафії переходило до консисторії. Влада заборонила під час великих церковних свят називати Патронів по імені, а тільки словом «Ктитори» (Патрони).

Першим задокументованим парохом і адміністратором Ярославичької церкви був Даніель Левицький перед 1806 роком. У «Специфікації реальностей і Прав до церкви села Ярославичі» записано, що він поставив стаєнку з дерева, купленого у поближких лісах, власним коштом. Документ підписав священник, адміністратор церковний Ян Лісович, напевно наступник Левицького.

Дана «Специфікація» досить детально описує резиденцію і землеволодіння пароха, обов'язки Громади і Права священника, посилаючись на Постанову Королевича Якоба Собеського, сімдесятирічної давності. Характерно, що від часу візитації 1762 року до 1806 року парафіяльні землі не тільки не зменшилися, а навіть збільшилися на 5 днів оранки. Специфікація підписана вибраними із Громади і завірена Дідичем села Ярославичі графом Лукашем Комарницьким, як патроном і гарантом Прав.

**«Специфікація всіх реальностей і прав Церкви під
Титулом Преображення Господнього Обряду Руського в селі
Ярославичі, до деканату і повіту Золочівського належачої»**

1. Церква на підвалинах дубових. Ціла з соснового дерева, гимблем обтесаного. У середньому стані. Отаксована на 90 ринських.

2. Дзвіниця на 4 стовпах, дошками навколо оббита, під палями. Отаксована на 10 ринських.

3. Помешкання парафіяльне в стінах валькованих під соломою, в якому є альков (сіни) і пекарня. Таксоване на 10 ринських.

4. Стодола, хворостом огорожена, стара, під соломою -6 ринських.

5. Шопка, з хворосту стіни зложені, стара, під соломою -1 ринський.

6. Стаєнка, хворостом стіни виложені. Таксована 2 римських

7. Шопка на полі Громадським, стара під соломою – 2 ринських.

Аннотація.

Резиденція парафіяльна, стодола, шопка і стаєнка з матеріалу Доменіального (панського) коштом громадським збудовані, а стаєнка Даніелем Левицьким адміністратором парафії з дерева, купленого в поблизьких лісах, власним коштом і без жодної допомоги як Домінії, так і Громади поставлена.

8. Город перед хатою на кілька грядок.

9. Поле від Затурської Долини на днів орання 4.

10. Город під садком при резиденції з полем на півтора дня орання.

11. Поле від Монилівки на 2 дні орання.

12. Поле Перед церквою і За церквою на 4 дні орання.

13. Поле Під Беримівцями на 8 днів орання.

14. Поле Коло Фігури на 2 дні орання.

15. Поле Над Ставками Від Кринок на 2 дні орання.

16. Поле від Стрипи на 6 днів орання.

17. Поле на Гробисках на 4 дні орання.

18. Поле Від Вовчковець, Вузьке зване, на 1 день орання.

19. Поле Від Перепільник на 3 дні орання.

20. Сіножать Від Стрипи на 2 косарі.

Ці реальності вище описані силою Візитатора і згідно давніх, так і теперішніх Прав у тутешньому парафіяльному використанні зостають.

Сервітут 2.

З Сили давнього вживання і в листок Візитатора вписаного, Кожний господар на Паску повинен давати по пів чвертки збіжжя міри Золочівської.

Також в силу давнього вживання вино для причастя з Скарбони церковної має бути придбаним.

Люди дякові платять кожний господар на рік по 20 грошів, а від комірників – по 6 грошів.

Належиться парохіві вільне вариво пива чотири рази до року, також курення водки три раз до року, або брати в любому місці, де би ся сподобало, лише тільки на власні домашні потреби.

Належиться також до Парафії вільне меливо збіжжя без міри і без черги. Також є вільний поруб дров у лісах Домініальних для опалення і ужитку. Це все на Силі Генеральної Ерекції найяснішого Якоба Людвіка Королевича Польського. Примітка: пасовище згідно з давніми звичаями Парох має вільне разом з Громадою. Підписали: Семко Цуп Війт,

*Ян Лісович, священник-адміністратор,
Петро Бортник, обиватель,
Лімницький, дяк, Візитатор.*

Ту специфікацію ґрунтів церкви Ярославицької під Титулом Преображення Христового, обряду Грецько-уніятського, зложено представниками уряду місцевого і представлену Мені, Я прочитав без зауважень від уряду Домініального. Нижче підписаний Дідич не перешкоджатиме уживання ґрунтів церковних.

Дідич в Замку Золочівському 27 січня 1806 року Лукаш Граф на Золочеві Комарницький».

У зв'язку з переходом у 1807 році Ярославицької Домінії з приналежними до неї селами: Сервири, Білківці, Нестерівці і Богданівка, з під власності графа Лукаша Комарницького у Дідичне володіння його сина, новим господарем Грегором Комарницьким був складений «Екстракт Інвентаря», у якому окрім переліку повинностей підданих селян, окремими параграфами виписано пункти, що стосуються життя і побуту духовенства «з

урахуванням документів церковних, що знаходяться у тих парафіях».

Екстракт інвентаря, село Ярославичі з прилеглостями

№7 Духовенство

У тім Панстві Ярославицькім знаходиться 4 парафії Греко-католицькі, духовенство яких із врахуванням їх Стану з ласки і Сили Прав їм наданих, від усяких повинностей, данин, вкладок, внесків і поборів як Двірських, так і Громадських, у цьому Інвентарі виписаних, зовсім є звільнені. Але ієрархічні (церковні) податки давати і оплачувати зобов'язані.

№8

Десятини присильної, ані очкового Дворові не повинні давати, ані платити допоки пасіки свої на ґрунтах ерекціальных (церковних) розміщують.

№9

Матеріали для ремонту будівель церковних і парафіяльних, також для опалення і утримування плотів (загород) поіменовані парафії можуть з лісів Панських брати безплатно. І за квітами Двірськими, у кількості необхідній для власного і конечного домашнього використання, Двір приходить не заперечує. Мається розуміти, що то лиш тим, які власних садків не мають.

№ 10

Вільно також без міри мливо збіжжя, виготовлення напоїв. Хоча Двір впровадить тому ж духовенству чини у пропорції їх власних і необхідних потреб Домових.

№11

Ґрунти всі орні і сіножаті в нижче названих документах затверджених і Візитаторами Консистерії описаних, як давні парафіяльні Греко-католицьких церков того Панства Ярославич без суперечки уживали, так і зараз цілковито і спокійно можуть посідати і уживати. І аби подібна спокійність посіlostей церковних забезпечувалася для наступних парохів.

Становище Духовенства, яке століттями зазнавало польських утисків, значно покращилось після приходу австрійців. Імперська влада у стосунках з Греко-католицькою і Римо-католицькою церквами спиралася на принцип паритету. Польські феодали більше

не могли втручатися у призначення парафіяльних священиків, які згідно з законом тепер отримали рівні права з Римо-католицькими ксьондзами. Священики, з урахуванням парафіяльних доходів, стали одержувати урядову платню у виді дотацій.

За першої Речі Посполитої, через відсутність семінарій, священики не одержували належної освіти. Парохи на місцях готували до священничого чину своїх синів, або вибраних від Громади, на Бакалаврів. Навчений сяк-так співати, читати і писати, кандидат проходив дві неділі стажування при Катедральному соборі і висвячувався у священничий сан. Зрозуміло, що такі духовні провідники народу, мало що могли йому дати.

Плачевний стан Греко-католицького духовенства, підштовхнув австрійську владу до проведення освітянської реформи. Імператриця Марія-Тереза у 1774 році заснувала у Відні Греко-католицьку семінарію – Барбереум, що давало можливість студентам із Галичини одержати не лише систематичну богословську освіту, а й можливість животворних контактів із західною культурою. Ще більша семінарія була заснована у Львові в 1783 році. Через потребу в освічених чиновниках і священиках Імператор Йосиф II у 1784 році заснував у Львові університет, який став першим вищим учбовим закладом на українській землі. Оскільки викладачі, здебільшого німці, читали лекції незрозумілими для українців німецькою або латинською мовами, для них було створено окремий факультет «Студіум Рутенум». Викладання у ньому проводилося штучним «язичієм» – церковнослов'янською мовою, змішаною з українською говіркою.

Важливою подією стало відновлення у 1808 році, після 400-літньої перерви, Галицької Метрополії у Львові, у відповідь на ліквідацію царським урядом Київської. Русинський митрополит і єпископи одержали місця у Галицькому сеймі, що значно підняло роль українського духовенства у політичному житті краю.

Місцеві парахи, здобувши систематичну богословську освіту у Відні, Львові чи навіть у Римі, стали для селянства єдиними носіями української і європейської культури, вчителями добрих

традицій, моральних устоїв. Священик не тільки відправляв Служби Божі і церковні треби, але й виховував нарід зрозумілою мовою на прикладах євангельських притч, був у своїй парафії лікарем, юристом, добрим порадиником, духовним і ідейним провідником.

Катедральний собор Гр-Католицької церкви у Львові, Львівська Архидієцезія

Австрійська влада, через відсутність чиновників на місцях, посилила роль священика у парафії, при цьому стала більше регламентувати церковне життя. Було заборонено священикам вимагати «коляду» від Громади. Парохам не дозволялося ховати тіла померлих «наглою» смертю без письмового дозволу світської влади. Кандидати на отримання парафій мали мати освіту і відповідний документ. Панські Двори повинні були допомагати при ремонті церков і хат священиків. А якби цього не робили, то священики мають писати до губерньської влади, щоб та примушувала Двори це робити. Візитації церков декани і Візитатори мають проводити у супроводі двірських службовців, щоб ті підписували церковні документи для більшого довір'я. Священикам наказувалося під загрозою суворої кари, задля збереження здоров'я людей, ховати тіла померлих тільки на цвинтарях, у місцях відведених владою, не дивлячись на стан, особу і стать Померлих від холери хоронити на окремих віддалених «холерських» цвинтарях. Світська влада наказувала, щоби трупи

померлих ховали на глибину 4 лікті (лікоть рівнявся 69 см), священники мали за тим пильнувати. Категорично було заборонено ховати померлих раніше 48 годин після смерті, бо були випадки, коли хоронили людей у непритомному стані. Священикам заборонялося ходити з палицею (у XVIII столітті посох був невід'ємним атрибутом пароха, можливо для захисту від собак), заборонено було возити хворих на сповідь до церкви, священники мали ходити до хворих.

Священики були зобов'язані більше дбати про фізичне і моральне здоров'я своїх парафіян. Цісарським декретом наказувалося, щоби парох не вінчали подружжя у день весілля, якщо помітять молодят або гостей п'яними, а відклали вінчання на наступний день, бо через це втрачає повагу таїнство шлюбу. При порушенні цього священник мав сплатити кару в 12 зол. ринських до каси бідних. Священикам заборонялося говорити смішні речі (жартувати) при вінчанні чи похоронах. Парохам наказувалося «відсунути від церков дику і гучну музику, яка розшарпує людські думки. Музыка має грати в урочисті дні у великих містах і місцях, де є порядні музиканти», (тут малося на увазі музик в корчмах, які часто були поблизу церкви).

Львівський єпископ П. Білянський у 1784 році наказував, щоби священники старалися про заведення шкіл при церквах, а деканати щоби наглядали за тим, щоби священничі сини навчалися і вправлялися у знанні української мови.

Завдяки тому, що парохам, на відміну від церковних ієрархів і католицьких ксьондзів, дозволялося одружуватися, виникали цілі династії священників, які нерідко на багато поколінь пов'язувалися із своєю околицею. У XIX столітті у Галичині налічувалося близько 2,5 тисяч таких родин. Часті зібрання, тривалі відвідування, взаємні шлюби, перетворили Греко-католицьке духовенство на тісно переплетену згуртовану верству, що згодом стало запорукою її єдності у боротьбі з польськими впливами за збереження української нації.

Достовірним джерелом з історії Ярославичької церкви є книга Дмитра Блажейовського «Історичний шематизм Львівської архієпархії». К. «Академія». 2004 р. Автор у двох томах зібрав дані про парохів і кількість віруючих у всіх парафіях львівської єпархії за період з 1832 по 1944 рік.

Церква Преображення Господнього 1832–1924 рр.

Церква Пресвятої Трійці 1927–1944 рр.

Деканати: Золочівський (1832 – 1842)

Зборівський (1843 – 1906)

Оліївський (1907 – 1944)

Священики:

Юліан Струмінський (1832) – 1836 адміністр.

Андрій Гутковський 1836 – 1882 +

Теofil Гутковський 1882 – 1883 адміністр.

Іван Сподарик 1883 – 1898+

Євген Тимкевич 1898 – 1899 адміністр.

Іван Алиськевич 1899 – 1919 +

Вакансія (1924)

Павло Джулинський 1926 – 1932

Михайло Шавала 1932 – 1933 адміністр.

Василь Кметь 1934 – (1944)

Кількість українських католиків у парафії

Роки	Ярославичі	Монилівка	Всього
1832	602	394	996
1844	515	393	908
1854	569	440	1009
1864	573	448	1021
1874	595	472	1067
1884	630	486	1116
1894	678	661	1339
1904	750	680	1430
1914	900	880	1780
1924	900	880	1780
1936	1000	940	1940

Для Ярославицької парафії характерним є досить довга тривалість перебування священників на одному місці. У певній мірі це свідчить про добрі стосунки між парохами, громадою і дідичами, а також про непоганий матеріальний стан парафії і її дохідність. За період з 1832 року по 1944 рік у Ярославицях змінилося лише 9 священників, а якщо рахувати без трьох отців адміністраторів, які були на парафії тимчасово і по одному році, то виходить, що протягом ста дванадцяти років на парафії було всього 6 священників.

Юліан Струмінський був адміністратором Ярославицької церкви 4 роки, з 1832 р. На той час досить молодий, бо є дані, що у 1850 р. він був парохом у с. Батьків і адміністратором у Лопушанах. Походив з священничого роду, відомого у Бродівському деканаті.

Андрій Гутковський, 1803 р. н., висвячений у 1831 р., призначений парохом села Ярославиці з філією у селі Монилівка у 1836 р. Виконував пастирську службу протягом 46 років. У 1845 р. по сумісництву був адміністратором у Кабарівцях, а у 1850 р. – у Вовчківцях, де склав список інвентаря церковного. Згідно запису священник здавав у оренду частину ґрунту на 3 роки, селяни платили йому по 1,5 крейцара від моргу. Очевидно, що така ж оплата була і у Ярославицях. Парафіяльні ґрунти у Ярославицях були розміщені на 14 ділянках (парцелях) і у сумі складали 47 моргів.

Монилівська церква святого архангела Михаїла була збудована у 1863 році, а вперше згадується у 1775 році. За документами у 1832 році, а може ще раніше, була дочірньою церквою (філією) Ярославицької. У філії було 46 моргів поля, розміщених на 22 парцелях. У Монилівці, біля лісу священник тримав пасіку. Навіть поле, недалеко від Жбиру і Попової гори, називалося За поповою пасікою.

Всього Ярославицькій парафії належало 93 морги поля. У відношенні землеволодіння ця парафія була досить багатою, порівняно з іншими парафіями Зборівського деканату, де церковні ґрунти складали переважно 60 -70 моргів.

У 1880 році Анна Вересюк фундувала (подарувала) церкві 1 морг поля орного, розташованого на Середнім горбку, з

«прошенієм, аби в день річниці її смерті Служба Божа була відправлювана». У церковній книзі є запис від 25 червня 1882 року: «Анна Вересюк, фундатор поля орного 1590 сажнів. Співана Служба Божа з парастасом у січні кожного року. Довічно».

Андрій Гутковський вільно володів німецькою, латинською і польською мовами, мав гарний почерк. У 1875 році побудував нову резиденцію парафіяльну (плебанію). Помер в 1882 році, у досить поважному, як на той час, віці – на вісімдесятому році життя. Останні два роки при ньому о. сотрудником (помічником) був його син. О. Гутковський похований на Ярославичькому цвинтарі, але його могила загубилася десь у часі.

Теофіл Гутковський, 1853 р.н., висвячений у 1881 р. Пробув на парафії батька на посаді адміністратора всього один рік (1882–1883 рр.). Згодом він був парохом у містечку Залізці. Видно, що здобута освіта і авторитет батька забезпечили йому краще місце.

Іван Сподарик, 1835 р. н., висвячений у 1874 році, був парохом Ярославичької церкви з 1883 до 1898 року. Якщо о. А. Гутковський вів записи виключно німецькою мовою, то о. Іван Сподарик писав переважно по-польськи, при чому «як курка лапою». Збереглися його записи від 1887 року про поступлення церковного інвентаря за кілька років: **«Прибуло:**

дзвіниця мурована, 2,5 сажнів довга і такої самої ширини (4,2 x 4,2 м);

три фотелі (крісла) для коляторів;

лавка для дяка (крилос);

пушка золота нова (чаша?)

хрест мідний (мосяндзовий);

14 ліхтарів цинкових до олтаря;

три хрести дерев`яні;

орнати (фелони): адамашковий (оксамитний) чорний;

на червоному тлі зелено-квітний;

єдвабний білий у жовті квіти

адамашковий, пів єдвабний, зелений;

жовтий, вовняний».

У 1896 році старанням о. І. Сподарика граф Мечислав Комарницький подарував церкві великий дзвін вагою 190

кілограмів. Цей дзвін недавно дав тріщину і зараз зберігається у церковній комірці. На дзвоні викарбовано дату виготовлення, дарчий запис графа і запис про старання священика.

Прибутки пароха склалися з доходу від церковних ґрунтів, оплати за похорони, вінчання, пасхальної натуралії. При визначенні доходу з ґрунтів документально підтверджували за підписами Громади середню ціну зерна за 6 років:

«Виказ ціни на збіжжя.»

Середня ціна збіжжя в 1879-1884 роках в селі Ярославичі за корець:

жито – 2 злотих римських і 51 крейцар;

ячмінь – 1 злотий римський і 85 крейцар;

овес – 1 злотий римський і 30 крейцарів.

28 червня 1886 року

*Підписали: парох І. Сподарик
Начальник Громади Антон Цуп*

Радні: Луць Гуменний

Василь Цуп.

Застереження Громади: «Зерно трохи зависоко ціниться».

Пасхальна натуралія для священика раніше становила пів чвертки збіжжя з господаря, пізніше вона стала збиратися грошима і розмір її затверджувався Громадою. Через бідність селян ця повинність виконувалася з тяжким трудом.

Специфікація

«Стверджую, що хліб пасхальний провізори церковні збирають, ходячи з тацюю під час свячення Паски і вибирають по 2 крейцари з господаря і то з великим тлумом (натиском). Декотрі дають по одному крейцері, а бідний і від того відпирається. Тому уряд Громадський не може надати сталої платні по роках. Однак можна зарахувати, що річна квота може бути і менше 2 крейцарів з господаря».

Липень 1886

*Начальник Громади
Яцко Богач*

Згідно записів у церковних книгах у 1883–1888 роках вартість похорону складала:

дітей від народження до 1 року	5 крейцарів;
дітей від 1 року до 7 літ	10 крейцарів;
дітей від 7 років до 15 років	12 крейцарів;
дорослих і вище 15 років	15 крейцарів;

За шлюб платили 15, а за оповідь 6 крейцарів.

Всього за 1883 рік було 13 шлюбів і 16 оповідей. У цьому ж році сумарно в Ярославичах і Монилівці померло:

дітей до року	23;
дітей від одного року до 7 років	4;
дітей від 7 років до 15 років ;	
дорослих і вище 15 років	15

Отже смертність дітей у Ярославичах навіть у кінці XIX століття була у два рази вища ніж у дорослих, а особливо висока – у віці до одного року.

У середньому за 6 років річний дохід священика від похоронів, вінчань і оповідей становив 12 золотих римських і 93 крейцари.

Отець Іван Сподарик був парохом Ярославичької церкви 15 років і помер у віці 63 роки. Похований на Ярославичькому цвинтарі, у гробівці. На жаль, зараз поховання знаходиться у плачевному стані. Було би добре, якби Громада спромоглася на його реставрацію.

Євген Тимкевич був адміністратором Ярославичької церкви всього один рік (1898-1899 рр.). Скоріше за все це був молодий священик, який не затримався у селі. Подальша доля його невідома.

Виказ

Прибутків у маєтку церковнім і плебанійським Греко-католицької церкви в Ярославичах разом з філією у Монилівці, зроблений при передачі майна завідувателю Євгену Тимкевичу 6 квітня 1898 року від о. І. Сподарика.

Інвентар парафіяльний Греко-католицької церкви у Ярославичах.

Стара церква, покрита у 1888 році дахом гонтовим. У 1896 році прибудовано зі сторони головного входу до церкви новий дерев'яний передсінок, покритий дашком гонтовим. Вартість без прибудови – 150 зл. рин.

Цимборіум (кіот) з дерева позолочений з візерунком Ісуса Христа перед великим олтарем – 120 зл. рин.

Один дзвін на дзвінниці вагою 190 кг – 380 зл. рин.

Один дзвін на дзвінниці вагою 35 кг – 70 зл. рин.

Один павук мосяндзовий, висячий на переді церкви – 40 зл. рин.

8 ліхтарів мосяндзових на олтар, вартості по 4 зл. рин. Разом - 40 зл. рин.

Нова кадильниця бляшана -3 зл. рин.

Малий бляшаний хрестик на верху цимборіуму – 4 зл. рин.

Хрест цинковий – 3 зл. рин.

Пушка цинкова позолочена – 9 зл. рин.

Одна «Альба» - 3 зл. рин.

5 хорунгв з візерунками – 50 зл. рин.

6 хорунгв об разових з візерунками – 36 зл. рин.

Образок бляшаний на «Артос» з візерунками – 4 зл. рин.

Перед 22 роками була збудована нова Плебанія мешкальна (житлова) – 3000 зл. рин. Щодо будинків господарчих Плебанії, то є деякі зміни:

Стайня прибудована, вартістю 150 зл. рин.

Замість старої возовні, збудована нова возовня, ліплянка, покрита соломою – 100 зл. рин.

Дві шопи нові – 180 зл. рин.

Як видно з акту передачі майна о. Тимкевичу, парафіяльна садиба була у доброму стані. Андрій Гутковський перед 1876 роком збудував нову простору хату, сподіваючись, що парафія залишиться його синові, Іван Сподарик прибудував стайню, нову возовню і дві шопи.

Іван Алиськевич, 1869 р. н., висвячений у 1893 році, був парохом Ярославницької церкви з 1899 до 1914 року (15 років). Його батьком, ймовірно, був Григорій Алиськевич, 1844 р. н., висвячений у 1872 році, парох села Перепельники у 1891–1892 роках. Священничий рід Алиськевичів походив з села Залуква

Галицького повіту. Антоній Алиськевич був у 1891 році парохом у с. Добриводи Збаразького повіту. Микола Алиськевич у час польсько-української війни у 1918 році був комендантом УГА Бродівського повіту. Андрій Алиськевич був членом уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР), входив до складу Української Народної Ради, а за Польщі – директором гімназії в Ужгороді.

Іван Алиськевич вчився у Греко-католицькій семінарії у Відні. Його прізвище в 1891 році є у списку питомців (учнів) семінарії третього року навчання (термін навчання у семінарі тоді був чотири роки). Добре володів німецькою, латинською і польською мовами, мав гарний каліграфічний почерк.

Збереглася відомість доходів парафіяльних станом на 19 вересня 1898 року.

Доходи парафіяльні:

<i>дохід з ґрунтів церковних -</i>	<i>175 зл. 40 кр.</i>
<i>дохід з проскурного в натураліях –</i>	<i>12 зл.</i>
<i>дохід з постійних рент і дотацій –</i>	<i>1 зл. 20 кр.</i>
<i>Сума доходу</i>	<i>- 194 зл. 60 кр.</i>
<i>Видатки і податки державні -</i>	<i>59 зл. 72 кр.</i>
<i>видатки канцелярні на ведення метрик –</i>	<i>5 зл.</i>
<i>винагорода за відправи Служб Божих, лежачих на релігійному фонді –</i>	<i>13 зл. 38 кр.</i>
<i>сума видатків -</i>	<i>78 зл.</i>
<i>чистий дохід -</i>	<i>116 зл. 50 кр.</i>
<i>недобір річний для дотування -</i>	<i>483 зл. 50 крейцарів</i>

Церква у Ярославичах вже на той час була стара і о. Алиськевич у 1899 році почав збір коштів на будівництво нової

Держава визначала річний фонд (квоту) на утримання церков, який становив 600 корон (золотих ринських). Згідно поданої священиком декларації доходів і витрат парафії, недостача до квоти в сумі 483 корон і 50 крейцерів виплачувалася церкві у вигляді дотації. З 1907 року церковна квота, через інфляцію була збільшена у 2 рази і складала 1200 корон.

Починаючи з 1860-х років, Греко-католицьке духовенство все більш активно стало втручатися у політичне і громадське життя краю. На виборах до Галицького сейму неграмотні селяни переважно вибирали освічених священників. У сеймі духовенство захищало права русинів і українську мову, боролось за відкриття вчительських семінарій і шкіл у селах, за навчання дітей рідною мовою.

З ініціативи митрополита Сембратовича духовенство повело рішучу боротьбу з пияцтвом. Право Пропінації (виготовлення і продажу горілки) здавна належало поміщикам. Практично у кожному фільварку, зокрема і у Ярославичах, була гуральня. Дідичі були зацікавлені у продажі горілки селянам і навіть заставляли її купувати, оплачували горілкою виконувані послуги. Євреї – корчмарі всіма засобами сприяли споюванню населення, що стало стихійним нещастям для села.

Оповідують, що Ярославицький господар, який мав нещастя жити біля корчми, за борги втратив всю землю та змушений був переселитися на окраїну села, на два морги поля, захищеного державою від будь-якого відчуження. Якимось він прийшов до корчми і став міряти метром висоту і ширину дверей. На запитання жида: «Що ти хлопе робиш», відповів: «Ніяк не можу зрозуміти, як через такі вузькі двері влізся весь мій маєток».

Священики стали створювати при церквах Братства Тверезості. Перше таке братство на Залозеччині було організоване у Олієві о. Іваном Жуковським. У книгу Тверезості записували тих, хто давав обітницю Богу і зовсім відмовлявся від вживання алкоголю. Любителів оковитої чекав громадський осуд, священник відмовляв їм у сповіді і мировані, як покуту призначав їм під час відправи Служби Божої лежати у церкві долілиць, хрестом розклавши руки. Всією Громадою проводився урочистий обряд «Повішання» пляшки горілки перед входом до корчми. Членам братства заборонялося брати участь у частуваннях, де було спиртне. По селах ставили «Фігури Тверезості» і молилися за

позбавлення алкогольної залежності. Перестарілий о. Гутковський і о. Сподарик активно боролися з цим злом.

Позиції української інтелігенції і, зокрема духовенства, значно ослаблював одвічний ворог українців – відсутність єдності. Молоді священики з «Руської Трійці» М. Шашкевич, І. Вагилевич і М. Вахнянин у 1837 році альманахом «Русалка Дністрова» пробудили у Галичині почуття русинської гідності. Вірш Шашкевича «Мово рідна, слово рідне, хто тя мово забуває, той у грудях не серденько, але камінь має» надовго став молитвою для галичан, нарівні з Отченашем. У час «Весни народів» у 1848 році саме Греко-католицьке духовенство на чолі з митрополитом Якимовичем створило «Головну Руську Раду», перший політичний орган українців, що добивався визнання русинів, як нації на державному рівні. Прапором галичан став блакитний стяг з золотим левом. У шістдесятих роках політичний світогляд галицької інтелігенції розділився на дві течії: москвофільську і народовську. Москвофіли, підтримувані царським урядом, заперечували окремішність української мови і нації, пропагували використання у письмі церковнослов'янського язичія. Народовці обстоювали розвиток української мови, змагали до національної автономії Галичини.

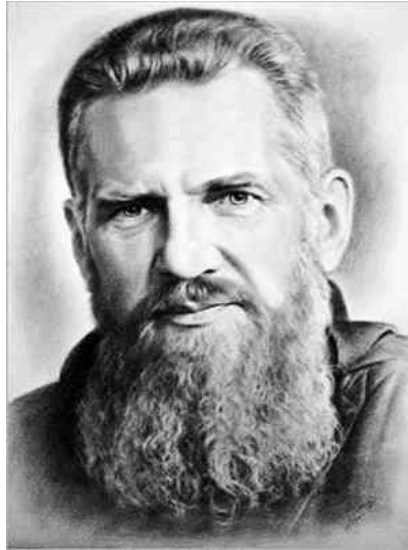
З часом терези ідейної боротьби схилилися на користь народовців. Старше покоління політиків залишалося на позиціях москвофільства, молодше – ставало у ряди українофілів. Старий о. Гутковський і літній о. Сподарик були пасивними москвофілами, а молодий о. Алиськевич – активним народовцем. На селі часто саме позиція священика визначала політичні настрої селян. У кінці ХІХ століття під впливом москвофілів були села: Метенів, Беримівці, Кабарівці. Тут організовувалися читальні «Общества ім.. Качковського». Ярославичі, Монилівка, Вовчківці були українофільськими селами, в них створювалися, читальні «Просвіти», товариства «Сільський господар». Перше на Залозеччині товариство «Просвіта» було організоване у Вовчківцях.

Ідейне протистояння між селами виражалося у зневажливому прізвиську «кацапи» і навіть на рівні спілкування. Парубки не ходили на кавалерку в кацапські села. Як наслідок, Ярославичські селяни родичалися з Вовчківськими і Монилівськими, набагато рідше – з Кабарівськими. Дуже рідкими були контакти з Гукалівськими, де було багато поляків. Як відголосок тих часів залишилася дитяча кричалка – дражнилка:

«Кабарівці клинці,
Пекли дітька в ринці,
Штири воли запригали –
Дітька з ринки витягали»

За ініціативою і при активній участі о. Івана Алиськевича у Ярославичах у 1900 році було відкрито філію культурно-просвітницького Товариства «Просвіта», створено хату – читальню «Просвіти». У листах до Головної управи «Просвіти» Алиськевич просив надіслати поштою для читальні книжки, календарі і брошури. Просив телеграмою, щоби на урочисте відкриття читальні прибули представники товариства зі Львова чи Тернополя, гарантував, що на станцію до Млиновець за ними приїде підвода.

У 1904 році Зборівщину з візитацією відвідав митрополит А. Шептицький. Ієрарх їздив у кареті, запряженій чотирма кіньми, при в'їзді у село його зустрічав ескорт святково вбраних парубків на конях, перед церквою споруджували тріумфальну браму з зеленої хвої. При візитації церкви у Лопушанах митрополит забрав до музею старовинну «Тріюдь», а у Манаїві – стародавні дерев'яні ікони. Жодних записів про візитацію Ярославичської церкви не збереглося. Про зникнення цих записів «подбали» післявоєнні священики під тиском радянської влади.

Митрополит Андрей Шептицький

За даними Шематизму Львівської єпархії у 1914 році у Ярославичах було Братство Тверезості – 30 чоловік, у читальні «Просвіти» – 20 членів, а у Товаристві «Сільський господар» – 15 членів. У користуванні священика було 3 морги городу, 90 моргів орного поля. Дохід парафії складав 350 корон і 80 крейцарів, проскурне – 8 корців жита. Дотація – 979 корон і 20 крейцарів, з того податок – 126 к. і 20 кр. Дотація на дяка 60 корон і один корець ячменю. Число душ у Ярославичах 900; У Монилівці – 880. Разом 1780.

З початком війни у 1914 році о. Алиськевич залишив Ярославичі, боячись утисків російської влади. Росіяни вороже ставилися до Греко-католицького духовенства. Митрополита Шептицького, пароха Гарбузова Сосенка, священика з Беримовець, москалі вивезли у Росію. Відомо, що згодом о. Алиськевич був завідувателем парафії села Ракова Рожнятівського деканату, помер у віці 50 років. У списку померлих парохів за 1918 – 1923 рр. записано: «О. Іван Алиськевич, виселений парох села Ярославичі, помер 18. 04. 1919 року».

Ярославицька дерев'яна церква згоріла на початку війни у 1914 році. Розміщена на висоті 396 метрів над рівнем моря церква, могла використовуватися для коригування вогню артилерійських

батареї, тому знищення її було стратегічним завданням наступаючих військ.

За відсутності власного пароха і церкви, священицькі обов'язки у час російської окупації виконували православні батюшки, а згодом – доїжджаючий з Кабарівців завідувач парафії Олександр Ілевич або інші поблизькі священики.

Треба віддати належне високим релігійним почуттям Ярославичів селян, які у важкий час післявоєнної розрухи, спромоглися на будівництво нової церкви. За рішенням церковного комітету і Громади, з дозволу Консисторії було продано 4 морги церковного поля. Один мург орної землі, в умовах тодішньої інфляції, коштував 200 тисяч польських марок. Дерево на будівництво брали з Ярославичів лісу, що за Корчунками (тепер Новоселище).

Церкву Пресвятої Трійці було збудовано на місці старої у 1924 році. До 1926 року парафія була вакантною (без постійного) священика.

Павло Джулинський, 1890 р. н., висвячений у 1917 році, напевно був сином о. Джулинського, пароха села Лапшин Березанського повіту, померлого у 1923 році. П. Джулинський був священиком у Ярославичах з 1926 до 1932 року.

Після окупації Галичини II Річчю Посполитою Греко-католицька церква опинилася у складних умовах. Держава перестала виплачувати дотації на утримання церков. Священики жили тільки з доходу церковних ґрунтів і оплати священичих треб селянами. Польська влада у намаганні полонізувати весь край, вороже ставилася до українського духовенства. Вона сприймала його як непримиренну опозицію до своїх колоніальних намірів. Наполеглива душпастирська праця, турбота про освіту і культуру селян, захист національних і соціальних прав народу, зробили Греко-католицьке духовенство на чолі з митрополитом А. Шептицьким важливим консолідуючим чинником і духовною опорою у змаганнях за українську державність.

О. Джулинський запам'ятався Ярославичам своєю активною позицією у протистоянні з поляками. Відродив у селі товариство «Просвіта». За його сприяння у Ярославичах було створене молодіжно – спортивне товариство «Сокіл», «Союз українок». гурток «Рідна мова», а у 1929 році у Монилівці вимурована нова церква.

Михайло Шавала змінив Джулинського і був адміністратором Ярославичів парафії у 1933–1934 роках. Учасник українсько-польської війни о. М. Шавала був гідним наступником свого попередника, гаряче підтримував державницькі українські настрої у селі. На Зелені свята відправив Панахиду на могилі воїнів УГА, з покладенням жовто-блакитних шарфів і вінків та співом патріотичних пісень. Польська влада постаралася, щоб неугодний їй священник не затримався на парафії.

Кметь Василь, 1897 р. н., висвячений у 1928 році, був парохом Ярославич у 1934–1944 роках. З приходом на парафію з самого початку включився у культурно – просвітницьку роботу на селі. Був членом поміркованої партії Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), головою «Просвіти». У 1935 році у донесенні поліції зазначено: «члени управи товариства не є лояльними до Польської держави». Дружина священника організувала для односельчан Гурток господинь. У 1938 році священник зібрав охочих селян і пішов у поле Гробиська, де під час оранки знайшли кам'яну плиту і великий людський кістяк. Відкопали 8 плит розміром 140x80x30 см. і кістки людей. Про знахідку повідомили знаного Львівського археолога Пастернака, але війна перешкодила його приїзду і проведенню професійних досліджень. Цей могильник до цього часу не досліджений.

У користуванні пароха було 19 гектарів (33 морги) орної землі і 1,16 гектарів саду. У Плебанії було троє коней і працювало два наймити.

Під час наступу радянських військ у липні 1944 року Ярославичів церква згоріла до тла. Кажуть, що на її бані сидів німецький снайпер. Будувати нову церкву у селян цілком

зруйнованого села не було ні сил, ні коштів. Тому за порадою Рака Дмитра було використано під церкву польський костел, у якому була завалена верхівка куполу разом з хрестом. О. Кметь спочатку обладнав там церковний куток, а після ремонту даху, став відправляти Служби Божі. Після освячення на Зелені свята Церква одержала ім'я Пресвятої Трійці.

Церква Пресвятої Трійці

У польських джерелах записано: «Костел парафіяльний у селі Ярославичі вибудовано у 1928 році старанням людності сіл Ярославичі і Вовчківці при співпраці Курії митропольної у Львові. Грунт під будову церкви пожертвував (викупив) у 1921 році ксьондз Тимош Сапета з дієцезії Перемишлянської. Будова збудована за проектом архітектора Вавринця Дейчака (типовий проект святині на 400 осіб). Костел у 1939 році не був закінчений. Інвентар становий, однак лиш провізоричний, є образ матері Божої Ченстоховської». О. Кметь був парохом села до 1946 року.

Атеїстична радянська влада вороже ставилася до релігії, тим більше вона не могла терпіти «націоналістичну» Греко-католицьку церкву. З ініціативи і під тиском служби НКВД у Львові 8-10

березня 1946 року відбувся «Об'єднавчий» собор, де було проголошено ліквідацію Греко-католицької церкви і приєднання до Російської православної церкви. Ініціативну групу «воз'єднавців» очолив священик села Куровичі, який у 1929 році був парохом Олієва Гавриїл Костельник. Ще перед тим більшовицькі спецслужби фактично ліквідували ієрархію УГКЦ. У квітні 1945 року заарештували митрополита Йосифа Сліпого і більшість єпископів (митрополит А. Шептицький помер у листопаді 1944 року). Чинився жорстокий тиск на священиків, яких змушували переходити у православ'я. Біля 800 священиків було заарештовано, тим не менше майже дві третини священиків не прийняли православ'я.

Василь Кметь відмовився переходити під юрисдикцію московської церкви. Виїхав з Ярославич і поселився у Золочеві. Останні роки провів біля дочки у Львові, де і похований.

Дідич Микола, молодий монах з Сокальщини, був парохом у Ярославичах з 1946 до 1951 року. У 1946 році він перевів на православ'я Ярославичі, Вовчківці, Монилівку. При переході на православ'я було наказано зняти скульптурні зображення святих, паперові квіти і віночки з ікон, сповідальницю, замалювати на іконах Ісуса Христа і матері Божої Найсвятіші Серця; встановити трираменні хрести, молитися за московського патріарха Алексія.

Віруючі досить спокійно сприйняли вибір священика. Люди погано розумілися на відмінностях між Греко-католицькою і православною вірою. Для них важливо було знати, що є церква, вона їхня, священик має служити там Службу. Життя без церкви собі не уявляли, тож продовжували ходити у «свої» церкви. Формально вони були православними, а насправді – зберігали традиції давнього релігійного життя.

Дідич жив на квартирі у побожної сестриці Ковальчук Ганни, неподалік церкви. Він оженився на учительці з Монилівки Корман Ганні і виїхав з села. Пізніше був настоятелем церкви у Винниках, під Львовом.

Яроцький Юрій, 1921 р. н., народився у с. Юлінці Лановецького району, був священиком у Ярославичах з 1951 року, всього 23 роки. У п'ятдесятих, на початку шістдесятих років влада закрила більшість церков у нашій окрузі. Ярославицьку церкву ця доля обминула, можливо з політичних міркувань: діюча у костелі церква символізувала перемогу православ'я над католицизмом, а може тому, що настоятелем церкви був справжній православний священик, із добрими зв'язками з вищими ієрархами, а не «не зовсім благонадійний «возєднавець»».

В умовах боротьби войовничого атеїзму з релігією, життя священика було досить нелегким. Утримання церкви і священика повністю лягло на плечі віруючих. Церкву обкладали великими податками, також треба було сплачувати гроші у фонд Миру, сиріт, культури, архітектури та інші внески. Священикам заборонялося втручатися у організаційно-фінансову діяльність релігійної громади, ходити у церкві з тацею і проводити збір коштів від парафіян, не дозволялося відправляти Парастаси і Панахиди на цвинтарі, заохочувати дітей до участі у Богослужіннях, вчителів заставляли слідкувати, щоби молодь не виводила ягілок, не ходила з вертепом. Парохи не мали права при похороні йти через село у ризах. Служба Божа мала відправлятися тільки у неділю і свята і то рано–вранці, щоби трудящі не запізнювалися на роботу. Священик мав роз'яснити церковній громаді про потребу забрати фігури з села на цвинтар.

У Ярославичах у селі було чотири фігури. Фігура На Болоті, була споруджена коштом Громади у 1863 році, на честь «Даної свободи 15 мая 1848 року». Фігура при дорозі на цвинтар, «поставлена Іваном Лотоцьким і його жінкою Марією» у 1843 році. Господар Лотоцький жив у Кринках. При повороті дороги на Монилівку, біля колишньої корчми, було споруджено фігуру «за тверезий спосіб життя». Заможний господар Гуменний поставив фігуру біля свого подвір'я, ще дві фігури стояли на межі Ярославицького поля з Монилівським і Вовчківським. У 1962 році таємно вночі група Ярославицьких колгоспних активістів –

підлизників на чолі з головою колгоспу Левчуком і уповноваженим з району по варварському покидали фігури, кувалдами порозбивали хрести і скульптурні зображення.

У часи «відлиги» сільський коваль Василь Дума відновив огорожу і фігуру на честь скасування панщини. У вісімдесятих роках родини Оленин, Бойчук, Ковальковський, своїм коштом реставрували фігури біля своїх садиб. Значна заслуга у відновленні пам'яток належить Володимиру Довганю, брату загиблого повстанця.

О. Яроцький запам'ятався парафіянам, як невтомний трудівник на релігійній ниві. У жару на возі, у стужу на санях, а часто з дяком пішки, добирався по бездоріжжю до віддалених сіл. Крім Ярославиць парох обслуговував Монилівку, Вовчківці, Беримівці, Кудинівці, Казьмирівку, доїжджав до Лопушан, Гукалівців, Івачева.

За час перебування на парафії о. Яроцького було споруджено новий іконостас, придбано позолочений павук (світильник), оновлено інтер'єр церкви. У 1964 році одноосібники Іван Гуменюк і Іван Муц за дві ночі, тайком збудували кам'яну дзвіницю, тоді ж відкопали, сховані у землі на подвір'ї Хоми Миколи церковні дзвони. Про них знали тільки Бойчук Василь і Костюк Гринько. На початку сімдесятих років перекрили новою бляхою дах церкви. Роботу виконав бляхар із Бзовиці Дзюба.

За духовного наставництва і сприяння о. Яроцького на шлях душпастирського служіння стали: о. митрат Драпінський Омелян (1934–2007 рр.) з Ярославиць, священник у Тернополі, Козлові, Гніздичній, де і похований; Ярославицькі зяті з Монилівки – Янішевський Йосип (1938 р. н.), чоловік Галини Цуп, священник у Тернополі, Суходолі, Данилівцях, Збаражі, Березовиці, нагороджений іменною грамотою Папи Римського; Кирич Богдан (1938 – 2016 рр.), чоловік Стефанії Цуп, багаторічний настоятель церкви у с. Оліїв, похований у Ярославицях; вчився у семінарії але не закінчив її Володимир Сліпий.

**О. Яроцький Юрій справа, в центрі – Янішевський Йосип,
зліва – Кирич Богдан**

Ю. Яроцький з дружиною і трьома дітьми жив спочатку на Куті у одноосібника Івана Гуменюка, згодом Громада купила йому хату Йосипа Стасишиного, який вибрався жити до Золочева (зараз там живе Мар'ян Леськів). На початку сімдесятих років о. Яроцький купив для сім'ї будинок у Кременці. Помер у дорозі з Кременця до Ярославичів, на автовокзалі у Тернополі 15 травня 1974 року. Похований у м. Кременець. У 2015 році після сорокаріччя смерті, село відвідав його син Ростислав, відомий у Києві лікар, доктор медичних наук.

Щиголь Степан, 1932 р. н., родом з с. Сидорів Гусятинського району, випускник Волинської духовної семінарії, був на парафії у Ярославичах всього два роки, з 1974 до 1976 року, пізніше був священником у Монастириському районі.

Пісьо Володимир, родом з Таурова Козівського району, походив з багатодітної (7 дітей) сім'ї переселенців з Лемківщини, був священником у Ярославичах у 1976 – 1982 роках. Старанням о. Піся у 1985 році зроблено розпис храму. Роботи виконали майстри Фрай і Олійник. Молодий і амбітний священник не захотів затриматися у глухому селі, перебрався на багатшу парафію у смт. Товсте Заліщицького району, а згодом виїхав з сім'єю у США.

Головчак Микола, 1949 р. н., закінчив духовну семінарію у Ленінграді, став настоятелем Ярославичької церкви у 1982 році. Обслуговував навколишні села: Монилівку, Беримівці, Кудинівці, Казьмирівку, для чого не жалів власного автомобіля. Був простий і добродушний у спілкуванні з парафіянами. Сам обробляв свої городи, не просив у Громади ні яєць, ні молока. Був добрим столярем, робив меблі для себе і парафіян.

О. Головчак Микола, у центрі. Вересюк Михайло – зліва, о. Борсук Павло - справа

З відродженням Греко-католицької церкви у 1991 році без вагань перевів Ярославичьку парафію в УГКЦ. Духовним вихованцем о. Головчака став Михайло Вересюк, 1959 р. н., священник у селах Козівського і Зборівського районів.

За час служіння о. Головчака було обмуровано каменем церкву, облаштовано добротну металеву огорожу, придбано до церкви другий великий світильник, оновлено інтер'єр церкви. Село купило для священника хату Бучка Степана, у якій зараз живе його син Ярослав.

О. Микола Головчак помер у 2006 році, віддавши служінню у Ярославичькій церкві більше 20 років життя. Похований на своїй батьківщині у селі Завалів, Бережанського району.

Іваницький Ярослав, 1974 р. н., закінчив Тернопільську духовну семінарію, був священником у Ярославичах у 2006–2011 роках, обслуговував і Монилівку. Село досить тепло прийняло молодого священника, тим більше, що він був Ярославичьким зятем, жонатим на дочці Загурського Станіслава. Молодь горнулася до нього, а він старався духовно виховувати її і навіть залюбки ганяв з хлопчачами у футбол. Сільська рада передала йому у користування будинок колишнього побутокмбінату, а коштом Громади там був зроблений добротний ремонт. Однак малочисельна, убога парафія не могла забезпечити молодому багатодітному (4 дітей) священнику належні матеріальні блага. Через постійні тертя з церковною Громадою він залишив парафію.

Мушинський Євген, 1953 р. н., закінчив Загорську духовну семінарію, спочатку працював на пастирській ниві у Росії, а 1983 року в Україні. Змінив чотири парафії, де залишив помітний слід у реставрації храмів. Священником Ярославичької церкви став у 2011 році. Живе у власному домі, доїжджаючи до Ярославич. Енергійний і напористий о. Є. Мушинський зумів змобілізувати вилюднене село на своєрідний духовний подвиг. У 2017 році було споруджено нову баню і новий дах на церкві, згодом заново поштукатурено будівлю знадвору. Кошти збирали «всім миром», багато допомогли Ярославичькі заробітчани і уродженці – вихідці з

Ярославич з Тернополя, Львова. Пожертви надходили з Польщі, Італії, Іспанії. Значні суми вложили у ремонт церкви господарства, які орендують Ярославичівську землю: «Ярчівці-Інвест» і «Ярославичі-агро». Старанням сім'ї Стельмаха Василя на фасаді церкви було встановлено велику ікону Пресвятої Трійці, а у наступному році – збудовано капличку Діви Марії, що значно покращило зовнішній вигляд церкви.

Коли мова йде про церкву, то треба віддати належне всім тим, хто вірою і правдою служив Богу і церкві, був її надійною опорою.

Дяки. За Польщі довгий час дяком був Окуліта Максим з Радехівщини і тут оженився. У п'ятдесятих роках, приблизно до 1962 року, дяком у Ярославичах був Штикало з Сокальщини. Мав гарний голос, організував і навчив церковний хор. До цього часу у Ярославичівській церкві дуже гарно співають. Якийсь час дяками були: Вовк з Гукалівців, Наконечний Нестор з Кудиновець і Рубас з Кудобинець. Згодом дяком був Бугайський Лука з Вовчківців (1965–1970 рр.), з 1970 року дякував Харкавий Михайло з Монилівки, помер у 2005 році. Відтоді і до цього часу дяком є Пащак Йосип, 1932 р. н.

Хористи. У різний час заспівувачами і ведучими церковного хору були: Костюк Іванна, Правак Ганна, Драпінська Стефанія, Драпінська Люба, Миць Стефанія, Редьква Зофія, Бортник Марія, Оленин Ганна, Цуп Наталія, Скибик Ганна, Дума Оришка, Редьква Марія, Цуп Антоніна, Миць Галина, Бортник Лука і Яків, Драпінський Ігор, Довгань Микола, Довгань Василь.

Старшими братами були: Парасин Антон, Кузь Іван, Переймибіда Йосип, Мельник Микола, Бойчук Василь, Довгань Йосип, Доскоч Микола, Бойчук Роман, Редьква Петро і Богдан, Миць Ярослав.

Церковні сестриці. Багато часу і енергії вклали в окрасу нашої церкви жінки-сестриці: Ковальчук Ганна, Переймибіда Марія, Зварич Марія, Дума Анеля, Кузь Ганна, Рак Марина, Рак Марія, Скибик Ганна.

СІЛЬСЬКА ХАТА – ВІД ХАЛУПИ ДО ХОРОМІВ

Сільська оселя і подвір'я завжди вважалася лицем свого господаря, відображенням його добробуту, характеру, смаків і вподобань. Своя хата для кожного селянина мала велике, можна сказати, сакральне значення: у ній зосереджувалося усе життя сім'ї, взимку у хаті виконували найрізноманітнішу роботу, тут народжувалися, хрестилися і помирали. Селянське житло, так як і сільська господарка у цілому, з плином часу зазнавало відчутних змін, еволюціонувало від простого, невибагливого до складного, часто вишуканого, від гіршого – до кращого.

В умовах нашої місцевості здавна основним будівельним матеріалом була глина, з неї будували хати, які називали ліплянками. Зборівський ксьондз ще у 1546 році так описував селянське житло: «Ліплянки, стіни з хворосту, обліплені глиною, сирі і холодні, подірвані мишами». Хати здебільшого були невеликі за розмірами, що у першу чергу, можна пояснити проблемою опалення, яка була особливо значущою з огляду на відсутність поблизу села лісу, де можна було заготовити на зиму достатню кількість дров.

Житло бідного селянина складалося з одної кімнати і сіней, що служили одночасно і коморою. У хаті було одне – двоє невеличких вікон, шибки заміняв, натягнутий на раму, свинячий міхур. Часто до будівлі під одним дахом, але з окремим входом, примикав хлів. У таких приміщеннях іноді жили дві родини – старші і молодші з дітьми. Австрійські чиновники влучно називали селянські хати халупами. Навіть у державному документі «Йосифінська метрика» у 1787 році офіційно виділялося два типи сільської забудови: панський двір і хлопська халупа.

Загалом сільські хати були подібні одна до одної: приземисті, з низькими зовнішніми дверима і високим порогом. Двір далеко не бідного порівняно з селянами Ярославичького священика Івана Лісовича у 1806 році складався з хати валькованої з сіньми і

пекарнею, стаєнки, стодоли і двох шопок, виложених хворостом і покритих соломою.

Селянська хата у ХІХ ст.

У ХІХ столітті Галичина була найбіднішою провінцією Австрійської імперії. Степан Русин у 1848 році так змалював галицьке село: «Села нужденні, мізерні хати: курні, темні, тісні, вонючі, дрантливі і низькі. Вулиці болотисті, плоти повалені, криві, незугарні. Мости діряві, худоба мізерна, селянин нужденний». Подібно описав селянську хату в 1870 році ксьондз із Залозець: «Хата з глини, тісна і низька, віконце мале, комина для диму з хати нема, тільки у стелі є діра для його виходу».

З часом сільська забудова стала покращуватися. Почали будувати більші хати, з сіньми і двома жилими приміщеннями. У Львівському архіві зберігся опис хати Ярославичького священика Івана Гутковського, збудованої у 1872 році: «Той будинок є ліпанка, покрита дахом з соломи з головним входом, який йде від сторони північної, через городець і через ганок, з якого провадять двері до пекарні. Зі сторони подвір'я Плебанійського знаходиться другий вхід до сіней з яких є 4 дверей: одні двері навпроти – до спіжарні, другі двері на право – до кухні, треті і четверті двері на ліво – до покоїв мешкальних (жилих кімнат) з передпокоєм, під яким є пивниця (льох). На подвір'ї збудовано стайню, дві шопи і возівню». Без сумніву, багатші селяни старалися наслідувати свого пароха, хоч у скромніших масштабах.

Будівництво житла для селянина було однією з визначальних цінностей, на нову оселю покладалися великі надії, тож не дивно, що її спорудження супроводжувалося дотриманням цілого ряду традицій і усталеною обрядовістю. Як правило, хату орієнтували фасадом на південь або південний схід – «лицем до сонця». Не можна було будувати хату меншу ніж попередня, якщо у домі були сварки чи трагедія, то будували на новому місці. Бажано було, щоби город виходив до річки. На початку будівництва місце освячували Йорданською водою, у чотири кути фундаменту оселі клали монети. Завершення будівництва символізувала «Квітка» з барвінку, яку встановлювали на верху хати. Перед новосіллям, у першу ніч у хату пускали кота, щоби не водилися миші, вважалося, що першою має померти та істота, яка першою переступить поріг, тож першими старалися пустити якусь тварину, того ж кота, собаку чи півня. При переселенні у нову хату було прийнято вносити жаринки з старої печі.

Масове будівництво у Ярославича відбулося після першої світової війни. Практично село було знищене повністю, тож відбудова починалася з нуля. У своїй основі нова будова відштовхувалася від традицій властивих ХІХ століттю. Досить детально описав будівництво сільської оселі у нашій місцевості уродженець недалекої від Ярославич Бзовиці Галабурда. Хату будували, споруджуючи дерев'яний каркас, який заповнювали вальками з глини, змішаної з соломою. Після обрання місця споруди і вирівнювання поверхні, у землю вбивали чотири кілки, які визначали розмір будівлі. Переважно то був прямокутник 12 х 6 метрів, з якого лопатами вибирали чорну землю, приблизно на 30 – 50 сантиметрів. Вибраний простір заповнювали глиною на 10 сантиметрів вище рівня ґрунту. Перед цим у чотирьох кутах вкопували великі плескати тесані каменя-блоки, як фундамент під дубові стовпи несучої конструкції каркасу. На фундамент по периметру клали квадратні у перерізі балки, обтесані сокирою. На кутах і відповідних місцях, де мали бути двері і вікна, у балках видовбували отвори для зачопування (встановлення) вертикальних

стовпів, які зверху по периметру зв'язувалися балками, так само, як попередньо на фундаменті. Вздовж хати зверху каркасу ставили несучу балку-трам. На бокові несучі верхні балки і крижбанти ложили поперечні балки суфіту, які було добре видно з середини хати, на них вкладали з дощок стелю – суфіт, що одночасно був підлогою на стриху. Зверху стрих утепляли шаром глини, змішаної з половиною. Дах споруджували, прибиваючи до крижбантів крокви, впоперек ложили лати, до яких прив'язували стрихульці-сніпки з житньої соломи.

Абсолютно усі дерев'яні конструкції хати з'єднувалися шихтами і тонкими дерев'яними кілками, без єдиного цвяха. Стіни споруджували, вставляючи між вертикальними стовпами, через кожні півметра палі, які обплутували прутами з ліщини, так що стіна виглядала, як тин. Ззовні і з середини її обкладали-тинькували валиками–вальками, виготовленими із суміші глини з соломною. Вікна переважно були невеликі – висотою 50–70 сантиметрів. Підлога у хаті і сінях була глинобитною, її кожної суботи вигладжували свіжою рідкою глиною і посипали потовченою на порошок цеглою.

Житлову частину, сіни і стіни хати ззовні завжди білили. Здебільшого перед побілкою стіни хати вирівнювали шаром глини – шарували. Білили – мастили розчином гашеного вапна просяною щіткою. Кожна хата перед великими святами мала бути «помашеною», особливо перед Великоднем. З часом «Біла українська хата» набула значення загальноукраїнського етнографічного символу. Навіть у Сибірі, на так званому Зеленому Клині, оселі українців завжди були узнавані саме за білою хатою.

На зиму стіни хати утеплювали загатою. На відстані 40–50 сантиметрів від стіни встановлювали вертикально жердини. Верхній кінець їх прибивали до поперечної планки у даху, а нижній – втикали у землю. Між стіною і жердинами щільно накладали шар соломи. Як правило, весною до появи зеленої трави, солону згодовували худобі. У такій загаті і у глиняних стінах

постійними жителями були миші, тож у кожній хаті задля них тримали kota.

Типова селянська хата у 1930-1960-х роках

За своїм плануванням хата складалася з сіней, комірчини і двох житлових кімнат. З сіней, за якими була комірчина, по одну сторону була, так звана, чиста хата – покій без печі, по другий – загальна, опалювальна кімната. Пізніше у покої для опалення почали ставити п'єци-грубки, у яких монтували братрури-духовки, у яких можна було розігрівати страви і довго зберігати їх теплими.

Центральне місце за значенням і розмірами в оселі займала піч, її ставили у куті, між сіношною і тильною стінами, челюстями до вікон чільної стіни. Між верхньою частиною печі і стелею була відстань 60–80 см, там влаштовувалася лежанка, на ній спали здебільшого діти або старші.

До першої світової війни майже все населення Зборівщини (58 тис. осіб) жило у однокімнатних помешканнях по 5 і більше чоловік. Тоді не було традиції мурувати комини, бо цегла була у дефіциті. Дим з печі через отвір у стіні потрапляв у комірчину в сінях. Частина стелі комірчини, прилегла до тильної стіни, споруджувалася у вигляді купола, виплетеного з прутів ліщини, обліпленого з середини і ззовні глиною. Купол піднімався на 10 сантиметрів вище рівня стелі і виконував роль вогнегасника, через

цей просвіт дим вільно піднімався вгору, наповнював весь стрих і щілинами у даху, поміж соломою виходив назовні. Комірчина використовувалася як холодильник для зберігання продуктів і як коптильня м'яса. У 1930-х роках почали будувати комини з цегли, а на стриху стали тримати сіно.

Внутрішня обстановка хати після війни була примітивна і проста, тут знаходилося лише те, що необхідно для повсякденного вжитку: стіл, скриня, у яку складали новий одяг і шерстяні вироби, щоб їх не поїла міль (за відсутності стола, скриня часто виконувала його роль), дві довгі лавки-ослони, кілька низеньких стільців, дерев'яне ліжко. До сволків підвішували на шнурку товсті жердки, на яких розкладали одяг. Біля печі на стіну вішали мисник – дерев'яні полиці на посуд, поряд розміщували шараги - дерев'яну раму з поперечними планками у які вставляли кілочки для розвішування кухонного начиння. У дальньому кутку ставили куферок – малу скриню, де дівчата зберігали своє придане, а жінки – свої сезонні убори.

Вже за Польщі у деяких хатах були крісла, креденси-серванти і шафи. Широкого вжитку через свою універсальність набув бамбетель, німецькою bankbettel – ліжко-лавка. Досить часто майстерно вирізьблена спинка і бокові поруччя його були прикрасою хати. Вдень бамбетель служив як лавка, а на ніч з нього знімали віко, розсували бічну шухляду, заповнену соломою, і використовували як ліжко. На стінах, поміж образами, появилися портрети Шевченка, Франка і популярна тоді картина Репіна «Запорожці пишуть листа турецькому султану». На великі свята їх прикрашали вишитими рушниками.

З часом змінювався і сільський двір, по конфігурації розміщення споруд він набував вигляду букви «П». Стайню – хлів будували уже не в притик до хати, а окремо, навпроти нього була гноярня-обора, куди викидали гній, поблизу споруджували «виходок» – туалет. Хліви будували з каменю, який добували у Підлипцях і Білокерниці. Характерно, що селяни принципово не використовували каменю при будівництві хат, вважаючи його

холодним. У хліві були відповідні перегородки для утримання коней, худоби, овець, свиней, гусей. Під стелею влаштовували банта – жердки для курей, кролів і голубів тоді ще не розводили. З каменю окремою спорудою будували у землі льох з склепінчастою стелею і мурованим входом, накритий зверху землею. Дехто мурував уже тоді другий льох під хатою. Як льохи використовували також «видющі ями», вкопані у землю і накриті зверху півкруглим дахом, з вузьким входом, закритим соломною. Муровані хліви добре прислужилися людям після війни, коли глиняні хати були розвалені. Довгий час селяни були змушені жити у переобладнаних під житло стайнях.

Для зберігання необмолочених сніпків жита і пшениці, а після обмолоту – соломи, будували стодоли з засторонками, затилям, земляним током, високим верхом і широкими дверима, у які міг заїжджати віз із снопами. У стодолі на земляному току вимолочували ціпами зерно з колосків аж до пізньої осені. Поряд із стодолю ставили обороти на чотирьох стовпах з дашком, там тримали сіно для худоби.

Зерно зберігали у спеціально для цього збудованих з дерева шпихлірах. Шпихлір ставили на товстих балках, які лежали на великі камінці, так щоби підлога не торкалася землі і не тягнула сирість. Господарський інвентар: вози, сани, плуги, борони, тримали у окремому приміщенні - взовні (шопі) без дверей і передньої стіни. Сільське подвір'я переважно, а від дороги обов'язково, було огорожене частоколом - плотом, який плели вертикально з прутів ліщини, поміж вбитих у землю колів.

Перед другою світовою війною у Ярославичах почали будувати будинки з цегли. На все село тоді було лише чотири такі хати: Вересюка на Горбовиці і Юрчика Гната, які приїхали із заробітків у Франції, Мельника Михайла і Цупа Павла, що одержав страховку від влади після пожеги. Вогонь був найбільшим ворогом сільської забудови, вкритої солом'яними дахами. Під час вітряної погоди він перекидався з хати на хату, тоді суцільно вигорала вся вулиця, а при проходженні фронту – все село.

Після війни і утворення колгоспів люди не мали коштів і засобів для відбудови зруйнованих осель, жили у землянках і пристосованих під житло стайнях. Одну з перших повоєнних хат збудував у 1954 році Дмитро Рак. Повернувшись з Сибіру, він влаштувався на роботу будівельником у Львові. Звідти привіз готові великі вікна (140 x 100 см), широкі двері, матеріал на дах і дошки на підлогу. Стіни вимурував із сирівки – цеглин, виготовлених з глини і солом'яної січки у спеціальних формах, і висушених на сонці. Новим для села на той час був примурований до сіней ганок, бетоновані сходи з ганку на подвір'я, дах з черепиці і дерев'яна підлога у кімнатах.

Велике будівництво на селі почалося з 1965 року, коли колгоспникам стали краще платити. Появилися гроші за вирощених і проданих бичків, підпільним заробітком стала торгівля самогоном. Ярославичі тоді прославилися самогоноварінням, поставляючи горілку на всі навколишні села. Масові облави районної міліції, які супроводжувалися виливанням браги, знищенням самогонки і конфіскацією апаратури, тимчасово пригальмовували цей стихійний промисел, але він знову і знову відроджувався.

Хати будували з цегли, фундамент викладали суцільно з каменю, викидаючи землю до глини чи цілцю на глибину 1,0–1,5 метра. Досить часто підмурівка з цоклів – різаного каменю з Білокерниці, була до вікон. Покривали новим видом покриття – шифером – азбоцементними хвилястими листами 150x110 см, рідше бляхою. Бляха була у дефіциті, її привозили аж з Прибалтики. Часто для покриття хати використовували бляху з розібраних корит, які призначалися для прання білизни. Щоби накрити дах хати, треба було купити 200 корит. Будівельні матеріали були дешеві і доступні. Тисяча цеглин коштувала всього 17 карбованців.

Сприяючим чинником для будівництва було виділення колгоспникам під зарплату, так званих «фінських домиків», їх виділяли у першу чергу працівникам ферми і механізаторам. У

комплект «домика» входило: 10 тисяч цегли, готові вікна, двері, дерево на дах і підлогу, шифер для накриття.

Коли господар, придбавши необхідні матеріали, нагнавши кілька бутлів горілки, починав будувати хату, то йому на допомогу приходило майже все село. Будували толокою. Приходило стільки робітників, скільки можна було завантажити роботою. На кожного з чотирьох – шести мулярів припадало по два піднощики, тож будова тривала лічені дні. Люди працювали безплатно, господар забезпечував їх їжею і випивкою чотири рази на день: підобід, обід, полуденок і вечеря. Кожен старався прийти працювати, щоби заробити собі робітників на той час, коли сам буде будуватися.

Планування оселі залишалось традиційним: хата-сіни-хата. Модними стали ганки, які добудовували до сіней. Більшими стали вікна і двері, вищими стелі, кімнати стали просторішими. Звичною стала дерев'яна підлога у кожній кімнаті і кахельний п'єд у покою.

Із зростанням добробуту селян, починаючи з середини сімдесятих років, у селі почали будувати більші хати, нового типу-«квадратівки», розмірами 10x10 чи 10x12 метрів, на 3–4 кімнати з коморою-«спіжаркою». Замість ганку будували просторі веранди. На стіни вішали килими, появилися сучасні меблі, шафи-стінки, серванти, холодильники, пральні машини. Подвір'я або фасад двору стали огороджувати парканом з дерев'яних штахет. Для опалення почали використовувати вугілля різних сортів: беркит, антрацит, курне, польське. У деяких домах монтували централізоване опалення з котлом на вугілля чи дрова і водяними батареями. Досить часто гарно умебльована, прибрана нова хата мало використовувалася у повсякденному побуті, там лише ночували або приймали гостей. Основним місцем життя сім'ї була літня кухня, збудована окремо чи влаштована у старій хаті.

Значною подією для села стала його газифікація у 1996 році. Вагомий вклад у проведення своїми силами газопроводу від Синьої гори до Ярославич і газифікацію вулиць внесли: Лужняк Олексій, Богач Омелян, Пащак Йосиф. При ізоляції і укладці труб багато праці вложили: Гладун Дмитро, Антонів Михайло, Радь Олег,

Дяків Микола, Калинка Володимир, Жигальський Михайло, Юрчик Володимир, Пісний Василь.

Не менш значимою подією для села у 2007 році стало проведення централізованого водопостачання з водонапірної башти. Будівництво водогону здійснювалося згідно проекту ПРООН Євросоюзу, підготовленого керівництвом сільської ради (Копоть Г. і Ковальковська О), розробці технічної документації у значній мірі посприяв наш земляк, заступник Голови райдержадміністрації Переймибіда Богдан. За будівництво водогону громада села заплатила 35 тисяч гривень, що складало 10 відсотків його вартості, решта було оплачено фондом УФСІ.

На даний час у селі наявні всі умови для організації комфортного проживання населення у сільських умовах (газове або електричне опалення – конвектори, холодна і гаряча вода – бойлери, у приміщенні ванни і туалети, каналізація, паркет на підлозі). Досить часто за рівнем обладнання і комфорту сільська хата не поступається квартирі у місті. Жаль тільки, що з кожним роком через вплив молоді з села і вимирання старших, все більше хат стають пустою, світять на вулицю обдертими стінами і розбитими шибками. Хочеться вірити, що настане час і до них повернеться життя.

СІЛЬСЬКА ВЛАДА

Сільське самоврядування бере початок ще з давньоруського громадського устрою місцевого населення. Після завоювання Галичини Польщею самоврядування сіл перейшло на польське право і складалося з вйта, підвйта (писаря), кількох радних або мужів довір'я чи сумління. Обсяг їх компетенції визначався правовою системою, на якій вони ґрунтувалися і охоплював всі сторони громадського життя: розподіл і стягнення податків, збір коштів на громадські потреби, утримання школи, нагляд за виконанням панщизняних повинностей, дотримання громадського спокою, впорядкування сільських і громадських доріг, затвердження майнових угод селян, вирішення дрібних майнових і побутових суперечок без права судочинства.

Ярославицькій громаді, можна вважати, пощастило у тому відношенні, що село, починаючи з кінця XV століття і аж до початку XIX століття, перебувало у власності великих магнатів: Сенінських, Гурків, Собеських, Радзивілів, а у час правління короля Яна III Собеського і його сина королевича Якоба, було на королівському праві. Якщо у інших селах селяни були змушені мовчки терпіти наругу і знуцання свого пана, то місцеві люди могли на зловживання влади позиватися до королівського суду. Магнати жили далеко у своїх палацах, тож Ярославицькі селяни віками за своє життя не бачили свого дідича. Вся влада зосереджувалася у руках вйта і посесорів (панських урядовців), які зрідка навідувалися у село. Щойно з 1855 року, коли у Ярославицях став постійно проживати дідич Комарницький, село стало безпосередньо відчувати панську владу.

Власнику села належало право здійснення суду з урахуванням думки вйта і радних, які мали бути присутні при вирішенні кримінальних справ. Практично любе правове дійство, зафіксоване на папері, повинно було затверджуватися печаткою дідича села.

Після прийняття у 1866 році австрійським парламентом «Закону про громадське самоврядування» функції дідичного уряду

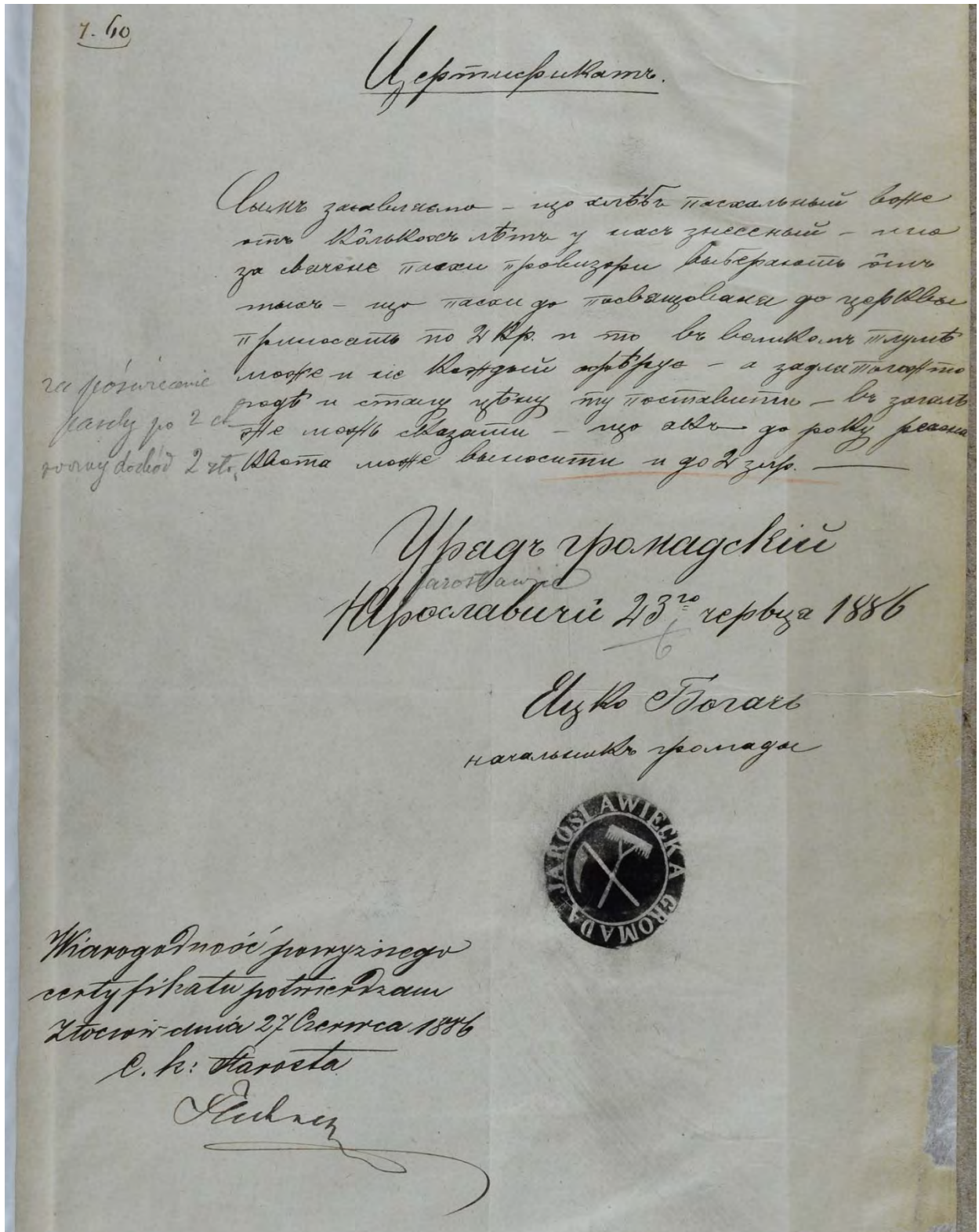
звужились на користь повітового Староства. Зборівський староста і повітовий суд розглядав скарги селян і здійснював місцеве судочинство. При цьому вїт і присяжні виступали у ролі захисників чи обвинувателів. Сільська Громада почала сама управляти на своїй території під наглядом повітових відділів Староства.

На посаду вїта обирали найбільш достойного і поважаного, не бідного господаря. Вїт у громаді був, перш за все, авторитетним керівником, крім виконання громадських справ до нього зверталися за допомогою, порадою і підтримкою у особистих справах. Якщо він добре справлявся з своїми обов'язками, добре ладив з паном, то виконував свої функції роками, незважаючи на вік.

Про Ярославичий сільський уряд з давніх часів маємо уривчасті і непослідовні відомості, що збереглися у архівних документах. Так, у 1762 році вїтом села Ярославичі був Олекса Чепіль, Присяжними – Семко Горпинюк і Іван Довгань. На час упровадження земельного оподаткування і складання Йосифінської грамоти у 1787 році вїтом був Завадовський Міхал з Заріки. Те, що він займав цю посаду у 80-річному віці, свідчить про повагу селян до житейської мудрості людей старшого віку. У 1806 році вїтом села був Зінько Цуп з Кінця. Згідно Закону про сільське самоврядування вїта стали іменувати начальником громади. У 1886 році начальником громади був Цуп Антон, Радними – Гуменний Луць і Цуп Василь. У цьому ж році начальником громади став Богач Яцко. З переказів відомо, що у кінці XIX століття мудрим вїтом був Костюк з Кута.

Перед першою світовою війною вїтом був Цуп Іван, син Василя. Був нежонатий, жив разом з братом Павлом, менше займався господаркою, тож мав більше часу і можливостей виконувати громадські обов'язки. Після війни, на початку польського панування вїтом став Муц Тимко. Відомо, що він розпоряджався розподілом між селянами коштів від американського допомогового комітету. Під його керівництвом

Громада письмово звернулася до Львівської архієпархії і одержала дозвіл на продаж кількох моргів парафіяльної землі для побудови нової церкви. Характерно, що всі Ярославичські вїйти до того часу були неграмотними і замість свого підпису малювали на документах хрестик.

Фрагмент документа з печаткою начальника громади

За Польщі приїжджі колоністи поставили війтом свого ставленика: Басарабу Антонія, а потім – найбільшого землевласника села Сапету Станіслава. Посада начальника громади при цьому була збережена. Із зростанням національної свідомості селян ним став у 1932 році прогресивний українець, член уряду «Просвіти» і УНДО Бортник Григорій, секретарем – Шидловський Павло.

У тридцятих роках минулого століття польська влада провела адміністративну реформу, шляхом укрупнення сільських громад. Ярославичі з 1934 року стали належати до Гукалівської Гміни, також до неї увійшли села: Вовчківці, Івачів, Нище, Перепельники, Гарбузав, Манаїв, Гнидава. У Гміні нараховувалося 8384 мешканців і 1650 будинків, тож у середньому на той час у одній хаті проживало 5 осіб. Печатку Ярославицької громади згодом, у шістдесятих роках, використовували хлопці на весіллях під час жартівливої церемонії викупу нареченої, зберігалася вона у старшого парубка Чиж Михайла.

У час війни, за німців війтом – старостою села був Рак Дмитро, за що відсидів 5 років у сталінських таборах. На його суд у Залізцях в 1947 році їздили кілька Ярославицьких селян, які стверджували, що за час перебування на посаді, староста, як міг захищав їх від німецької влади, ці свідчення сприяли присудженню обвинуваченому мінімального терміну ув'язнення.

Після війни Радянська влада, яка позиціонувала себе як народна, ввела виборність Голови сільської ради, хоча при тодішній обстановці вибори аж ніяк не можна було назвати волевиявленням селян. Першим Головою сільської ради був назначений Намлинський Йосиф. Першочерговими обов'язками Голови було звітувати про кількість оброблюваної селянами землі, наявність худоби і птиці у дворах, ведення Подомової книги села, супровід гарнізонів і уповноважених під час облав і обшуків. Доля берегла новоспеченого Голову, попри неодноразові підкидання партизанами записок з погрозами спалити хату.

На початку п'ятдесятих років Головою став Кузь Іван, а з 1955 року після служби у Радянській армії – Драпінський Володимир Й., секретарем – Ковальчук Михайло. Згодом, у шістдесятих роках, обидва разом з сім'ями виїхали на постійне проживання до Львова. У 1959 році відбулося укрупнення сільських рад. Ярославичі і Монилівка стали належати до Беримівської сільської ради. Головою довгий час був Кильбіцький Тадей з Монилівки, секретарем – Глас Михайло, пізніше, відповідно – Сагайдак Петро і Приліп з Кудинівців.

Ярославичі отримали дещо образливий статус «Село без сільської ради», а сільська влада ще більше віддалилася від народу. Фактична влада була зосереджена у руках голови колгоспу, у якого крім владних повноважень були і матеріальні ресурси, було право карати і милувати, а сільська рада виконувала роль «весільного генерала» у радянській виставі вільного виборчого волевиявлення села. У сімдесятих роках була утворена Гукалівська сільська рада у складі чотирьох сіл: Гукалівці, Лопушани, Ярославичі і Монилівка. Головою сільської ради став Шинкалевич Мирон, секретарем – Бойко Надія.

Після набуття Україною незалежності, Ярославичі у 1991 році одержали право мати свою сільську владу. До складу новоствореної Ярославицької сільської ради увійшли два села: Ярославичі і Монилівка. Однією з умов висунення кандидатури на посаду Голови стала наявність вищої освіти. Головою сільської ради обрали економіста Копоть Ганну, а секретарем – Ковальковську Ольгу.

Повноваження, роль і значення сільської ради значно збільшилися як у господарському, так і у юридичному плані. Однак через відсутність на її території прибуткових підприємств, бюджет сільської ради залишався настільки мізерним, що наявних коштів не вистарчало навіть на утримання штатних працівників. З утворенням окремих територіальних громад (ОТГ) є надія, що ситуація покращиться і появляться гроші на розвиток сільської інфраструктури.

СІЛЬСЬКА МЕДИЦИНА

Селяни завжди ставилися до свого здоров'я, як такого, що «Богом дане» і мало залежне від людини. Спосіб життя селян, пов'язаний з обробіткою землі, вимагав постійних фізичних зусиль, тому здоров'я усіх членів сім'ї було важливою умовою успішного господарювання. Тож село цінило високого, статного і сильного парубка; рум'яну, у «здоровому тілі» з гарним станом дівчину, на відміну від романтичного ідеалу тодішніх інтелігентів – блідої, худенької і тендітної красуні.

У минулому тяжке соціально-економічне становище погіршувало і без того поганий стан здоров'я галицьких селян, спричинений важкою фізичною працею, незадовільним харчуванням, нестачею харчів, теплою одягу, складними побутовими умовами і антисанітарією, алкоголізмом та іншими негативними явищами. Окрім того, відсутність усвідомлення людьми потреби дотримання особистої гігієни і збереження здоров'я, призводили до частоті захворюваності, постійних спалахів інфекційних хвороб (грип, пневмонія, туберкульоз, скарлатина, віспа, холера, тиф, дизентерія).

Статистика смертей вражає: за п'ять років (з 1883 по 1887 рр. від епідемічних захворювань у Галичині померло близько 300 тисяч людей, біля 40–47 відсотків всіх смертей було зумовлено різними збудниками інфекцій. У 1893 році на Зборівщині у деяких села епідемія холери вигубила до третини мешканців. Сумною пам'яткою цих подій є «холерський цвинтар» на горі Панська Стрипа, розташований на віддалі трьох кілометрів від села, на межі Ярославицької і Вовчківцецької землі.

Надзвичайно високою була смертність дітей – найвища з усіх країн Європи. Смертність немовлят становила 23 %, тоді як у Англії, Німеччині, Швеції – 13. Згідно записів о. Івана Сподарика у «Книзі усопших», у Ярославицькій парафії, яка складала на той час 750 осіб, у 1894 році померло 40 людей, з них: у віці до 1 року – 17, від 1 до 7 років – 12, від 7 до 15 років – 1, у віці старше 15 років –

10. У наступному, 1895-му «Моровому» році, кількість похоронів подвоїлася. Всього померло 78 осіб, у тому числі: до року – 27, від 1 до 7 років – 26, від 7 до 15 років – 3 і старше 15 років – 20. Найчастіше помирали діти до одного року, значно нижчою у «здорові» роки була смертність від одного до семи років. Діти, які дожили до семирічного віку, перенесли хвороби і пристосувалися до умов середовища, мали шанси жити далі, смерть у віці від семи до п'ятнадцяти років була рідкістю. У Галичині у 1904 році померло 201 тисяча осіб, з них 115 тисяч дітей.

Таке становище з дитячою смертністю було спричинене низкою чинників, ключовими з яких були незадовільні умови проживання: у холоді, голоді і тісноті, а також досить байдуже ставлення до дітей. Вважалося, що «Бог дав дитину і Бог взяв». Багатодітність у сім'ї у подальшому грозила бідністю. Бабуся Григорія Цупа, народила одинадцять дітей, з яких вижило тільки одне. Висока смертність зумовлювалася також відсутністю елементарних знань з гігієни, зайнятістю матерів важкою працею, а відтак – неналежним доглядом за дитиною. Як звичну, характерну для селянського побуту картину матері на жнивах, оповів у своєму вірші Т. Шевченко: *«На панщині пшеницю жала, Втомилася не спочивать Пішла в снопи, пошкандибала, Івана сина годувать. Воно сповитеє кричало ...»*. Часто, щоби дитина не плакала, а спала, їй давали смоктати макове молочко, бувало, що маля і не пробуджувалося.

З часом у селян виробилося своє ставлення до недуг, зумовлене їх світоглядом. Хворобам давали свої народні назви, часто пов'язані з їх симптомами і перебігом: сухоти – туберкульоз, ядуха, задишка – астма, кольки, запалення, простуда – пневмонія, загаження – стовпняк, гангрена, падуча – епілепсія, червінка – дизентерія, золотуха – захворювання очей і вух у дітей, ломота – ревматизм, радикуліт, випук – грижа. Люди погано розумілися у анатомії людини, тож описували хворобу за місцем локалізації болю: «боліла голова, груди, вутроба, в середині».

Якщо причини багатьох недуг, таких як травми, укуси змій чи тварин, простуди та переломи, були очевидними для людей, то ті захворювання, причини виникнення яких були незрозумілі, традиційно пояснювалися впливом нечистої сили, дії чаклунів, поглядом недоброї людини, «насланням за гріхи». Холера, чума в уяві селян, часто ототожнювалася з старою, високою, худю жінкою у білому, що ходила з косою від села до села. Тож при епідемії село обкопували ровом, палили вогнища і били у дзвони, щоби її відлякати. Молитвою і замовляннями знімали «вроки», переляки, «дитячі крики», «простріти». Крім злого погляду, простріт міг виникнути і від вихору – вітру, що зривався у спекотні дні і крутився на одному місці, казали: «Дідько жениться», хворобу могли наслати, підкинувши річ з мерця чи «бовтун» – насиджене яйце.

Потреба у лікувальних засобах і відсутність необхідної кваліфікованої медичної допомоги, змушували населення вдаватися до самолікування, послуговуватися доступними лікувальними засобами, спонукали шукати порятунку серед навколишньої природи. Впродовж кількох століть традиційна народна медицина була основним видом лікування селян. З часом виник цілий комплекс рецептів і прийомів лікування, що передавалися з покоління у покоління.

Зуби лікували, прикладаючи прополіс, тютюн, часник, свіже сало, пили настої з барвінку і шавлії, полоскали рот сіллю, відваром кори дуба. Рвав зуби місцевий коваль плоскогубцями, щипцями або прив'язували ниткою хворого зуба до клямки дверей і раптово їх відкривали. Коли у дитини випадав молочний зуб, його викидали на горище, примовляючи: «Мишко, мишко, візьми мій кістяний – дай мені залізний».

При болі у голові мили голову у відварі чебрецю, лопуха, листі волоського горіха, викачували яйця. Щоб зняти жар робили компреси з оцту, сироватки, сечі, листя капусти.

Хвороби очей, «золотуху» лікували закапуванням жіночим молоком, давали пити чай з чорниць, бузини. Вуха закапували олією, камфорою, прикладали розігрітий пісок.

При кашлі пили нафту, сечу, пили чай з липи, малини, кмину, змішані у однаковій пропорції мед, горілку і масло, Прикладали до грудей на ніч гусячий смалець, козячий лій. Горло полоскали сіллю, прикладали компрес з горілки, робили інгаляції парою свіжозвареної картоплі.

При простуді, хворобі легень, ставили банки на груди і спину, стягували погану чорну кров п'явками, пили: молоко з смальцем, молоко з маслом, медом і часником, чаї з липи, кмину, собачої кропиви, калини.

При сухотах, туберкульозі вживали собачий, борсуковий жир, пили сирі яйця, курячий бульйон.

На «розвільнення» їли на «твердо» зварені яйця, пили настоянку з кори дуба, черниці, бузини. При «закрепах» пили квасне молоко, відвар льону, чай з любистку, кінського щавлю.

Кольки лікували, ставлячи банки, п'явки, натирали горілкою.

Глисти виганяли, п'ючи нафту, настій часнику, їли насіння гарбуза.

Хвороби кісток, суглоби, ревматизм, лікували, шмагаючи по хворому місці кропивою, прикладали луг з попелу, використовували настоянки білої лілеї, каштана, живокосту, пили чай з пирію, полину.

При шкірних хворобах спалювали рожу, натирали маззю з прополісу, соком чистотілу, пили настій звіробою, натирали соком чистотілу.

При болях у серці пили чай з барвінку, будяка, сердечника. Нирки лікували, вживаючи чай кмину, кровавника, буряка. При болях у печінці пили чай з кривавника, кмину, нагідок. Для апетиту пили чай з полину, кмину.

При хворобах живота пили горілку з перцем, чай з полину, ромашки, бузини, відвари льону чи конопель.

Кровотечу зупиняли, прикладаючи розім'яте листя деревію, подорожника. Рани поливали сечею, засипали попелом.

При переломах і вивихах робили компреси з горілки, живокосту чи сироватки, їли подрібнену шкаралупу з яєць, пили чай з дуба.

Крім вказаних недуг, був цілий ряд захворювань з якими зверталися до «знаючих» людей, бабів-знахарок, повитух, травників, ворожок, костоправів. До них зверталися, коли традиційні народні домашні засоби не давали потрібного лікувального ефекту. Серед найпоширеніших хвороб, які належали до компетенції знахарів, були: «вроки, простріти», болі голови, переляки, «падуча», «опущення живота». Причиною «вроків»-зурочення, вважали дії злих ворожіїв або погляд недоброї людини. Східна медицина пояснює це явище як порушення енергетичного балансу організму. Особливо вразливими до вроків були породіллі, тому їм заборонялося до «виводу» показуватися на люди.

Знімали вроки, злизуючи з чола наслання язиком; запалювали по черзі, читаючи «Отче наш», десять сірників, огарки кидали у миску з водою, якщо вони опускалися головкою вниз, то казали, що людину вrekli. Хворому мало стати легше, якщо він вип'є води із миски з огарками сірників.

При «викачуванні» яєць читали молитву, водячи яйцем по голові, обличчю і болючих місцях, потім яйце розбивали, кидали у миску з водою і дивилися «від чого хвороба». Переляк знімали, покриваючи голову полотном, розтоплювали у ложці віск, водили ним по голові, промовляючи молитву-замовляння. Потім виливали віск у миску з водою, по формі зображення застиглому воску «читали» причину хвороби.

При болях у вухах вставляли у вухо кінець згорнутої конусом паперової трубки і спалювали суху рожу, тепло від її вогню мало заспокоїти біль.

При «опущенні живота» після масажу ставили на болюче місце горня чи горшок, попередньо запаливши у ньому пучок

конопляного прядива. Створений вакуум підтягував внутрішні органи.

У Ярославичах, ще у 1940-х – 1960-х роках, викачувала яйця, зливала віск, спалювала рожу, ставила горня баба Довганиха з За ріки. Знімала хвороби молитвою і замовляннями баба Баласейчиха, родом з Монилівки. Ворожкою була баба Собчиха, Чорнійка з Горбовиці. Вивихи і переломи лікував на Новоселищі за продуктову винагороду народний цілитель Гладкий. Особливою пошаною користувалася у селі баба-повитуха Олійничка з Кута. Повитуху завжди запрошували на хрестини, на Великдень чи Різдво вдячні за приймання родів матері, посилали до неї дітей з дарунками: яйцями чи пампушками.

Професійна медицина у Галичині почала розвиватися лише з другої половини ХІХ століття. Лікарів готували на медичних факультетах Віденського, Краківського, а з 1895 року Львівського університетів. З часом появилася ціла когорта українських лікарів, вихідців з священицьких сімей, які створили Українське Лікарське Товариство і Українське гігієнічне Товариство (УГТ). Важливим напрямком діяльності товариств стала роз'яснювальна робота з профілактики захворювань та формування елементарних гігієнічних знань у дітей і дорослих, пропаганда здорового способу життя. Старанням митрополита А. Шептицького у 1903 році відкрито Український шпиталь (Народна лікарня) для лікування бідного населення, сестрицями у ньому працювали черниці Василіанського ордену. Є свідчення, що настоятелькою монастиря у Зимній воді була рідна сестра Миколи Хоми з Ярославич. Українське гігієнічне Товариство з 1912 року стало видавати науково-популярний журнал «Здоров'є», завданням якого було «посвідомити гігієнічно кожне село», а девізом: «У здоровому тілі – здорова душа, де сила – там воля витає». До розвитку української медицини і системи охорони здоров'я вагомо спричинився Іван Горбачевський (1854–1942 рр.), уродженець села Зарубинці Збарзького повіту, організатор і перший міністр першого у світі Міністерства народного здоров'я.

Лікарів на той час було дуже мало: один на 20 тисяч жителів. Плата за візит коштувала 10–20 корон, тоді як центнер збіжжя – 5–6, крім того дорогими були ліки. Тож бідний селянин звертався до лікарів у дуже рідкісних випадках і традиційно користувався допомогою сільських знахарів.

Мало у чому змінилося медичне обслуговування за Польщі. Середня тривалість життя у Тернопільському воєводстві становила 36 років. У Зборові на весь повіт практикували 3 приватні лікарі, один лікар припадав на 7 тисяч мешканців. Звичайно бідні селяни не користувалися їх послугами, бо не мали чим заплатити. До прикладу, приймання пологів вартувало 20 злотих – стільки ж коштував центнер пшениці, за операцію треба було заплатити 300 – 400 злотих, або 20 корців збіжжя.

Після Другої світової війни становище з медичним обслуговуванням населення поступово стало покращуватися. Відкрилися у Залізцях і Зборові районні лікарні. Спочатку там працювали переважно медики з Великої України, а згодом появились свої. У Зборові по кілька десятків років працювали лікарі з Ярославичів: стоматологом – Омелян Рак, рентгенологом – Олександра Костюк. У Залізцях при лікарні обладнали роддом. Роди під наглядом професійних акушерів стали звичним явищем. З часом відпала потреба у послугах повитух. Наявність у районних лікарнях рентгенкабінетів і відкриття туберкульозного диспансера у Тернополі стало основним чинником у боротьбі з туберкульозом, який безжалісно косив жителів наших сіл у першій половині ХХ століття.

Лікування стало доступним для людей і основне, що безплатним. У Ярославичах в 1950–1960-х роках регулярну медичну допомогу селянам за місцем їх проживання надавала фельдшерка Катя Харкава. Молодою дівчиною її направили зі Сходу в нашу околицю. Вийшовши заміж за місцевого парубка, стала постійно проживати у селі Монилівка. До «дохторки», що була універсальним терапевтом і акушеркою, зверталися у будь-яку пору року, вдень і вночі. Восени у слякоть, зимою у заметіль,

закинувши на плече сумку з лікарствами, фельдшерка поспішала на виклики хворих.

У сімдесятих роках у Ярославичах відкрили свій фельдшерсько-акушерський пункт у колгоспному будинку спеціалістів. ФАП оснастили необхідним обладнанням для діагностики і надання першої допомоги селянам. Медичне обслуговування людей здійснювали, в основному, молоді дівчата, направлені на роботу з медичних училищ, переважно з поближких сіл: Біляголов, Перепельників, Гарбузова, Манаєва. Молодь не затримувалася у селі надовго. Більшість з них запам'яталася мешканцям лише за іменами: Наталка, Галина, Іванка, Ганя, Марійка. Багато років працювали у селі місцеві фельдшерки: Галина Світлик і Марія Редьква. Привітні, балакучі, уважні до скарг пацієнтів дівчата часто справляли терапевтичний вплив на хворих навіть своїми відвідуваннями. Практично у селі немає жодної родини, якій на допомогу б не прийшли наші медики.

Постійна медична опіка, доступне лікування, покращення побутових умов і гігієнічних знань, пропаганда і дотримання здорового способу життя при зменшенні фізичних навантажень, зумовили значне збільшення тривалості життя.

Смертність у дитячому віці стала рідкісним явищем. Якщо у 1928 році у Ярославичах з 400 виборців до польського сенату було тільки 11 осіб у віці 70 і більше років та тільки 1 у віці 80 років, то на рубежі третього тисячоліття вік 80 років став нормою. Незважаючи на пережиті важкі воєнні і післявоєнні роки, тяжку працю у колгоспі, у селі біля 20 жінок і до десятка чоловіків прожили 90 і більше років, зокрема: Іван Цуп-93, Василь Цуп-92, Богдан Висоцький- 92, Іван Стельмах-90, Михайло Чепіль-90, Володимир Рак-94, Іван Парасин-90 років, Стефан Бородій-91. Безперечно, у цьому, окрім здорових Ярославицьких генів і екології, є значна заслуга сучасної медицини.

СІЛЬСЬКА ШКОЛА

У складні періоди нашої історії саме школа завжди несла людям правду пізнання та світло освіти, формувала національну свідомість та духовний світогляд, консолідувала українську спільноту, оберігала її національну ідентичність у важких умовах боротьби проти іноземного поневолення. Школа, як крапля води, віддзеркалювала поступ суспільства, розвиток, розквіт і занепад села.

Здавна шкільною освітою опікувалася церква. Школи існували при єпархіях, монастирях і церквах. Павло Алепський, який супроводжував Антиохійського патріарха Макарія під час поїздки по Україні у 1654 році, дивувався надзвичайно поширеній грамотності місцевого населення і відзначав, що навіть жінки у церкві читали з молитвеників, а у бурсах вчили дітей-сиріт грамоти. Учителями були священники і дяки.

Втрата Україною своєї незалежності, спричинила занепад церковного православного життя і, як наслідок, упадок шкільної освіти. Однокласні парафіяльні школи були лише у деяких селах, навчання у них проводили напівписьменні дяки, які ледве могли дати дітям щось більше ніж початки абетки і Святого письма на малозрозумілій церковно-слов'янській мові.

Перша згадка про навчання сільської дітвори у Ярославичах зустрічається у документі Ярославичської парафії, датованому 1762р. У акті, складеному візитатором Львівської архієпархії, записано: *«Дяк навчає дітей релігії, громада сплачує йому 1,5 корца збіжжя»*.

Вже у першій половині ХІХ століття початкової освіти у Галичині фактично не існувало. У поодиноких школах навчання проводилось польською мовою. Українське духовенство стало на захист рідної мови. У 1818 році на численні звернення митрополита Якимовича цісар видав закон про навчання русинів у школі рідною мовою. Що викликало обурення і спротив польської земельної знаті, яка вважала, що «наука посіє у голові хлопа дурні мислі», що руської мови нема взагалі і нема учителів, щоби її

навчати. У відповідь Метрополія створила окремі семінарії для підготовки українських учителів. Священик Могильницький у Перемишлі видав перший «Руський буквар».

Поетичні рядки з букваря і читанки на все життя закарбовувалися у дитячих голівках і для багатьох поколінь українців були оберегом їх національної приналежності:

Руське слово, рідна мова,	або	Руська мати нас родила,
Хто тя мово забуває,		Руська мати нас любила,
Той у грудях не серденько,		Чом ся її ми встидаєм,
Але камінь має.		Чом чужую любляєм.

Швидкими темпами почала розвиватися українська шкільна освіта після «Весни народів» 1848 року. До її становлення у значній мірі спричинилася народовська інтелігенція, вихідці з священицьких родин. У Зборівському дискрипті у 1861 році «нормальні» чотирикласові школи з вивченням німецької мови були у Зборові, Озерній, Олієві, початкові школи були у селах Озерянка, Осташівці і Заруддя.

У Ярославичах початкова статусова школа відома з 1866 року, скоріше за все до її відкриття причетна місцева дідичка Аркадія Чайковська, з дому Комарніцька. Першим учителем був Маліч, поляк з Підгайців, мова викладання українська, навчалось 59 дітей.

З часом розвиток суспільства зумовив потребу у масовій грамотності населення. Шкільна система освіти, яка існувала при церкві, з 1874 року перейшла під юрисдикцію держави. Навчання у початковій школі стало обов'язковим і безплатним. Було затверджено три види народних шкіл: сільські – одно- і двокласові з навчанням рідною мовою, тривіальні – трьохкласні з вивченням польської мови, нормальні – чотирьохкласні у містах з вивченням німецької мови, які готували учнів до вступу у гімназії.

Згідно шкільного статуту в однокласній школі навчання проводилось шість днів на тиждень, протягом трьох годин. Урок тривав пів години. Вивчалися предмети: релігія, читання, читання з переказом, декламування, письмо (каліграфія, орфографія),

рахунки, географія з історією, співи і рисунки. Навчання починалося молитвою «Отче наш».

Школа утримувалася коштом громади. У обов'язки громади входило: утримувати у доброму стані будинок школи і помешкання учителя, забезпечувати обслугову школи згідно з приписами керівних шкільних органів. Витрати на вказані цілі розподілялися між громадою і панським двором пропорційно до сплачуваних ними податків. Річний дохід вчителя був визначений законом і складав 300 золотих римських. Відповідно до цього Ярославичський учитель – пан Професор, отримував половину вказаної суми готівкою, решту – натураліями: житом, пшеницею, ячменем, гречкою.

Селяни у переважній більшості сприйняли реформи уряду негативно: по-перше, збільшилося фінансове навантаження на сім'ю, по-друге, дитвора потрібна була на господарці пасти гуси, корови, та і щоби спорядити дитину до школи, треба було мати відповідний одяг і взуття, а по-третє, вважалося, що грамота нічого не дає корисного сільській дитині, а при наборі у рекрути перевагу надавали письменним хлопцям.

Фото 1880-х років. Сисак Петро (1864 р.н.) кавалерист Австро-Угорської армії, пішов на службу з своїми кінями.

У кінці XIX століття у Галичині більше 80% русинів були неграмотними, тоді як у поляків цей відсоток був значно менший і складав 60 відсотків. Школу відвідувало не більше третини дітей, переважно хлопців, дівчат до школи не пускали. Дмитро Рак (1899 р. н.) згадував, що вдень за роботою він не мав часу готувати домашні завдання, тайком обладнав собі у хаті куточок за скринею, коли усі спали, завішував його веретою і вчився при світлі свічки. Одного разу вітчим, проснувшись, почув запах воску і жорстоко побив малого, бо міг спалити хату і шкода було свічки.

У Ярославичах за кошти громади та при допомозі місцевого діда Мечислава Комарніцького, старанням о. Алиськевича, у 1904 році була збудована з цегли нова простора школа на два класи, з помешканням для учителя, яка пережила дві війни та стоїть досі.

Приблизно з 1910 року вчителем Ярославичької школи став Лев Скоморовський. У селі було 120 дітей, з них ходили до школи менше половини. Молодий інтелігент активно включився у громадське життя села. Був секретарем місцевого товариства «Просвіта», організував гурток навчання грамоти для дорослих. Після одруження жив багато років з дружиною і матір'ю у Ярославичах. Мав гарний каліграфічний почерк, був вимогливий і строгий, суворо карав учнів за непослух і незнання традиційними для того часу методами: бив гнучкими вербовими різками, ставив обличчям у куток або голими колінами на гречку.

Польська держава у 1920-1930-х роках взяла курс на ополячення українців, що у першу чергу супроводжувалося змінами у системі шкільної освіти. Якщо ще у 1927 році за даними шематизму Львівської єпархії Ярославичька початкова одно класова школа була з українською мовою навчання, то у 1931 році вона стала «утраквістичною», тобто з навчанням польською і українською мовами. У школі було 145 учнів, у т. ч. 128 греко-католиків і 17 римо-католиків. З наступного року школа стала чотири класовою. Лев Скоморовський змінив національно-політичну орієнтацію і пристав до польського табору, став Леоном

Скоморовські, записався членом «Кулка рольнічого», заставляв дітей мовити Отченаш по-польськи. Українською мовою навчала дітей учителька Маланчуківна. Збільшення кількості дітей у школі свідчило про зміну ставлення селян до освіти, про усвідомлення її потреби. Через велику кількість школярів навчання їх проводилося у трьох місцях: безпосередньо у школі, у приміщенні, яке було там, де тепер є будинок Беднарчука Богдана і на Горбовиці.

Лев Скоморовський помер у 1936 році. Після нього вчителями у Ярославицькій школі були: у 1937 році - Шпак Володя з Великої Плавучої, Малаш з дружиною Анастасією; у 1937 році – поляк Кальвара, арештований згодом енкаведистами. На початку навчального 1939 року у початковій школі навчалось 49 учнів. Вчителькою була Стефанія Яхнич, її спіткала доля Ярославицьких польських осадників, у лютому 1940 року їх вивезли у Сибір на поселення у Свердловську область. Після праці на мідному руднику Стефанія записалася у Армію Людову, виїхала до Польщі, була офіцером Головного виховавчо-політичного відділу. Загинула у 1945 році у Любліні від рук бойовиків Армії Крайової.

Наприкінці 1930-х років під впливом просвітницької діяльності товариства «Просвіта» і гуртка «Рідна Школа», а головне, наслідуючи польських колоністів, селяни почали посилати дітей до вищої школи. У Золочівській гімназії вчилися: Володимир Рак, Михайло Бородій, а у Золочівській торговій школі: Бугайський Андрій, Вересюк Михайло, Гуменний Михайло.

З приходом Радянської влади Ярославицька школа стала семирічною, у 1940-1941 році у ній навчалось 60 учнів, було дві учительки, прислані з східних областей України: Ольга Солоха і Ліда Кучеренко. Дівчата наймали для проживання кімнату, жили Зарікою. Ольга Солоха продовжувала навчати дітей за німців, згодом вийшла заміж за Михайла Вересюка з Кута, у п'ятдесятих роках сім'я переїхала до Тернополя.

Фото 1953р. Учні I – III класу з вчителем П. В Вересюком.
*1 ряд: Бойчук Ольга, Чепіль Ігор, Хома Зеня, Драпінський Ігор,
Переймибіда Богдан, 2 ряд: Намлинський Ігор, Бойко
Стефанія, Колісник Віра, Антонів Мирослава, Харкавий Богдан,
Бугайська Галина.*

Після фронту школа перейшла на радянську систему освіти: початкова школа – 4 класи, неповна середня – 7, а згодом – 8 класів, середня – 10, а згодом 11 класів. У 1944-1945 навчальному році у селі була початкова школа, навчався 101 учень, працювало два вчителі. Першими вчителями були: Степанчук Галина і Вовк Леоніда зі Сходу.

У кінці сорокових, на початку п'ятдесятих років вчителями працювали: Лисак Володимир з Кабарівців, Лукавецька ... з Вовчківців, Заверуха ..., Лелек Павло з Гарбузова, Кушнерик Сидір, Кобзіста Люба Михайлівна і місцеві: Вересюк Петро Павлович, Дерех (Стельмах) Ганна Андріївна. За архівними

даними Зборівського райвно станом на 1953 рік за радянської влади з випускників Ярославницької початкової школи вищу освіту одержали 5 чоловік, середню спеціальну – 26.

Радянська школа сповідувала марксистсько-ленінську ідеологію, направлену на виховання будівника комунізму. На стінах класів висіли портрети: Карла Маркса, Фрідріха Енгельса, Володимира Леніна, Йосифа Сталіна, стенд з моральним кодексом будівника комунізму. Школа була чітко політично структурована. Після вивчення букваря учнів першого класу урочисто приймали у жовтенята, вони мали носити на грудях зірочки з зображенням маленького Ілліча (Леніна), мали знати напам'ять вірш Максима Рильського:

Хлопчєня з розумними очима, Він неправду подолав криваву,
Із чолом високим і ясним, Вождь і друг усім трудівникам.
Гріє постать ця любима, Він Радянську збудував державу.
Це обличчя рідне нам усім. Заповів прекрасну дружбу нам.

У третьому класі учнів приймали у піонери, пов'язуючи на шию червоний галстук. Бувало, що урочистий вступ у піонерську організацію проводили у районному будинку культури у Залізцях, учнів возили туди на вантажній машині. Кожний клас вважався піонерським загоном і носив ім'я одного з героїв Громадянської чи Вітчизняної війни: Павлика Морозова, Валі Котика, Володі Дубініна, Зої Космодем'янської. Ідейно-виховну роботу проводили піонервожаті.

У комсомол приймали уже у восьмирічній школі, у восьмому класі. До середини шістдесятих років, школярі чинили мовчазний опір комуністичній символіці, оскільки носіння її у школі було обов'язковим, то жовтенятські зірочки і галстуки носили у кишені, одягали тільки у класі, регулярно губили і «забували вдома».

Навчання у школі відбувалося шість днів на тиждень. Кожного дня було чотири уроки по 45 хвилин. Велика перерва тривала 30 хвилин, малі – по 15. Вивчали предмети: українська

мова і література, російська мова і література (з другого класу), арифметика, співи, малювання, ручна праця і фізкультура. Навчання проводили у двох класних кімнатах два вчителі. Вчилися разом учні першого і третього класу та другого і четвертого. Два ряди парт займали учні одного класу, два інші ряди – другого. Вчитель, перевіряючи знання і виконання домашнього завдання молодших, давав їм класну роботу і починав заняття з старшими. Часто, щоби пристидити відстаючого старшокласника, піднімали відмінника з молодшого класу, який давав правильну відповідь на поставлене запитання. Приїжджі вчителі жили переважно на квартирах у хатах самотніх жінок. Колгосп оплачував проживання учителів продуктами: цукром, мукою, гречкою.

У всі роки праця вчителя була складною, жертвною і надзвичайно важливою, адже немає нічого благороднішого ніж формування з дитини особистості, якій властиві працелюбність, чесність, порядність, патріотизм, висока духовність, жага до знань. Учителі, які працювали у Ярославичах у повоєнні і пізніші часи, були фахівцями високої кваліфікації, справжніми педагогами і любили свою нелегку працю.

Старшому поколінню школярів запам'ятався енергійний і добродушний Михайло Іванович Шкрібляк з Івано-Франківщини (1955–1959 рр.). При ньому кращі учні почали їздити на районні олімпіади у Залізці. На Раковій долинці за кілька суботників разом з вчителем учні обладнали футбольний і волейбольний майданчики, обсадивши їх білокорими берізками, деякі з них ростуть і досі.

Суворій і вимогливій Галині Сергіївні Левчук (1958–1966 рр.) багато хто з нас завдячує гарним каліграфічним почерком, навикам охайності і особистої гігієни. Дуже соромно було коли у дитячих голівках знаходили воші, що на той час не дивина, коли приходилося біля дошки, перед усім класом обрізати нігті на руках, пришивати на виворіт брудний білий комірць, чи у супроводі двох однокласників йти до Прачки мити шию і вуха. Справжнім святом для школи (бо відмінялися уроки) було надання шефської

допомоги «рідному» колгоспові. Галаслива бригада з криками шугала по селі: стрясала з дерев, а потім збирала у відра і грузила на підводу травневі хрущі для курника, жолуді і каштани для свиноферми.

Стриману, лагідну і мовчазну Марію Григорівну Цуп (1960–1977 рр.) малолітні бешкетники своїми вибриками, через надлишок нерозтраченої енергії, часто доводили до сліз. Вони з острахом чекали суворого покарання, після повернення мами з батьківських зборів, але у доброї Марії Григорівни всі діти були добрі.

Старий, ще польський учитель, Степан Петрович Кушнерик (1963–1964 рр.) через свою розсіяність був предметом дитячих насмішок, дбав про здоров'я учнів, вимагав, щоби вони приносили з собою обід і на великій перерві всі мали їсти разом з учителем.

Василь Васильович Лукомський (1963–1964 рр.) запам'ятався веселою вдачею, на уроках співів строкате дитяче багатоголосся на усю школу горлало: «Та орав мужик край дороги, та у нього воли круторогі. Гей цоб – цабе – рябе, тпру». У кінці уроків брав книжку Степана Руданського, читав співомовки під загальний регіт дітвори.

У 1962 році у Ярославичах колгосп своїми силами почав будувати нову двоповерхову школу, планувалося, що це буде середня школа, але будівництво розтягнулося на роки і згодом цю будову пристосували під колгоспну контору.

Багато здоров'я і років життя віддала школі, вихованню багатьох поколінь односельчан, незмінна директорка, стримана але вимоглива Марія Степанівна Чепіль (1967–2010 рр.). Молодою учителькою прийшла вона у Ярославицьку школу, заставши там 47 учнів, у класах було по 10–15 школярів. З часом кількість учнів у школі почала зменшуватися, у зв'язку з старінням жителів і масовим виїздом молоді з села. У класах нараховувалося по 5–6 учнів. Особливо швидкими темпами скорочувалася чисельність учнів, починаючи з дев'яностих років. У цей час школа стала трьохкласною, учні почали вивчати замість російської мови німецьку та християнську етику.

Особливої поваги і вдячності заслуговують молоді вчителі, які в умовах кризи, недостатнього фінансування, мізерних зарплат, не зреклися обраної професії, стійко несли світло знань місцевим школярам. Зокрема: Галина Богданівна Кирич (1988–1992 рр.), Марія Омелянівна Пасічник (2002–2012 рр.), Роман Миколайович Пасічник (2009–2010 рр.), Оксана Василівна Кецько (2005–2011 рр.), останній директор школи.

Ярославицьку початкову школу закрили у 2011 році, оскільки у ній залишався лише один учень. За 150 років школа пройшла разом з селом довгий і складний шлях, виховала і навчила жити багато поколінь односельчан, більше 2000 школярів здобули тут ази освіти.

Після закінчення початкової школи, всі учні продовжували навчання у Монилівській восьмирічній школі. Відстань до школи (два кілометри) не складала труднощів для витривалої сільської дітвори, єдине, що треба було мати добрі кирзові чоботи у негоду. У великі сніги важко доводилося тим, хто першими прокладали стежку від села до села. Якщо мороз був більше мінус 20 градусів, то до школи можна було не йти. Крім Ярославицьких дітей до школи ходили школярі з Монилівки і Беримівців. На початку шістдесятих років частина дітей із західної сторони села ходила у школу до Вовчківців, бо то їм було ближче.

У Монилівській школі склався постійний вчительський колектив, з під крила якого за довгі роки педагогічної праці вийшло багато випускників. З відстані прожитих років з теплотою і вдячністю хочеться згадати: Володимира Михайловича Кубанта – математика, директора школи; Ольгу Володимирівну Кубант – географія і біологія; Емілію Іванівну Кирич – українська мова і література; Богдана Дмитровича Висоцького – історія; Михайла Дмитровича Вовка – фізика і фізкультура; Михайла Володимировича Мелничайка – математика; Ганну Пилипівну Кирич і Віру Семенівну Макар – німецька мова; Михайла Васильовича Верховляка – математик, директор; Василя Васильовича Верховляка – хімія і фізкультура; Наталію Василівну

Верховляк – російська мова і література; Ганну Іларіївну Бойко – українська мова, Походжая Б. М. – математика, Козака Б. М. – фізкультура; Шевчуна Теодора Петровича (1988–2014) – директора школи.

Восьмирічна освіта вважалася неповною середньою, після її здобуття життєві дороги однокласників розходилися. Вибір подальшого шляху зумовлювався як бажанням школяра, так і добробутом та обставинами сім'ї, світоглядом і спрямуванням батьків. Частина випускників залишалася жити біля батьків і працювати у колгоспі, частина поступала у технікуми і профтехучилища, тих, що хотіли продовжувати навчання у середній школі було небагато. У значній мірі для випускників сорокових і п'ятдесятих років це було пов'язано, кажучи сучасним терміном, з логістикою навчання. Середня школа була в Олієві, а це 16 кілометрів дороги (туди і назад). Ходили пішки, затрачаючи на дорогу по 4 години. При школі був гуртожиток, тож у зимові місяці дівчата жила у ньому, батьки забезпечували продуктами і дровами для опалення.

Становище значно змінилося у середині шістдесятих років після відкриття автобусних маршрутів «Тернопіль – Манаїв» і «Золочів – Гарбузів». Ті школярі, що хотіли продовжити навчання і поступати у вищі навчальні заклади, стали навчатися у Зборівській середній школі. У Перепельницькій середній школі вимоги були меншими, тож частина школярів йшла вчитися туди, після закінчення поступала у технікуми і профтехучилища. З Ярославич багато спеціалістів з середньою спеціальною освітою підготував Золочівський сільськогосподарський технікум на Новоселищі, та Зборівський коледж, філіал Тернопільського технічного університету, свого часу директор коледжу Володимир Костюк радо приймав на навчання своїх односельців.

У процесі формування з дитини свідомої особистості, роль вчителя надзвичайно важлива і дуже часто таланти та особисті якості людини повноцінно розкриваються саме завдяки шкільному навчанню і вихованню. Кожен з нас, хто досяг у житті та

професійній діяльності певних успіхів, крім батьків завдячує здобутим своїм учителям, які виховуючи і навчаючи, вкладали у нас частинку своєї душі.

Фото1 і 2. Учні Ярославницької школи з вчителькою 1938–1940 роки. На фото 2: Малюга Марія, Хома Люба, Мельник Марія, Подоляк Марія, Богач Омелян, Капець Зоня, Гуменний Михайло, Мельник Зеновій.

Фото 1955 р. Монилівська восьмирічна школа, 5 -7 класи, діти з сіл: Ярославичі, Монилівка, Беримівці.

Зліва на право, 1 ряд: Бугайська Галина, Стельмах Надія, Цуп Марія, Гуменна Надія, Косар Ольга, Коваль Степанія, Стельмах Галина, Дяків Ольга, Процик Леся, Вересюк Мирослава, Кирич Галя. 2 ряд: Рак Галина, Бабська Люба, Кулинець Віра, Луцик Ольга, Форись Леся, Колісник Марія, Горпинюк Марія, Кирич Марія, Коваль Стефа, Кирич Марія, Кирич Марія. 3 ряд: Стельмах Володимир, Хома Володимир, Колісник Віра, Попович Мирося, Скочеляс Ольга (Богач), Корчевич Ольга, Антонів Мирося, Хома Марія, Доскоч Ольга. 4 ряд: Гуменний Василь. Кирич Петро, Заремба Іван, Стецик Володимир, Гайдамаха Василь, Чиж Михайло, ..., Сопілка Іван, Карнас Тадей, Чепіль Ярослав, Паиш Євген. Муц Ігор, Рава Зеновій, Юкало Пилип. 5 ряд: Костюк Олег, Редьква Богдан, Кирич Ігор, ..., Стельмах Йосип, Боднарчук Володимир, Миць Олег, Медвідь Михайло, Стасишин Володимир, ..., Процик Володимир, Стельмах Микола, Юкало Богдан, Рак Володимир, Рак Ігор, Корчевич Василь.

І–ІІІ клас Ярославицької школи. 1970 р. Зліва на право
1 ряд: Кузь Михайло, Шидловський Василь, Зварич Богдан, Оленин
Ігор і Богдан, Боднарчук Ігор, Онишкевич Богдан, Юрчик Василь.

2 ряд: Лисак Оксана, Хома Оля, Рак Галина,
Онишкевич Оля, Кузь Оля, Костюк Надя, Лисак Мирослава, Марія
Григорівна Цуп, Марія Степанівна Чепіль з сином Віктором, Рак
Леся, Світлик Оля, Боднарчук Галя, Чорній Марія, Стасишин
Оксана. 3 ряд: Драпінський Василь, Висоцька Іра, Кузь Йосип,
Богач Володимир, Жуковська Іра,

Фото 2001 р. Перший клас. Зліва на право 1 ряд: Коцур Юля, Пасічник Роман, Леськів Марія, Леськів Василь, Пащак Павло, Пісний Павло, Рак Павло, Дяків Марія, Качан Василь, Бойко Микола. 2 ряд: Коцур Аста, Чепіль Марія Степанівна, Пасічник Марія Омелянівна, Леськів Олександра, Пісна Світлана, Качан Ольга, о. Головачук Микола, Пащак Віра, Дяків Ольга.

На фото перший клас з Марією Степанівною Чепіль. Зліва на право: Цуп Марія, Гутник Оксана, Коцур Марія, Зубчевська Зоряна, Цуп Віра, Бортник Ігор, Вересюк Микола, Дітчук Ірина, Радь Володимир.

За Радянської влади вищу освіту здобули більше 60 випускників Ярославицької школи, понад 100 отримали середню спеціальну. Серед випускників нашої школи є фахівці, які досягнули значних успіхів у галузі освіти, торгівлі, медицини, у військовій справі та інших професіях.

Костюк Яків (1878 – 1942 рр.), перший з відомих автору Ярославичан, що зробив кар'єру ще у Австро-Угорській імперії. Після військової служби закінчив 4-річний курс жандармерії військової у Боснії-Герцоговині. Був офіцером жандармерії за Австрії, пізніше – за Польщі служив у поліції у місті Ченстохові.

Хома Петро Михайлович, 1910 р. н., Активіст товариства «Просвіта» у Ярославичах, мав власну крамницю у Львові.

Хома Марія Луківна, 1910 р. н., ігуменя жіночого монастиря ордену Василіанів у Зимній Воді, під Львовом за Польщі і підпільного монастиря за радянської влади.

Стельмах (Кирич) Ганна Пилипівна, 1922 р. н., вчителька німецької мови в Монилівській восьмирічній школі.

Дума Михайло Андрійович, 1927 р. н., вчитель, директор Кабарівської восьмирічної школи.

Рак Володимир Дмитрович, 1925 р. н., банкір, закінчив Нью-Йоркський університет, Віце-президент банку Chase Manhattan Bank, Віце-президент Наукового Товариства ім. Т. Шевченка, почесний доктор філософії Українського Вільного Університету (Мюнхен), Нью-Йорк, США.

Скибик Галина Михайлівна, 1926 р. н., художниця, мала персональну виставку картин у Нью-Йорку, США.

Стельмах (Дерех) Ганна Андріївна, 1926 р. н., вчителька Ярославицької початкової школи, згодом жила і працювала у Львові.

Рак Омелян Дмитрович, 1927 р. н., лікар Зборівської районної поліклініки, дантист, м. Зборів.

Плаза Станіслав, 1927 р. н., поляк, у 12-річному віці вивезений з Ярославич на Сибір, професор, доктор права, Польща.

Вересюк Михайло Іванович, 1927 р. н., економіст, заступник директора Тернопільської облспоживспілки у шістдесятих роках, м. Тернопіль.

Цуп Марія Григорівна, 1929 р. н., вчителька Ярославичької початкової школи, с. Ярославичі.

Юрчик Ольга, 1929 р. н., вчителька початкової школи у с. Волосівка, Зборівського району.

Вересюк Михайло Лукич, 1930 р. н., вчитель середньої школи у смт Велокий Глибочок.

Гуменний Михайло Омелянович, 1931 р. н., фінансист, директор Львівського міського банку у шістдесятих роках, м. Львів.

Костюк Богдан Григорович, 1931 р. н., вчитель середньої школи, письменник, член літературної спілки «Поділля», м. Хмельницький.

Чорній Марія Петрівна, 1932 р.н., вчителька, Дніпропетровська обл.

Драпінський Володимир Михайлович, 1932 р. н., агроном, голова колгоспу в шістдесятих-вісімдесятих роках, с. Воробіївка Немирівського району Львівської області, смт Немирів.

Драпінський Омелян Михайлович, 1934 р. н., священник, митрат, парафії у Гніздичній, Тернополі, Козлові, м. Тернопіль.

Парасин Володимир Йосипович, 1934 р. н., підполковник міліції, м. Тернопіль.

Мельник Зіновій Васильович, 1934 р. н., землеупорядник, науковий співробітник інституту Землеустрою, кандидат економічних наук, м. Київ.

Кубант Володимир Михайлович, 1934 р. н., вчитель, директор Монилівської восьмирічної школи, с. Ярославичі.

Костюк Володимир Григорович, 1934 р. н., вчитель середньої школи, м. Хмельницький.

Вересюк Петро Павлович, 1934 р. н., вчитель Ярославичької початкової школи, смт Новоселище.

Скибик Михайло, 1934 р. н. вчитель середньої школи у с. Дубляни Львівської області.

Муц Ярослав Миколайович, 1935 р. н., вчитель восьмирічної школи, с Заруддя Зборівського району.

Мельник Марія Миколаївна, 1937 р. н., дві вищі освіти, викладач Тернопільського кооперативного технікуму.

Наливайко Ганна Луківна, 1937 р. н., економіст, головний бухгалтер торгової бази, м. Тернопіль.

Мельник Василь Миколайович, 1938 р. н., головний зоотехнік колгоспу на Рівненщині.

Вересюк Люба Іванівна, 1939 р. н., хімік-технолог переробного заводу, м. Котовськ Одеської області.

Довгань Надія Йосипівна, 1940 р. н., вчителька восьмирічної школи, с. Кабарівці.

Переймибіда Михайло Йосипович, 1940 р. н., вчитель Зборівської середньої школи, м. Зборів.

Гуменюк Марія Іванівна, 1940 р. н., директор кафе «Водограй», ресторану «Турист», м. Тернопіль.

Туркот Богдан, 1941 р. н., директор мебельного магазину, м. Тернопіль.

Наливайко Віра, 1941 р. н., директорка кафе, м. Червоноград Львівської обл.

Довгань Мирослав Миколайович, 1941 р. н., вчитель музики, директор Зборівської музичної школи, організатор і керівник хору.

Яроцький Ростислав Юрійович, 1942 р. н., лікар, професор, м. Київ.

Горпинюк Марія Михайлівна, 1943 р. н., головний бухгалтер підприємства, м. Тернопіль.

Кубант Ярослав Михайлович, 1944 р. н., вчитель, голова сільської ради, Голова міськвиконкому, м. Зборів.

Переймибіда Богдан Йосипович, 1946 р. н., інженер-будівельник, заступник Голови райдержадміністрації, м. Зборів.

Драпінський Ігор Йосипович, 1946 р. н., заступник начальника цеху заводу «Кінескоп», м. Львів.

Кубант Мирослав Михайлович, 1947 р. н., вчений зоотехнік, заслужений працівник сільського господарства, директор ТзОВ «Стегниківське», с. Лозова Тернопільського району.

Гуменний Мирослав Омелянович, 1947 р. н., історик, науковий співробітник Львівського музею релігії і атеїзму, м. Львів.

Муц (Зварич) Олександра Іванівна, 1948 р. н., директор кафе «Топільче», м. Тернопіль.

Бортник Богдан Якович, 1949 р. н., математик, старший співробітник наукового обчислювального центру, м. Львів.

Драпінська (Костюк) Олександра Олексіївна, 1950 р. н., лікар-рентгенолог Зборівської районної лікарні, м. Зборів.

Бортник Ярослав Іванович, 1951 р. н., інженер-механік, головний інженер комунального господарства, м. Тернопіль.

Цуп (Стасюк) Марія Лук'янівна, 1951 р. н., вчителька, заслужений вчитель України, м. Тернопіль.

Рак (Мірзалієва) Галина Іванівна, 1951 р. н., вчителька, редактор обласного управління кінофікації, м. Тернопіль.

Костюк Володимир Іванович, 1951 р. н., інженер-механік, кандидат технічних наук, доцент, директор КСП «Відродження», с. Ярославичі, директор Зборівського технічного коледжу, м. Зборів.

Скибик Галина Дмитрівна, 1953 р. н., економіст, спеціаліст «Ощадбанку», м. Тернопіль.

Цуп Володимир Іванович, 1954 р. н., зооінженер, кандидат сільськогосподарських наук, доцент, зав. лабораторії розведення і селекції с.-г. тварин Тернопільського Інституту агропромислового виробництва, м. Тернопіль.

Цуп Марія Василівна, 1954 р. н., економіст обласного управління сільського господарства, м. Львів.

Форись Богдан Матвійович, 1954 р. н., полковник МНС, м. Львів.

Чорній Мирослава Йосипівна, 1954 р. н., економіст, головний бухгалтер колгоспу, с. Городище Зборівського району.

Бортник Мирон Якович, 1955 р. н., інженер-механік, головний інженер Тернопільського молочного заводу, м. Тернопіль.

Довгань Ірина Василівна, 1956 р. н., землевпорядник, Інститут землеустрою, м. Тернопіль.

Вересюк Орест Петрович, 1956 р. н., інженер, голова сільської ради, с. Підгороднє Тернопільського району.

Світлик Михайло Іванович, 1957 р. н., інженер конструкторського бюро заводу «Ватра», зав. відділу «Ощадбанку», м. Тернопіль.

Драпінський Михайло Омелянович, 1957 р. н., економіст, головний бухгалтер, директор Борщівського цукрового заводу, м. Борщів.

Світлик Леся Михайлівна, 1958 р. н., економіст, банк «Україна» м. Тернопіль.

Оленин Леся Миколаївна, 1958 р. н., економіст, «Приватбанк», м. Тернопіль.

Попович Роман Володимирович, 1959 р. н., економіст управління облдорбуду, м. Тернопіль.

Вересюк Михайло Іванович, 1959 р. н., священник, парафії у Зборівському і Козівському районах Тернопільської області, м. Зборів.

Чорній (Копоть) Ганна Йосипівна, 1959 р. н., економіст КСП «Відродження», голова сільської ради, с. Ярославичі.

Світлик Ольга, Михайлівна, 1960 р. н., економіст, працівник «Ощадбанку», м. Тернопіль.

Драпінський Василь Омелянович, 1963 р. н., інженер-енергетик КСП «Відродження», інженер колгоспу, с. Малий Ходачків.

Богач (Пасічник) Марія Омелянівна, 1970 р. н., вчителька Ярославичської, Монилівської і Беримівської школи, с. Ярославичі.

СІЛЬСЬКА КУЛЬТУРА, ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ

Галицьке село за радянської влади творило свою власну культуру, живильними коренями якої була духовна і культурна спадщина минулих поколінь: змагання за державність січових стрільців і воїнів Української Галицької армії, активна масова культосвітня діяльність Товариства «Просвіта» і жертвна героїчна боротьба вояків ОУН-УПА. Ні один народ у Європі за такий короткий відтинок своєї історії не створив так багато прекрасних патріотичних, ліричних, глибоко зворушливих пісень, як галичани.

Закладені у тридцятих роках минулого століття греко-католицькою церквою, культосвітніми організаціями: «Просвіта», «Сільський господар», «Рідна школа», «Союз Українок», підвалини громадського життя, стали основою і благодатним ґрунтом формування національної свідомості селян. Галицький, «Дух, що тіло рве до бою» (І. Франко) був приглушений жорстокими більшовицькими репресіями, але не знищений, його іскри підсвідомо жаріли у душі народу. З часом змінилася демографічна ситуація в Україні. Більшість селян стали міськими жителями. Для прикладу, якщо у Тернополі після війни залишилося 37 тисяч населення, то у 1988 році вже нараховувалося 270 тисяч. Місто збільшилось у сім разів і в основному за рахунок вихідців з села. Саме вони – носії сільської культури, стали рушійною силою у становленні незалежності нашої держави, створювали Товариства української мови, громадсько-політичну організацію «Рух».

Здавна основою творення сільської культури була глибока релігійність селян і пов'язана з нею обрядовість та традиційність укладу життя, повага до людської особистості, що протягом століть формувало своєрідність характеру галичан, часто досить двоїстого. Польські історики, характеризуючи наших селян, казали: «Хлоп є добрий і злий», вони відзначали їх покірність, але і пам'ятали про Гонту і Довбуша. Хлоп був терплячий, але часом його терпіння уривалося і горе було тим, хто попадав йому під

гарячу руку, це добре усвідомлювали жінки, з острахом допікаючи своїм чоловікам, бо можна було нарватися на гострий спротив. Соціально і політично пригноблений селянин не любив усяку владу, сприймаючи її як чужу. Через, притаманний йому консерватизм, завжди мав власну думку в голові і стійкий імунітет до нав'язуваних йому чужих ідей. Ще Іван Франко казав: «Мужик протестує, киваючи великим пальцем у чоботі правої ноги».

Основним чинником, регулюючим поведінку і спосіб життя особистості, була Громада, її опінія, тобто громадська думка, оскільки життя селянина проходило у сільській спільноті. Для кожного моральним оберегом і стимулом поступків було: «Що люди подумують, що люди скажуть». Осуд Громади, часто позаочі, мовчазний, але заслужений, тяжким тягарем лягав на порушника устоїв у виді прізвиськ: Когут, (забіяка), Пияк, Злодій, Гниляк, Сплюх, Фінка, (ходив з ножем), Мазур – прибічник Польщі, Кракус – учасник польських воєнізованих формувань .

Громада культивувала у своєму середовищі взаємоповагу, повагу до старших, толерантність і ввічливість. Заходячи у хату, обов'язково треба було зняти шапку, привітатися: «Слава Ісусу Христу», таким же вітанням зустрічали на дорозі навіть незнайомого, але старшого, до односельчанина треба було заговорити, щоби не подумав, що на нього недобрий. «Дай, Боже, Щастя» казали тим, хто був зайнятий роботою, у відповідь чули: «Дякую, дай, Боже, Вам». Знімали шапку і хрестилися, проходячи повз церкву. Знімали шапку на знак поваги не тільки перед священиком чи Професором (вчителем), але й перед старшими. У деяких сім'ях, дякуючи старшим, прийнято було цілувати руку. При зустрічі поважні господарі у розмові величали один одного Паном, звертаючись на Ви, у розмові часто вживали слова: дякую, прошу, перепрошую, вибачте.

Високо цінилася чистота в оселі, охайність у одязі, доглянутість господарки. Незважаючи на багаторічне насаджування атеїзму, у кожній хаті на почесному місці висіли святі образи, прикрашені гарними вишитими рушниками. Перед

споживанням їжі люди три рази хрестилися, зичили один одному «Смачного», а по завершенні трапези знову дякували Богу і господині. Виходячи з хати, гість казав: «Будьте здорові», йому відповідали: «Йдіть з Богом, приходьте ще». Всі звичаї повсякденного спілкування свідчать про високу культуру взаємоповаги і міжособистісних відносин.

Сильною стороною Громади було використання взаємодопомоги у повсякденному житті. Звичною справою було щось позичити у сусіда, толокою брати участь у будівництві житла, спрягатися кіньми при обробітку ґрунту, поїздках до лісу за дровами. Якщо у когось згоріла хата чи здохла корова, то йшли по селі, збирали з кожного дому посильну допомогу.

До війни галичани не вмiли по справжньому лаятися. Вже перші Совіти, а по фронті колгоспне начальство, навчили нас матюкатися по-московсько-татарському. Особливим шармом при цьому було плюватися крізь зуби на землю. Для місцевих це було святотатством, бо земля вважалася святою, як і хліб: коли він падав на землю, то його треба було підняти, здути порох і поцілувати. Раніше страшними прокльонами було: «Шляк би тебе трафив», «Грім би тя забив», «Перун би те взяв», польське – «Курва». Для жінок вживати лайку було дуже поганим тоном. Хоча підчас гарячих сварок за курку в шкоді чи межу, часто на всю вулицю лунало: «Та поцілуй мене у ср..ку!» Останнім переконливим аргументом при цьому у стані афекту було повернутися задом, підняти спідницю і показати голу задницю.

На відміну від росіян, які вважали, що якщо чоловік б'є жінку, значить любить, Українці завжди поважали жінку, як свою половинку, подругу життя. Вдарити жінку було вчинком не гідним чоловіка.

Життя села регламентувалося релігійно-аграрним календарем, який органічно поєднував послідовність церковних свят з річним круговоротом трудових процесів і сільськогосподарських робіт. Таким чином церковний календар був неписаним розпорядником життя хлібороба упродовж року з відповідною обрядовістю і

традиціями, основаними на народній мудрості, що тісно пов'язана з природою, релігією і трудовою діяльністю людини.

Християнська церква в основу духовного життя людини кладе любов до Бога творця, сповнення Божих заповідей, щоби забезпечити спасіння душі у потойбічному світі. При цьому важлива роль відводиться духовному єднанню з Богом через поміркованість у поступках, стриманість від житейських спокус, зокрема у їжі, адже чревоугодіє, обжорство є одним з тяжких гріхів. Тому були встановлені певні періоди у році – Пости, дні для глибокої моральної покути гріхів, духовних роздумів, стриманості від усяких спокус. З 365 днів у році для постів відводиться 250, з них 120 днів припадає на суворий піст. Крім чисто релігійного значення, піст має ще й фізіологічне підґрунтя: внаслідок зміни споживання певних видів харчових продуктів і календарного голодування у окремі дні, тижні чи місяці, відбувається очищення організму від зайвого жиру, холестерину, шлаків, токсинів і, як наслідок, покращення обміну речовин, оздоровлення людини.

Пости тісно пов'язані з релігійними і народними святами, звичаями і традиціями. У час посту щоденні ранішню і вечірню молитви треба було сповняти, стоячи на колінах і б'ючи поклони. Не можна їсти м'ясного, молоко можна споживати тільки у вівторок, четвер і суботу. Від посту звільняються хворі, люди старшого віку, діти і вагітні жінки. Споживали пісні страви, змащені олією, у час посту господині треба було добре постаратися, щоби зготувати скоромну, але смачну і поживну їжу. У хатах знімали з образів вишиті рушники і штучні квіти, у церкві білі хоругви накривали темним покривалом. Жінки ховали у скрині яскравий одяг, квітчасті хустини, чоловіки зарікалися пити горілку, кидали курити папіроси. Молодь припиняла усякі забави. Не можна було влаштовувати весіль, танців, голосно реготати і веселитись. По вечорах жінки збиралися на толоки: разом дерли пір'я, скубали вовну, пряли, вишивали і «чесали язики». Часто старші з цілого кутка сходилися до когось гостинного, просто поговорити чи вголос читали книжки. Молодь готувала у

драматичних аматорських гуртках вистави і концерти, а у Пилипівку розучувала Вертеп, ладнала одяг для цього дійства: фелони, мечі і чаки (корони) для Ірода та князів, крила для ангела, вуса і бороди для пастухів.

Згідно церковного календаря у році є чотири довготривалі пости, зокрема: Великий піст (Чотиридесятниця), Пилипівка, Петрівка і Спасівка. Характерно, що ці пости припадають на періоди, коли сільськогосподарські роботи в основному уже завершені, тож можна дати відпочинок тілу і подумати про душу.

Великий піст починається у понеділок після Сиропусної неділі і триває 40 днів, а завершується у п'ятницю перед Лазаревою суботою і Квітною (Лозовою) неділею. Наступний тиждень називається Страсним, усі дні цього тижня є строгим постом, після нього наступає Великдень. Крім духовного і розвантажувального для організму значення, Великий піст у давнину передбачав і економію продуктів на переднівок, коли починалися основні весняні роботи і треба було добре харчуватися.

Літній піст Петрівка починається у понеділок через тиждень після Зелених свят, після неділі Всіх святих і триває часом до п'яти тижнів, до свята Петра і Павла. У цей час у сільськогосподарських роботах настає коротка перерва після сінокосу, тож відпочинок з утриманням від тяжкої їжі є цілком оправданим. Тим більше, що скоро почнуться жнива, що вимагають значних фізичних зусиль і посиленого калорійного харчування.

Другий літній піст Спасівка починається 14 серпня, з Дня мучеників Маковеїв і триває до 27 вересня, свята Першої Матки Божої (Успіння Пресвятої Богородиці). На цей час жнива уже закінчені, снопи із збіжжям звезені на подвір'я, зерно має якийсь час висохнути до початку обмолоту, тож можна відпочити.

Осінній піст Пилипівка – передріздвяний піст, є другим за значенням після Великого, але не таким строгим і триває також 40 днів, від 27 листопада до 7 січня – Різдва. У цей час закінчені важкі роботи і можна зосередитися на духовному.

Крім великих постів є кілька одноденних суворих постів: Святий Вечір – 6 січня, другий Святий Вечір, Йорданський – 18 січня, Усікновеніє глави Івана Предтечі – 11 вересня, Воздвиження Чесного Хреста - 27 вересня. Також пісними вважаються усі 52 п'ятниці у році, крім тих, що припадають на загальниці, які дозволяють звільнення від посту в середу і п'ятницю. Порівняно з чоловіками, жінки завжди були більш побожними як у відвідуванні церкви, так і у дотриманні постів. Багато з них у дні строгого посту повністю відказувалися від їжі.

Пости завжди приурочені до релігійних свят, які з часом стали народними і тісно пов'язаними з віками уставленими традиціями та звичаями.

Різдво (7 січня) – перше у році велике свято, особливо радісне і насичене народною обрядовістю. Новий Рік у Ярославичах раніше не святкували зовсім, бо то був будній день, казали, що то польське свято. До Різдвяних свят готувалися заздалегідь. У ступі обтовкали товкачем пшеницю від плівки на кітю (кутю), до свят різали свиню, готували м'ясні страви: ковбасу, шинку, заяць (паштет), сальцисон, кишку, драглі, пекли білий хліб і колачі. Господар нарізав січки для худоби на усі дні свят. Жінки прибирали у хаті, чіпляли на образи вишиті рушники, намочували сушеню на узвар, терли макогоном у макітрі мак на кутю, готували 12 страв на Святий Вечір, зокрема: кітю з маком, горіхами і медом, грибну зупу з фасолею і картоплею, вареники з капустою і вареники з картоплею, помащені олією, пережареною з цибулею, оселедці, смажену рибу, узвар з сушеня, жарені на олії пампухи з маком, посипані цукром.

Перед Вечерею господар з молитвою вносив у хату в'язку соломи – Дідуха. Діти розтрясали його по долівці, скакали на колінах і голосно мукали, мекали, хрюкали, квакали, кудкудакали, кукурікали, щоб добре велася худоба і птиця у господарці. На стіл під скатертину накладали пахучого сіна, під нього жили кілька головок часнику – від хвороби і нечистої силі і щось залізне – як оберіг.

У деяких багатших сім'ях ставили у кутку ялинку. На неї чіпляли іграшки і різні прикраси, виготовлені дітьми: конфетки і яблука, загорнуті у кольорову фольгу горіхи, ланцюжки-гірлянди з кольорового паперу і солом'яних стебел, витяті з паперу витинанки, кошички і ангелики. Звичай ставити ялинку наші селяни ймовірно перейняли від німців, під час дворічного проживання на виселенні у Нижній Австрії за Першої світової війни.

До Вечері вся робота мала бути закінчена. Починали вечеряти тоді, коли на небі появлялася перша зірка, що звіщала про народження Ісуса Христа. Господар запалював свічку, застромлену в посудину з пшеницею. Уся сім'я ставала на коліна перед образами, молилися голосно повторюючи молитву за господарем, сідали за стіл. Господар мовив коротку подяку Богові за прожитий рік, бажав усій родині щастя і здоров'я. Розрізав, освячену у церкві Проскурку на рівні частини, згідно кількості членів сім'ї, хрестився, цілував свій кусочок, казав: «Христос ся рождає!» і з'їдав, потім, по черзі за старшинством, Проскурку споживала родина. Старші вітали молодших і чули у відповідь: «Славимо його!». Таким звертанням віталися аж до Стрітєння.

Господар першим брав ложку кіті з макітри, починаючи вечерю. Під час Вечері діти мали поводитися чемно, щоби не дістати ложкою по чолі від тата. Повечерявши, всі разом колядували. Найчастіше у Ярославичах співали: «Бог Предвічний», «Нова радість стала», «Бог ся рождає», «В Вефлеємі місті», «В Вефлеємі новина», «Дивная новина», «При глибокій долині», «Землю Йорданську нічка вкрива» (улюблена коляда о. Яроцького).

Мити посуду після Вечері не годилося. На столі залишали на ніч макітру з кітею, щоби могли повечеряти душі померлих. Господар виходив до стайні до худоби, подивитися чи ясла повні, давав по крайцю хліба корові і коневі. Казали, що на Святий Вечір худоба може говорити між собою.

Повечерявши, хлопці, учасники Вертепу, збиралися разом на останню Пробу, щоби не забувати слова. Молоде подружжя з дітьми йшло до батьків з колачами, там їх гостинно приймали, частували, всі разом колядували, на дорогу давали гостинці: хустину чи щось нове з одягу, дітям – смаколики: пампухи, цукерки і гроші.

На Різдво вдосвіта всі йшли до церкви на Різдвяну Всеношну. Після Відправи довго не розходилися, одна за одною лунали під куполом переповненої церкви колядки. Прийшовши додому, приступали до святкової трапези. Різдво - родинне свято, тож у гості не ходили. Після обіду ходили хлопці з Вертепом. Часом починали ходити і на Святий Вечір, щоби встигнути на Різдво обійти село. У Ярославичах, та й у навколишніх селах, не було традиції ходити з Вертепом – шопкою чи із Звіздою. Ходили з «Козою». У вертепному дійстві брали участь: ангел, два пастухи, січовий стрілець, Ірод і його воїн, князі: Володимир, Роман, Ярослав, чорт, смерть, жид і його жінка Сура. Скоріше за все колись з ними ходила ще і коза, але з часом десь загубилася. Бувало, що по селі з різних кінців ходило дві Козі – старша і молодша. Тож після звертання козарів чи можна колядувати, господар питав: «А ви яка коза, Велика чи Мала?». Старшій Козі давали більше грошей, бо вона половину віддавала на церкву, менша – заробляла для себе.

Другий день Різдвяних свят, Матері Божої Марії і обручника Йосифа, ще називався **Коляди**. Після півночі хлопці-парубки збиралися у невеликі гурти палити Дідух. Йшли до сусідів, дівчат і тих хто запрошував. Входячи у хату, віншували господаря з святами, збирали солому з підлоги і сіно зі столу в оберемок, виходячи, бажали господі здоров'я і добра на весь рік, часом жартівливо: «Бувайте здорові, щоби Вам велися воли й корови, горох, капуста, щоб ваша Маруська була тлуста». Дідух розкладали перед воротами, підпалювали, скакали через вогонь і колядували поки згоряла солома: «Бог Предвічний» чи «Нова радість стала». Попіл на снігу розгортали палицею у виді хреста, щоби нечиста

сила не потрапляла на подвір'я, потім йшли до хати на частування. Вже у кінці шістдесятих років часто лунало на все село, бо хлопці не шкодували горла, партизанське продовження коляди «Нова радість стала», до честі мешканців села, ніхто ні разу не «приставив» владі про таку самодіяльність.

Чи ти чув, народе,	Неньку закували,
Цю сумну новину,	Братів посаджали,
Закували у кайдани	Люд невинний тисячами
Нашу неньку – Україну.	В сиру землю закопали.

Змилуйся Ісусе,
Змилуйся над нами.
Визволь нашу Україну
Славну Січ із козаками.

Свято починалося з Відправи у церкві. На Службі Божій співали «Многая літа» іменинникам Маріям і Йосипам. Село ніколи не справляло Дні народження, зате справляли іменини – День Ангела. Зранку, на Івана до іменинника Івана чи на Василя, до Василя, приходили друзі, жартома зв'язували його перевеслом з соломи, щоби був дужий і повний, як сніп жита. Жінка ставила на стіл частування. У Ярославичах найбільш поширеними були імена великих святих: Михайло, Григорій, Іван, з жіночих – Марія і Ганна.

На Коляди люди ходили в гості до родини. Пополудні починали ходити по селі колядники. Спочатку малеча - групками по 3 – 4, їм за коляду давали цукерки, пампушки і копійки. Потім йшла з хати у хату доросла Коляда. Вона збирала гроші на церкву, а за Польщі – на будівництво читальні, придбання книжок.

На третій день свят – **Степана**, продовжували святкувати і колядувати. Не можна було працювати, тільки худобі давали їсти, зарання приготовлений корм. Їжу не варили усі три дні свят – споживали наготовлене.

На **Василія** (14 січня) святкували Новий рік (1 січня за старим стилем). Зранку хлопчачі групками, по 2 – 3, часто з шкільними сумками, щоби не вертатися додому, ходили сіяти від хати до хати: «На щастя, на здоров'я, на той Новий рік, щоб Вам було ліпше ніж торік!». Старалися до того часу вивчити якусь нову по сівалку, бо тому хто краще віншував, могли дати більше копійок. На Новий рік першим у хату мав ввійти мужчина – «палазник», щоби добре велося у домі весь рік. Різницю у часі між польськими і нашими святами, пояснювали притчею: «Коли народився Ісус, усі народи спішили його вітати. поляк вскочив у чоботи і побіг, а українець, поки зашнуровував черевики, то запізнився на дві неділі».

Свято Богоявлення, **Йордань**, Водохреща, припадає на 19 січня. Йому передує день строго посту – другий Святий Вечір або «голодна кітя». Перед Вечерею у церкві освячують воду. За кількістю страв, їх асортиментом і звичаєвою обрядовістю другий Святий Вечір повторює перший. Лише замість Проскурки, перш ніж приступити до куті, господар пускав по родинному колу горнятко свяченої води, кажучи: «Христос ся хрещає!» і чув у відповідь: «В річці Йордані!». На Йордань після Богослужіння у церкві, весь народ йшов на освячення води до Прачки. Попереду процесії несли хрести, образи, хоругви, за ними йшов священик з дяком і церковним хором, потім усі люди. За радянської влади заборонялося ходити по селі з процесією, тож воду святили у церкві.

Прийшовши з церкви, господар кропив і тричі хрестив кожне приміщення свяченою водою, малював зверху на дверях крейдою хрестик, також кропив усі будівлі і пасіку. З середини кімнат на двері наклеювали, витяті з паперу Йорданські хрести, на вікна – хрестики, зроблені з стебел соломи. Свячену воду зберігали у кожній хаті цілий рік, нею лікували хворих, кропили худобу при першому вигоні на пасовисько, скроплювали молодих до шлюбу і померлих у останню путь.

Після Йордану, на другий день святкується свято Івана Предтечі, що «забрав усі свята на плечі». Десять днів по Водохрещі

не можна було прати білизну, бо вода вважалася освяченою. У ці дні священник з дяком ходив по селі з кропилем, посвячуючи кожную хату Йорданською водою.

На **Стрітення** (15 лютого) казали, що зима зустрічається з літом: «Якщо на Стрітення кугут води нап'ється, то на Юрія (6 травня) віл трави напасеться», тобто, якщо на Стрітення відлига і капає з стріхи, то буде рання весна. Тепло – той весна буде тепла. На Стрітення у церкві святять свічки-громничні. Їх запалювали під час гromовиці, щоби грім не вдарив у хату, давали у руки померлим. Після Стрітення вітаючись, казали: «Слава Ісусу Христу».

На **Пущення** – останню неділю перед Великим постом (Сиропустну), коли дозволяється їсти м'ясо, влаштовували Запусти – частування з м'ясними стравами, варениками, подавали локшину (саморобні макарони) з молоком або курячим розсолем. У цей день треба було попросити ближнього прощення за вчинені образи, а малеча «пускала голубів»: у яйці робили дірочку, висмоктували вмістиме яйця. З боків і з заду з паперу, згорнутого у виді веєра, вставляли крила і хвіст, спереду з тіста приробляли голівку з дзьобиком. Готового голуба підв'язували на нитці під стелею. Вважалося, що яка погода на Сиропустну неділю – така буде і на Великдень.

На свято **40 святих** Мучеників (22 березня) прилітають у наші краї бузьки, а на теплому Олексі (30 березня) пасічники виставляють вулики з зимівника і переносять їх на пасіку, добре якщо у цей день бджоли зроблять перший обліт. Ці свята у Ярославичах не святкують.

Благовіщення (7 квітня) вважається таким же великим святом, як Великдень. У цей день не можна нічого робити – «навіть пташка не в'є свого гнізда». До Благовіщення «земля ще спить», тож не можна її зачіпати. На Благовіщення поганим знаком було щось позичати чи віддавати з подвір'я.

Квітна, **Лозова неділя** – остання неділя перед Великоднем. У Квітну неділю в церкві святять і роздають при мированні лозу –

вербові гілки, на яких уже починають розпускатися бруньки – «базьки»-котики, на згадку про урочистий в'їзд Ісуса Христа у Єрусалим, коли його зустрічали зеленими пальмовими гілками. Напередодні лозу заготовляють старші церковні брати. Виходячи з церкви, дорослі і діти били один одного посвяченою лозою, примовляючи: «Лоза б'є, не заб'є, від нині за тиждень буде Великдень». Лозі приписували лікувальну силу. Старші просили дітей «ліпше вдарити», щоби крижі не боліли. Лозу зберігали цілий рік за образом, нею виганяли вперше навесні худобу на пасовисько.

Великодні свята відзначаються, згідно місячного календаря, у першу неділю по весняному повному місяцю і можуть припадати на різний час. Найскоріше Великдень припадає на 7 квітня, збігаючись з Благовіщенням, а найпізніше – на 17 травня. Святу передують особливо жалобні траурні дні: Страсний четвер, Великодні п'ятниця і субота. У четвер жиди мучили і розп'яли Христа. У цей день особливо суворого посту, дуже побожні жінки зовсім відказувалися від їжі, навіть не пили воду, деякі – нічого не їли аж до Великодня. Над вечір дзвін скликав людей до церкви на Страсті. З того часу дзвони замовкають аж до Великодня, коли заспівають «Христос Воскрес».

На Страсній Відправі священник читає 12 разів Євангеліє, по три від кожного Євангелиста: Марка, Івана, Луки і Матфея. На кожне Євангеліє виходить у іншому фелоні. Перед читанням і після, люди тричі б'ють поклони. Під час Страсної Відправи у руках тримають свічки, які потім старалися донести запаленими додому і випалювали кіптявою свічки хреста на сволюку стелі, щоби оберігати дім від нещастя. У четвер, п'ятницю і суботу перед Великоднем замість дзвонів і дзвінків використовували дерев'яні калаталки – тараккалки і деркачі. Це доручалося дітям, які приходили до церкви з своїм зняряддям і за знаком старшого церковного брата у відповідний час Відправи, знімали неймовірну тріскотню. Деркачі і калаталки були великі і малі, односторонні і

двосторонні. Кожний старався, щоб його інструмент був найголоснішим.

Великодня **П'ятниця** є найсумнішим днем у році. Розп'ятий на хресті, Ісус Христос помер. З церкви під звуки деркачів і калаталок виносять Плащаницю. Процесія з священиком і хоругвами тричі обходить церкву. Плащаницю кладуть у Божий гріб біля Престола, який прикрашають по боках зеленими сходами (травною) жита. За Польщі обабіч ставала почесна варта хлопців у формі січових стрільців, які нерухомо, струнко стояли по 10 – 15 хвилин, потім їх змінювала наступна пара.

У Великодню П'ятницю можна було лише прибирати у хаті чи варити їсти на свята. До цілування Плащаниці має прийти кожний, хто може ходити. Прийшовши до Плащаниці, били поклони, молилися, за 5–6 метрів перед Гробом Господнім ставали на коліна, і так навколішки йшли цілувати тіло Господнє. Потім біля Плащаниці годилося трохи посидіти, як біля померлого. Старші чоловіки часто сиділи цілу ніч, бувало, що палили багаття під церквою і виходили грітисся коло вогню. Школярі приходили до Плащаниці, йдучи до школи, і повертаючись з неї.

У Великодню **суботу** фарбували крашанки у різні кольори: червоний, коричневий, жовтий, зелений, занурюючи яйця при варінні у цибулиння, кору бузини, буряковий чи морквяний сік. Розмальованих писанок у Ярославичах готували мало. Після обіду господині укладали святковий кошик. У ньому мали бути: Паска, сир, масло, ковбаса, шинка, кілька крашанок, очищених від шкаралупи варених яєць, хрін, сіль і свічка, яку запалювали під час посвячення. Дехто, маючи дітей, вкладав, спеченого у спеціальній формі, баранчика з тіста. Кошик накривали вишитим рушником з написом «Христос Воскрес». Під церквою священик, освячуючи Паски водою, йшов вздовж довгого ряду різнобарвних кошиків і вишитих рушників, виставлених ніби на виставку. Посвячене можна було скуштувати тільки після Великодньої Служби Божої. Після довгого посту запах копченостей лоскотав малечі у носі, збуджував апетит. Дуже важко було утриматися, щоби крадькома,

як мама вийде з хати, не відламати хоч шматочок пахучої смачної ковбаски.

На **Великдень** Відправа у церкві починається з поховання Плащаниці під звуки калаталок і деркачів. Після урочистого вітання священника «Христос Воскрес!», хор співав «Воїстину Воскрес!», лунав радісний передзвін дзвонів, а хлопці надворі стріляли з саморобних пістолів, заряджених сіркою з сірників. Після трьохкратного обходу церкви процесією з співом, образами і хоругвами, молилися і йшли додому. Великодня трапеза починалася з свяченого вареного яйця. Господар розрізав його на частини за кількістю присутніх. Поздоровляв сім'ю з Великодніми святами, бажав родині щастя, здоров'я і многих літ життя. З вітанням «Христос Воскрес!», подавав по старшинству кожному кусочок яйця. М'ясні страви і яйця їли з натертим хроном. Шкаралупу яєць опісля викидали на стріху – для Рахманів.

Після сніданку всі, старші і молодші, йшли під церкву, яка була відкрита цілий день. Хлопці дзвонили у дзвони, стріляли з пістолів, гралися у «войни», «дупака», скакали через «коня» (через один одного), будували рухому піраміду в три – чотири поверхи, збирали «Коструба» у вигляді чорта в чорній масці з рогами, з червоним язиком і довгим хвостом. «Коструб» бігав з вилами поміж гуртами святкуючих, погрожував старшим, зачіпав жінок, лякав малечу, яка ганялася за ним.

Ягілки виводили окремо діти, дорослі, дівчата самі або з парубками. Часом об'єднувалися усі разом і, взявшись за руки, водили коло навкруг церкви. Діти співали дитячі ягілки: «Подоляночка», «Нема пана вдома, поїхав до Львова». Дівчата з хлопцями ходили хороводом: «Ми кривого танцю йдемо, кінця йому не знайдемо», водили «голуба»: «Ти голубе, чого тужиш, вибирай си кого любиш»; співали ягілки – романтичні балади про сумну долю удовиці чи молодої дівчини, а також веселі, жартівливі про хлопців-парубків і патріотичні з політичним підтекстом.

Ягілки виводили у всі святкові дні Великодня, і на Провідну неділю, тобто через тиждень. Атеїстична влада боролася з цим

«релігійним пережитком», заставляючи вчителів, виганяти дітей з під церкви. Учителі робили це «про людське око, для галочки», при їх появі школярі зникали, а потім появлялися знову. Великдень – родинне свято і його завжди святкують у колі сім'ї. На свято для дітей старалися купити якусь обнову з одягу чи взуття. До церкви йшли у новій вишиванці, сукні та мештах.

Другий день свят називали **зливаним Понеділком**. Парубки обливали один одного водою, старалися підкрастися несподівано до дівчат і облити їх. Старші хлопці – з серйозними намірами, своїм дівчатам дарували парфуми, злегка покропивши. У цей день ходили у гості до родини.

На третій день свят у Ярославичах поминають померлих. До могил своїх рідних з'їжджаються люди часто з далеких сторін. По Відправі у церкві, після обіду процесія йде з братством – хоругвами на цвинтар. Священик відправляє біля могили о. Яроцького загальний парастас, потім на могилі невідомого січового стрільця. Братство з хоругвами повертається до церкви, а священик з дяком відправляє парастас на кожній могилі, біля якої збирається родина. Кожного року порядок Відправи змінюється. Якщо одного року священик ходить по черзі рядами могил зверху цвинтаря, то на другий рік – починає знизу. Тут, біля могил рідних, зустрічаються однокласники, давні друзі, далека і близька родина, що бувало роками не бачилися.

Юрія (6 травня) у Ярославичах раніше не святкували, це був звичайний робочий день, а тепер святкують. У церкві правиться Служба Божа і до роботи приступають після Відправи. До цього часу у полі підростає трава і вперше виганяли пасти корови. Їх скроплювали Йорданською водою, а пастушкові давали у руки посвячену лозу. Казали, що буде урожай «як на Юра напасеться у житі кура».

День Матері (12 травня) почали святкувати у 30-х роках минулого століття. Забуте за радянських часів свято, відродилося у наші дні. У цей день у церкві відправляється Служба Божа за здоров'я матерів і усіх жінок.

Свято **Вознесеніє** святкується через 40 днів після Великодня, коли Ісус Христос у Славі і Сонмі ангелів та херувимів піднявся на небо. Вознесення – велике свято, яке завжди припадає на будній день, але не переноситься на неділю.

Зелені свята або **Трійця**, Зіслання Святого Духа, припадають на 50-й день після Великодня. Напередодні хати, господарські будівлі, ворота замаюють зеленим віттям, найчастіше липовим або ясеневим. Гілки запихають у стріхи будівель на відстані 30–50 сантиметрів одна від одної. Долівку хати колись вистеляли «шаваром» (очерет, аїр або татарське зілля), запах якого мав відганяти нечисту силу.

Освячення води під церквою, 2018 р.

На **Зелені свята** припадає у Ярославичах храмовий Празник – День освячення церкви. Відправа у церкві починається пізніше як завжди, щоби празникові з сусідніх сіл могли встигнути на Службу

Божу, хто кіньми, хто пішки. Урочистість Відправи підсилювалася участю кількох священників зі сторони, з сусідніх парафій або місцевих: оо. Кирича Богдана, Драпінського Омеляна, Янішевського Йосипа, Вересюка Михайла. Після Відправи натовп народу під церквою перетворювався на рухомий мурашник, кожний старався знайти у тіснєві знайомих, родичів з ближніх сіл, щоб запросити їх до себе на Празник. Родичів і близьких було так багато, що бувало і не поміщалися у хаті. Часто гість довго не затримувався в гостині, бо мав обійти ще кілька хат.

За Польщі, під впливом діяльності «Просвіти», горілки майже не вживали: пили саморобне пиво і вино – частіше всього вишняк і слив'янку. У радянські часи перейшли на самогонку. Після доброго частування, починали співати. З кожної хати лунали пісні з невеликими переривами на закуску.

Молодь після обіду збиралася на Раковій долинці на танці. Грала духова музика з Монилівки або свої: Бойчук Михайло - на скрипці, Мацьків Сидір - на трубі, Курило Михайло - на бубні, Бортник Ярослав, Довгань Мирослав - на баяні. Танці за доброї погоди тривали до світанку, а у негоду – переносилися до клубу.

Напередодні свята народження **Івана** Предтечі або у народі Івана Лопуха (7 липня), прикрашали ворота, криниці, стріхи і дахи будівель листям лопуха. Зранку будили дітей, щоби вони подивилися, як купається сонце. Якщо у цей день довго дивитися на схід сонця над горизонтом, то видно, як воно міниться, стає то яскравішим, то блідішим, виграє різними барвами веселки. Від Івана можна було купатися у річці. Свято Івана пов'язане з багатьма обрядами і віруваннями, які до наших днів вже не дійшли, у Ярославичах про них забули.

За Польщі, переважно на Івана, молодь на ксьондзовому пастівнику (зараз там живе сім'я О. Лужняка), влаштовувала фестини – огляд художньої самодіяльності, спортивних досягнень, показ витривалості та спритності хлопців і дівчат. Під керівництвом інструкторів «Просвіти» Костюка Михайла (вояка УГА), Стефанишин Ксенії (у заміжжі Драпінська) і спеціально

найнятого Маланчука Михайла з Млиновець, одягнені у національний одяг, дівчата співали популярні і патріотичні пісні, виконували групові, по 20 – 30 осіб, вправи з віночками, рушниками, різнобарвними стрічками (биндами), під звуки духового оркестру. Хлопці, у вишитих сорочках, в одностроях, з виточеними палицями, під музику марширували, виконували спортивні вправи групами і поодиночі, з палицями і без них.

Перед святом **Петра і Павла** (12 липня) починали готуватися до жнив. Підготовляли стодоли, обороги, шпихліри, гострили серпи, коси, граблі, ремонтували вози, мастили колеса, готували снопові драбини, шнури і «рублі» для звезення снопів. Ремонтували дороги і заїзди біля свого подвір'я, щоби на поганій дорозі не перекинути воза з снопами.

У неділю священик з дяком і братством обходять село. Сім'я виходить до воріт, стає на коліна, священик читає Євангеліє, дає кожному цілувати хрест, кропить освяченою водою, благословить подвір'я. За це платять гроші окремо пароху і дякові. Потім процесія йде у поля, освячувати ниви і хліба, щоби Господь послав добрий урожай і боронив від граду, короткі відправи відбуваються також біля фігур і на роздоріжжях.

Жнива починалися через тиждень чи два після Петра. Казали: «соловей співає до Петра», «по Петрі перестає кувати зозуля», «по Петрі – по теплі», «йшло до Петра – тепер до Різдва», «на Петра душа тепла».

Закінчивши жати ниву, залишали трохи недожатих стебел з колосками, зав'язували їх у «бороду» і пригинали додолу, щоби поле родило і на другий рік. Після жнив влаштовували Обжинки: плели вінок з колосків, приносили додому і робили частування, коли у давнину робили у пана, то несли вінок йому і одержували додаткову оплату.

На 1 серпня припадає свято **Мокрини**. З ним пов'язується прогноз погоди на початок осені: якщо на Мокрини падає дощ, то сльота буде ще 40 днів. З цього часу перестають кусати бомки (оводи).

Після Іллі (2 серпня) настають темні ночі. Казали: «Ілля літо кінчає», Ілля перестає їздити по небі у вогняній колісниці, тому тепер рідко гримить, зате возить воду в бочці, тому йдуть дощі. Ні Мокрини, ні Іллі у Ярославичах не святкують.

Свято **Маковія**, перший Спас (14 серпня), назване на честь семи братів Маккавеїв, мучеників за віру і їх матері Саломеї. На Маковея освячують у церкві головки маку, чорнобривці, жоржини і повняки. Посвячене зілля клали за образ і зберігали там до весни, потім мак висівали на городі, а сухі квіти дівчата на Благовіщення вплітали у коси, щоби волосся було міцне. Обрядовою їжею у цей день посту були «щипанці» – печені на бляті печі великі паляниці, щипали на дрібні кусочки, кидали у макітру з розтертим маком, добавляли меду і трішки води. У цей час закінчувалися жнива і починалася оранка на зяб.

Свято **Спаса**, Преображення Господнього, Яблучний Спас, другий Спас (19 серпня), одне з найбільших 12-ти свят у році, припадає на час дозрівання фруктів і овочів. У церкві святять яблука, груші, сливи, прикрашені квітами. Пасічники несуть святити мед, цей день вважається їхнім святом. Щоби велися бджоли, пасічник роздавав по горнятку меду сусідам і тим, хто його не мав. Побожні люди до Спаса не їли яблук, бо «на них є печать Євиного гріха, яка спадає після Преображення». Обідали знову, щипаними паляницями з маком і медом, готували япчанку і кисіль. У Ярославичах колись на Спаса, ще як церква Преображення Господнього була на цвинтарі, був храмовий празник. Після Спаса можуть починатися заморозки, тож говорили: «Прийшов Спас – тримай рукавиці про запас»

Перша Пречиста, **Успення** Пресвятої Богородиці, відзначається 28 серпня і є сумним днем, бо у цей день померла Матір Божа і Господь взяв її на небо. Свято особливо поважали жінки, бо воно знаменувало самовіддану материнську любов до дітей і самопожертву заради їх майбутнього. Багато жінок йшло на Прощу до Підкаменя, Почаєва, а до Гошова Івано-Франківської області, їхали поїздом. Ті, хто мали родину в Гукалівцях, ходили

на Празник, на якому подавали пісні страви, готували багато блюд з грибами. У цей день відлітають у вирій ластівки, а гадюки ховаються під землю. Після Першої Пречистої у жінок закінчувалися тяжкі роботи, вони мали більше вільного часу, тіпали коноплі, чоловіки, молотили ціпами у стодолах снопи, а дівчата збиралися на вечорниці: дерти пір'я, вишивати.

Осінні свята починаються з свята **Усікновенія** Чесної Глави Івана Хрестителя, Головосіки (11 вересня), день строгого посту. У цей день можна працювати, але не можна було користуватися гострими, ріжучими знаряддями. У народі вірили, що коли на Головосіки рубати капусту, різати яблуко, то з них потече не сік, а кров.

Свято Другої Пречистої, Різдво Пресвятої Богородиці, святкується 21 вересня і є одним з дванадцяти великих свят. Богородиця найбільш шанована з усіх святих. Молитва «Богородице Діво, радуйся» є другою після «Отче наш». Церква святкує тільки два дні народження святих: Матки Божої і Івана Хрестителя.

На 27 вересня припадає свято **Воздвиження** Чесного Хреста, у народі – Здвиження. У церкві на Здвиження священник виносить на середину, вбраний у зілля хрест, і разом з людьми поклоняється йому, співаючи: «Хресту Твоєму поклоняємося, Владико, і святее Воскресеніє Твоє славимо». За повір'ям з цього дня починають відлітати у теплі краї пташки, а звірі – готуватися до зими, «Земля здвигається до зими».

На **Івана Богослова** (9 жовтня), закінчувалася сівба озимих. Кажуть: «Хто не посіє до Івана Богослова, той не вартий доброго слова».

Найбільшим святом у жовтні є **Покрова** Пресвятої Богородиці, (14 жовтня). Образ Покрови особливо був шанований козаками. Тарас Шевченко писав, що запорожці, після зруйнування Січі, взяли з собою на Кубань тільки образ Покрови Богородиці. День створення Української повстанської армії (УПА) співпав з святом Покрови, тож це свято святкується в Україні не тільки як

релігійне, а і як національне. До Покрови усі польові роботи мали бути закінчені, озимина посіяна, на зяб зорано. На Покрову може випасти перший сніг – покриє землю. Від Покрови до початку другого великого посту – Пилипівки, справляли весілля, казали: «Прийшла Покрова – заревіла дівка, як корова».

Через похолодання, молодь переставала збиратися на гуляння на вулиці, сходилися до когось гостинного на вечорниці, досвітки. Старші ходили до сусідів на посиденьки, щоб побалакати, жінки - на толоки: прясти нитки з конопель чи вовни, дерти пір'я, вишивати.

На **Дмитрія** (8 листопада), колись напередодні - у суботу, справляли осінні поминки за померлими з родини, ходили прибирати на могилах. Віднедавна поминальне відвідування могил відбувається за католицькою традицією 1 листопада. Через наближення посту, закінчувався сезон сватань: «До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі, хоч комин витри». Вважалося, що святий Дмитро замикає землю і працювати у полі не можна, аж до святого Юрія (6 травня).

Свято **Михайла**, Собор Архистратига Михаїла, що викинув диявола з раю у пекло, припадає на 21 листопада. На Михайла часто випадає сніг і починається зима, кажуть, що «Михайло приїхав на білому коні». На Михайла справляють Празник у сусідній Монилівці, тож багато Ярославських людей, хто пішки, хто кіньми, спішили до родини на Храм. Саме на осінні свята припадає більшість празників у нашій околиці: на Параскевії, 10 листопада – у Кабарівцях, на Кузьми і Демяна, 14 листопада – у Перепельниках, на Євстахія – у Беримівцях, на Дмитра – у Вовчківцях.

Четвертого грудня святкують свято **Введення** у храм Пресвятої Богородиці, Третя Пречиста, один з дванадцяти великих празників. За народним календарем Воведеніє є святом початку зими. У цей день жінкам не бажано було ходити по сусідах, бо то погана прикмета, не можна нічого позичати, бо пропаде господарка.

На **Андрія** Первозваного (13 грудня) дівчата ворожили, а хлопці робили збитки. Дівчата збиралися у котроїсь з подружок або у хаті доброї вдови, справляли Андрея. Було багато видів ворожіння, найперше дівчата намагалися взнати чи скоро вийдуть заміж, з котрої сторони виглядати милого, як він буде називатися. Хлопці, збираючись у гурти, придумували, яку шкоду би зробити у цю ніч. Старалися, там де були дівчата, зав'язати дротом двері, щоби з середини ніхто не міг вийти, знімали ворота і відносили на другий кінець села, могли навіть витягнути воза на стодолу. Зранку господарі ходили по селі, розшукуючи пропале з подвір'я майно. За витівки і пустощі Андрієвого Вечора на парубків не гнівалися, якщо вони не перетворювалися на прикре хуліганство.

Свято **Миколая** (19 грудня), дуже шановане у нашому краю, майже у кожній хаті є образ святого Миколая. Особливо його чекають діти. У ніч з 18 на 19 грудня святий Миколай ходить від хати до хати з великим мішком, дарує слухняним дітям подарунки, які кладе під подушку. До Миколая малеча старалася бути дуже чемною, бо пустунам, замість цукерки Святий міг принести різку. Лягаючи спати, дівчата старалася довго не заснути, щоби побачити Миколая, але нікому це не вдавалося.

Останнє свято року – Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці, **Ганни**, припадає на 22 грудня – день зимового сонцестояння. Казали: «На Ганки – сідай на санки». Від цього часу починали готуватися до Різдвяних свят.

Важливим елементом сільської культури були численні вірування, пов'язані з різними пересторогами, обмеженнями, забобонами, табу, тощо.

Вірили, що кожний день тижня має своє значення. Понеділок вважався важким днем для початку будь-якої вагомої роботи чи далекої поїздки, навіть небажано було щось позичати, зате вівторок сприятливий для любих починань. Середа – добрий день для роботи в полі, для сіяння зернових і садіння городини. Четвер – звичайний робочий день, можна робити все. У п'ятницю старалися більше займатися домашніми справами, не можна було когось

проклинати, бо прокляття могло збутися. Про суботу казали: «Субота – не робота»: прали білизну, милися, голилися, прибирали і замітали подвір'я, готувалися до святкового дня. У неділю йшли до церкви, після обіду відпочивали, відсипалися, читали побожні книжки, ходили у гості.

Життя селян тісно пов'язане з природою: деревами, птахами, рослинами. У Ярославичах з дерев найбільше поважали ясеня, з нього робили ліжка і шафи, тому вздовж сільських вулиць ростуть переважно ясени і зрідка липи, бо вони дають бджолам мед. Вербка і вільха вважалися непотрібними деревами, осика – проклятим, бо на ній повішався Юда. У бузині може сидіти дитко, нечистий, тому перед заходом сонця її не можна рубати.

У спостереження за птахами вкладали певний зміст. Коли починала кувати зозуля, бажано мати при собі гроші, подзвонити монетами, щоби не закінчувалися. «Зозуля кує – літа рахує», за кількістю «Ку-ку» лічили скільки літ ще будуть жити. Раділи, коли під стріхою гніздилися ластівки, бо то на добро. Поважали бузька – він дітей приносить. Не можна руйнувати гніздо бузька, бо він може принести у дзьобі вогонь і спалити хату чи кинути на подвір'я гадюку. Якщо вночі на хату всілася сова-пугач, то у її криці вчувалося «поховав», що звіщало про скорого мерця. Знайдене на сідалі маленьке куряче яйце – «зносок», вважалося підкинутим і його треба було перекинути через хату, щоб позбутися нечистої сили.

Нечистого завжди остерігалися. На перехресті доріг ставили фігури, щоби не чіплявся блуд. Ніколи не казали слів: дитко чи чорт, а мовили: «той», «коби щез», так само, як не вимовляли слово рак, щоби не накликати біду. Щоби вберегтися від злої сили хрестилися, малювали на дверях крейдою хрест, підвішували підкову чи освячене зілля. Як з'ясували англійські вчені, дотримання певних ритуалів і вірувань допомагає забобонній людині відчувати себе впевненіше, побороти страх, домогтися кращих результатів.

Радянська марксистсько-ленінська ідеологія, виховуючи морально свідомого будівника комунізму, боролася як з релігією, так і з різними проявами вірувань і забобонів.

Осередками культурного життя стали клуби, бібліотеки, школи. Ярославичський клуб містився у конфіскованій владою хаті Павла Цупа до 1966 року, потім у новозбудованій колгоспній конторі, разом з бібліотекою, а з 1980-х років – у сільській раді. Першими завклубами були комсомольці Галина і Петро Франків, згодом, Галина Бугайська, Галина Коцишин з Вовчківців. Оксана Пісна, Емілія Лужняк, Леся Леськів.

Завклуби, одержуючи зарплату, практично не займалися культурно-масовою роботою. Основними обов'язками їх було: відкрити і закрити клуб, напалити у п'єсу, помити підлогу і регулярно оновлювати засоби масової агітації. Молодь збиралася у клубі в суботу і неділю по 30-50 осіб. Зсували під стіну довгі, по 8 метрів, лавки, влаштовували танці. Грала гармошка чи баян, час від часу парубки скидалися по рублю і запрошували духовий оркестр з Монилівки. Танцювали: вальси, польку-мазурку, коломийку, фокстрот, танго. Завзяті танцюристи Михайло Курило, Михайло Доскоч, Ярослав Миць, командували парадом і раз за разом лунало: «Пара за парою», «В Коло». «Зміна позиції», «Голубка». Через задуху у клубі відкривали вікна, а знеможені у швидких танцях дівчата, падали з ніг. Старші люди до клубу не ходили.

Робота клубу пожвавилася у середині 1950-х років, коли до нього добудували кінобудку, встановили кінопроектор і бензиновий електромотор. Кіномеханіками у Ярославичах працювали: Ярослав Бугайський з Вовчківців, Петро Вінярський з Гукалівців, Петро Петрик і свої – Володимир Стельмах, Володимир Хома. Кіно стало популярним у селі, за молоддю до клубу потягнулися старші люди. Під час показу індійських фільмів з жалібними піснями, у переповненому залі нікуди було «яблуку впасти».

Фільми склалися переважно з 10 частин-роликів кіноплівки, кожного вистарчало на 10-15 хвилин демонстрування. Після

закінчення однієї частини, кіномеханік знімав її з кінопроектора, і запускав наступну, тож фільм ішов з переривами на перезарядку, склеювання розірваної плівки чи запуск шнурком мотора, що часто переставав працювати. Особливо гарні, популярні фільми, що збирали масу народу, могли одночасно крутити зразу в двох селах. Перші 5 частин, показаних у Кабарівцях, швиденько везли кінсьми до Ярославич, потім довозили решту.

Перед початком кожного кінофільму крутили ролики – журнали про нові досягнення радянського народу, його трудові перемоги. Кіно було кожного дня, крім понеділка і четверга. Квиток на вечірній сеанс коштував 20 копійок. Батьки не давали школярам гроші на кіно, бо після школи вони пасли худобу, а ввечері мали готувати домашні завдання, але спокуса була надто великою, тож старалися подивитися безплатно, сховавшись під лавку чи за сцену. Кіномеханік міг пустити на кіно, якщо принести повну пазуху яблук чи смачних груш з чужого саду.

Демонстрували переважно воєнні кінокартини, хоча були і українські: «Тарас Трясило», «Іван Довбня», «Устим Кармелюк», «Богдан Хмельницький», «Тарас Шевченко», «За двома зайцями», «Земля» О. Довженка.

Два рази на тиждень вдень показували фільми для дітей, квиток коштував 5 копійок. Хто не мав грошей, міг принести яйце, тайком зняте з курячого гнізда, на вечірній сеанс треба було мати чотири яйця, потім кіномеханік здавав їх заготівельнику по 7 копійок.

Суттєві зрушення у покращенні добробуту і долучені селян до культурного життя країни відбулися у 1960-х роках. У першу чергу це зв'язано з безкоштовною радіофікацією і електрифікацією села.

Протягом 1961 року у Ярославичах бригади Спеціалізованого управління радіофікації (СМУР) встановили стовпи, натягнули дроти і встановили у кожній хаті радіоточки. Люди відчули себе ближчими до світу, одержали змогу слухати музику, радіопередачі, чути новини. Радянська влада вважала радіомовлення і телебачення могутнім засобом ідеологічного впливу. Враховуючи,

що західні області України недавно були включені до складу Радянського Союзу і люди досить вороже сприймали атеїстичну марксистсько-ленінську філософію, держава ставила завдання масового перевиховання народу в комуністичному дусі, тому радіо- і телефікація тут проводилася більш інтенсивними темпами ніж у центральних і східних областях.

Загальна електрифікація села була здійснена у 1964 році. У сільських хатах нарешті появилася яскраве світло, замість тьмяних, кіптявих каганців і гасових ламп. Перші чорно-білі телевізори «Рекорд» придбали: голова колгоспу Іван Левчук і шофер Йосип Стасишин. Великою радістю для хлопчаків було, коли господар дозволяв подивитися футбол (саме тоді у Німеччині відбувалася Олімпіада і наші футболісти там досить добре грали). У хату, роззувшись надворі, набивалося до 20 штук малечі. Сиділи і лежали на підлозі, затамувавши подих, приєднувалися до футбольного дійства. Всього через кілька років телевізор перестав бути дивиною, появившись чи не у кожній хаті.

Тоді ж популярними у селі стали радіоприймачі-радіоли, спарені з патефоном для програвання графітових пластинок, з широким діапазоном середніх і коротких хвиль. По вечорах на коротких хвилях, приглушивши звук, багато хто слухав радіостанції: «Радіо Ватікан», «Німецька хвиля», «Радіо Свобода», щоби почути неупереджену інформацію з-за «залізної стіни». Автор цієї книги у 1967 році під час святкування 50-річчя Великої жовтневої соціалістичної революції чув по радіо інтерв'ю Голови Тимчасового уряду Росії О. Керенського, який передбачив розвал Радянського Союзу, а от слів нашого гімну «Ще не вмерла Україна», яким починалися передачі радіостанції «Німецька хвиля» з Мюнхена, незважаючи на всі старання, так і не зміг розібрати. Радянські ретранслятори постійно глушили «ворожі голоси».

Важливе значення для зближення села з містом мало відкриття регулярного автобусного сполучення спочатку з Золочевом, а потім з Тернополем у 1967 році. Перший автобусний маршрут був відкритий старанням Йосипа Стасишиного, який

згодом кілька років їздив автобусом «Золочів – Перепельники». Саме з цього часу Ярославичка молодь почала масово покидати село. Виїжджали на навчання, на роботу до Тернополя, в основному на заводи: «Ватра», «Текстерно», «Оріон», комбайновий. У вихідні дні автобуси до міста були так переповнені від'їжджаючими, що не всі могли втиснутися в них, тож йшли до поїзда до Млиновець пішки. До цього часу залишились у пам'яті тодішні веселі поїздки, коли весь автобус всю дорогу співав веселі популярні естрадні пісні: «Червона рута», «Водограй», «Тиха вода».

Значний вклад у культурно-масову роботу на селі внесла співоча і енергійна завідувача бібліотекою Зофія Редьква (працювала з 1962 до 1997 року). Вона поставила роботу бібліотеки на належний рівень. Завела картотеку книг, абонемент читачів. Бібліотека поповнилася цікавими і потрібними книжками: творами класиків української, російської і зарубіжної літератури, навчальними і методичними посібниками на сільськогосподарську тематику, повним виданням Української радянської енциклопедії і, звичайно, повним виданням творів Леніна, енциклопедичним виданням «Історія міст і сіл УРСР», дитячою літературою і періодичними журналами «Україна», «Огоньок», «Перець». Було організовано виїзні виставки книжок на фермі, тракторній бригаді. Для молодших відвідувачів бібліотеки влаштовувався кожного року конкурс на кращого читача з врученням призів. До старших, хто не міг ходити, бібліотекарка носила книжки сама.

З ініціативи зав. бібліотекою і вчительки Марії Григорівни Цуп у Ярославичах в шістдесятих роках було створено драматичний гурток. Молодь ставила у місцевому клубі та, виїжджаючи у сусідні села, вистави: «Назар Стодоля», «Наталка Полтавка». Особливо запам'ятався артистичним талантом у ролі Назара Мирон Цуп. У відповідь, з виставою «Фараони» приїжджали до нас аматори з Кабарівців, а з п'єсою «Сватання на Гончарівці» - з Монилівки.

Силами учнів Ярославичької початкової і Мониливської восьмирічної школи до Дня Шевченка і до «Жовтневих свят» у клубі відбувалися концерти школярів: співали пісні, танцювали, декламували вірші та гуморески. Вистави і концерти завжди відбувалися при вщерть заповненому залі.

У сімдесятих роках у селі було створено чоловічий хор, а колгосп придбав для нього концертний одяг. Хор виступав на святі обжинків, у клубі на великі радянські свята, брав участь у районному огляді художньої самодіяльності.

Чоловічий хор (1970 р.). Зліва направо 1 ряд: Цуп Володимир, Ясній Петро...2 ряд: Богач Омелян, Курило Михайло, Пащак Йосип, Цуп Григорій, Стельмах Василь..., Янішевський Омелян, Редьква Петро.

Велику популярність у вісімдесятих, на початку дев'яностих років, здобув Ярославичький змішаний чоловічий і жіночий хор під керівництвом вчителя Зборівської музичної школи Мирослава Довганя. Місцеві аматори виступали на посвячені відновленої

могили Борців за волю України, на Св'ятах Незалежності України, а також брали участь у районних оглядах мистецьких колективів. У двохтисячних роках на аматорській сцені успішно виступає дівочий хор «Берегиня» з Ярославичів.

Хор села Ярославичі (1990 р.). Зліва направо: Копоть Ганна, Шидловська Галина, Кубант Ольга, Кузь Марія, Цуп Микола, Дума Оріся, Оленін Ганна, Стесишин Петро, Богач Омелян, Довгань Василь, Редьква Софія, Стасишин Надія.

Важливими складовими масової обрядової сільської культури є відзначення подій пов'язаних із змінами у житті людини: хрестини, проводи в армію, весілля, похорони.

Хрестини завжди були родинним святом. На них скликали близьку родину, друзів і сусідів, 15 – 20 осіб. Ім'я дитини у церкві при хрещенні називав священник за вибором батьків. Переважно у Ярославичах давали імена дідусів, бабусь. Так, у родині Григорія Цупа протягом кількох поколінь чергуються імена Григорій і Михайло. Часто казали, що дитина сама собі обирає ім'я, народившись на свята великих святих: Марії, Івана, тощо. За

радянської влади партійні батьки, вчителі і ті, що займали якісь посади, хрестили дітей таємно – кликали священика додому. Відповідальним моментом був вибір кумів, бажано, щоби вони були одружені і мали своїх дітей. Куми мали принести з собою Крижмо – біле полотно, як символ чистоти душі і помислів, на ньому тримали дитя при хрещенні. Вважається, що хресні батьки відповідальні за духовне виховання хрещеного, а він може повторити їх долю. Після хрещення відбувалася гостина на честь новонародженого з побажаннями щастя і здоров'я у житті.

Проводи хлопців у армію були сумною подією, пов'язаною з переживаннями про муштру і тягар військової служби. За Польщі у армію брали з 21-річного віку і то вибірково – зростом від 170 сантиметрів. Служба тривала 2 роки. Перед відправкою до війська у церкві правилася Служба Божа за здоров'я і щасливе повернення. Майбутній жовнір усю відправу стояв на колінах і гаряче молився. Парубок, який відслужив у війську, мав повагу і особливий «решпект» серед дівчат.

У радянську армію призивали з 18 – річного віку, незважаючи на ріст і вагу. У морфлоті служили 4 роки, у сухопутних військах – 3 роки. Той, хто не служив у армії, вважався «дефектним» - хворим, його сторонилися дівчата. Проводи у армію влаштовували переважно у вечір перед відправкою. На гостину збиралася близька родина і ровесники. Зранку призовника під тужливий спів рекрутських пісень відвозили на збірний пункт воєнкомату в Залізцях, а потім у Зборові.

Весілля у Ярославичах завжди було найбільш значною і радісною подією. Насиченою різними обрядами і традиціями. Весіллю передувала дружба (залицяння) хлопця з дівчиною, яка тривала досить довго: пів року, рік, а то і два, поки пара добре не взнала одне-одного. Хлопці намагалися свататися у своєму селі, бо тут кожную сім'ю і дівчину знали до дрібниць. Часто батьки через родину і знайомих шукали «порядну» сім'ю і сприяли поєднанню своїх дітей. Батьки намагалися видати свою дочку заміж у 16–18 років, бо після двадцяти її у селі вважали «старою дівкою». За

Польщі старші чи малоземельні парубки ходили на кавалерку в сусідні, дружні села: Монилівку, Вовчківці, вибираючи собі дружин, тому ще зараз багато хто має там родину. У 1970-х роках наші хлопці ходили до школи у Перепельниках, через сусідні Гукалівці, як наслідок, маємо більше десятка невісток з Гукалівців.

Коли молода пара вирішувала побратися, то хлопець йшов до батьків дівчини просити її руки. Одержавши згоду, у наперед визначений день, приходив з двома старостами свататися. Старостами були поважні господарі з родини чи сусідів, що вмiли гарно говорити, веселих і кмітливих. Після жартівливого, з приповідками, торгу за «телицю» чи «куницю», «купців, які збилися з дороги і випадково» потрапили до хати, запрошували до столу, ставили випивку і закуску, всяко вихваляючи свою дівчину. Старости домовлялися з батьками нареченої про дату заручин. Якщо дівчина була не з свого села, то згодом відбувалися «Оглядини» - батьки молодого і хтось з близької родини приходили чи приїжджали додому нареченої, познайомитись, подивитися, «що то за люди». Господарі приймали дорогих гостей, ставили на стіл пляшку горілки чи вишняка і закуску. При забаві обговорювали весільні обов'язки сторін, дату весілля.

Згодом відбувалися Заручини. У визначений день, ввечері у домі молодої збиралися батьки молодят, ближча родина і сусіди. Під час гостини молоді обмінювалися заручальними перстнями. Потім молоді з свідками несли на «Заповіді» до священика клунок з пшеницею, кілька десятків яєць і курку для Їмості. Протягом трьох неділей на Службі Божій після казання, священик оповідав людям про намір вступити у подружній стан такої-то і такого-то, з просьбою повідомити його чи не знає хто про якісь перешкоди щодо даного подружжя.

У останній тиждень перед весіллям молодий у супроводі двох дружбів, а молода з дружками, ходили по селі просити родину і знайомих на весілля. До родини на інших селах їздили возом. Молода з дружками мали бути одягнені в український стрій: вишиту сорочку, вишитий киптар, квітчасту спідницю і віночок з

різнокольоровими стрічками. Молода кланялася три рази всім, хто був у хаті з словами: «Просили тато, просила мама і я Вас прошу до мене на весілля».

За день до весілля молоді йшли до сповіді. Дівчата йшли ліс збирати барвінок, а хлопці – нарізали соснових гілок, з них робили у воротах Браму. У вечері відбувалася «Квітка», вінкоплетення. У хаті зсували столи, висипали кошик зеленого барвінку. Дружба вносив заготовку для Квітки: виточену з дерева круглу «Галку» з ручкою і кількома отворами та три чи п'ять ріжків довжиною до 40 сантиметрів. Дівчата брали по ріжку. Хлопці складали барвінок у пучки, подавали дівчатам, а ті обплітали ними ріжки. Ріжок прикрашали стрічками, штучними квітами взимку і живими влітку. Готові ріжки вставляли в галку, а галку – в коровай. Вважалося, що ті дівчата, які скоріше закінчували плести свій ріжок, швидше вийдуть заміж. Вінкоплетення супроводжувалося піснями, в яких дівчата прощалися з своєю подружкою, раділи за її вибір, хвалили молодого і молоду.

Перед весіллям, за місяць чи два, молодий мав найняти музикантів, бо на добрих музик завжди був попит, а їх роль у весільній церемонії досить значна. Зокрема, гарний духовий оркестр був у Монилівці. При забаві музиканти міняли інструменти: з труб переходили на скрипки, цимбали, флейти чи кларнет. З сімдесятих років модними стали естрадні музики з іонікою і акордеоном. Музиканти грали марші, супроводжували молодого до молодої і до шлюбу, грали при поклоні молодих батькам, а у церкві після вінчання - «Многая літа», до танців грали: вальси, польку, коломийку, а у пізніші часи «сім – сорок», пригравали до пісень і «Віватів» при Дарованні.

Про початок весілля зранку сповіщали звуки першого маршу на подвір'ї молодого. Сходилася весільна дружина: староста, дружби, світилки і гості. Музиканти старалися зустріти весільних маршем, за який, потішений гість, мав заплатити окремо. На весілля ближча родина йшла з своїм короваєм, дальша – несла пляшку самогону і пшеницю у хустці (кури на розсіл та яйця

близькі та сусіди зносили за день чи два перед тим). У пізніші часи, замість короваю і самогону стали нести торт, магазинну горілку і конфети.

Після Благословення батьків, молодий, взявши під пахи «гуски» – спеціально спечені хліби, під спів світилок і молодиць, йшов до молодої. Його супроводжувала весільна дружина, друзі, гості та музиканти. Попереду староста на вишитому рушнику ніс коровай з «Квіткою». Обабіч молодого йшли дружби.

Тим часом у хаті молодої вбирали її у вельон. Дружки і дівчата з весільними піснями робили зачіску, наряджали вельон і білий віночок. У Брамі молодого перепиняли дружби молодої і сусідські хлопці: ставили стіл з пляшкою горілки і кльошем солодкого печива, вимагаючи викупу за молоду. Дружба молодого вимагав показати молоду, бо молодий не знає, за що платити. Йому виводили молоду, накриту покривалом, коли його піднімали, то під ним була стара баба або вусатий чоловік. Дружки молодого кричали, що то не та, тоді виводили під загальний регіт другу, таку саму. Якщо до шлюбу ще був час, то торги могли тривати досить довго. Молодий по одній виставляв пляшки з горілкою, платив спочатку фальшиві гроші, австрійські корони, польські злоті, а потім – вже справжні. Врешті – решт справу вдавалося полагодити. Дружки випивали по чарці горілки, щоби перевірити, чи то не вода і відкривали Браму.

Молода виходила на поріг, кланялася молодому і його дружині та запрошувала до хати. Там молоді три рази кланялися батькам, а ті Благословили їх хлібом і словами: «Най Вас Бог Благословить». Потім молоді виходили з хати. За порогом мати кропила їх свяченою водою і посипала пшеницею, промовляючи «Отче наш». Закінчивши, кидала чашку від води об землю. Добрим знаком було, коли посудина розбивалася на дрібні кусочки.

Весільна процесія направлялася до церкви. Молодий йшов у супроводі дружок молодої, молода – з дружбами молодого. Попереду грали музиканти, а дружина співала весільні пісні. По дорозі до шлюбу молода кланялася усім зустрічним. У церкві

священик стрічав молодих при вході, вів до Престолу. Дружба стелив рушник, вишитий молодою, на нього ставали молоді. Священик відправляв вінчальне Богослужіння, яке супроводжувалося обручанням золотими перстнями, накладанням на голову весільних корон, складанням присяги на вірність аж до смерті. Після шлюбу священик давав молодій «Вивід». Мама молодого закручувала їй по вельоні хустку назад, а священик вів від Притвору до Престолу, тобто виводив із стану вільного у стан подружній. Оркестр на хорах грав молодим «Многая літа».

За радянської влади ідейні чиновники переслідували, тих, хто брав шлюб у церкві, тож вінчання відбувалося таємно, вночі. При цьому втрачалася значимість і відчуття урочистості події. Із здобуттям Незалежності України занедбаний обряд відродився.

Фото 1938 р. Весілля Драпінської Олі. У 2 ряду зліва направо: третя Рак Євдокія, у центрі Їмость Кметьова і о. Кметь Василь.

Весілля Цуп Галини (1961 р.). Фото родини. Зліва на право, 1 –й ряд: Дума Анеля, Цуп Володя, Цуп Іван, Цуп Галина, Янішевський Йосип. Цуп Стефанія, Цуп Маруся, 2 – й ряд: ..., Рак Омелян, Рак Ірина, Драпінська Стефанія, Рак Дмитро, Рак Євдокія, Рак Марина, Рак Ганна, 3 – й ряд: Бортник Лука, Драпінський Йосип, Драпінський Омелян. Драпінська Марія, Драпінський Михайло. о. Яроцький Юрій, Рак Володимир.

Весілля Рак Галини М. (1965 р.).

З церкви весільний похід вирушав до молодої на забаву. Батько зустрічав молодих хлібом і сіллю, наливав по келишку горілки. Молоді, пригубивши, виливали її через плече, вже пізніше ввійшло у традицію наливати у бокали шампанське. Молодим зв'язували рушником руки і через стіл переводили на почесне місце, під образ Пресвятої Родини». По один бік всідалася дружина молодого, по другий – молодої. Чоловіки сідали разом і окремо від жінок. Господині носили на столи весільні страви, а староста, перев'язаний рушником, ставив напитки.

Після короткої молитви починалася гостина. На якийсь час за столами наставала тишина і було чути лише приглушений дзвін келишків і брязкання виделок. Ярославичська весільна кулінарія славилася на усі навколишні села багатством асортименту і вишуканим смаком страв, особливо солодкого печива.

Коли весільні гості трохи вгамували голод, а випита горілка вже починала даватися взнаки, за столами пожвавлювалися розмови, починалися співи, які були окрасою весілля. Гарні співаки старалися загодя всістися разом і задавали тон пісенного репертуару. Добре розпочату пісню співало все весілля. По мірі «весільного розігріву» кожен куток шалашу затягував свою пісню, тоді старалися голосом і злагожденістю переспівати інших. Спочатку співали ліричні пісні: «Туман яром, туман долиною», «Рідна мати моя», «Човен хитається серед води», «Ясени», «Верба», «Журба». Згодом переходили на веселі та жартівливі: «Ти ж мене підманула», «Їхав, їхав козак містом», «Любив козак дівчину і з сиром пироги», «Продай милий сиві бички», «Ой на горі два дубки», «Ой дівчина по гриби ходила». Якщо на весіллі не було священика, то згодом веселі співаки не встидалися затягнути з завзятими молодими сороміцьких пісень. Частіше всього «масні кавалки» звучали у виді коротких куплетів коломийок. З часом, коли ситість шлунку і кількість випивки навівали втому, наступала черга романтичних жалісних балад: «Ішов відважний гайовий, до лісу темного вночі», «Ой саду, мій саду зелений», «При долині є хатина, там світло лампочки горить»...

Після весільного обіду ситі гості виходили з-за столів і починалися танці. За той час господині міняли тарілки, ставили на столи інші страви. Другий стіл був коротший від першого. Потім зі столів прибирали посуд і пляшки. Музиканти грали коломийку, а дружба, танцюючи вносив і ставив перед молодими коровай з «Квіткою». Розпочиналося Даровання. Обабіч молодих сідали дружби. Один дружба наливає молодому, молодій і тому хто дарує по келишку горілки. Дарувальник цокається з молодими, часом поздоровляє, бажає щастя і здоров'я, випиває напій і кидає гроші на тарілку, молоді тільки пригублюють. Другий дружба відрізає гостеві шматок короваю, а дружки і молодиці співають йому «Віват».

«Вівати» складали колоритну пісенну частину весільного фольклору. Їх широкий репертуар дозволяв у коротенькому куплеті дати кожному з тих, хто дарує, відповідну, часом дошкульну характеристику, відобразити його стан, висловити йому певні побажання чи настанови. Декого «порядного» величали і хвалили, а комусь могли заспівати такої, що хоч крізь землю провалися. Особливо діставалося хлопцям, на яких були злі дівчата і старим парубкам. Часто молодиці, щоби випередити очікуваний і не зовсім приємний «віват», самі собі співали. Музиканти у рефрен програвали мелодію кожного куплета. Першими йшли дарувати рідні, потім родина, за ними: сусіди, знайомі, хлопці та дівчата.

Коли закінчувалося даровання, дружба віддавав «підощви» з коровай музикантам, виводив хустиною молоду з-за столу. На подвір'ї, часто під навісом, влаштовувалися танці. Згодом весільна процесія йшла до молодого, де гуляли його гості. Весільним молоді ставили окремий «Стіл». Після частування, відбувалося Даровання. Потім молоду саджали на подушку, вона кидала через плече весільний букет. Та дівчина, яка зловила його, мала скоріше вийти заміж. Дружки знімали з молоді вельон, а свекруха зав'язувала на голову хустку, вже «по-бабському». Молода, прощаючись з дівоцтвом, танцювала вальс по черзі з подружками і хлопцями з родини, дарувала батькам молодого і його рідним

подарунки. Весілля закінчувалося. Музиканти маршем проводжали подружню пару до шлюбного ложа.

У старі часи на другий день, вранці приходила «бабська комісія», подивитися на простирадло молодих, часто його виносили на публіку, як доказ непорочності молодої (починаючи з шістдесятих років під впливом сексуальної революції у світі, цей звичай занехаяли). Дружба по драбині вилізав на дах хати, прибивав там «Квітку», бив дрючком по кришці каструлі і голосно на все село кричав: «Біла (чорна чи рижа) телиця пропала!».

Після обіду сходилися на «Гості». Родина молодої йшла в гості до молодого, якщо молода йшла за невістку, або гості молодого йшли до молодої, якщо той йшов за зятя. Похід очолювали свої музиканти: жінки переодягнені в чоловіків, у райтках, з підмальованими вусами, чоловіки у спідницях з великими, напактованими грудьми. Грали на губній гармошці, пральній дошці, качалці, замість бубна використовували діряву каструлю і макогін.

Весілля у Ярославичах було настільки визначною подією, що вражень і спогадів про нього вистарчало до наступного, а то й на роки.

* * *

Автор свідомо притримав опис сільського весілля на останні сторінки книжки, щоби закінчити її на веселій ноті та у мажорному тоні, адже весілля символізує народження нової сім'ї, народження дітей і продовження життя у славному селі Ярославичі. Дуже хочеться, щоби у селі гуляли весілля, буяло життя і були щасливі люди.

ЯРОСЛАВИЦЬКІ «ВІВАТИ»

Матері: Розступіться бояри, бо вже вас матінка дарує,
Великим дарунком щастя, здоров'я, вінчання.
Запрягайте коні, запрягайте гніді,
Бо йде дарувати матусенька рідні.

Бабусі: Запрягайте коні, запрягайте карі,
Бо йдуть дарувати бабусенька старі.

Сестрі: Дарую тя сестро правою рукою,
Щоб те щастя плило, як вода рікою.

Молодій: Дарую вас молоді, дарую, дарую,
Прийміть мене ближче, най вас поцілую.
Дарую вас молоді на плиткій тарелі,
Щоби ви ся так любили, як ангели в небі.
Дарую вас молоді, дарую, дарую,
Дай вам Боже, як найліпше, ніц вам не шкодую.
Дарую вас молоді китичкою гречки,
Щоби ви не мали в житті суперечки.

Старості: Йшов староста понад річку і минав болото.
Я так свою жінку люблю. не віддам за злото.
Наш староста падав з моста, штани му ся дерли,
А дівки так реготали, що мало не вмерли.

Сватові: Ми за сватом, ми за сватом, де наш сват подівся,
А він пішов до комори, та й сиром заївся.

Молодиці: Гарна була розсадонька, гарна городниця,
Гарна була дівчиною, гарна молодиця.
Чи то вікна такі білі чи вони з морозом,
Чи мій милий такий файний, чи мій дурний розум.
Високо м ся вперезала, високий стан маю,
Далеко м си сподобала, ближчого не маю.
Кажуть мені усі люди, що я є писката,
Мої тато такі були, я ся вдала в тата.
Ой якби то я знала, хто моя свекруха,
То я б її затягнула до пекла за вуха.

Як була я молода, то я пісень знала,
Тепер ся зостаріла, та й позабувала.
Що я знала співаночок у своїй голові,
То би писар не списав на шкірі воліві.
Вороги, вороги, тай не ворогуйте,
Я вашого не любила, мого не чаруйте,
Я вашого не любила, любити не буду,
Як ви мого зчаруєте, з ким жити буду.
Била мене мати, кулаками в плечі,
Ой щоби я не стояла з парубками ввечір,
Била мене била, дай їй Боже здоровонька,
Що добре навчила.
Била мене мати березовим прутом,
Ой щоби я не стояла з молодим рекрутом,
Била мене мати аж крижі боліли,
Я на двері воду ляла. Щоби не скрипіли.
Ой як же я не газдиня, нехай скажуть люди,
В мене в хаті не метено скоро місяць буде.
Вдовиці: Жив – жив, не любила, як помер – не тужила.
І не буду тужити, бо не було з ким жити.
Дівчині: Кажуть мені усі люди, що я собі пишна,
Мене мати породила, як зацвіла вишня.
Нема мого миленького, нема мої квітки,
Пішла б його виглядати, та не знаю звідки.
Сварилася сусідонька з мою матусею,
Що до мене хлопці ходять її вулицею,
Не журися дівчинонько, та й перепросися,
Як до мене хлопці ходять, то перегородися.
Ой ішла я по лісочку, здибала ведмедя.
Якась біда набрехала, що я люблю Федя.
Колись мала каваліра, а тепер не маю,
Бо ся згідзив, як вкусив го якийсь бомок в гаю.
Ой чия ж то дівчинонька, гонорна та пишна,
Нижня губа, як підошва, а верхня – як пришва.

Хлопцеві: Ой чого ти Василечку, далеко ся сватав,
Чи не було дівчиньки коло твої хати.
Ой хвалився парубочок, що він найгарніший,
Досить дітько в пеклі чорний, а він ще чорніший.
Ой чи ти чи не ти, по гриби ходила,
Ой чи ти чи не ти фартух загубила,
А я йшов і знайшов, мене мати била,
Віддай сину фартушину, буду тя женила.
Я до лісу не поїду, я малий хлопчина,
Як би мене вовки з'їли, плакала б дівчина.
Я до лісу не поїду, бо вовка боюся.
Якби мене вовки з'їли, плакала б Маруся.
Ой чий же то парубочок, так ся парубочить,
Одна штанка поколянка, друга ся волочить.
Тебе мати породила, та й не розчесала,
Дала тобі такі варги, як два кіля сала.

Старому парубку: А я з гори на долину, коліснями їду,
Мене діти не впізнали, та й кричали: «Діду».
Ой чого ти не женишся, старе мотовило,
Може тобі волоцюго вже всохло женило.
Дівчата, дівчата, щіпайте барвінок,
Бо журяться хлопці, що багато дівок,
Не журіться хлопці, не велика втрата,
Прийдуть чужі хлопці, заберуть дівчата.

Молодому газді: Ой видно, видно, що оженився,
Личко змарніло, голос змінився.
Ой як то видно, що вже жонатий,
Скулився, згорбився, як пес кудлатий.
Ой знати, знати, що жінку має,
Він на дівчата не споглядає.
Ой знати, знати, що оженився,
Сів си під п'єцом, та й зажурився.

ПІСЛЯМОВА

Більш як пів тисячолітня історія села Ярославичі – це складова історії народу. У всі часи характерною особливістю розвитку будь-якої нації є наявність періодів спаду та застою, за якими неминуче наступає підйом і відродження духовної сили народу, розквіт у всіх сферах життя. Село терпить, працює, бореться і надіється на краще, живе своїм нелегким життям. Безперечно, мудрий і працьовитий український народ з часом подолає застійні і кризові явища у політиці та економіці.

Ярославицька громада віками стійко поборювала бідність, економічні та політичні труднощі, будучи духовно і ідейно згуртованою. При вирішенні нинішніх проблем села, для повноцінного відродження у ньому усіх сфер життя, наглядним прикладом слугує життєвий досвід, звитяга і жертвність його жителів попередніх поколінь, які своєю невтомною працею творили і розвивали матеріальні та духовні основи села і з гідністю вистояли у складні періоди нашої історії.

При підготовці книги до друку автор свідомо відмовився від професійного редагування тексту, щоби зберегти особливості викладу матеріалу. Часто вживаючи застарілі слова та ідеологеми, автор хотів зберегти колоритність місцевого мовлення. Допитливий і критично налаштований читач, безумовно знайде якісь помилки, неузгодженості і неточності у датах при викладі інформації про окремих людей. Тим не менше, сподіваюся, що дана публікація пробудить інтерес молодого покоління до вивчення історії свого краю, до свого села, спонукає до пошуків коріння свого роду.

Автор висловлює глибоку вдячність за допомогу при написанні книги вчительці, жительці села Пасічник Марії Омелянівні, голові сільської ради Копоть Ганні Йосипівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- «Зборівщина», НТШ, Торонто 1985. 616 с.
- «Зборівщина: історія і сьогодення», Укл. Бігус М. Б. Тернопіль. «Воля», 2008. 480 с.
- «Нескорена Зборівщина». Книга пам'яті, 2 т. Тернопіль, 2001.
- «Літопис УПА. Т 44, Торонто, 2006.
- ЦДІА України, м. Львів «Шематизм Львівської Архиепархії 1839–1938 рр.»
- ЦДІА України, м. Львів. Ф.9 «Львівський Гродський суд»:
- Оп 1. Спр. 1. с. 114.
- Оп 1. Спр. 5. с. 289–290.
- Оп 1. Спр. 64. с. 2160.
- ЦДІА України, м. Львів. Ф. 10 «Львівський земський суд». Оп 1. Спр. 253. С. 497–498.
- ЦДІА України, м. Львів. Ф. 19 Йосифінська метрика». Оп 18. Спр. 93.
- ЦДІА України, м. Львів. Ф. 20 «Францисканська метрика». Оп. 18. Спр. 125.
- ЦДІА України, м. Львів. Ф. 348 «Товариство «Просвіта». Оп 1. спр. 6230.
- Документи державного архіву Тернопільської області:
- «Справка № 9 «Про фінансово-економічний стан колгоспів Залозецького району, 1949 р.
- «Довідка РВ МДБ про банд прояви і прийняті заходи по Залозецькому району, 1951 р.
- «Реабілітовані Історією, Тернопільська область». Т.2. Тернопіль. 2012. 650 с.
- «Історія української культури». Під ред. Патона Б. Є., Київ. 2008. 750 с.
- Блажейовський Д. «Історичний тематизм Львівської архиепархії». Т. 1. «Академія», Київ. 2002. 810 с.
- Крип'янкевич І, Гнаткевич Б. «Історія Українського війська», Львів. «Світ» 1992. 707 с.
- Кубійович В. «Етнічні групи південно-західної України ст. на 1.01. 1939 р.». Вісбаден, 1983. 175 с.
- Лаба В., Процик С. «Літопис парафії Лопушани», Львів. 2014. 128 с.
- Олексюк В. «Загір'я», Тернопіль. «Астон». 2010. 384 с.
- Олексюк В. «Залозецький край». Дрогобич, 2007. 265 с.
- Субтельний О. «Україна: історія», пер. з англ. Київ. «Либець». 1991. 512 с.
- Теличин М. «Герой з Ярославичів», газ. «Зборівська дзвіниця» № 4, від 19.01.2007р.
- Фрей В. «Смерть провідника», газ. «Зборівська дзвіниця» 50. 15.12.2006р.
- Карпик Я. «Моя Кобзарівка», Тернопіль, «Лілея», 2006. 647 с.
- «Słownik geograficzny królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich». Warszawa. 1892. 567 s.

Додаток 1
СЛОВНИК ЗАБУТИХ І
МАЛОВЖИВАНИХ МІСЦЕВИХ СЛІВ

А во – ось
Анцуг (нім.) – одяг, переважно чоловічий
Банта – жердини, на яких ночують кури
Баняк – велика каструля
Банячок – мала каструля
Бараболя – картопля
Барак – буряк
Батяр – хуліган
Бахур – дитя, хлопчик, переважно зневажливо
Балабух – погано зліплене тісто
Бамбетель – дерев'яний складаний диван ліжко
Баламут – сакви для годівлі коней у дорозі
Бештати – соромити, сварити
Баюра – калюжа
Бзина – бузина
Бинда – стрічка
Бігме – присяга, переконання у правдивості сказаного
Бодак – колюча рослина, осет
Боз – бузок
Братрура – залізна духовка в п'єцу
Бузьок – лелека
Будний – простий, звичайний (день)
Буцім – ніби
Вальки – куски глини, змішані з соломою
Варги – губи
Варениці – пластинки тіста, розкачані на вареники і зварені в окропі
Ватівка, куфайка – фуфайка
Видіти – бачити
Вітрівка – коротка чоловіча блуза
Верета – рядно
Вогирок – огірок
Волуфко – олівець
Вопуд – опудало
Востатний – останній
Вочи – очі
Воколіт – обмолочений сніп соломи для покриття хати
Воріп – горобина
Востатний – останній
Гаці – спідні штани
Гвер – карабін

Гелма (нім.) – каска
Гет – геть (іти)
Гладущик – глечик
Гора – горище
Гралі – вила
Градусник – термометр
Гнип – шевський ніж
Гудз – вузол
Губи – неїстівні гриби
Гуля – набряк (на голові після удару)
Дітько – диявол, чорт
Допіру – до цього часу
Дорнік – пробій (слюсарний)
Драглі – холодець
Дрантя – старий, знищений одяг
Дуля – велика груша (плід)
Дзигар – годинник
Дзюра – діра
Жигавка – кропива
Забагати – бажати чогось забагато
Загата – утеплення стін будівлі соломою, листям
Задурно – безплатно
Завора – місце розвороту коней при оранці
Закришка – тушені овочі до борщу
Залізко – праска
Запарпати – зарити
Заштрик – укол
Збавити – зіпсувати
Здибатися, здибанка – зустрітися, побачення
Зелепух – зелений овоч
Зимно – холодно
Зупа – суп
Каваляр – парубок
Калабаня – калюжа
Каламар – чорнильниця
Камізелька – жилетка
Камашка – манжета (на штанах)
Канон – гармата
Капар – безпорядок
Капшук – мішечок для зберігання тютюну
Карватка – галстук
Катапуля – рогатка
Кацюба – палка з поперечною дощечкою для витягання хліба з печі
Квадранс – чверть (години)
Кварта – четверта частина чого-небудь. Міра об'єму рівна 0,9 літра

Квасок – щавель
Кліпати – моргати
Ключка – вузол, зав'язаний на черевиках
Кляйстер – клей
Комин – димохід
Копа – рахункова одиниця, складалася з 60 одиниць
Корба – коловорот
Корона – грошова одиниця Австрії
Кріс – карабін
Купля – пряжка солдатського ремня
Кушка – посудина косаря для носіння бруска
Куця – свинка
Лан – міра землі у Речі Посполитій, мав 30 моргів (16 га)
Льорнета – бінокль
Лямпка – ліхтарик
Майзель – долото для металу (слюс.)
Майтки – труси жіночі
Манджак – жук
Машингвер (нім.) – кулемет
Митка – ганчірка для миття посуду
Мишігуватий – тупуватий
Морг – міра землі, 0,56 га
Мосьондз – латунь
Мрака – дрібний дощ
На збитки – на жарти
Най, най там – хай, нехай
Начиня – посуда
Нездалий – поганий, непридатний
Ненза – зануда
Нецки – деревинна посудина для прання
Нипати – шукати, заглядати всюди
Околіт – вимолочений сніп соломи
Олувко – олівець
Пайда – велика скибка хліба
Пампух – печиво на олії
Пательня – сковорода
Патики – дрова
Пацьє – поросля
Пацьорки – бусинки
Пацюк – підсвинок
Парпати – шкрябати
Парцеля – окрема ділянка землі
Папендека – просмолений картон, руберойд
Пипка – соска
Питучка – склянка

Платва – вид балки, товста дошка
Позлітка – фольга алюмінієва
Праник – дошка з ручкою для прання білизни у річці
Прецінь – так, таки так
Прибамбаси – додаткові прикраси, суч. Гаджети
Пузички – порічки
Пулярис – гаманець, портмоне
Путня – відро
Пучка – кінчик пальця, міра сипучих речовин
Пчола – бджола
Радерка – гумка шкільна
Райтки – штани, розширені вище колін
Рашпіль – напильник
Рейвах – Гармидер, галас
Ринка – сковорода
Рисік – олівець
Рихт (нім.) – право, бути правим
Рихтувати – ремонтувати, налагоджувати
Ригати – блювати
Різяки – гілки зрізаного дерева
Рубель – жердина для кріплення соломи на возі
Рура (нім.) – труба
Салітерка - тарілка
Спацир – прогулянка
Спіжарка – комора
Станік – ліфчик
Стріха – солом'яне покриття хати
Студня – керниця
Тасьма – стрічка
Теребити – очищати (овочі, фрукти)
Терміття, триня – дрібна січка
Течка – сумка
Тіцько – трошки
Тирба – не зовсім смачна їжа
Трачиня – тирса
Туман – тупуватий хлопець
Трумло – труна
Файно (нім.) – гарно
Фактор – адвокат
Фана – прапор
Фіра – віз
Фалда – складка
Філіжанка – чашка
Ферфляша (нім.) – металева пляшка (воєн.)
Фест (нім.) – дуже, міцно

Фіранка – штора
Хабаз – бурян
Храпи – ніздрі (у коня)
Хопта – трава, бур'ян
Хохля – черпак, ополоник
Цайг – міцна бавовняна тканина
Церата – водонепроникна тканина
Цілушка – крайня скибка у буханці хліба
Цьєпа – курча
Цьомати (дит.) – цілувати
Чака – каска, корона
Челядь – родина
Черкати – терти (сірником)
Чухрати – втікати
Шандар – жандарм
Шльовф – гумова камера велосипеда
Шифа – корабель
Шпігнути – вколоти
Шпихлір – дерев'яне зернохвище
Штрика – залізниця
Штрикати – колоти (голкою)
Штубак – учень початкових класів
Штурпак – поганий учень
Шума – піна
Шуфляда – ящик у столі
Шуфрига – засов
Шараги – дерев'яна рама з кілочками для розвішування посуду
Шкрабати – дряпати
Шкраби – старе взуття
Шмінка – помада (жін.)
Шмір – мастило для воза
Шнирити – шукати щось
Щезнути – пропасти
Япко – яблуко

Додаток 2

СПИСОК ВИБОРЦІВ СЕЛА ЯРОСЛАВИЧІ ПО ВИБОРАХ ДО СЕНАТУ, 1928 рік

1. Юрчик Антон, 1881 р.н., 47 років. Юрчик Павліна, 1888 р.н., 40 років.
2. Переймибіда Микита, 1878 р.н., 50 років. Переймибіда Анна, 1882 р.н., 46 р. Переймибіда Ан...1889р.н., 39 років.
3. Бугайський Василь, 1894 р.н., 34 роки. Рак Марія, 1887 р.н., 48 років.
4. Бортник Федько, 1872 р.н., 56 років. Бортник Оришка. 1876 р.н., 52 р. Костюк П..., 1881 р.н., 47 років.
5. Бородій Степан, 1893 р.н., 35 років. Бородій Анна 1868 р.н., 60 років.
6. Скибик Іван, 1894 р.н., 34 роки.
7. Парасин Іван, 1872 р.н., 56 років. Парасин Розалія, 1872 р.н., 56 років.
9. Антонів Степан, 1881 р.н., 47 років. Антонів Явдоха, 1888 р.н., 40 років.
10. Кубант Яцко, 1871 р.н., 57 років. Кубант Анна, 1875 р.н., 53 роки.
11. Цуп Антон, 1868 р.н., 60 років. Цуп Філька, 1872 р.н., 56 років.
12. Цуп Максим, 1870 р.н., 58 років. Цуп Парашка, 1872 р.н.. 56 років
13. Чепіль Іван, 1872 р.н. 56 років.
14. Кіндресюк Гринько, 1868 р.н., 60 років.
15. Джулинський Павло, 1890 р.н., 38 років, священник.
16. Паньків Дмитро, 1863 р.н., 65 років. Паньків Йосиф, 1885 р.н. 43 р. Паньків Паранька, 1896 р.н. 32 р.
18. Вересюк Іван, 1885 р.н., 43 роки. Вересюк Паранька, 1892 р.н., 37 років.
19. Доскоч Гнат, 1878 р.н., 50 років. Доскоч Олена, 1882 р.н., 46 років.
20. Довгань Федько, 1878 р.н., 50 років. Довгань Анна, 1882 р.н., 46 років.
21. Гуменний Петро?, 1881 р.н., 47 років. Гуменна Явдоха?, 1888 р.н., 40 років.
22. Кубант Яцко, 1858 р.н., 70 років. Кубант Тацька?, 1864 р.н., 64 р. Світлик Гринько, 1892 р.н., 36 років.
23. Вересюк Антошко?, 1858 р.н., 70 років.

24. Вересюк Міхал, 1885 р.н., 43 роки. Вересюк Марія, 1896 р.н., 32 р. Вересюк Анна, 1868 р.н., 60 років.
25. Вересюк Федько, 1894 р.н., 34 роки. Вересюк Гапка, 1872 р.н., 56 років.
26. Галай Петро?, 1871 р.н., 57 років. Галай Явдоха, 1888 р.н., 40 років.
27. Хома М..., 1885 р.н., 43 р. Хома Каська, 1896 р.н.. 32р. Хома Анна, 1868 р.н., 60 р. Хома Іван, 1895 р.н.
29. Форись Міхал, 1885 р.н., 43 роки. Форись Парашка 1890 р.н., 38 років.
30. Антонів Панько? 1885 р.н., 43 роки.
31. Бортник Василь 1895 р.н., 31 рік. Бортник Марія, 1895 р.н., 31 рік.
32. Бортник Василь 1885 р.н., 43 роки. Бортник Марія, 1888 р.н., 40 р. Доскоч Варвара, 1868 р.н., 60 років.
32. Корніцька Ксенька, 1892 р.н., 36 років.
33. Капець Яким, 1868 р.н., 60 років. Капець Ілько, 1896 р.н., 32 р. Капець Пелагея?, 1868 р.н., 60 років.
34. Хома Міхал, 1868 р.н., 60 р. Хома Іван, 1848 р.н., 80 р. Хома Матвій?, 1893 р.н., Хома Анна, 1890р.н.
35. Стельмах Іван. 1860 р.н., 68 р. Стельмах Оришка, 1861 р.н, 67р., Стельмах Дмитро, 1885 р.н, Ксеня 1893р
36. Стельмах Зофія?, 1868 р.н., 60 років. Чорній Федько, 1885 р.н., 43 роки.
37. Довгань Петро, 1893 р.н., 35 років.
38. Стасишин Михайло, 1895 р.н., 33 роки.
39. Пащак Міхал, 1885 р.н., 43 роки, Пащак Явдоха, 1890 р.н., 38 років.
40. Драпінський Іван, 1871 р.н., 54 роки. Драпінська Марія, 1881 р.н., 47 років. 47. Рак Варвара, 32 роки. Бортник Гринько, 35 років.
41. Коваль Стефан, 1863 р.н., 65 років.
42. Надмлинський Стефан, 1883 р.н., 45 років. Надмлинська Парашка 1888р.н., 40 років.
43. Костюк Гринько, 1869 р.н. 59 р. Костюк Марія, 1871 р. Костюк Іван, 1895 р.н., Костюк Матвій, 1885 р.н.
45. Стельмах Пилип, 1896 р.н., 32 роки.
46. Вересюк Анна, 1883 р.н., 45 років.

48. Лисак Гринько, 1880 р.н., 48 років. Лисак Ксенька, 1893 р.н., 35р.
49. Юрчик Гринько?, 1868 р.н., 60 років.
50. Онишкевич Федько, 1884 р.н., 44р. Онишкевич Марія, 1870 р.н. 58 років. Онишкевич Назар, 1865 р.н., 63 роки. Онишкевич Парашка, 1896 р.н., 32 роки.
51. Чорній Петро, 1868 р.н., 60 років. Заремба Іван, 1894 р.н., 34 роки.
52. Цуп Павло, 1881 р.н., 47 років. Цуп Явдоха, 1885 р.н., 43 роки. Цуп Ксенька, 1868 р.н., 60 років.
53. Хома Василь, 1890 р.н., 38 років. Хома Марія, 1893 р.н., 35 років.
54. Чиж Текля, 1881 р.н., 47 років. Чиж (Савчук) Марта, 1858 р.н., 70 років.
55. Муц Яцко, 1879 р.н., 53 роки. Муц Марія, 1882 р.н., 46 років. Муц Микола, 1896 р.н., 32 роки.
56. Швець Іван, 1881 р.н., 47 років. Швець Маланка, 1888 р.н., 40 років. Швець Анна?, 1890 р.н., 38 років.
57. Дума Дмитро, 1893 р.н., 35 років.
58. Польняк Марія, 1868 р.н., 60 років.
59. Костюк Іван, 1882 р.н., 46 років. Костюк Марія, 1888 р.н., 40 років.
60. Форись Яким, 1861 р.н., 67 років. Форись Явдоха, 1878 р.н., 50 років.
61. Чорній Міхал, 1883 р.н., 45 років. Чорній Настя, 1878 р.н., 50 років. Богач Іван, 1896 р.н., 32 роки.
62. Вересюк Микола, 1888р.н., 40 років.
64. Горпинюк Онуфрій, 1880 р.н., 48 років. Горпинюк Варвара, 1872 р.н., 56 років.
65. Стасишин? Василь, 1872 р.н., 56 років. Стасишин? Анна, 1878 р.н., 56 років.
66. Муц Іван, 1858 р.н., 70 років. Муц Гринько, 1881 р.н., 47 років. Муц Маланка, 1881 р.н., 47 років.
67. Гуменний Гринько, 1868 р.н., 60 років. Гуменна Євдокія?, 1888 р.н., 40 років.
68. Гуменний Василь, 1879 р.н., 53 роки. Гуменна Тереза, 1878 р.н., 50 років.
69. Драпінський Василь, 1884 р.н., 44 роки. Драпінська Розалія, 1878 р.н., 50 років.
70. Якимович Йосиф, 1872 р.н., 56 років.

71. Цуп Петро, 1879 р.н., 49 років. Цуп Парашка, 1888 р.н., 40 років. Пилипів Анна, 1868 р.н., 60 років.
73. Цуп Гнат, 1883 р.н., 45 років. Цуп Явдоха, 1888 р.н., 40 років.
74. Чорній Гринько, 1878 р.н., 50 років.
75. Скибик Міхал, 1878 р.н., 50 років. Скибик Марія, 1868 р.н., 60 р. Скибик Іван, 1883 р.н., Скибик Ксеня.
76. Демчук Марія, 1868 р.н., 60 років.
77. Заремба Текля, 1886 р.н., 42 роки. Римар Ілько, 1886 р.н., 43 р. Римар Анна, 1868 р.н., 60 років.
79. Ганкало Міхал, 1895 р.н., 35 року.
80. Піхальський Іван, 1898 р.н., 32 роки. Піхальська Ксеня, 1873 р.н., 55 років.
83. Редьква Федько, 1883 р.н., 45 років. Редьква Анна, 1888 р.н., 40 років.
84. Сліпа Анна, 1888 р.н., 40 років.
85. Цуп Марія, 1888 р.н., 40 років. Цуп Тацька, 1868 р.н., 60 років.
86. Драпінська Юстина, 1883 р.н., 45 років.
87. Переймибіда Луць, 1886 р.н., 42 роки. Переймибіда Парашка, 1888 р.н., 40 років.
88. Швець Міхал?, 1861 р.н., 67 років. Швець Марія, 1868 р.н., 60 років.
89. Боярський Йосиф, 1871 р.н., Боярська Парашка, 1888 р.н., 40 років. Ган Іван, 1868 р.н., 60 років.
90. Бесараб Антоній, 1883 р.н., 45 років. Бесараб Антоніна, 1893 р.н., 35 років.
91. Пащак Тимко, 1890 р.н., 38 років. Пащак Ксеня, 1883 р.н., 45 років.
93. Стасишин Ан., 1870 р.н., 58 років. Стасишин Марія, 1878 р.н., Павловська? Олена, 1858 р.н., 70 років.
94. Сікора Йосиф, 1870 р.н., 58 років. Сікора Розалія?, 1878 р.н., 50 років.
95. Сапета Станіслав, 1893 р.н., 35 років. Зелінський Гнат, 1882 р.н., 46 років. Тихонька Марія, 1871 р.н., 49 років. Касперська Катерина, 1877 р.н., 49 років. Касперський Йосиф, 1870 р.н., 56 років.
96. Чапліцька Анна, 1873 р.н., 55 років.

98. Галай Гавришко, 1873 р.н., 55 років. Галай Явдоха, 1878 р.н., 50 років.
99. Зварич Танас, 1868 р.н., 60 років. Зварич Хима, 1874 р.н., 54 роки. Зварич Василь, 1895 р.н., 33 роки.
100. Хома Миколай, 1878 р.н., 50 років. Хома Анна, 1883 р.н., 35 років. Хома Настя, 1868 р.н., 60 років.
101. Загурська Катерина, 1873 р.н., 55 років.
102. Рак Малкур?, 1881 р.н., 47 років.
103. Зварич Гринько?, 1868 р.н., 60 років. Зварич Паська, 1873 р.н., 55 р. Зварич Ілько, 1894 р.н., 34 роки.
104. Бортник Іван, 1868 р.н., 69 років. Бортник Анна, 1873 р.н., 55 років.
105. Сисак Петро, 1873 р.н., 55 років. Сисак Олена, 1878 р.н. 50 років, Гуменна Катерина, 1856 р.н., 70 років. Оленин Ілько, 1881 р.н., 47 років. Оленин Анна 1896 р.н., 32 роки.
106. Драпінська Катерина, 1872 р.н., 56 років. Драпінський Гринько, 1896 р.н., 32 роки.
107. Скибик Міхал, 1888 р.н., 40 років. Скибик Текля, 1890 р.н., 38 років.
108. Прохоцький Микола, 1890 р.н., 38 років. Прохоцька Настя, 1883 р.н., 45 років.
109. Паньків Марія, 1873 р.н., 55 років. Рак Семко, 1896 р.н., 32 роки.
- !10. Чорній Гринько? Дмитро?, 1881 р.н., 47 років. Чорній Анна, 1883 р.н., 45 років.
111. Гуменна Олена, 1873 р.н., 55 років.
112. Гуменна Зофія, 1868 р.н., 60 років. Костюк Стефан? Анна?, 1896 р.н., 32 роки.
113. Околіта Максим, 1872 р.н., 56 р. Околіта Варвара, 1883 р.н., 45 р. Шмигельська Настя, 1858 р.н. 70 р.
114. Бортник Міхал?, 1882 р.н., 46 років. Бортник Марія?, 1888 р.н., 40 років.
115. Вересюк Луць, 1896 р.н., 32 роки. Вересюк Ксенька, 1886 р.н., 42 р.. Драпінська Єва, 1868 р.н., 60 р.
116. Хома Микола, 1888р.н., 40 років. Хома Ельжбета, 1872 р.н., 56 років.
117. Ковальчук Марія, 1888 р.н., 40 років.

118. Бугайський Іван, 1888 р.н., 40 років. Бугайська Анна, 1893 р.н., 35 р. Бугайська Пазька, 1868 р.н. 60 р.
119. Шидловська Марія, 1872 р.н., 56 років.
120. Маруняк Марія, 1898 р.н., 30 років.
121. Хома Зофія, 1888 р.н., 40 років.
122. Паньків Марія, 1878 р.н., 50 років.
123. Антонів Іван, 1868 р.н., 60 років. Антонів Пазька, 1868 р.н., 60 р. Антонів Гринько, 1898 р.н., 32 роки.
124. Бугайська Парашка, 1868 р.н., 60 років. Світлик Павло, 1886 р.н., 42 р. Світлик Анна, 1893 р.н., 35 р.
125. Подоляк Іван, 1868 р.н., 60 років. Подоляк Марія, 1868 р.н., 60 років.
126. Зварич Дмитро, 1868 р.н., 60 років. Зварич Явдоха, 1868 р.н., 60 р. Зварич Василь, 1892 р.н., 34 роки.
127. Колодій Катерина, 1868 р.н., 60 років. Ментус Міхал, 1883 р.н., 45 р. Ментус Марія, 1888 р.н., 40 р.
128. Стасишин Федько, 1868 р.н., 60 р.. Стасишин Василь, 1888 р.н., 40 р. Стасишин Анна, 1893 р.н., 35 р.
130. Драпінський Василь. 1878 р.н., 50 років. Драпінська Варвара, 1883 р.н., 45 років.
131. Кубіца Валентин, 1883 р.н., 45 років. Кубіца Анна, 1888 р.н., 40 років.
132. Юрчик Міхал, 1894 р.н., 34 роки. Чиж?, Кузь? Василь, 1890 р.н., 38 років.
133. Чиж? Кузь Катерина, 1896 р.н., 32 роки.
134. Цуп Василь, 1888р.н., 40 років. Цуп Анна, 1892 р.н., 36 років. Юрчик Анна, 1868р.н., 60 років.
135. Бойчук Роман, 1873 р.н., 55 років. Бойчук Явдоха?, 1878 р.н., 50 років.
136. Костюк Гринько?, 1876 р.н., 52 роки. Парасин Антон, 1879 р.н., 49 років.
137. Парасин Парашка, 1888 р.н., 40 років. Парасин Андрій 1873 р.н., 55 років.
138. Стасишин Яцко, 1873 р.н., 55 років. Стасишин Парашка, 1878 р.н., 50 років.

139. Колодій Іван, 1868 р.н., 60 років. Колодій Настя, 1883 р.н., 45 років.
140. Кузь Андрій, 1888 р.н., 40 років. Кузь Настя, 1893 р.н., 35 років. Доскоч Ксеня, 1858 р.н. 70 років.
141. Скибик Яцко, 1870 р.н., 58 років. Скибик Гапка, 1881 р.н., 47 років.
142. Кужидло Міхал, 1896 р.н., 32 роки.
143. Ковальчук Анна?, 1896 р.н., 32 роки.
144. Куніш Ваврин, 1886 р.н., 42 роки. Куніш Катерина, 1890 р.н., 38 років.
145. Рак Федько, 1874 р.н., 54 роки. Рак Марія, 1878 р.н., 50 років.
147. Загурський Міхал, 1873 р.н., 55 років.. Загурська Катерина, 1878 р.н., 50 років.
148. Франків Іван, 1894 р.н., 34 роки. Франків Ксенька, 1873 р.н., 55 років.
149. Бреняк Стефан, 1890 р.н., 38 років.
150. Вільк Марек, 1894 р.н., 34 роки. Вільк Агата, 1896 р.н., 32 роки. Добраніцка Розалія, 1868 р.н., 60 р.
152. Колодій Міхал, 1874 р.н., 54 роки. Колодій Єва, 1878 р.н., 50 років.
153. Кузь Микола, 1896 р.н.. 32 роки. Парасин Йосиф, 1876 р.н., 52 р. Парасин Зофія, 1896 р.н., 32 роки.
154. Правак Іван, 1880 р.н., 48 років. Правак Паранька, 1888 р.н., 40 років.
155. Цуп Луць, 1862 р.н., 66 років. Цуп Гапка, 1858 р.н., 70 років. Дума Андрій, 1894 р.н., 34 роки. Дума Парашка, 1888 р.н., 40 років.
157. Кубант Федько, 1878 р.н., 50 років. Кубант Анна, 1883 р.н., 45 років.
159. Муц Матвій, 1875 р.н., 53 роки. Муц Стефа?, 1878 р.н., 50 років.
160. Рак Марія, 1888 р.н., 40 років.
161. Хміль Андрій, 1886 р.н., 42 роки. Хміль Марія, 1892 р.н., 36 р. Добрянська Агата, 1888 р.н., 40 років.
163. Скоморовський Ян, 1882 р.н., 46 років. Скоморовська Розалія, 1864 р.н., 64 роки.
164. Косцюк (Кушімок?) Петро, 1888р.н., 40 років. Косцюк (Кушімок) Яцко, 1891 р.н., 37 років.

165. Бортник Гринько, 1886 р.н., 42 роки. Бортник Марія, 1888 р.н., 40 років.

166. Ярош? Карпо, 1868 р.н. 60 р. Ярош Людвік, 1888 р.н., 40 р.. Ярош Марія, 1890 р.н., 38 років.

167. Муц Стефан?, 1893 р.н., 35 років.

170. Кужидло Тимко, 1870 р.н., 58 років. Кужидло Анна?, 1888 р.н. 40 років.

171. Вересюк Іван, 1889 р.н., 39 років. Вересюк Паранька, 1893 р.н., 35 років.

172 Кузь Паська, 1863 р.н., 65 років. Кузь Стефан (Антон?), 1881 р.н., 47 років.

173. Духніцький Стефан, 1858 р.н., 70 років.

174. Блажей Плаза, 1891 р.н., 37 років.

Всього 174 номери. У віці 80 років 1 особа; У віці 70 років - 11 осіб; У віці 65 років 11 осіб; У віці 60 років 41 особа.

ПРО АВТОРА

Цуп Володимир Іванович народився 2.01.1954 року в селі Ярославичі Зборівського району Тернопільської області. Навчався у Ярославицькій початковій і Монилівській восьмирічній школі. Після закінчення Тернопільської середньої школи № 8 поступив у Львівський зооветеринарний інститут, який закінчив у 1976 році, здобувши спеціальність зооінженер. Півтора року відслужив у Радянській армії. Працював в Українському відділенні Всесоюзного науково-дослідного Інституту тваринництва. У 1984 році закінчив аспірантуру в Москві. Кандидат сільськогосподарських наук, доцент, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії селекції с.-г. тварин Тернопільського Інституту агропромислового виробництва. У 1999–2001 роках головний спеціаліст Тернопільського обласного управління сільського господарства. З 2001 до 2003 року був директором ПАП «Дмитрівка» у селі Ярославичі. Згодом працював завідувачем лабораторією Технології виробництва молока і завідувачем відділу тваринництва Тернопільської дослідної станції сільського господарства. Автор чотирьох винаходів та 87 наукових статей і публікацій. З 2017 року на пенсії. Проживає в м. Тернополі.